5380

Karpaty tworzą właściwie wieniec gór; początek ich nad Dunajem koło Preßburga w Węgrzech gdzie się poczynają jako ciąg dalszy północno-zachodniej gałęzi Alpów, skąd biegną najprzód ku wschodowi, dalej ku południowi, potém znowu zwracają się ku zachodowi i przerznięte Dunajem koło Żelaznej bramy połączają się znowu na prawym brzegu Dunaju z południowowschodnią gałęzią Alpów zwanych dinarskiemi. Wieniec ten górski otacza wielką węgiersko-siedmiogrodzką równinę trzeciej formacyi a ku północy stykają się z północnoeuropejską formacyją (w zachodniej części obwodu Krakowskiego w której przeważa wapień muszlowy, wapień jurassowy, kreda, i formacyja węgli kamiennych) zupełnie różną od Alp i Karpatów.

O Karpatach można powziąść wiadomość geologiczną z mapp i pism autorów: Ackner, Alth (o Bukowinie) Becker, Beudant (o Tatrach i Węgrzech) Bloede, v. Born, Boué, Esmark, Ferber, Fichtel, Glocker, Grimm (mappa sandeckiego) Hacquet, Hohenegger (o Szląsku austriackiem) Hochstetter, Hrdina (o Wieliczce) Kudernatsch (o Siedmiogrodzie) Lefevre d'Hellencourt, v. Lill, Lipold (Über den eisensteinführenden Karpathensandstein von Nadvorna) v Pettko, Pusch, Rominger, Schindler, Zeuschner, Zipser (o Siedmiogrodzie), Staszic i.t.d.

Skład geologiczny Karpatów w ogóle wielkie ma podobieństwo i analogiją do Alp, wszelakoż główniejszemi cechami stanowiącemi różnicę są to potężne ławice Trachytu i utworu podobnego do Dioritu, nierównie mniejsza niż w Alpach rozległość wapienia i nader wielka rozległość piaskowca tak zwanego karpackiego. Utwory krystaliczne najdawniejsze, trachity i dyoryty przychodzą tylko na wewnętrznej stronie od Węgier w Karpatach, zewnętrzną stronę od Galicyi pokrywa piaskowiec karpacki. Utwory krystaliczne najpotężniej występują na południowej pochyłości Tatrów oraz w Bukowinie i Siedmiogrodzie; granit z krystalinicznym łupkiem przychodzi w małych Karpatach i Tatrach; łupek podobny werfeńskiemu przylega od północy do granitu (Zeuschner nazwał go czerwonym piaskowiem rothen Sandstein). Wapień karpacki podobny do alpejskiego, wapień liasowy przychodzi w małych Karpatach koło Orawy i w Tatrach; wapień jurasowy w małych Karpatach, w Szląsku austriackiem i w Tatrach (Klippenkalk). Pokłady piaskowca karpackiego należą do pokładów spodnich kredowych mianowicie piaskowiec zawierający żelazo koło Nadworny, i w Bukowinie, piaskowiec zawierający skamieniałości pod Krakuszowicami koło Wieliczki, jakoteż białe wapienie aptychowe i łupki koło Orawy, Terstenny, Łarnicy; Górne pokłady kredy towarzyszące piaskowcowi karpackiemu pojawiają się pod Frydkiem na Szląsku i koło Łuchowa nad Wagą; pokłady eoceniczne czyli nummulitowe przychodzą w węgierskich, szląskich i galicyjskich Karpatach zachodnich. Utwory wulkaniczne składające się z Trachytu w którego środku mieści się diorit są koło Gran, Waitzen, Erlau, Eperies, Kaschau, i w Komitacie zemplińskim. — Do Karpat przypiera utwór trzeciorzędowy czyli napływowy składający się wewnątrz z Kotliny Dunaju, a na północ z równiny galicyjskiej pokrytej rumowiskiem potopowem pod którem spoczywają pokłady iłu solnego, marglu i gipsu przypierające do Karpat i mające sól w sobie.

Kopalnie: a) Lgota w wapieniu muszlowym który się ciągnie z Szląska pruskiego są liczne pokłady galmanu (Galmeiablagerungen) których ruda wydaje 9 – 10 procentów cynku; tę rudę kalcynują, tłuką (zerstoßt) i z 1/3 koksu (Cokes) zmieszaną w muflach wytapiają. Kopią zas galman w Górce (koło Trzebini) Płokach Kościelcu (w górze rospontowskiej) w Lgocie (wydającej rocznie 150,000 centn. galmanu) których kruszce wytapiają się w hutach cynkowych w Krzu, Sierszy (hr. Potockiego) w Dąbrowie (F. L. Westenholza) i w Lechniku (przy Jaworznie własn. Jana Bochenka). Huty te produkują rocznie 16499 centn. cynku (mianowicie w Sierszy 10,200 centn. w Dąbrowy 3000, w Lechniku 3200 centn.). Huty rządowe w Jaworznie i Niedzieliskach (które dawniej do 15000 centn. cynku wydawały) dziś są zarzucone, a kopalnie rządowe wydzierżawione (w Długoszynie, Jaworznie, Byczynie)

Kopalnie węgierskie a) w Formacyi krystalinicznej: W potężnej formacyi Gabbro zawartej od wschodu na zachód w łupku krystalinicznym pojawiają się kruszce siarczykowate w żyłach, soczewkach lub ziarnkach (Kupferkies und Fahlerz silberhältig, Schwefelkies, Antimonglanz, Zinnober, Nickel, Kobalterz, Kupferlasur, Malachit, Brauneisenstein) Kopalnie te najgłówniejsze: Herrngrund (w stolicy zwoleńskiej – miedzi) Schmögen (miedź i srebro) Iglo (srebro, miedź, antymon) Zawadka srebro, miedź, antymon) Kotterbach i Poracs (srebro miedź i żywe srebro) Wagendrüssel i Stillbach (srebro, miedź) Schwedler (srebro, miedź, kobalt, nikel) Schmöllnitz (Smolnik - srebro, miedź, antymon) Stosz, Krompach, Szlowenka, Göllnitz (Hnilec) Zsakarocz, Folykmar, Helczmanocz, Banszka, Huttengrund, Prakendorf, Hamor, Koisso, Einsiedel, Kavecsany (na Spiżu - srebro i miedź) z kopalni tych wytapiają z 107.000 cetn. Kupferkiesu i 70.469 centn. Fahlerz rocznie 16.996 centn. miedzi, 4654 grzywien srebra i 79.671 funtów żywego srebra wszystko w wartości 1.206809 Złr. m. k.

W formacyi krystalinicznej: 1) Kirlibaba (setzt in stehenden Lagern von Bleiglanz im schwarzen Talkschiefer welcher im Glimmerschiefer eingelagert ist) na Bukowinie kopalnie srebra i ołowiu. W centnarze ołowianki (Bleiglanz) jest 10 łutów srebra. 2) Dialu negru (im Glimmerschiefer an der Moldowa ~~elga~~ u. im grünen chloritischen Schiefer am Runkgebirge findet sich Kupfer- u. Eisenkies mit eingesprengtem Magnet- und Spatheisenstein) na Bukowinie kopalnie miedzi które się w hucie w Poschoritta wytapiają.

Kopalnie węgierskie b) w formacyi piaskowca karpackiego 1) Vikartocz koło Lewoczy, kruszec znajduje się w żyle łupkowatego talku w grubej 6-8 stóp, który to talk przerzynają mniejsze żyłki do 2 stóp grube białego kwarcu mieszczącego w sobie w ziarkach kruszec (Fahlerz) z którego wytapiają miedź i srebro.

Kopalnie galicyjskie c) w formacyi wulkanicznej: 1) Pojana - Stampi na Bukowinie dobywają nad potokiem Dorna żywe srebro w kształcie cynobru (mit Kalkspath, Schwefelkies u. Blende im Grünstein) 2) ~~B~~ Stronior - góry koło Kimpolung na Bukowinie kopią na srebro i ołów (gold und silberhältiger Bleiglanz ~~mit~~ grüne Blende im Grünstein, zuweilen auch Glas- u. Federerz gänge im Grünstein)

Kopalnie żelaza.

1) Górna - Arschitza na Bukowinie koło Jakobeny (w krystallinicznej formacyi) w mice (Glimmerschiefer) znajduje się kruszec żelazny (Schwarzeisenstein, einem manganhältiger Eisensteine) powstałe przez zwietrzenie czarnego łupku krzemionkowego (Kieselschiefer) mające 10 procent. żelaza podobne kruszce znajdują się tamże w Gura - negri (koło Dorna - Watra) w Przednia i Zadnia Aurata (w górze Mestikany) i w Pucsos (koło Jakobeny). 2) Poschorita i Pojana Rotunda na Bukowinie koło Kimpolung (w formacyi krystalinicznej) w mice (Glimmerschiefer) znajduje się kruszec żelazny (Rotheisenstein) wydający 20 procentów. Kruszec (Brauneisenstein) w dolinach potoka Colaca i Watestina wydaje 25 procentów 3) Rossaja na Bukowinie (w formacyi krystalinicznej) w mice (Glimmerschiefer) w połączeniu z szarym wapieniem przychodzi kruszec żelazny (Magneteisenstein) w żyle 1-13 stóp grubej.

W Węgrzech w pierwszej formacji krystalinicznej są kopalnie żelaza: Tiszina Hradek, Likawa, Maluszina (Spateisenstein) w łupku krystalinicznem na Orawie Iglo (z hutą) Krombach (z hutą) Zsakarocz, Margeczan, Helczmanocz, Draken=dorf (z hutą) Schmöllnitz, Wagendrüssel (z hutą), Stosz prócz tego są huty w Emilien=thal, Göllnitz, Hamor, Schmögen, Stracena, Kurcsin, Jakubjan, Iglo, Jaworina. Kruszec (Spatheisenstein begleitet von Kupfer, Nikel, Kobalt)

Kopalnie żelaza w drugiego rzędu formacji: 1) Zakopana w wapieniu (secundärer Kalk) lub łupku kwarcowym (Quarzschiefer) pokrywającym wapień (eisenreiche Schieferschichten oder Rotheisenstein) 2) na Węgrzech w dolinie Orawitzy w górach Bobrowec, Rohacs, Radikalno, Szkala, Chois, Hutti Malatina (Roth u. Brauneisenstein) w wapieniu liasowym 3) Majdan w cyrkule stryjskiem. W piaskowcu ~~wapieniu~~ karpackim począwszy od Sanoka znajduje się kruszec żelazny (weisse kugelige Thoneisensteine = schwarze Sphaerosiderite) grube 1-7 cali wydające 12-18 procentów żelaza. Kopalnie są w stryjskiem: Majdan, Sopot, Orow, Dembina, Smolna, Rudarożaniecka, Lisna, Mizuń, Maxymówka, Ludwikówka, Olchówka, Augustów 4) Pasieczna w sta=nisławowskiem podobny kruszec daje 18-28 procentów. 5) Duszatyn w sanockiem podobny 6) Łysznica w rzeszowskim podobny 6) Lieklin i Bed=narka w jasielskim podobny 7) Dziarisz w sandeckim podobny. 8) Sucha (z hutą), Tłuczan, Maków (z hutą) Żywiec i Kameszznica (z hutą w Węgier=skiej górce) biały marglowaty kruszec żelazny iłowy i czarny sferosyde=ryt w ~~[illegible]~~ piaskowcu karpackim w wązkich ławicach wydający 18-23 procentu) 10) Kimpolung, Stulpikany i Bukschoja na Bukowi=nie kruszec żelazny marglowaty dający 13-14 procentów w piaskowcu karpackim.

Kopalnie soli. Do piaskowca karpackiego w miejscu gdzie się trzeciorzę=dowa formacja z nim styka przypiera trzeciorzędowa formacja soli składająca się z piaskowca, marglu i iłu solnego w którym to iłe znajdują się miejscami pokłady czystej soli z gęstym gipsem. Formacja ciągnie się aż do Bukowiny. 1) Wieliczka Obszerny ten trzeciorzędowy pokład solny składa się z dwóch oddzielonych od siebie oddziałów: zwierzchni utworzo=ny z ciemno-szarego iłu łupkowatego (Schieferthon) spodni z właściwego pokła=du solnego czyli iłu solnego w którym się mieszczą pokłady i bałwany soli anhydrytu, gipsu i marglu. Są tu 3 gatunki soli: szybikowa w grubych pokła=dach od spodu gruboziarnista z domieszaniem cienkich igieł gipsowych i iłu; spiżowa czyli spiża (Anhydritsalz) stanowi ~~[illegible]~~ średni pokład, ciemnoszary drobnoziar=nisty z małemi ziarkami kwarcu, marglu i anhydrytu; miejscami natra=fiają się w tym pokładzie skorupy mięczaków, foraminiferae, szyszki roślin coniferae i cienkie pokłady węgla brunatnego. Oba te pokłady przedzielone są iłem solnym i warstwami anhydrytu ponad któremi w potężnych podłużnych bałwa=nach znajduje się sól zielona a nad nią gruby pokład ziarkowatego białego gipsu pokrytego szarym iłem łupkowym. Z Wieliczki dobyto r. 1852 tylko 1,096,409 cetn. soli kamiennej

2) Bochnia. Formacyja soli pokryta tu ~~cza~~ czarno-szarym iłem łupkowatym (Schieferthon) z ławicami piaskowca. Formacyja soli składa się tu z mieszaniny soli, anhidrytu, gipsu, brunatnego i szarego iłu solnego, wapna, marglu gipsowego i różnobarwnych iłów łupkowych, ma kształt soczewki zakrzywionej dużemi promieniami mającej 300 stóp grubości, strychowanie zachodnie, a spłaszczenie ku południowi. Sól tworzy tu ławice 4½ grube rozmaicie pogarbione poodzielane od siebie iłem solnym i wąskiemi warstwami anhydrytu. Rozległości pojedynczych ławic około 420 stóp w miejscu strychowania, a 360 stóp w miejscach spłaszczenia. Sól gruboziarnista, szara, często całkiem biała, mało ma organicznych skamieniałości. R. 1852 dobyto jej 338.235 centnarów. 3) Lacko w przemyskim warzą tu rocznie 70.000 centr. soli. Pokład solny trzeciorzędowy składa się z niebieskawego marglu gipsowego spoczywającego pod nieco solnym marglem, pod nim leży pokład soli zmieszanej z marglem i gipsem, pod którym niebieskawy margiel gipsowy z piaskiem, łupkiem marglowym i rumowiskiem kwarcu. Pokłady strychują ku południowemu wschodowi i spadają pod 70 grad. kątem ku południowemu zachodowi. 4) Starasol warzą rocznie 260000 centr. soli. 5) Drohobycz rocznie 60000 centr. warzonki 6) Stebnik rocznie warzą 22,000 centr. warzonki. Pokład tutejszy najprzód 106 stop gruby niebieski ił z gipsem pod nim 14 stop niebieski ił z ziarnkami soli; 3 stop soli; 17 stop niebieski solny ił z gipsem, 7 stop soli kamiennej czystej; 3 stop soli z iłem zmieszanej, 3 stop 4 cale piaskowiec, 136 stop 4 cale soli kamiennej nieco gipsem lub iłem zmieszanej, 2 stop 6 cali zielony piaskowiec, 46 stop 10 cali soli kamiennej, 2 stop 3 cale szary piaskowiec, 20 stóp 9 cali soli kamiennej 1 stopa 10 cali piaskowiec, 6 stop 2 cale sól kamienna, 2 stopy ił solny, 291 stóp sól kamienna; z czego się pokazuje iż grubość pokładu solnego 513 stop wied. jest większa niż w Wieliczce, wszelako nie kopią tu soli. 7) Solec rocznie 10,000 cetr. warzonki. 8) Bolechow rocznie 80,000 cetr. warzonki, 9) Dolina rocznie 75.000 cetr. warzonki. 10) Kałusz rocznie 35000 warzonki cetr. Pokład solny jest tu mocno niebiesko zabarwiony. 11) Rosulna rocznie 32.000 cetr. warzonki. Pokład solny spoczywa na piaszczystym marglu i przykryty jest warstwą 4-5 sążni grubą żółtego i niebieskiego marglu. Grubość pokładu solnego przeszło 19 sążni. 12) Łączyn rocznie 30000 cetr. warzonki. Pokład solny składający się z czarnego marglu, iłu solnego, gypsu i solnego łupku marglowatego spoczywa na piaskowcu i czerwonym marglu. 13) Kossow rocznie 46.000 centr. warzonki. Pokłady solne grube 48 sążni mieszczą w sobie ławice 1 do 1½ stop grube ławice soli kamiennej spizowej 14) Kaczyka na Bukowinie rocznie w r. 1852 dobyto 31.036 cetr. warzonki. ~~Pokłady~~ Ławice soli szybikowej do 3 stop grube spoczywają na solnym czarnym ile, pomiędzy ławicami soli ił i gips. Spłaszczenie pokładów ku południowemu zachodowi pod kątem 30 grad.

Kopalnie węgla kamiennego rządowe kopalnie (w formacyi węgla-kamiennego) 1) Jaworzno i Niedzielisko (na południowy zachód od Szczakowy dwie kopalnie rządowe. Formacyja węgli kamiennych ciągnąca ſię od Szląſka pruſkiego zajmuje w okręgu Krakowſkiem przeſtrzeni więcej niż 10 mil kwadratowych W punktach głębszych i parowach formacyja ta na powierzchnię wyſtępuje lub piaſkiem tylko pokryta. W wyżej położonych punktach przykrywa pokład wapienia muszlowatego i formacyi jurasowej w horyzontalnych warſtwach do 20-50 ſążni gruby formacyją ~~kamienia wapiennego~~ węgla kamiennego której ławice ~~poprzedzielane~~ różnej grubości poprzedzielane ſą piaſkowcem, łupkiem (Schiefer) i węglami kamiennemi. Warstwy nachylają ſię ku południowemu wſchodowi pod kątem 5-20 gradusów. Grubość samych ławic węgli kamiennych 1½ - 20 ſtop; dobywają tylko te które płyciej leżą. W Jaworznu i Niedzieliskach znanych jest 11 ławic (flötze) węgla kamiennego; z tych tylko kopią w Jaworznu w 2 ławicach a w Niedzieliskach w 3 ławicach. Ławice te są ~~pr~~ blisko na milę rozległe. W Jawornu jednak ławica Jacek (Jackflötz) tylko na 200 a ławica Fryderyk-August na 500 ſążni ſą zabudowane (ausgerichtet) W Niedzieliſkach budowa w pierwszej ławicy zajmuje 800 ſążni budowa w drugiej ławicy 1000 ſążni a budowa w trzeciej ławicy 300 ſążni. Obszar temi budowami zajęty może wydać 8.000000 cetnarów węgla; jednak rocznie kopią tu tylko 820.000 centr. węgla (Roku 1852 wydobyto 361.636 centr czyli 90.419 korcy węgla podług ſprawozdania) 2) Łeknik koło Jaworzna kopalnia Bochenka Jana r. 1852 wydała 22.224 korcy węgla 3) Dąbrowa kopalnia F. L. Weſtenholza w Ciężkowicach koło Czarnego-bagna na wſchód południowy od Szczakowy r. 1852 wydała ~~[illegible]~~ 88.820 korcy węgla. 4) Siersza, Krze, Luſzowice, Tenczynek kopalnie Potockiego hr. Adama r. 1852 wydały 64,315 korcy węgla.

Korzec ma 4 centnary

Kopalnie węgla kamiennego w równinie galicyjskiej trzeciorzędowego piaskowca; pomiędzy Żółkwią a Złoczowem leżą pokłady węgla brunatnego horyzontalnie grube od 1½ i 3 ſtop do 1 ſążnia. Pokłady te ~~poprzedzielane są~~ spoczywają na czerwonym piaſku ~~[illegible]~~ zabarwionym na czerwono od niedokwasu żelaza pod nim leży 4-5 ſtop gruby pokład piaſku z czerwonemi żyłkami a pod nim kamień piaſkowiec. Z wierzchu pokryte ſą pokłady te węgla warſtwą piaſku 1½ do 3 ſtop grubą pod którą margiel krydowy a dalej węgiel. Ten węgiel (Lignit-Braunkohle) rozſypuje ſię na powietrzu zawiera 12 do 25 procentów wody; a 18 do 21 centnarów węgla tego co do opału równają ſię ſążniowi drzewa ſosnowego 30 calowego. Kopalnie 1) Wokolicach Żółkwi i Lwowa: Kamionka wołoſka, Rawa, Skwarzawa, Potylicz, odkryto zaś lecz nie kopią w Złoczowie, Podhorcach, Mikołajowie.

2) Myszyn, Nowosielica w kołomyjskiem kopalnie. Pokład węgla tutejszego (Braunkohle-Lignit) spoczywa na kamieniu piaskowcu i pokryty jest z wierzchu piaskiem pod którym kamień piaskowiec, piasek i cienki pokład węgla a dalej bitumiczny ~~[illegible]~~ łupek marglowy (Mergelschiefer) i wreszcie sam pokład węglowy spoczywa. 3) Karapczin na Bukowinie nad Czeremoszem od 1851 kopią węgiel (Braunkohle)

Kopalnie gipsu: 1) Podgórze u stóp Duchackiej góry, gips tworzy tu kule i buły gęste w ile niebieskim (glinie) 2) Tłumacz w stanisławowskiem i w Dolinie na powierzchni w kształcie skał obrabiany na kamień jest szary grubo-ziarnisty; niedaleko powierzchni przebiegają go ~~[illegible]~~ pokłady iłu, marglu i cienkiego włóknistego gipsu.

Kopalnie siarki: 1) Swoszowice. W trzeciorzędowym pokładzie marglowym spoczywa równy pokład siarki i gipsu do 243 stóp gruby. Pomiędzy niebieskawo szarym marglem spoczywają w odstępach i grubościach równych 12 stóp pokłady siarki których dotąd 5 rozpoznano lecz tylko w dwóch wierzchnich kopią. W najwyższem pokładzie 1-5 stóp grubym ułożone są ziarka siarkowe w warstwach 3 calowych. Drugi pokład 2-9 stóp gruby składa się z małych buł siarki litej. Buły te 1-4 cali grube napełnione są wewnątrz kryształami czystej siarki. Każdy z reszty 3 spodnich pokładów ma 2 stóp grubości. Pochyłość idzie z wschodu na zachód zniżając się ku południowi pod 3-15 gradusowym kątem. W wielu miejscach pokłady siarki są pogięte jak fale. R. 1852 otrzymano tu 15112 cetn. siarki

Huty hałunu 1) Dąbrowa (Westerholza) wydała r. 1852 hałunu ~~[illegible]~~ 2293 cetn.

Kopalnie torfu (Torfstechereien) 1) Portniki (koło Tłumacza) Pokład torfu gruby 9 stóp zajmuje 27 morgów; torf lekki ~~ma~~ zostawia 30 procentów popiołu 2) Torfowiska orawsko-galicyjskie zwane Bory koło Sławnicy i Jabłonki na Orawie mają pokład 2-9 stóp grubego bardzo dobrego torfu

Płuczki złota. 1) Jakobeny na Bukowinie. Chłopi i cyganie ~~[illegible]~~ wypłukują tu rocznie 0.2 do 0.37 wied. grzywny złota z piasku złotej Bystrzycy.

Geologische Übersicht der Bergbaue der oesterreichischen Monarchie zusammengestellt von Franz R. v. Hauer u. Franz Foetterle mit einem Vorworte von Wilh. Haidinger.
Wien (Staatsdruckerei) 1855. 8o. 1 f. 36 X.

Asphalt (Erdpech) żółtobrunatny koło Truskawca. W płynnym stanie bywa wypocany z piaskowca, zbierany w dołach i do wyrobu asfaltu i nafty użyty koło Starejsoli, Strzelbicy i w jasielskim obwodzie.

Lignit (Braunkohlen) w Kamionce wołoskiej, Rawie, Potyliczu, Skwarzawie, Myszynie, Nowosielicy

Kalcyt (Kalkspath) koło Swoszowic szarawobiały w rhomboedrach, obok siarki, koło Klimca, otaczając takzwane górskie kryształy kwarcowe (Marmaroscher Diamanten). W wapieniu jurasowem koło Podgórza wypełnia 3-8 cali szerokie rozpadliny farby miodowéj toż samo koło Winnik pod Lwowem w wapieniu trzeciorzędowym Wapień górski koło Dębnika i Czerny (w Krakowskiem) wydaje ciemnoczerwony, szary lub czarny biało żylasty marmur, który bywa obrabiany.

Cölestyn (Siarczyk stroncyanu) W kopalniach bocheńskich jasnoniebieski na wąskich pokładach piaskowca nad pokładami soli.

Epsomit (Siarczyk magnezyi, Bittersalz) Wykwita w starych robotach włoskowato w Bochni na soli.

Fluoryt (Flußspath) znaleziony (podług Puscha) koło Mogilan zielonej barwy.

Gips. Formacyja wychodzi na jaw w Toniach pod Krakowem, pod Mogiłą, Podgórzem (u stóp Duchackiéj góry) w Bochni, na południe od Ropczyc, koło Rzeszowa, Przemyśla. Od Lwowa ku Podkamieniowi, Mikulińcom, Skale i ku Szczerzec; Wojniłowu Zaleszczykom tworzy 6-8 mil szeroki pas. Jest on popielaty lub żółtawy; a pod Niwką Kudryńcami Młynówką biały (Alabaster). Koło Prokocima biały w ziarnach i bułach w szarym ile przychodzi jako też w Skotnikach tworząc większe kule. – W kopalniach Wieliczki i Bochni

Gips ~~pra~~ kopany koło Duchackiéj góry w szachtach leży w bułach okrągławych w szarym ile, najczęściej biały.

przychodzi wśród iłu solnego w czystych wodnistych krysz:
tałach. W Wieliczce tworzy pokład (Grünsalzgebirge) w soli zie:
lonej. — W Swoszowicach i Zielonej tworzy sznury w siarkowa:
tym marglu.

Hämatit (Rotheisenerz) W Zakopanem kopią go w wapieniu
liasowym lub w łupku kwarcowym.

Karstenit (Anhydrit Gekrösestein) W Wieliczce i Bochni ziar-
nisty niebieskawy lub szary tworzy w ile solnym cienkie warstwy
na kształt karafiołów lub gron. Sól zwana spiza zawiera w sobie
kryształy anhydrytu.

Miedź. Koło Monasterzec pod Sanokiem przychodzi w pokładzie
czerwonego lub niebieskawego iłu marglowatego, w kształcie ma:
łych ziarek (wielkości orzechów laskowych) w towarzystwie nieco
malachitu — lecz nie warto kopania.

Limonit (Brauneisenstein) Jako okier pod Skolem, Rezaną.
w piaskowcu karpackim.

Melanterit (Koperwas, Eisenvitriol) W kopalni węgla w Miedzie:
liskach przychodzi nitkowaty jako produkt rozkładu.

Naphta (Bergöl) W piaskowcu karpackim zbierają w studniach
gęstobrunatną (ropę) lub rzadko-zielonawą (kipiączkę) koło Gorlic,
Siar, Węglówki, Krosienka, Golcowy, Tyrawy solnej, Kwaszeniny, Sta:
rej soli, Kołowopień, Uherec, Nahujowic, Łopiel, Borysławia
Truskawca, Słobody, Kosmacza, Jabłonowa, w Klęczanach, Starawieś, Strzylawka
Grybów.

Ozokerit (Erdwachs) Koło Borysławia pod Stebnikiem przycho:
dzi w ile w głębokości 4-5 sążni, w kawałkach woskowatej barwy.

Kwarc. Jako kryształy (Bergkrystalle) koło Klimca, Krzywki i
Dabbego (tak zwane diamenty marmaroskie) w łożyskach rzek
Opora, Stryja, Orgowy, Sanu, Solinki, Choczewki, Osławy. — Jako
Krzemień w wapieniu jurassowym koło Morawicy, Kaszowa, Bielan,
Zwierzyńca, Podgórza, w kulach szary lub czarniawy, brunatny. — Koło
Halicza, Mariampola, Niżniowa, Tłumacza, Obertyna przychodzą bryły
białawo-szarego krzemienia znacznej wielkości. — Tak zwane diamenty
marmaroskie (dragomity) przychodzą w czystych jasnych lub żółtawych
kryształach, wielkości ziarka makowego aż do orzecha laskowego.

Węgiel kamienny (Schwarzkohlen). Formacyja takowego ciągnie się od Szlaska pruskiego w obwód krakowski, gdzie są kopalnie Jaworzno, Niedzieliska, Dąbrowa, Cięszkowice, Siersza, Trzebinia, Tenczynek, Krzeszowice. Średnie pokłady dość grube (Grobkohlen) dadzą się koksować, najwięcej jest węgla smołowego (Pechkohlen)

Siarka W trzeciorzędowym marglu w Swoszowicach kopią siarkę która tamże tworzy 5 pokładów, lecz tylko w dwóch górnych są kopalnie. W pokładzie górnym znajduje się siarka w ziarnkach wielkości maku lub siemienia usadowiona w marglu. Spodni pokład zawiera spłaszczone kule siarkowe mające 1 do 4 cali w przecięciu. Margiel przedzielający oba pokłady siarkowe poprzedzielany jest siatkowato gipsem włóknistym, a nad drugim pokładem miejscowo baryt się znachodzi. W Swoszowicach jest źródło siarczyste podobnie jak w Wrzązowicach. — W Zielonej kopano dawniej siarkę. — W kopalniach wielickich znajdywano siarkę ponad iłem solnym. — Dawniej koło Truskawca w pokładach marglowych dobywano siarkę: jest tu także źródło siarczyste podobne jak i w Lubieniu.

Żelazo (Thoneisenstein, Sphärosiderit) przychodzi koloru czarnego i białego w piaskowcu karpackim w okrągławych bułach biegnąc od zachodu ku południowemu wschodowi. Dobywają ten kruszec w Kameszicy, Żywcu, Suchej, Tłuczaniu, Makowie, Dzianiszu, Cieklinie, Bednarce, Pysznicy, Duszatynie, Smolnej, Ruda różaniecka, Lisna, Majdan, Sopot, Orów, Dembina, Mizuń, Maksymowka, Ludwikowka, Olchowka, Pasieczna, Augustow. Z Sanoka widać 7 głównych pasm pokładowych grubych 78 do 7 cali które ku Bukowinie biegną. — Ruda żelazna marglowata jasno szarawa czernieje na powietrzu [illegible] zawiera węglikowaty niedokwas żelaza.

Galman (Zinkspath, Smithsonit, węglik zynku) przychodzi w wapieniu małżowatym w pokładzie głębszym pomiędzy wapieniem dolomitowym osadzony w Lgocie, Wodnej, Balinie, Jaworznie, Długoszynie, lub w pokładzie wyższym (w wapieniu dolomitycznym w paśmie wzgórzystym ciągnącem się od Jeziorek pod [illegible]

Jaworznem przez Byczynę ku Chrzanowu. Dawniej kopano tu w tych górnych pokładach z ołowiankę (galenit) Ruda galmanu jeſt szarawo-czerwonawa lub żółtawa i przychodzi w bułach lub łupkach. Wśród rudy galmanowej znachodzi się często ołowianka (galenit) wkrapiana, lecz dziś jéj nie dobywają (Bleiglanz, Siarczyk ołowiu, Galena)

Bursztyn (Bernſtein) Koło Trebini znaleziono w piaſku kulę burſztynu przezroczyſtego 150 calów kubicznych wielką — W Podhorodyszczu pod Lwowem znachodzą bursztynu kawałki nawet kilko calowe w szarym piaskowcu; jeſt on ciemno-żółtego koloru okryty skorupą zwietrzałą i zamyka w ſobie reſztki foraminiferów. — W Mizuniu znajdują kawałki burſztynu w marglu, a koło Lasieczny i Sołotwiny w piaskowcu Karpackim

Baryt (Schwerſpath - Siarczyk barytu) Nad drugim pokładem siarki w Swoſzowicach znachodzą się często szpary ½-do 1 stopy długie wyłożone kryſztałkami barytu żółtawemi zbyt drobnemi. (Zeuschner: Description géologique du dépôt de Soufre a Swoszowice - w piśmie Bulletins de la Societe imper. des Natural. de Moscou 1851 Tome XXIV.)

Siarczyk cynku (Zinkblende, Blende,) przychodzi koło Truskawca koloru drzewno-brunatnego w marglu ma w sobie wkrapiany siarczyk ołowiu i ſiarkę.

Budowa geologiczna Karpat

Pod Karpatami spotykamy formacyje I) ~~Alpejsk~~ ~~liasowy alpejski~~ Piaſkowiec czerwony (Grauwacke) na Węgrzech w Galicyi go nie ma. II) Wapień liasowy alpejski na Węgrzech pod ſamemi Tatrami w Galicyi nie ma. III) Dolomit ~~num~~ nummulitowy ſpoczywa na Wapieniu liaſowym (który to Dolomit Zejſzner za gałąź Wapienia liaſowego mylnie poczytuje) ciemno szary ~~[illegible]~~. brak w nim minerałów obcych miejscami miąższość jego od ~~[illegible]~~ 500 do 5000 stóp ma ſkamieniałości: Nummulity, Operkuliny, Pektynity, Echinity, Terebratule. — najlepiej go widać w Kościeliskach. IV) Piaſkowiec fukoidowy czyli jurasowy szary lub niebieskawo-szary (w którym przychodzą: Piaſkowiec fukoidowy, Konglomerat, Margiel i Ił szary) w nim mało ſkamieniałości. Pokład ten: Żywiec, Mogilany, Wapowce, Rybie łosi. Synowódzko na ~~nim~~ ſpoczywa. b) Wapień ammonitowy — Klippenkalk miejscami czerwonawo-biały (Czorsztyn - Szaflary - Pieniny) Grubość jego około 3000 ſtóp są w nim luźne Ammonity, Pentakrynity, Terebratule. c) Wapień ſzary Teschner Kalkſtein zaczyna ſię za Kobiernicą i idzie na Szląsk a na wſchodzie od Dobromila ku Bukowinie. — V) Piaſkowiec kredowy tylko na Węgrzech. VI) Formacyja trzeciorzędowa w której wchodzą potężne pokłady soli kuchennej i ſiarki rodzimej z anhidrytem, gipſem i ſzarym iłem i marglem czerwonym lub też piaſkowiec — Pokład ten rozpoczyna ſię przy Sydzinie i Skotnikach do Bochni potem od Dobromila ku Bukowinie.

VII Skały Kryſtaliczne czyli plutoniczne czyli metamorficzne ſkładają ſię albo z Granitu tatrowego w którym uboſtwo metalów (w Gorze Koſcielec przy ſtawach gąsienicowych) albo z Gneizu w którym z rzadka ſiarczyk miedzi i żelaza przychodzi (której najcelniejsza żyła jeſt Dziewiąta Bania w górze Ornak w Dolinie Koſcieliſkiej) albo łupek talkowy w nim siarczan baryty i panabaz (taka jeſt ſkała Łyszna nad doliną Koſcieliſko

Wyniesienie niektórych miejsc w Galicyi nad poziom morza w ſtopach paryskich wyrachowane przez Ludwika Zeisznera.

I Bieſkidy

a) Podgórze północne

Bochnia miaſto ...	645	Piaſkowiec trze ciorzędowy
" Szyb Campi wierzch.	711	
" " Regis " ..	609	
" 1e piętro Schiller zwane ..	388	
" 2e " Staretti ..	68	
" 3e " Podmoście.	—204	
" 4e " Lill ...	—314	
" 5e " Grubenthal.	—388	
Wieliczka miaſto	711	
" Szyb Franciſzek wierzch	710	
" Szyb Wodna góra ſpód	—56	
" Chodnik Quartier Joſeph	543	
" " Neubaufeeling	107 ~~[illegible]~~	
" " Głębszy Regis.	7	
Libiertów	910	Piaſkowiec Karpatowy
Mogilany	1144	
Kalwaryja	960	
" Góra nad Kalwaryją ſzczyt 1y	1475	
" " " " ſzczyt 2gi	1546	
" " " " " 3ci	1569	
Barwałd	846	
Góra bieſkid Kocierſki ...	2208	

b) Dolina Raby

Rdzawka	2390
Święty Krzyż karczma.	1966
Lubień ...	1032
Habówka ...	1400
Myślenice ...	845
Gdów ...	610.

c) Dolina Skawy

Jordanów	1362
Maków	1023
Sucha	936

d) Dolina Koſzarawy

Babia góra	5393	
Bieskit Babiogorſki	2609	
Granica drzew na Babiej górze	4381	Piaſkowiec Karpatowy
Grojec góra ...	1346	
Żywiec	1027	

II Tatry

a) Dolina Czarnego Dunajca

Chochołów ..	2293	Piaſkowiec Karpatowy
Czarny Dunajec ..	2005	
Ludzimierz ..	1751	

b) Dolina Białego Dunajca

Góra Iwan przy Leśnicy	2990	Piaſkowiec Karpatowy Jura
Grzbiet nad Poroninem	2951	
Nosal Murzańſki góra	2808	
Góra Kozłowa	2965	
Poronin młot	~~[illegible]~~ 2278	
Gubałówka góra	3328	
Bańkówka	2203	
Biały Dunajec	2033	
Szaflary	1862	Wapień amonitowy Jura
Skała góra	1964	
Janikowa góra	2361	
Raniſzbork góra	2165	
Roztoka ..	733	Piaſkowiec Karpatowy Jura.
Jurków .	684	

c) Tatrów Łańcuch

Morſkie oko, czyli Rybie	4212	Granit
Koſzyſta góra .	6105	
Granica drzew na Koſzyſtej	4528	
Nad zielonym góra .	6737	
Zielony ſtaw ...	4976	
Czarny ſtaw przy gąſienicowych ſtawach ..	4888	
Świnnica góra } nad ſtawami gąsienicowemi	7001	
Pośrednia Turnia } nad ſtawami gąsienicowemi	6499	

Liliowe przełęcz } góry nad ſtawami gąsienicowemi	5910	Wapień lias
Bieskid	6125	Granit
Szałaſ ſtawów gąsienicowych	4973	Wap. lias
Jaworzyna Rusinowa Polana	3654	"
Szałas Pańszczycy	4295	"
Zadnia Kopa przed Koſzyſtą	4303	"
Średnia Kopa " "	4127	"
Stawki " "	3259	"
Krywań góra	7684	granit
Czuba nad Zakoſem } góry nad doliną Goryczkowej	6031	"
Pośredni Wirch	5664	"
Hurkocie	5341	Czerwony piaskowiec
Kondratowa góra	6115	Gneiz
Gewand	5746	Wap. lias
Kopa nad Magórą Zakopanego	5206	"
Źródło białego dunajca pod Kalatówką	3481	"
Opalone góra nad Zakopanem	4168	"
Zakopane (dwór)	3032	"
Nosal góra przy Zakopanem	3584	Dolomit nummulitowy
Czerwony wirch Małołączniak	6410	Granit
Krzeſanica czyli zadni Upłaz	6525	Wapień liaſ
Czerwony wirch upłaziańſki	6460	"
Twardy Upłaz góra	6259	Gneiz
Góra gładkie Upłaziańſkie	5525	Wap. liaſ
Opalona góra nad doliną Miętuſią	4110	Dolomit numulit.
Kopalnia żelaza na Tomanowej	4973	Wap. liaſ
Tomanowa polſka wirch ſucha= dolina, góra	~~[illegible]~~ 6080	Gneiz
Hliník góra	5828	"
Szczyt Smreczyńſki góra	6380	"
Babie nogi o. Wyſoka góra	6642	"
Pyszna góra	6943	Łupek talkowy
Staw Smreczyńſki	3892	Granit
Kopka góra nad Kościeliſkiem	4055	Wap. lias
Kościeliſko (dom leśniczy)	2928	" "
Kopa nad doliną Trzydniowiańską	5386	Granit
Kopa nad źródliskami	5634	Łupek talkowy
Upłaz góra nad doliną Jarząbczą	6132	Granit
Wyższy ſtaw doliny Jamnickiej	5301	"
Hruby wirch nad doliną Chochołowską	6501	Łupek talkowy
Kopalnia ſtarej roboty	4850	Gneiz
Zadni Rohacz	6205	Granit
Zuberec góra	4870	"
Siwa góra	5470	Wapień liaſ
Chocz góra	4937	" "
Szałaſ w dolinie Chochołowſkiej	—	Wapień lias

cf. Reiſe auf die Babiagóra in den Bieskiden von Zeiſchner (Leonhards u. Bronns Jahrbuch für Mineralogie, Geognosie und Geologie 1832 str 441.

Pomiary barometryczne Bieſkidów, Tatrów i wzniesień od nich równo odległych wykonane przez Ludwika Zejsznera

(Biblioteka Warſzawſka 1844 Liſtopad. Tom IV. ſtr 361–388)

Wyjątki z
Auctuarium Hiſtoriae naturaliſ regni Poloniae magnique ducatuſ Lithuaniae annexarumque provinciarum. Opuſ poſthumum P. Gabrieliſ Rzączyńſki S.J. 4° p. 504.

Przy kopaniu fundamentów na miaſto Mariampol znaleziono ogromny ząb trzonowy ſkamieniały. Kości wielkie olbrzymów znajdywano przy kopaniu fundamentów na klaſztor Bernardynów w Leżajsku tamże wiſzą ogromne koſci.

Ziemia mydlarſka (terra ſaponaria) koloru popielatego dobywa ſię z góry koło zamku Podkamień w Ruſi – Czerwona ziemia (Boluſ rubra rothe Erde) na Babiej górze; gdzie ją zwią kamień urazny (ſ glinka ormiańſka, boluſ armenica) – Ziemia modra (terra caerulea) we wſi Zaczernie pół mili od Rzeſzowa – Glinka, ugier (Dunkelbücker terra lutea rudiſs.) w górze Św. Wojciecha koło Krosna. – We wſi Radgoszcz robią doskonałe naczynia gliniane (w woj. Sandom.) – Koło Krosna w górze S. Wojciecha glina która się łupie doſkonała – W Żółkwi mają doſkonałą glinę twardą z której robią tygle do topienia kruſzców – W pieczarach wſi Krzywcze na Podolu piaſek różnego koloru. – Koło Skolego nad Stryjem znajdują fałſzywe dyjamenty wielkości grochu w Wrocławiu bardziej niż czeſkie poſzukiwane – Koło wſi Wołok ſtaroſtwa Przemyſkiego alabaſter – Z pagórka piaſzczyſtym leżącym koło drogi publicznej i bagna wſi Wierzchów i w leſie wſi Narajów i Kniehinin znajduje ſię kamień ikrzaſty (Ammonites Rogenſtein – Koło wſi Lgota przy Skawinie znajdują Galmey czyli Moſiężny kamień (Cadmia lapidoſa foſſiliſ Gallmey) także i koło wſi Sucha ſtąd go w okrętach do Gdańſka licznie wyſyłają – Koło Komarna w jeziorze bywają perły, zbierał ich tam co rok jeden złotnik – Koło Halicza, Bohorodczan, Olſzanicy marmury białawe, modrawe, żółtawe, ſzare lecz miętkie bardzo i na wpływ powietrza niedobre używają ich do kościołów i zabudowań – Koło Buczacza w górze nad rzeką góra która ma kamień czerwony podobny marmurowi ten ſię daje ſzlifować – Onix koloru białawo cieliſtego z paſkami znaleziono koło zamku Podkamień – Szkło kamienne czyli moſkiewſki kamień (Fraueneis Speculariſ lapiſ) koło zamku Podkamień wſi Sarnki we Fradze koło Rohatyna, Jezupola i wſi Kurzany – Osły dobre czerwonawe (Wetzſtein Coſ aquaria) niedaleko Trembowli koło wſi Dauhe robią – Gipſ we wſi Skała koło Trębowli –

Młyńſki Kamień dobry robią koło wſi Lubicze w województwie Bełſkim.
Kamień piaſczyſty doſkonały do kamieniarſkich robót w górach koło Lwowa
Kamień taflowy dobry do poſadzek, pieców, ſklepień czerwony i niebieſkawy
koło Trębowli. Kamień łupiący ſię w Tafle piaſczyſty na Babiejgorze, koło
Bochni — Dukſztyn czyli Martwica (Tophus Toff-ſtein) dwie mile od mia-
ſteczka Skała na Podolu z niego ſklepienie w Koſciele w Skale, kamień lekki gą-
bczaſty dukſztyn zwany koło wſi Wyſuczka i niedaleko Trębowli. — W górze koło
Nowego Targu znalazł chłop jeden róſczkę złota i ſprzedał żydowi złotnikowi
w Wiſniczu — U ſtóp gór Karpackich znaleziono kruſziec ſrebrny ten podczas
wojen Karola XII na rozkaz jenerała de la Mothe w Krakowie probowany był
co do wartoſci podobny kruſzcom Olkuſkim.

Auripigment czyli Złotołuſk)

Rośliny: Skorozrzyt owieſ biały w podgórzu Karpackim, Orkiſz na Ruſki;
zboże chowają w lochach — Lnu wiele koło Moſciſk robią z niego różne płótna
na które w Moſciſkach wielkie jarmarki bywały. — Rośliny na Podolu: Piołun
rzymſki (Abſinthium ponticum Römiſcher Wermuth) Dyptan, Słodki korzeń czyli
Lukreczja po ruſku: Łokorycza (glycyrrhiza) Dinderewo ma jagody podobne do pieprzu
gorzkie — Ziele Gniewoſz (noli me tangere) koło Dukli — Rośliny kuchenne w
Galicyi Selery (Apium ſativum) Ćwikła czerwona (Beta rubra) — Kapuſta biała gło-
wiaſta (braſsica alba) jarmuż (braſsica criſpa) kalafiory (braſsica cypria) Kalarepa
(Braſsica rapoſa) Karczochy (Cardui aculeati) cebule, Krokoſz (cartamus ſativus)
Harbuzy (Citrullus) ogórki (cucumeres) dynie, banie (cucurbita) tykwy (Cucur-
bitae lagenariae) bulwy ziemne czyli Trufle (tubera) ziemniaki, paſternak (paſ-
tinacea) groch tyczny (piſum majus) cukrowy, ſwojſki, faſole, pory (porrum)
rzepy (rapa) Chrzan (raphanus major) Rzodkiew (raphanus minor) Marchew
(ſiser) Szpinak (Lapathum) Czoſnek, &.
Mleczko Kamienne (Lac saxatile Bergmilch) w górze Mientuſia za Nowym
Targiem — Góra Pilſko mile od Jeleſny pół jej należy do Orawy a pół do Polſki
na wierzchu ſtaw bliſko pół morga mający głęboki ten niezamarza. — Bażanty
w Łańcucie. Jarząbków (attagen) wiele na Podgórzu, przepiórek koło Jaroſława
Raróg ~~[illegible]~~ (Accipiter ſtellaris) koło Sołotwiny i na Pokuciu
Zwierzyniec ſławny mający bliſko ćwierć mili koło Staniſławowa u wſi Cucołowce
w Żółkwi w Zwierzyńcu za Jana III chowano wiele danieli. Drzewo limba po
ruſku Kedr (pinaſter) w górach koło Maniawy 2 mil od Staniſławowa koło wſi Zielona
koło monaſteru ſkit w Tatrach z Koſodrzewiny która roſnie w Tatrach i [illegible]
Babiejgórze i Pilſku robią w Węgrzech olejek koſodrzewinowy.

Na Ruſi koło Halicza góra ſię urwała i kościoł i 40 domów przywaliła – Góra Cergowa
koło Dukli przed dyſzczem dym wypuszcza i wiatry tam ſłyſzano huki wewnątrz – Zrodło
we wſi Stanyſzkach bardzo mocne wypływa z ſkały i ryby (truttae) z niego – We wſi
Białobrzegi na Ruſi w zrodle wiele ſlizow – Zrodło co ſię zapala półtory mili (leuca) od
Krosna opiſał Tylkowſki – Physica curioſa part 9 c. 34 dobre ono na ſpaſmy, epillepſie
apoplexie woda mętna przed pełnią zapala ſię ale prędko gaśnie po pełni widać płomień
z tych mieyſc gdzie woda bulczy płomień podnoſi ſię do wyſokoſci 2 do 3 ſtop i nieda ſię
potym ugaſić poki ſię woda nie zamąci, zrodło takie ~~koło~~ między wſiami Tura=
szówka i Potok wygląda jak mały ſtawek mając do 5 lub 6 łokci wzdłuż i wszerz
bańki wydobywają ſię z wody zapala ſię piana jeśli ~~ſię~~ bagno kijem poruſza wyſkakują
bańki które ſię prędzey zaymują podczas pełni przybywa w nim wody podczas nowiu
ubywa wieśniacy mówią że kto tę wodę pije dostanie wrzodów. Idąc z Krosna do
Fryſztaku jeſt takie zrodło co ſię zaymuje lecz nie ma odpływu. Skalny oley w zrodłach
za Kałuſzem na Ruſi, między Krosnem a zamkiem Odrzykoniem na wodach bagniſtych
zbierają ſiewcy czarny tłuſzcz do ſkór. Na przedmieściu należącym jeſzcze do Polſki wę=
gierſkiego miaſta Humenne jeſt zrodło ſiarczyſte – Koło Żywca niedaleko wſi Maława
jeſt zrodło które drzewo w niego położone w kamień obraca. – W mieyſcu Słone koło
wſi Rapka jeſt woda pomagająca na ſkrofuły – Na drodze z Tłumacza do Gwoździca
jeſt jezioro zwane Woſzowo błoto w nim leczą na phthiriaſis czyli wſzową chorobę. Koło
wſi Hołoſzyce za Krosnem kwaſne zrodło. Wołowaci nad rzeką Rabą i Żołną i koło
wſi Jeleſna. Staw we wſi Przeroſle wody koło Nadwornego i koło Sącza robią wole
We wſi Krecow w ziemi Sanockiey jeſt zrodło ſłone z niego można doſtać Gradówkę
Sol warzona w Ekonomij Samborſkiey poſyłano do Warszawy, Torunia, Bydgoszczy i
rozdzielano ſzlachcie Koło Kałuſza w wſiach Zetranka, Wierzbie, Bohorodczany,
Łapki, Potoczek warzą ſol chłopi co ſię zwią Zwarycze beczka takiey ſoli
koſztowała 1 złp czyli 5 niem. groszy a 100 Huſek (ſotce) koſztowało 1/2 grosza
niemieckiego
W rzece Byſtrzyca w halickim ſą ryby: Perſ, Poduſtka Cropi, Trutta. Do rzeczki
Łoſoſiny wchodzą z Wiſły łoſoſie poławiają je w Donajcu i Poprodzie gdzie ſą i węgorze
i thymalli. W rzekach Sota Koſaraba ſą łoſoſie i lipienie w Rzece Swica Cze=
cugi małe w Dnieſtrze Cropy, ſiluri, w Sanie i Wiſłoku bywają ſumy i 6 łokciowe

XVI/XVII w.

Kopalnie w Wieliczce zwiedzał Mercatuſ nadworny lekarz Klemenſa VIII autor
metallotheca Vaticana. W Wieliczce jeſt 7 ſzyb do 200 łokci głębokie te prowadzą
na pierwſze piętra z tąd na drugie piętro wiodą ſzybyki mające po 20 drabin a w każdej
po 24 ſzczebli ſą tam ſtare kaplice oprocz nich za Auguſta II 2 nowe kaplice do
robiono ze ſoli jarka ſą robione ſtatuy do tych kaplic ſol lodowa w bałwany ſię
kuje ſól ſzybikowa ſzybikowe dobywa ſię bałwanami które ſię w drobniejſze
kłapcie rozcinają wodę ſłoną na wierzch dobywają bulgami ſkorzanemi; woda
ta gromadzi ſię w rząpiach na dole. Żupy Bocheńſkie krotko opiſał
Hoffmann in Opuſculiſ phyſico mediciſ — Gdy ſię ma jakie nieſzczęście
wydarzyć w żupach ſłychać ſzczekanie pſow pianie kogutów i ſtuki
w dołach.

Pokład geologiczny Krakowa

Z drugiej formacyi: Wapień muszlowy (Muschelkalk) ciągnie się od Nowej góry przez Olkusz do Siewierza ma w sobie liczne ślady zwierząt morskich n.p. ammonitów, ryb i bogate ławice ołowiu, galeny

Z formacyi wapienia Jura: Wapień ikrzasty czyli piaskowiec karpacki ciągnie się od Krakowa i Alwerni ku Częstochowie

Z trzeciej formacyi jest glinka garncarska (plastischer Thon) piaskowiec trzeciej formacyi

Grunt na którym Kraków stoi jest wapień liasowy pod którym spoczywają ławice soli.

Wieliczka. — Widać iż morze trzeciorzędowe osadzające sól wązkiem gardłem płynęło pomiędzy białemi wapieniami formacyi Jura (z której się składają Wawel i Krzemionki) a pobrzeżem utworzonem z piaskowców karpatowych (będących spodniem ogniwem formacyi kredowej) Ciasnina ta wązka łączyła się na zachodzie z ramieniem morza sięgającym aż pod Żywiec i Cieszyn a na wschód z obszernem morzem ciągniącem się u stóp utworzonych już Beskidów aż do Bukowiny i Wołoszczyzny oblewającem południową pochyłość pasma Karpackiego w Siedmiogrodzie i Marmaroszu. Morze to słone sięgało ku północy aż ku Szczecinowi na Pomorzu. Na brzegu tego morza które osadziło niezmiernie grube pokłady soli rosły drzewa przedpotopowe których żołędzie, strączki, szyszki, orzechy i pnie znajdują w soli w Wieliczce. F. Unger (Die Pflanzenreste im Salzstocke von Wieliczka 1851) wymienia następujące rośliny (w soli wielickiej odkryte) przedpotopowe: Pinites salinarum — Peuce silesiaca — Steinhauera subglobosa — Taxoxylum Göpperti — Betulinium parisiense — rodzaje: Quercus limnophila, glans, Saturni — Castanea compressa i salinarum — Ilegonium salinarum — Cassia grandis. Z tych roślin wypada wnosić i pokład soli w Wieliczce należy do średniego oddziału trzeciorzędowej czyli myocenicznej formacyi. Skorupki muszli i ślimaków są dowodem iż osad tej soli samo morze wydzieliło a nie wyziewy wulkaniczne bo koło Wieliczki nie ma śladu skał wulkanicznych

Część Karpat pomiędzy ujściem Raby a Jabłonką geografowie zowią Beskidami

12

ił solny zelony
jasnoszary ił

Margiel
Skała ił szary słony, mydlarka
Zuber ił szary z kryształami soli [illegible]

Piaskowiec
Gips włóknisty, krystaliczny, ziarnisty
Sól włóknista, naciekowa, oczkowata, trzeszcząca.

Übergang der Wasser aus dem Zufluss enthält zwischen
Stunde zu [illegible] [illegible] [illegible] 24 und 45 Kubikfuss u[illegible] [illegible]
mächtiger. Um ob auf zu halten in 2 Monaten Rittingers Hori-
wurden 3 Zünder [illegible] angestellt zont erreichen
von denen der erste schon nach Pletschner bei Franz Joseph
wenigen Stunden [illegible] beiden hebt 8 Kubikfuss
wurden [illegible] [illegible] [illegible] die 2te Elisabeth in [illegible]
Zeit [illegible] — Korysi 8 Kub fuss = 16 [illegible] hebt
Už majetek opadat a voda Stavi už masyny co 18 Kub
vyssta spět [illegible] do hybu fuss
nema nebespečenstva choroby [illegible] Wasser ist [illegible]
vody woda do Horyzontu Stauf [illegible] [illegible] zu [illegible]
Oestreich podniesla Doniesa [illegible] nicht [illegible] [illegible]
gdyby sie 10 [illegible] nad hory
ront Rittinger wzniesła [illegible]
Brücke zu befürchten

Pokrok v rolnictví.

Ročník pro vlastenské hospodáře.

Vydává

A. E. Komers,

rytíř c. k. řádu císaře Františka Josefa I., hospodářský rada a vrchní ředitel statků, ředitel hospodářského ústavu v Libverdě, výbor c. k. vlastensko-hospodářské jednoty pro Čechy, předseda hospodářského spolku kraje Litoměřického, úd hospodářských spolků ve Vídni, Brně a t. d.

Čtvrtý svazek.

V Praze, 1868.
Nákladem vydavatelovým.
V komissi c. k. universitního knihkupectví J. G. Calve
(Ottomar Beyer).

krok v rolnictví.

Und wenn das Wasser
steigen würde u. den Schacht
ersäufen, sind Abrutschun-
gen zu befürchten

binnen 4 Wochen voll, zwei
ferner Maschinen
welche in 7–8 Wochen
das Wasser entfernen
werden

przesadzone
untersten Schicht Salzthon über
dieser Schicht vom Tegel als Zwischenmittel welche
darauf Schichten von Gyps ~~[illegible]~~ mit Salzlinsen
vermengt sind und Gerölle [illegible]
tig. Die oberste Lage Grünsalz Mächtig-
keit 30 Klaft., der [illegible] Flötz mit
ist Ligniten verunreinigt, der [illegible]
reinsten Salzes [illegible], die Lage
Ausdehnung des Salzthon
von Osten nach Westen 200 Klft
Man wollte Kalisalze
durch den Tegel als Zwischen
[illegible] auf einer Strecke von
50 Klaftern u. kam in den
der Kalisalze nicht zu Zwischenmittel
[illegible] führte man den Schacht
125 Klafter in Bewegung [illegible]

Redakce:
Miloslav J. Haněl, František Špatný.

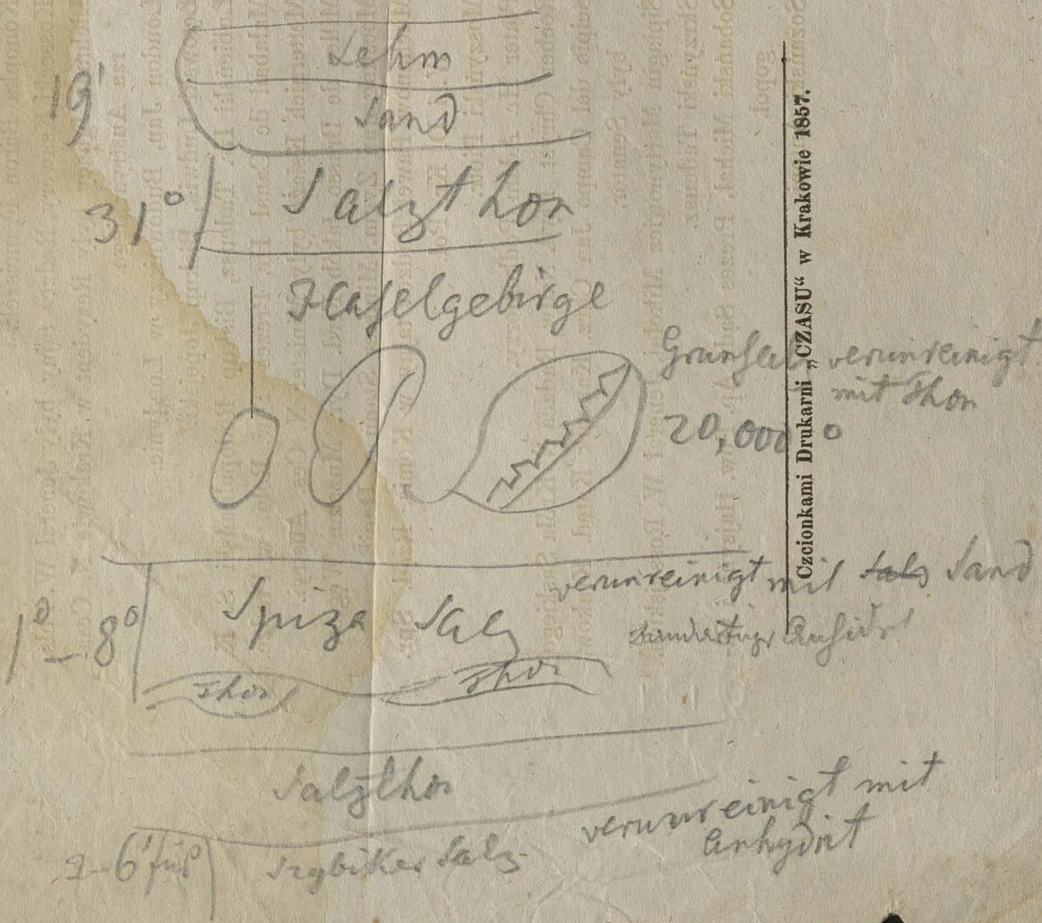

Czcionkami Drukarni „CZASU" w Krakowie 1857.

Kiliński Wincenty Officyał i Kanonik Metrop.
Konopka Baron Franciszek.
Kossecki Ksawery, Radzca tajny, były Jenerał W. Pols.
Liehman Ignacy były Rezydent w Krakowie N. Cesarza Austryackiego.
Loudon Jan, Budowniczy w Londynie.
Łętowski Ludwik, Biskup Jopejski.
Łubieński Hr. Tadeusz, Biskup Rodopolitański S. K.
Malabail de Canal Hr. Prezes Tow. Roln. w Pradze.
Metternich Książe były Minister N. Ces. Austryi.
Miller de Brasso Jakób Ferd. Dyr. Muzenm Węgier.
Moesting Jan Zygm. Minister Stanu w Danii.
Muchanow Paweł Radzca tajny w Komis. Rząd. Spr. W. i D. Kr. Pol.
Moszyński Piotr.
Plater Hr. Adam Podkomorzy.
Roeber Chryst. Fryd. Nadw. Radzca N. Króla Saskiego.
Scipio del Campo Jan Chrz. Kanonik Kated. Krakow. były Senator.
Sipiagin Martynowicz Mikołaj, Jenerał W. Rossyjskich.
Skrzyński Tadeusz.
Sobański Michał, Prezes Sądu Ap. Pow. Hajsyńs. i Olgopol.
Sozański Antoni.

145
1-10
3/5

Die fossile Fauna der Steinsalzablagerung von Wieliczka in Galizien, monographisch dargestellt von Prof Dr. A. E. Reuss. 1866. Wien 8° str. 166 mit 8 litogr. Tafeln

(Aus dem LV Bde d. Sitzb. d. K. Akad. d. Wissensch. I Abth. Jänner-Heft Jahrg. 1867)

2 fl 25 kr.

2 Arten von Juglans, zwei Zapfen von Coniferen und bituminöses fossiles Holz von 13 Arten. – Unger opisał 15 species von Pflanzenresten (10 Arten von Früchten u 5 Arten bituminisirten Holzes) – Reuss wylicza 274 Thierspezies (najliczniejsze między niemi Foraminiferae, dalej Ostracodae (Schalthieren) dalej Bryozoae, Bivalvae, Gasteropodae, Anthozoae, Pteropodae, Decapodae, Cirripedae, Echinidae, Anelidae, kleine Haifischzähne

Foraminifera	150
Anthozoae	1
Briozoae	23
Conchiferae	26
Pteropodae	3
Gasteropodae	41
Ostracodae	28
Cirripedae	1
Decapodae	1
	274

Coniferenzapfen	2:	Pinites Steinhauera
Coniferenholz	2:	Peuce Taxoxylon
Früchten	2	Castanea
	2	Quercus
Walnüsse	3	(Juglans 2)
Birkenholz	1	Betulinium
Buchenholz	2	Fegonium
Hülsenfrucht	1	(podobne do owocu Cassia)

rosły na wybrzeżach – wegetacyja podobna do dzisiejszej północnej amerykańskiej

Z Fauny ~~widać~~ pokazują rodzaje Bithynia (rodzaj Mollusków) iż te mięczaki żyły przy ujściu rzeki wody słodkiej do kotliny wody słonej (salzigen Becken)

Rozprawa

o solach i o łączących się z niemi w całym ciągu Karpatów pewnych ciałach a szczególniej o solach Warzonkach w Polszcze p. St. Staszica 30 Kwietnia 1814 na posiedzeniu tow. p. N. Warsz: czytana.

— II

Sól Kopalna w Polszcze: w Bochni i Wieliczce.
Pisali o nich: Jan Willich: 1543 observatio de Salinis Craco:
vianis — Schrotera: Regni Poloniae salinarum Vielicen:
sium descriptio 1565 — Starowolski: Polonia sive status
regni Poloniae 1632 — Jan Broski uwagi nad solami w
Polszcze 1645 — Martin: Herman: admirandae salinarum
fodinae Vielicensis (z odrysow: mapami) 1645 — Rzączyń:
ski Historia naturalis Poloniae ~~17~~ Zrukal: Nachricht
von den Salz: Salzgruben 1730. Kortum ojciec opisał
kopalnie Wieliczki. Guettard 1762 w rocznikach akademii paryskiej umiejętności o solach w Polsce

Źródła słone Tyrawa — Hunko — Łacko — Huisko —
Starasol — Drohobycz — Stebnik —
Tarnawa — Trumin — Truskawiec — Nahajowice czyli Tura wielka
Kolpec — Solec — Modrycz — Słoboda —
— Sprynka — Lisów — Bolechów — Lisowiec — Starunia
Kałusz — Nowica — Krasne — Rosolna — Mołodków —
Sołotwina — Gwozd — Maniawa — Perzynice — Łanczyn
Sopow — Delatyn — Markowa — Pistyn — Utorup
Iwanowce — Kolomea — Jabłonow — Kosow —
Kluczow — Jabłonow — Kosoow — koło Dobromila Sambore
Kosmacz — Kuty.

Kopalnie Siarki ~~w Polszcze w Krakowskim Czam~~ —
~~Kon~~ — Swoszowice Źródła Siarczyste ~~w Krak: Krze~~

R. 1780 D.r Bernier o soli w Wieliczce wydał rozprawe w Paryżu.

koło w wsi Turszew !.

~~[illegible]wice~~ – Swoszowice Na ~~Pokuciu~~: (Krosno 1) (4 2) Teraszow –
w obw: Lwowskim: Sklo – Posłomity – Zawiadowice
w Złoczow
~~na Wołyniu~~ Koszno – ~~Krzemienice~~ – Węgle ziem=
ne ~~W Krakowsk:~~ ~~Krzeszowice, Dębowa Góra, Pogorzy~~
~~Wola, Mostowiger, Przeginia, Załki, Krzykawka, Ba~~-
~~bice, Kościele, Trzebinia, Płaza, Bronowice, Olszówka~~
~~Bzęłow, Lipowiec, Obiechów, Niedźwiedź, Grojec, Za~~:
~~gorze, Grzechow, Małobądz, Zagora, Klementow, Stry~~:
~~żowice, Sielce, Modrzejów, Błanowice, Hawkin~~,
~~Wesielowice, Załki pod Lipowcem, Kozłowice, Miechów, Psary~~
~~Bór biskupi, Pagonie, Mirkow, Filipowice. w Radomsk:~~
~~Szydłowiec Na Wołyniu: Krzemieniec w Płock: Ostro~~-
bitumen petroleum źródła
~~łęka~~. Bitumina czyli skałoleje ciekące (:portkura) Na
1 źródł we wsi w 32 źród. 2 źr. 3
Pokuciu: (Teraszow, (Węglow, (Starasol, Łacko, (Nachajo
ziem
wice) Skałoleje stwardłe (: [illegible] wosk:) ~~Na Pokuciu:~~
Teraszow, Węglow, Starasol, Łacko, (Nachajowice.)
Bursztyny w ~~Płockim: Ostrołęka, Wiszniew, Pole~~
~~szew~~. Na Pokuciu są także bursztyny ciemno-
brunatnego koloru koło rzeki Opor, Stryj, Mizun
w piasku i glinie najczęściej do Kalafonii podobne.
Roczniki tow. Warsz: tom 10
rok 1817.

Sól kuchenna, jest to artykuł pierwszej potrzeby niezbędnej w domowem gospodarstwie, ważny w rolnictwie i niektórych gałęziach fabrycznego przemysłu

Rossyja licząca do 60,000000 mieszkańców, konsumuje rocznie do 36,000000 pudów soli; na jedną osobę wychodzi więc rocznie 24 funt. ros. soli. — Produkcyja soli wynosi rocznie: 38,000000 pudów, to jest: soli kamiennej 2,000000 pudów (z 2 kopalń: ileckiej w gubern. orenburg. wydającej rocznie 1,200000 pudów i kopalni kulpińskiej w kraju zakaukazkim, prowincyi erywańskiej wydającej rocznie 800,000 pudów); soli jeziornej 27,800000 pudów (z jezior krymskich, bessarabskich, astrachańskich, kaukazkich, kirgizkich, sybirskich i w gub. saratowsk. — najwięcej produkcyą w Krymie); soli warzonej 8,200000 pudów (z warzelni rządowych i prywatnych w gubern. permsk. najwięcej; potem z zakładów w gubernii wołogodzkiej, nowogrodzkiej, niżegrodzkiej i archangelskiej.) Z powodu kosztownej jednak dostawy, pomimo iż w miejscach produkcyi sprzedają sól po 20 kopiej. za pud, cała zachodnia część Rossyi zaspakaja swą potrzebę soli dowozem soli zagranicznej (w połowie solą angielską), której rocznie sprowadzają 6,000000 pudów. Akcyza od soli wyrabianej w kraju wynosi od puda 23 kop. a cło od soli sprowadzanej od puda w przecięciu 40 kopiejek, tak iż rząd ma na każdym pudzie 27 kop. zysku

Cena soli w Rossyi wynosi na pudzie: w okolicach nadbałtyckich 45 kop. — w Petersburgu 58 kop. w Kownie 68 kop. w gubernii grodzieńsk. 75 kop. do 1 rubl. na Wołyniu 80 kop. do 1 Rub. 20 kop.

Austryja licząca do 36,500000 ludności, konsumuje rocznie 17,469812 pudów (czyli 5,110000 cetn. wiedeń.), na jedną osobę wychodzi więc rocznie 19 funt. ros. (czyli 14 funt. wied.) soli. — Produkcyja soli wynosi rocznie 20,512500 pudów (czyli 6,000000 cetn. wiedeń.) Najwięcej dostarczają soli kamiennej kopalnie w Wieliczce, Bochni (najbogatsze w Europie) w Siedmiogrodzie, Węgrzech, warzelnie galicyjskie i austryjackie. Podług obwieszczenia rządu galicyi z 24 lipca 1851 ceny soli w Galicyi są następujące (też same i w wyższej Austryi z małą różnicą):

Sol kamienna szybikowa w beczkach	Cetnar wied.	6 złr.	6 Kr.	Pud ros.	1 Rub	7 Kop.
" " w okruchach i bałwanach	"	6 "	— "	"	1 "	5 "
" " zielona w beczkach	"	5 "	24 "	"	— "	95 "
" " " w kruchach i bałwanach	"	5 "	18 "	"	— "	93 "
" ~~[illegible]~~ " spiżowa -ca w beczkach . .	"	5 "	6 "	"	— "	89 "
" " w kruchach i bałwanach . .	"	5 "	— "	"	— "	88 "
" warzona nienałożona	"	5 "	— "	"	— "	88 "
Sol oddzielnie przyrządzona dla bydła ~~[illegible]~~ (r. 1851 zaprowadzona)	"	2 "	— "	"	— "	35 "
" " " do roli (r. 1851 zaprowadzona)	"	— "	30 "	"	— "	12 "
Sol na cele chemiczno-techniczne kamienna	"	4 "	25 "	"	— "	7 "
" " " " " warzona	"	1 "	20 "	"	— "	23 "
Sól morska na cele chemiczno-techniczne	"	— "	32 "	"	— "	9 "

Oprócz potrzeby wewnętrznej Auſtryja znaczną ilość soli sprzedaje za granicę. Rząd Króleſtwa polſkiego kupuje rocznie 715,000 cetn. wied. po 35 krajc. za centnar (czyli po 15½ Kop. za pud) do czego jeſzcze dodają bezpłatnie 12 procentów na sto, tak iż wywóz do Króleſtwa wynosi na rok 800800 cent. wied. czyli 2,718759 pudów. – Sól w Auſtryi jeſt monopolem; od r. 1829 zniesiono detaliczną sprzedaż ſoli w magazynach rządowych, sprzedają tylko sól przy kopalniach lub warzelniach a sprzedaż po kraju pozoſtawiona prywatnych podług cen dobrowolnych.

Prusy liczące 17,000000 ludności, konſumują rocznie 2500000 cetn. berlinſk (t. j. 7,851,562 pudów ros.); na jedną osobę wychodzi rocznie 16 funt. berlin. (18½ funt. ros.) soli. – Produkcyja ſoli wynosi rocznie r. 1852 z warzelni z ſalin saſkich w Halle i Schönebeck, oraz w Weſtfalii, Pomeranii i Nadreńſkich prowincyjach 2,156436 centn. berlin. (6,772556 pud. ros.). Cena soli od r. 1843 zniżona wynoſi 1 cetn. berlin. 3 tal. 8 srebr. gr. (pud ~~[illegible]~~ 98 kop.). Znaczną część potrzeby krajowej pokrywają Prussy solą angielską. Prócz tego zakupuje Rząd dla Szląska z Wieliczki rocznie 100,000 cetn. wied. (341875 pudów) po 1 złr. za cetnar (pud 17½ Kopij.)

Francyja produkuje rocznie 520,000000 Kilogram. (32,500,000 pudów) soli morskiej; licząc przy 36000000 ludności wychodzi na jedną osobę rocznie 9¼ Kilogr. soli (23 funt. ros.). Cena Kilogramu ſoli 25–40 Cent. (pud = 100 do 160 kopijek). Przy znacznej produkcyi, wiele wywożą.

Anglija mająca do 28,000000 ludności, Konſumuje rocznie 280,000000 Kilogram (17,500000 pudów) ſoli; na jednę osobę wychodzi więc rocznie 25 funt. ros. Produkcyja roczna wynosi 720,000000 Kilogram. (45,000000 pudów) z Kopalni w Nordwich i Nampwich w hrabſtwie Cheſter, lecz ſól ta musi być wprzódy oczyszczaną. Wywóz za granicę wynosi rocznie 280,000000 Kilogr. (17,500000 pudów) do Roſyi, Prus, Belgii, pańſtw ſkandynawſkich i Ameryki. Kilogram soli białej Kosztuje 5 cent. (pud = 20 Kopij.) pośledniejszej 3,75 cent. (pud = 15 Kop.)

Kopalnie soli w Wieliczce i Bochni (doſtarczająca ſól w najlepszym gatunku) wydają rocznie do 1,000000 cetn. wied. (3,500000 pud.); dawniej również tak znaczną sól dobywano; produkcyja i handel wcale się nie zmieniły. W Króleſtwie rząd od r. 1821 objął sam administracyę dochodów z monopolu soli. D. 20 Marca 1852 zawarto nowy Kontrakt z Auſtrią o doſtawę ſoli, którą do 43 magazynów rządowych w Króleſtwie ſprowadzają po części wodą po części Koleją żelazną. Sól Kamienna jeſt do handlu najlepsza bo się daje długo przechować i dogodnie tranſportować; prócz tego ma w ſobie najwięcej czystej soli (solanu wody). Podług rozbiorów chemicznych prof. Kitajewskiego, Celińſkiego i Heinricha (r. 1824 – 1838) w 100,000 częściach co do wagi znajduje się soli czystej (solanu wody)

w	soli	szybikowej	bocheńskiej	na	100,000	części =	99,963	cz.
"	"	"	wielickiej . .	"	"	"	99,897	"
"	"	zielonej	wielickiej . .	"	"	"	99,838	"
"	"	spiżowej	wielickiej . .	"	"	"	99,696	"
"	"	morskiej	liwerpolskiej . .	"	"	"	97,800	"
"	"	kamiennej	liwerpolskiej . .	"	"	"	92,004	"
"	"	warzonej	ciechocińſkiej . .	"	"	"	96,115	"

W Polsce wolą kupować sól w Kruchach a niżeli warzoną.

Od r. 1851 zniżoną zoſtała cena ſoli w magazynach rządowych w Króleſtwie: pud Kamiennej ſzybikowej 90 Kopijek, zielonej 80 Kop. warzonej 80 Kop.; [illegible] przedtem Koſztował pud 1 Rub. 30 Kop. – Od r. 1855 uſtanowiono cenę: pud ſoli warzonej ciechocińſkiej 90 Kop. liwerpolskiej 90 Kop. – Funt ſoli u ſzynkarzy Koſztuje 3, 2¾ i 2½ Kop. ſreb.

Roku 1854 sprzedano w Króleſtwie w magazynach rządowych 2,238462 pudów ſoli na ludności 4,797845 dusz co czyni na osobę 22½ funta.

Sól r. 1853.

	Ceny			
	najwyższa	najniższa	średna	Konſumcja w funtach na oſobę
W Rossyi cesarſtwie Cena puda	1Rub. 20Kop. =	35Kop. =	77½Kop.	24f.
w Krolestwie "	" — " 90 " =	80 " =	85 "	" 22½
" Austryi Galicyi " ~~e Galicyi~~	" 1 " 77 " =	88 " =	97½ " -	" 19 "
" Pruſach . . .	—	—	— 93½ "	" 18½ "
" Francyi . . .	" 1 " 60 "	1Rub. " =	1Rub. 30Kop.	" 23½ "
" Anglii . . .	" — " 20 " —	15 " =	— 17½ "	" 25½ "

Rządowy dochod z ſoli na rok od jednej oſoby:

w Rossyi . . .	16 Kop. ſrebr.	(akcyza)
" Króleſtwie . .	48½ "	(monopol)
" Auſtryi . . .	41 "	(monopol)
" Pruſach . .	43½ "	(monopol)
" Francyi . . .	23 "	(akcyza)
" Anglii . .	— "	(wolna ſprzedaż i wyrób)

Ob: Kilka ſłów o ſoli i adminiſtracyi solnej w Króleſtwie Polskiem do r. 1855. (w Dzienniku powſzechnym warſzaw. 1863 Nr. 86. 93. 95. 96 (brak) 98, 100 (brak) 103.)

19

Sol ~~[illegible]~~ należała u Greków i Rzymian do Regaliów. Ceſarz Ludwik r. 833 opatowi z Corvey nadał regale ſoli – królowie nadawali to regale metalów Koſciołowi Klaſztorom

7b) Krzyżacy (Domuſ hoſpitaliſ S Mariae Theutonicorum in Jeruſalem) nadając miaſtu Culm d. 28 Grudnia 1232 przywilej mówią „Retinemuſ enim domui noſtrae in boniſ eorum (mieſzczan) „omneſ lacuſ, caſtores, venas ſaliſ, auri argentique fodinas „et omne genuſ metalli preter ferrum"
Voigt Geſchichte von Preuſſen II p. 237.

W traktacie zawartym między Zakonem niemieckim a Konradem mazowieckim 1230 mówi jako należące do regaliów „Quae in predictiſ omnibuſ ſunt vel fuerint inventa, apparentia, vel inculta, ſpecialiter aurum ſive argentum vel alia quecumque ſpecieſ aeris vel metallorum et gemmarum, fonteſ vel venae ſaliſ."

Acta boruſs I p. 66. –
Röpel Geſch. Polenſ p. 439.
Steinbeck Emil: Geſchichte des ſchleſiſchen Bergbaues ~~Breſlau~~ ſeiner Verfaſſung, ſeines Betriebeſ. Breſlau (J. Urban Kern) 1857.
8° I Bd. St. 77.

Fonteſ et venae ſaliſ już u Rzymian należały do regaliów

Królowie polſcy złoto i ſrebro jako ſzlachetne metalle podciągali pod regale zdaje ſię że i ołowianką ſiarka ſtanowiła wyjątek a może i źródła ſłone cf. zatargi Lubomirſkich o kopalnie ſoli.

Verpackung wird nicht berechnet!

~~Von Herren **Storch & Kramer** in Berlin oder~~ durch die löbl. Kunsthandlung von

verlange die Zusendung von:

Exemplar **Königliche Salbung Friedrich I.** Oeldruck, mit dem erläuternden Umrissblatt zusammen à 15 Thlr.

und erwarte die / keine Fortsetzung ohne weiteren Auftrag gleich nach Vollendung jedes folgenden Blattes.

. . . . den

Wieliczka. Że dobywanie soli należało do regaliów widać z przywileju danego przez Eberharda von Sayn landmeistra (praeceptor Krzyżaków niemieckich) r. 1251 d. 1 Octobr. w Chełmnie danem w którem potwierdza przywilej Hermanna de Salza Magist domus hospitalis S. Mariae Theutonic i Hermanna Balko provis. ejusdem domus in Prusia dany miastu Chełmnu i Toruniowi (Kulmischen Handfesten) w Toruniu 1233. V Calend. Januarii w którym tenże Herman nadając prawo magdeburskie nakazał miastom ziemi chełmińskiej apellować do Chełmna „Si vero aliquis dubietatis scrupulus de jure „judiciario vel de juris judiciarii sententiis civitatibus emerserit, „in eisdem idem articulus a Culmensis civitatis consulibus requi„ratur, quia eandem civitatem capitalem esse volumus et digniorem inter alias jam constructas et si quae adhuc infra Wizlam, „Ozzam et Driwantzam construentur." Porro eisdem civibus nostris „vendidimus bona sua ... cum omnibus proventibus ... Retinemus enim „domui nostrae in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis „auri argentique fodinas et omne genus metalli praeter ferrum, ita ut „tamen inventor auri, sive is in cujus bonis inventum fuerit, idem

"jus habeat quod in terra ducis Zlezie in hujusmodi talibus
"est concessum. Inventor autem argenti sive is in cujus
"agris inventum fuerit, jus vribergense in hujusmodi inven-
"tione perpetualiter obtinebit." (Codex diplom Warmiensis I Nr. 28

Wieliczka.

Że ſol wraz z metalami należała do regaliów które ſobie przy zapiſach Kſiążęta excypowali widać to z przywileju Ziemowita zięcia Łęczyckiego i dobrzyńſkiego danego Krzyżakom na 250 morgów w ziemi dobrzyńſkiej koło Golubia (dat. 3 Lutego 1306)

Ob: Codex dipl Pruſs II № 53.

Sól r. 1809 wydobyto 1,700000 cetn. dziś 800000 cetn. Dary
roślinne ogromne wſzędzie kwiaty zioła drzewa, zboża letnie
(jare) zimowe (oziminy) Kukurydzy co kolwiek w Saratin
Także. Owoców mało gdzie parki nay więcey pleban i dziedzic mógłby
na to działać

Cellarius mówi że koło Nowego-Targu i w górach koło
Sądcza kopalnie złota i miedzi były.

W górach Województwa Krakowſkiego niedaleko wsi
Lipnika płynie rzeka ze źródła w której jakiś
cudzoziemiec (według Dunczewſkiego r. 1750) zbierał
złoto z piaſku.

Według Cromera był koperwaſ pod Bieczem i Sądczem
Thurneiſſer de metall mówi że pod Przemyślem i Sano:
kiem ſrebrne kruſzce Mercator i Orth mówi że tamże
ſą miedziane i ſrebrne — Podług Kromera niedaleko Bali:
grodu jeſt Merkuryuſz podług Miechowity na Pokuciu
i Żurawnem ſą marmury i alabaſtry podług Cellaryuſza
warzono doſkonałą ſól z wód ſolnych pod Rybotyczami i
Dobromilem — Na Pokuciu pod Ropenką i Bunganami
zbierają po jeziorach pływającą tłuſtość którą w beczki
leją i do światła i wyprawy ſkór używają i pod Drohoby:
czą zlewa się taka tłuſtość w wykopane na to naumyśl:
nie dołki; biorą ją do ſmarowania wozów. Bezko mówi
że pod Tyrawą Strachocinem i Stołpem ſą wody lekarſ:
kie; źródła które ſię palą ſą pod Głowienką Turaſzów:
ką Iwaniczem.

Na Podolu ſtodoł chłop nie ma lecz w lecie ſkłada zboże w
ſtyrty albo ſtrogi które w polu młócą, ſłomę palą a ziarno
w lochy wykopane ſypią

Ziemia mydlarſka kolom popielatego bliſko zamku Kamień w Ruſ:
kim województw: z góry biorą, rubryka malarſka na Babiej górze
Ugier glinka we wſi Rozwaz wyśmienity na górze S. Wojciecha bliſ:
ko Krosna koło Narajowa pagórki kredowe — Bękardy dyamentowe
koło Skolego na miejscach przy Stryju rzece jak groch mnieyſze i więkſze
za granicą w większym gatunku jak czeſkie — Alabaſter niedaleko
wsi Woiſk w ſtaroſtwie przemyſkim oraz w górach na Pokuciu z którego
rożne nagrobki robią — Iskrzyki bardzo czyſte więkſze jak orzechy
laſkowe na górce piaſczyſtej przyległej publicznemu gościńcowi i ſtawowi
wsi Wierzchno i w lesie wsi Narajów ku Knieżnowi leżącej — Krwawnik kamień
na Tatrach i bliſko Nowegotargu — Moſiężny kamień (Galmey) bliſko Tatrów
Perły trochę mnieyſze od grochu znajdował jeden złotnik w jeziorze pod Komarnem

Tatarka (Gryka, Hreczka)

Sól perłowa w Bochni i Wieliczce bywa kwadrato:
wa tę pokruſzywſzy pakują w beczki ſople ſolne białe
w ſrodku dziurawe bywają w Bochni i wody ſłone
na kſztałt cukru warzone czerwone lub białe
zwią ſię Sadzle.

Wiele wołów z Galicyi pędzą do Wied:
nia a konie bukowińſkie dla ſwej
mocy bywają poſzukiwane z dla podnie
ſienia chowu bydła w Galicyi uſtanowił
rząd w Galicyi targi na bydło w Oświęcimie
niały ſię co roku 3 a w Zatorze 2 duże
targi na bydło dla Szląſka rożnie odbywa
bydło idące na owe targi wolne było
od myta.

miaſteczkiem — Do Staniſławowa przywieziono marmory
miąſze żyłki jaſno białe czerwone, zielone mające z ruſkie=
go województwa temi Koſcioły tameczne ozdobili; białe, zielo=
ne, żółtawe marmury ale niedoſkonałe koło Halicza, Boho=
rodczan, Olszanicy — przeciw miaſteczka Buczacza góra na
Kamień czarny podobny do marmuru do wypolerowania
zdatny — Onych niedaleko zamku Podkamienca wyryto — Opal
w Tatrach także i Rubin, Szafir, topaz, Kleyzłotniczy (Schin=
frezyum-Boraks) — Szkło kamienne albo ziemne, czy moſkiew=
ski Kamień przezroczyſty w górach między Krakowem a Sądczem
na Ruſi bliſko zamku Podkamień, przy wſi Sarnki winnice i
browary zdobi; niedaleko Rohatyna i Jezupola przy wſi Kurzany,
w lochach Skrzyweckich na Podolu — osły twarde bez wſzelkiego
lśnienia ſię mające ziarnka koloru popielatego niedaleko Trębowli
osły czerwieniawe robią we wſi Dauhe — Kamienie gipsowe w
górach bliſko Lwowa we wſi Skała bliſko Trębowli — młyńskie
kamienie robią we wſi Lubicze w Bełſkim, też nad rzeczką
Słuboczek — Kamień piaſczyſty z gór pod Liſankami
Sławentynem — Kamień łupny na poſadzki za Bochnią
na Babiej górze, bliſko gór karpackich — Martwica albo
Dukſztyn na kształt gębki gęſtſzy i cięższy od Pumeksu
pełno go na Podolu w jeziorze na brzegu o 2 mil albo
mniej odległym od Skały miaſteczka, także niedaleko Trę=
bowli znachodzą Kamień Dukſztyn używany na ſklepienie
Koſciołów bo lekki i w dziurki ſwe wapno nabiera. —
Ryby w rzece Sole i Koſorawie ſą pſtrągi, lipienie, ſwinki
ſliże w Poprucie pſtrągi, Łoſoſie, Węgorze, Lipienie Dunajec
ma Łoſoſie te z Wiſły płynąc wchodzą do rzeki Łoſoſina
w Bugu Węgorze w Byſtrzycy w halickiem Pery, poduſty i
czopy, pſtrągi tłuſte tanie
Sól warzoną w ekonomii Samborſkiej poſełano do Warſzawy To=
runia Bidgoſzczy i na ſzlachtę rozdawano warzą ją także
we wſiach Letranka, Wierzbie, Bohorodczany, Laſki, Dołowek,
Katuſz od robotników zwanych po ruſku Zwaryże warzą
ſól na beczki i mniejſze ſztuki Huſek Lotce We wſi Kre=
cow w ziemi ſanockiej jeſt słona woda czerwieniawa tę wywarza=
ją na ſól czerwoną którą zwią Gradowką.
Na górach karpackich roſną zioła: Dzięgiel, miſtrzownik, żorawie nóż=
ki, rożowiec, tyrlicz, noſtrzek modry, lebiódka, język jeleni, rzę=
ſa ſkalna, miętka czerwona, paproć i paproka, deſnik, ruta
murowa, tomikamień ſurew, mordownik koloru niebieſkiego, jarz=
migka biała, rozſwit, Konwalia, ſtorczyk biały, liſie ziele, biedrzeniec
chebd, jeżyny, goryczka, Koſaciec ma korzeń czaſem dłuższy niedlokieć

Który zowią ſiatkowy korzeń koło Dukli rodzi ſię wiele
po ruſku zwane Plaun.
Zrodła – We wſi Staryſzka (ziem Lwowſk) jeſt zrodło ze
ſkały wypływające z którego pſtrągi ſmaczne wypływają
we wſi Białobrzegach wojew. ruſk. wypływa zrodło z
którego śliże wypływają. – Wody na których wierzchu
ropa pływa niedaleko Kałuſza między Kroſnem a Odryſko=
niem zamkiem wody ſtojące mają czerniawą tłustość którą
ſzewcy biorą do ſkór juchtowania. W Podgorzu w Górach
na przedmieściu miaſta Humenne które do Polſki należy
zrodło i ſtrumień ſiarczyſty – Zrodła Swoſzowickie juz
Broſkinſowi opiſującemu kopalnie w Wieliczce były znane.
Niedaleko wſi Zmalawy ku Żywcowi ſą wody w których drzewa
grabowe kamienieją z których można robić oſełki (Morten
hiſtoria naturaliſ. Majolus lib IV p. 437. – Zrodło niedaleko
Podraka czyli Podegrodzia ma czyſtą wodę która na kolor
miedziany płynie przez rynny i tam zagrzana ſtaje ſię jak
mleko a na ſpodzie zoſtawia maſę kamienną która na
wiele chorób kuruje wzięta do łazni – Bliſkie zrodło
wſi Rapka (woj. Krak. na mieyſcu ſłone zwanym wole
ugardła leczy pijąc z niego – Za takie pokuckim je=
ziorko małe woſiowo błoto zwane w tej wodzie zatopionego
otaza to robactwo potem od nich wolny zoſtaje. – Wody
Kwaśne przy wſi Kamionka, w Muſzynie i w Krynicy (1768)
pod wſią Koktoſzyce między Kroſnem a Węgrami – Przy
rzekach Raba i Żołna ſą zrodła z których pijący wole
doſtają także bliſko wſi Jeleśna (woj. Krak) około Nad=
wornego, około Sądcza

Tytuniu w Galicyi (1790) co roku zbierają do 20000
cetnarów z tych 11000 w fabrykach Winniki i Czortków obrabiają reszta
9000 idzie do Hamburga.
Z drzew roſnących w Galicyi Eichen-buchen z niej robią okręta
i budynki wodne i domowe także wozy z niej klepki
(Forſtamfalen) Schiff z koſztem do Gdańſka, Zürbernüſsen
Steinnüſsen, Rüſter, Rothbuche najlepſze daje drzewo do
opału do robot ſtelmachow i do młynarſkich ſprzętów
z bukwicy zaś robią olej dobry – Weißbuche dobre
dla tokarzy, ſtelmachów i młynarzy i – Ahorn dla ſwej
białości dla fladru mocy zdatne do robot tokarſkich i
ſtolarſkich – Rüſtern (Ulmbaum) Brzoza dla ſtelmachow
i dobre drzew. do opału – Erlenweiße i Schwarzen i Linden do ſprzętów
domowych i dla ſnycerzy, Eſpen, do cebrzyków ciotn, Haſelbaum

więźby powiach. Z drzew iglastych bardzo mało modrzewiu wycinali bardzo wiele dawniej co dowodzą budynki i sprzęty i do Gdańska na maszty wywożono ~~[illegible]~~ sosna (Kiefer) do węgli i robienia smoły terpentyny jodła (Tanne) do desek, limbowe drzewo bardzo rzadkie ma tę własność że skrzynie z niego nie dopuszczają molom. cis rzadki

Z produktów mineralnych (79a) ma Galicyja Kopalnie żelaza koło Schwuntnik (?) olej ciemny koło Tustanowic i Nahujowic, kredę koło Łodzigórza, — Kopalnie w Bochni mają być odkryte r. 1251 r. 1253 okolicę koło Bochni darował Bolesław Mikołajowi de Seyn i pozwolił mu tam miasto na miejscu które nazwę góra solna nosiła wybudować. Wszystkim górniczym wieś [illegible] działa [illegible] [illegible] [illegible] zu [illegible] działko [illegible] zu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] zu [illegible] [illegible] [illegible] stercyna [illegible] zu [illegible]

R. 1782 sprowadził rząd z Hallu z Tyrolu L. von Menz dla rozpoznania źródeł solnych w Galicyi. brat tego Peter von Menz Medyc: Dr w liście do Hofrath von Born opisał źródła słone galicyjskie. List ten drukowany w Physikalischen Arbeiten der einträchtigen Freunde in Wien 1784 II. Stück I. Jahrgang Najwięcej źródeł in einer Entfernung mają 25 kotłów soli. R. 1782 sól wyrobiona czyniła 600,000 beczek z tych 200,000 do Węgier a 400,000 do owej Konsumcyi warzonki do wyrobienia 500,000 beczek warzonki rachowano 63,186 sągów drzewa. R. 1782 było Królewskich warzelni: Drohobycz, Huczko, Hyszko, Lecko, Tarnawa, Nahujowice, Modrycz, Kaczol, Sprynia, Stumig, Truskawiec, Stebnik, Solec, Kołpiec, Sołotwina. Wyrobienie soli już r. 1773 i 1776 ogłoszono jako regale Królewskie, rząd zakupił wszystkie warzelnie prywatne i zakazał prywatnym sól wyrabiać.

Płótno prawie jedyny wyrób prawie w każdej wsi ſą
tkacze czasem cała wieś ſię trudni, z konopi, z lnu
w zachodn. obw. u podnóża Karpat bielicz płótow czasem
płótno rzadkiej dobroci i trwałości najwięcej i najlepsze
płótno w Płotnicach, Z Moskowicach, Żywcu, Andrze=
jowie, Dembowcu, Żmigrodzie dawniej sławami ſzło do
Hiſpanii Portugalii zachodniej Jndyi, wielkie blechy,
przędzenie i tkanie bawełny w Lipnikach, Białe, Sucza=
wie. Przędzenie, ſukiennictwo. Garbarſtwo małe po niektó=
rych małych miaſteczkach najwięcej w Kutach, Tyśmienicy
(ſafian) w Suczawie (Kordwan) papierni 12 gorzelni
prawie w każdej wſi, hut ſzklannych 10

Wieliczka i Galicyja - Geologiczny utwór. Całą płaszczyznę pokrywało neokomiczne morze Karpackie, któremu za brzegi służył stały ląd z utworu gór węgla kamiennego (w Krakowskiem - i na Szląsku) oraz Sudety. Brzegi tego lądu w najdawniejszej periodzie jurassowej tworzyły ryffy Koralowe z bogatą fauną Nerineeów, Dioceratów, Ammonitów, Brachiopodów, Koralów i Grzybów. W morzu tém neokomicznem działy się osady wapienne przez rozczyny (za pomocą kwasu węglowego) kawałków wapienia i przez zlepienie się okruchów i breccyj wapienia jurassowego który czasowe plutoniczne erupcyje i wstrząśnienia dawniej pokruszyły. Ląd jurassowy pokryty był bogatą Florą Cycadaceów, Zamiów, Pterophyllów i Paproci. W morzu zaś Karpackiem gigantyczne Kephalopody z rodzaju Ammonitów, Belemnitów, Nautylów, ryby dziwne i Saurie morskie (potwory). Przy końcu ~~[illegible]~~ tej cenomanicznej periody czyli [illegible] piaſkowca Karpackiego, plutoniczne siły podnioſły kredowaty grunt morza na wierzch i utworzyły takzwane Północne Karpaty czyli Beſkidy z ich grzbietem piaſkowcowem. Dla początku trzeciej periody ogromne ſiły wulkaniczne [illegible] i neptuniczne poprzerywały warſtwy oſadzone, a morze eoceniczne czyli nummulitowe przedarſzy się zalało aż do ſtóp Karpat całą przeſtrzeń mianowicie Krakowſką formacyję jurassową (stały ląd) Kephalopody i Sauriowie wyginęły, a na ich miejsce naſtają zwierzęta ssące i Dykotyledonowe rośliny. Przy końcu peryody eocenicznej najpóźniejsze morze od Wiednia przez Morawę, Szląſk rozlało się na całą Galicyję ku czarnemu morzu osadzając gips, ſiarkę i sól. Pojedyncze tylko wybuchy plutoniczne (bazaltowe lub dyorytowe) miejscami się ukazywały. Oſtatnie diluvium wodne pędząc od północy skały erratyczne i oſadzając glinę zniszczyło maſtodonty, t.j Mamuty, Rhinoceroſy i Konie które się paſły w dolinach Wiſły.

Oberża w Wieliczce wzniesiona jeſt	735	ſtop.	par.	nad poziom	morza
~~Gd~~ " w Gdowie	610	"	"	"	"
Jurków wieś nad Dunajcem	648	"	"	"	"
Rostoka dwór	733	"	"	"	"

Kopalnie w Wieliczce ſą to największe na ſwiecie próżne przestrzenie w łonie
ziemi zawarte. Pokład ſkłada ſię z brył ſoli zielonej zajmującej wierzchnie onegóż
części w ſpodniej zaś ſpiżowa i ſzybikowa tworzą pokłady. Sol wybrana dała początek
dała początek niezmiernym jamom mającym trzy równe wymiary albo podłużnym ale
niskim przestrzeniom, rozciągającym ſię pod pierwſzemi. Z powodu znaczniejszej gru=
bości pokładu odbywają ſię tu roboty jeszcze w wierzchnich częściach.

Pokład kopalni w Bochni zupełnie odmienny od wielickiego wpłynął tutaj na od=
mienny ſpoſób dobywania ſoli jak w Wieliczce i nadał kopalni właściwą fizyognomię. Po=
kład ſkłada ſię tutaj z licznych równoodległych warſtw ſoli 6 do 15 ſtóp grubych ſtoją=
cych proſtopadle albo pod znacznym kątem do poziomu nachylonych item ſzarym
i anhydrytem czyli gipsem bezwodnym poprzedzielanych. Wybrane owe cienkie warſtwy
dały początek podłużnym nieco pochyłym korytarzom niemającym malowniczych widoków,
przez co żupa bocheńſka rzadko zwiedzana bywa. Dla tego że pokład nie jeſt tak grubym jak
w Wieliczce trzeba ſię było w Bochni ~~d~~ niżej ſpuſzczać i dla tego też kopalnia tu nierów=
nie jeſt głębſza. Podług pomiarów Barometrycznych żupy bocheńſkiej w miesiącu marcu 1843
przez prof. L. Zeiſznera (w Bibliotece warſzawſkiej Czerwiec 1843 T. II ſtr 560–565.) leży miaſto
Bochnia 645 ſt. par. nad zwierciadłem morza Najgłębſze miejsce żupy, chodnik Gruben=
thal (czyli piąte piętro) leży 388 ſtóp par. pod poziomem morza, Chodnik Schiller (czyli 1 piętro) 388 ſtóp nad
poziom morza, Chodnik Stanetti (czyli 2 piętro) 68 ſtóp nad poziom morza; Chodnik
Podmoście (czyli 3cie piętro) 204 ſt. p. pod zwierciadłem morza – Chodnik Lill (czyli 4te piętro)
314 ſt. p. p. zw. m. – Chodnik Grubenthal (czyli piąte piętro) 388 ſt. p. pod. pow. m. Kopalnia
w Bochni rachując od poziomu oberży znajdującej ſię na drodze prowadzącej do Wieliczki jeſt
głęboka 1033 ſt. par. od otworu ſzybu Regis (położonego 609 ſtóp p. nad powierzch. morza) ra=
chując 997 ſt. p. od otworu ſzybu Kampi (leżącego na wzgórku północnym 711 ſt. p. nad
poziomem morza) jeſt głęboka 1099 ſtóp. par. Mało jeſt kopalni w Europie tak głębokich; głęb=
ſza kopalnia w Szpanej dolinie (Herrengrund) koło Bystrzycy Bańſkiej (Neusohl) jeſt głębſza lecz
znajduje ſię na wyſokoſci 2000 ſtóp. par. nad poziom morza wzniesionej.

Sól przychodzi w Galicyi w pokładach piaskowcu, marglu i iłu solnego które to pokłady należą do starszej neogenicznej formacyi trzeciorzędowej. Te pokłady solne przylegają do północnej spadzistości Karpackiego grzbietu.

Gatunki soli w Wieliczce: 1) Sól zielona (Grünsalz) szara z przymieszanym iłem lub cienkiemi igłami gipsowemi (grosskrystallkörnig) odmiany jej są a) Sól lodowata (Eissalz) w przezroczystych na cal dużych kryształach b) Smolarka (Kothsalz) zmieszana z dużo iłem przechodzi w pokład bezsolny. W soli zielonej czasem znajdują próżne szpary 2 do 3 stop długie wyłożone czystemi kryształami solnemi. – Sól zielona zajmuje górne grube pokłady otoczone iłem. 2) Sól Spiżowa (Spizasalz) ciemno-szarej barwy zanieczyszczona iłem, piaskiem kwarcowym lub dolomitem i Anhydrytem. W soli tej znajdują miejscowo skorupy małżów i foraminiferów, koralle, szyszki koniferów i węgiel brunatny (Braunkohle). Mineralog Reuss odkrył tu przeszło 300 gatunków (Species) części przedpotopowych zwierząt (fossilen Thierarten). Odmiana tej soli jest a) Krystalówka (Kristallsalz) biała gruboziarnista niezbyt przezroczysta która w sobie podług rozbioru chemika H. Rose zawiera: komprimirtes Kohlenwasserstoffgas (Oelgas, Sumpfgas) Wasserstoffgas, Kohlenoxidgas.

3) Sól szybikowa drobno lub gruboziarnista, jasno szarawa na najmniej obcych części domieszanych i najmniej jest zanieczyszczoną. Odmianą jest sól oczkowata (Perlsalz). Pokłady te ~~od~~ od zielone są od siebie iłem solnym i ankydrytem. Oprócz tego znajdują tu jeszcze odmiany α) Szpak (Salzspath) przychodzi w szarym iłe solnym przedzielającym pokłady w sztukach 6-13 cali długich białej, żółtawej lub różowej barwy - β) Sól soplista (Tropfsalz) tworzy sople czasem do 15 cali długie i powstaje z ociekającej wody solnej na powałach chodników. W tych skręconych soplach często napotkać można wewnątrz rurkowate wydrążenie lub maleńkie czerwone chrząszczyki ży-

jące w kopalniach (Pinus crenatus) i muſzki. γ) Sól nitkowata (Faserſalz, Haarſalz) wykwita z mokrych ſcian iłowatych w poſtaci 2–4 cali długich włosów. δ) Sól wodna, powstaje w rozpuszczonej surowicy jeżeli się w nią obcy przedmiot rzuci który solną pokrywą tą oskorupieje (Wolſalz) Pokład soli szybikowej oddzielony jeſt od ſoli ſpizowej warſtwami iłu ſolnego i anhydrytu, sól zaś zielona spoczywa w pokładzie bezſolnym. Całą pokrywę kopalni tworzy gruby pokład ziarniſtego białego gipsu z szarym iłem łupkowym (Schieferthon) nad takowym.

W Bochni pokład solny podobny jeſt soli ſzybikowej grubo lub drobnoziarniſty szary lub czyſty mając ~~rad~~ często bladozielonawe lub ſzare prążki. Sól ſpoczywa w nierównych (~~krzywych~~ ſtromych ſpadziſtych warſtwach poprzedzielanych iłem ſolnym, kurzawką i wąskim paſem anhydrytu. – Roku 1849 był tu pożar. Mało tu szczątków zwierzęcych, przychodzą tylko zęby Carcharias megalodon. Szyſzki Koniferów, orzechy i węgle brunatne. Cały pokład ſolny przeſiąknięty jeſt olejem ſkalnym (bitumen).

Warzonkę dobywają z ſtudzien wykopanych w ile ſolnym lub ſtojących w komunikacyi z ſzachtami (Sinkwerk). W Łacku, Drohobyczy, Solcu, Stebniku wiercąc odkryto w głębokości 659 ſtóp pokład solny gruby na 513 ſtóp. W Bolechowie Dolinie, Kałuszu sol biała miejſcami przytyka do zielonej. W Rosulnie, Lanczynie, Kossowie jeſt pokład ſolny podobny do ſpizowej. W Starej Soli r. 1852 zaniechano warzelnię.

Mineralogisches Lexicon für das Kaiserthum
~~Österr~~ Oesterreich von Victor Ritter von
Zepharovich. Wien (Wilh. Braumüller) 1859. 8°.
S. 430–432. 5 f. 40 kr.

Wieliczka leży w głębokiej dolinie pomiędzy dwoma grzbietami leżą kopalnie ſoli. [illegible] Niżſzy grzbiet od północy Pſia górka zwany ſkłada ſię z morſkich piaſkowatych oſadów, wyżſzy od południa ſkłada ſię z ſzarych piaſkowców. — Podług Zeuschnera Pokłady w Wieliczce: 1) Glina mamutowa 2) Gips kuliſty 3) Margiel słony wierzchni którego główne pokłady [illegible] górnicy zowią ziber, a żytki w dolnym pokładzie: szpak. 4) Sól zielona czyli prążkowa odmiana ſoli zwana szara właściwie którą jeżeli jeſt mocno zanieczyſzczona iłem zowią błotnik. Sól ta ſpoczywa w ſłonych marglach w dużych bałwanach z których niektóre mają do 14000 ſtóp ſześciennych. Przez wybranie tych bałwanów powſtały komory Michałowice, Steinhauſer. Bałwany te leżą w marglu ſłonym ze ſkamieniałościami i z cienkiemi warſtwami niebieſkiego anhydrytu. 5) Sól ſpizowa ciemnoſzara kryſtaliczna leży w warſtwach ukoſnych nierównych podobnych do ſkał. Jeżeli górna część warſtwy zanieczyſzczona jeſt piaſkiem, to zowią ſzmulcem. W tej ſoli szczątki zwierzokrzewów wielkich, ślimaków, pnie drzew, ſzyſzki należące do formacyi trzeciorzędowej; między temi: Pinnites ſalinarum, Peuce (2 gatunki), Taxoxylon, Betulinum, Quercus (2 gat.: glans Saturni i limophilla) Caſtanea (2 gatunki) Fegonium (2 gatunki) Juglans (3 gatunki: ventricoſa, coſtata, ſalinarum) = Skorupki małżów: Cytherina (8 gat.) Cypridina (17 gat.) Cerithium, = Pecten (2 gat.) Nucula (4 gat.) = Criſia, Cellaria, Cyathina = Globigerina, Rotalina, Roſalina, Triloculina, Quinqueloculina, Orbiculina. 5) Sól szybikowa najczyſtſza mało ma obcych domieſzań, jeżeli jeſt zupełnie czyſta zowie ſię jarka albo perłowa ſól, jeżeli mocno zanieczyſzczona zowie ſię ziemlotka. 6) Margle ſłone ſpodnie na czem by ſpoczywały czy na ſkale wapiennej neerynowej, czy też na piaſkowcu, (bo między temi formacyami (warſtwy bałwany) leży cały baſsin ſolny) niewiedzieć. = Pokład ſoli w Wieliczce nie leży równo, podziemne siły wydźwigły go na wierzch rozmaicie pogięty i poprzedzierały Główny kierunek ze wschodu na południowy zachód pochyla ſię na południe

Bochnia. Pokład ſoli jeſt nierównie wenſzy od wielickiego część wierzchnia zoſtała w gorę dzwigniona i ſtoi prawie proſtopadle w ſpodzie zgina się i nachyla. Na wierzchu pokład margla ſłonawego w którym jeſt ſól, tworzy klin rozſzerzający się ku dołowi, kierunek ze wſchodu na zachod. Ułamki lignitu z ryſkami drzew rzadkie, natomiaſt znaleziono ~~w~~ ząb ryby Carcharias megalodon. Pokłady ~~ſoli~~ kopalni: 1) Glina 2) Gipſ 3) Iły ciemnoſzare z pokładami piaſkowca 4) Sól w marglach zaſolonych 5) Iły ſzare z warſtwami margli, ſpodnie

Ogniwa mioceniczne. w całej fomacyi będą: I) Wapień (w Polſce za Wiſłą) II) ~~Margiel ſłony z pokładami ſoli~~ & Piaſkowiec biały (pod Wieliczką, Swoſzowicami) III) Gipſ IV) Margiel ſłony z pokładami ſoli. V) Wapień heteroſteginowy (w Polſce)

(Ob: O mijocenicznych gipſach i pokładach ſoli kuchennej w górnej części doliny Wisły przy Krakowie napiſał Ludwik Zejszner. Biblioteka Warſzawſka 1863 Tom I marzec ſt. 559–580. Poczet nowy

L. Zeischner: Geognoſtiſche Beſchreibung des Salzlager von Wieliczka (Leonhards neues Jahrbuch für Mineralogie, Geologie 1844 pag. 513)

Murchiſon: The Geology of Ruſsia in Europe (1845) T. I pag. 290

Unger: Die Pflanzenreſte im Salzſtock von Wieliczka (Denkſchriften der Akademie der Wiſſenſchaften Tom I pag. 313.

I) Odkrycie soli w Wieliczce, Założenie miasta i dzieje Kopalni.

Początek sięga czasów bajecznych (przedhistorycznych). Najdawniejszy przywilej tyniecki z r. 1044 wspomina już „ecclesiam de Magno Sale" i redditus salis de Sidzina et de Magno Sale". Jest to właściwie przywilej Egidiusza Kardynała biskupa Tuskulańskiego posła papieża Kalixta II z r. 1125 (czyli raczej 1124 ob. przywilej biskupstwa Kujawsk.) gdzie potwierdza dawniejsze nadania (przez Bolesława chrobrego), „In Sydina quatuor suronice et 2 tabernae et zamar de unaquaque sartagine... Ad magnum Salem 4 targove et 4 tabernae et pecine et qualibet septimana 3 alveos et quartum sredne et septem pro lignis. Labsicia et cum Coyanow et sale". (Kalixt II † 3 idib. Septemb. 1124 lecz legat jego wydał przywilej nim o śmierci posłyszał) – Kazmierz II r. 1176 darował Klasztorowi w Sulejowie „alveum salis in Cracoviensi theloneo" – Konrad Książe Krakowski i Łęczycki r. 1243 potwierdza posiadłości Klasztoru Staniąteckiego „Andreas plocensis episcopus contulit.... Bochnam quam emita Vincentio et Gnatowice, hansoria salis et pecini ad Magnum Salem" – Bolesław wstydliwy r. 1254 potwierdza Klasztorowi Staniąteckiemu posiadłości: „Conradus quondam dux Cracoviae... donavit... alveum salis cum stilla de caldario in ignem distillante vulgariter pecina dicta apud Magnum Salem item hansoria et glebas salis a vulgo grudas vocatas, quae agasoni ducis Cracoviae pertinebant, item mensuram salis in Bochna octava die semper recipiendam.... quae hactenus spectabat Cracoviae castellano, item in villa Łopanka, quae erat propria coenobii de Stanetek, salem ... dedimus unum caldarium quod a vulgo Chran nominatur cum pecina in Bochna... ut singulis dieby de fonte nostro liquidi salis in Bochna 7 tinae ad praefatum caldarium perpetuo conferantur." – Bolesław wstydliwy r. 1254 klasztorowi Szczyrzyckiemu potwierdza posiadłości między któremi jest „taberna de Magno sale" co wszystko świadczy iż od niepamiętnych czasów w Wieliczce sól w grudach kopano i warzono: pomimo iż Kromer odkrycie soli w ~~Wieliczce oraz~~ w Bochni do r. 1252 (Lib. IX) i Długosz odkrycie soli w Wieliczce nierównie później kładzie. Również pokazuje się z owych przywilejów iż sól w pewnych częściach należała do regaliów, kiedy urzędnicy mieli na niej pewne wyznaczone. Najdawniejszy szyb w Wieliczce miał być Goryszowski (dziś: Oborzysko zwane) i Świętosławski (przed zamkiem żupnym) może od Świętosława kasztel. Krak. herbu Złotogoleńczyk 1146–1169 zwany – oraz Świątkowski (dziś Kisweterowe przy ulicy Krzyszkowskiej) które od dawna są zasypane. – Dopiero po zniszczeniu Tatarów mógł powstać szyb Regis (najpewniej za Kazmierza W. który kopalnie lepiej urządził.

Nadania soli w Wieliczce: 1) Kazmierza I klasztorowi w Tyńcu r. 1044 (?) co papież Grzegorz IX r. 1229 potwierdził 2) Kazmierz II klasztorowi w Sulejowie r. 1176. 3) Bolesław wstydliwy klasztorowi Welehrad w Morawii 50 bałwanów rocznie r. 1227 (?) co król Wacław r. 1298 potwierdził. 4) Konrad książe mazowiecki opiekun klasztorowi w Tyńcu r. 1242. 5) Bolesław wstydliwy klasztorowi w Wąchocku r. 1249 oraz kościołom w Bochni i w Krakowie na Skałce. 6) Leszek czarny klasztorowi tynieckiemu r. 1288. 7) Przemysław II wójtowi w Wieliczce r. 1290. 8) Przemysław II biskupom krakowskim 20tą część dochodu żupnego r. 1295. 9) Wacław czeski

(ob. Boczek)

biskupom Krak. dziesięcinę dochodu solnego z żup r. 1298. 10) Kazmierz W. akademii Krak. 1364. 11) Kazmierz W. Kapitule Krak. i gniezn. 100 grzywien rocznie według ordynacyi z r. 1368.

R. 1454 podług przywileju Kazmierza Jagiellończyka który Jan Olbracht r. 1496 na sejmie piotrkowskim potwierdził ustanowiono Szlachcie osiadłej wydawać co roku tak zwaną Sól suchedniową (po cenie produkcyi i niżej) jako to:

1,366 bałwanów (każdy po 25 Centn.) . . .	34,150 Centn.
13,605 beczek (każda po 5 Centn.) . . .	68,025 "
Łącznie	102,175 Cent.

Ceny soli w bałwanach, kruchach i beczkach w rożnych czasach były rozmaite.

Wieliczka jako miasto. – Pierwsza wzmianka o Wieliczce jako osadzie jest w przywileju tynieckim z r. 1125 gdzie to miejsce nazwane Magnum Sal to jest Wielka czyli Wieliczka Sól, snać już wtedy istniały pomniejsze żupy solne w okolicy a może i w Bochni. – Po zniszczeniu przez napady mongolsko-tatarskie w r. 1240–1260 i 1287, zdaje się iż Bolesław Wstydliwy Książe Krak. za sprawą swej żony Kunegundy, przez sprowadzenie bieglejszych robotników i górników z Węgier starał się podnieść podupadłe górnictwo. – Henryk Książe wrocławski (probus) dla wzrostu miast pozwolił Jeschonowi i Himboldowi braciom z Szląska na nowo osadzić miasto Wieliczkę na prawie magdeburskim, co Przemysław r. 1290 potwierdził. Znaczniejszego rozszerzenia terytoryalnego doznało miasto Wieliczka za czasów Władysława

Jagiełły przez zakupienie za 500 grzywien groszy praskich wsi Marcinkowic od Jana z Czulic Czulickiego herbu Czewnia, którą to wieś później za Poręby i Babiny (czyli Segnitzów albo Sygnerzów) zamieniono.

Zródła do opisu Wieliczki:

F. S. Beudant: Mémoire sur les environs de Wieliczka (Journal de Physique 1819)

M. A. Pawłowicz: Wiadomość jeologiczna o Wieliczce i poszukiwaniach soli w Szczerbakowie (Pamięt. Warsz. T. IV 1823 Styczeń p. 73-100 podług Beudanta)

Thürnagel: Bemerkungen über Wieliczka und Bochnia (Karstens Archiv 1827 T. XII str. 337-365)

Wilh. Gotl. Ernst Becker: Über die Flötzgebirge im südlichen Polen besonders in Hinsicht auf Steinsalz und Kohlen. Freyberg 1830. 8.

De salinis cracovianis observatio, autore Jodoco Willichio Resselliano in epistola ad Severinum Bonner de Balice Salinarum Praefectum Cracov. ap. Hieron. Vietor 1543. 8. item Gedani 1645.

P. Andreae Kanon S. J. Liricorum lib. IV Crac. 1643 jest tu w 800 wierszach opis Wieliczki

Musa gór Wielickich. W Krakowie między (1595-1609) 4º K. 6 opis wierszem przez Andrzeja Loeckius Scota

Skarb in flore, Komora Blum w Janinie, pod dyrekcyją Wgo Jana B. Blum J. K. M. Konsyliarza jeneralnego żup solnych dyrektora przez Stefana Ludwikowskiego sztygara gór Janiny. Krak. 1743 fol.

Philosophical transactions. London 1760 July No 61. 8. (Krótki jest tam opis Wieliczki)

Von den Steinsalzgruben zu Wieliczka und Bochnia in Gallizien (Jos. Fried. Lempe Magazin für die Bergbaukunde 1791. VIII Thl 8. p. 44-71)

Jos. Fried. Zöllner: Briefe über Schlesien, Krakau, Wieliczka und die Grafschaft Glatz auf der Reise im J. 1791. Berlin 1794. 8. T. I.

Vivian: Remarks on the salt mines of Wielitska in Poland 1815 (Transactions of the royal geological Society of Cornwall. 1818 Vol I p. 154. 8.)

A. Neale: Reise durch einige Theile von Deutschland, Polen der Moldau und der Türkey Leipzig 1820 Th II o Wieliczce

Krótkie opisanie kopaln soli w Wieliczce (Kolumb pamiętnik 1828 T. IV Nr 14 str. 73-86.

Żupy w Wieliczce:

Szyby: Buzenin, Lois, Bożawola, Seraf, Królewski, Wodny, Górsko, Danielowiec, Leszno,
Janina, Józef Spadłe szyby: Lubomierz, Boner, Świętosławski, Goryszewski, Swadkowski,
Kunegunda. Szybiki prowadzące z pierwszego piętra na drugie i trzecie: Wojciech, August,
Tworzyanki, Tarnow, Wessel, Korytno, Cyglar, Szembek, Klemens, Mirów, Izabella, Czartoryja,
Brühl. Komory a) na 1 piętrze: Wojnicz, Kaplica S. Antoniego, Steinhauser b) na 2 piętrze
Grzmiące, Ossolin, Lipowiec, Kłośki, Krosnowiec, Alexandrów, Michałowiec, Przedborze, Łętów,
Adamów, Ossolin c) na 3 piętrze: Przykos, Małachow, Hadachow, Grynerowiec, Dydakow,
Borlach, Gruszyn, Wyszyn.

R. 1562 Zygmunt August Loissom Gdańszczanom pozwolił sól warzyć.

Przecięcie ziemiorodne

Bochni

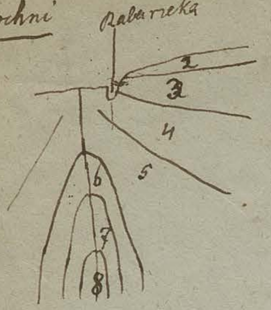

Wieliczki

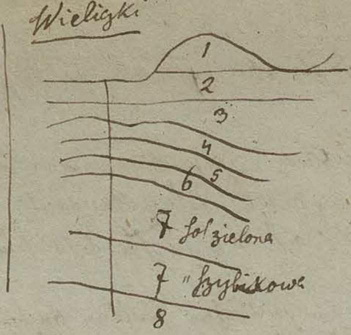

1 piaſkowiec wiſlany
2 łupek iłaſty
3 wapień marglowo bitum.
4 gipſ zbity
5 ił ſolny
6 margiel kredowy
7 sól kamienna
8 wapień (ſzragowy)

Łabęcki Hieronim: Wykład początków mineralogii i geologii z F. S. Beudant przełożony i pomnożony. Warſzawa 1848. 8o. 2 Tomy (z mappą geognoſt. Polſki)
" Słownik wyrazów górniczych
" Najdawniejsze dzieje salin krakowſkich.
Zejszner Ludwik: Geologia do łatwego pojęcia zastosowana. Kraków 1856. 8o.
" Nowe lub niedokładnie opisane gatunki skamieniałości tatrowych. Warſzawa 1846. 4o. Zeſz. I

W kopalniach wielickich odróżniają 3 odmiany soli: szybikową, zieloną i spiżową. Te odmiany czyli gatunki soli obłoczone są grubą skorupą z marglu i iłu słonego, hałda zwaną. Ta hałda miejscami rozmaitej jest jakości: czasami miękka, na kształt mydła, błyszcząca, krótko blaszkowata; czasami piaszczysta, marglowata, łupkowata, zmieszana, czasem nakrapiana jest kryształami soli, czasami zaś sucha, twarda, zbita; bułami i pręgami gipsowemi przetykana (co mieszanemi górami zowią. Miejscami hałda tak gęsto z pokładami gipsu jest zmieszana, iż trudna w niej bywa robota. W niej znajdują się różne rodzaje skamieniałych małżów i ślimaków. W tej hałdzie stanowi średni pokład w soli zielonej, tak zwana sól spiżowa, a pod takową sól szybikowa.

1) Sól zielona otrzymuje swą barwę od cząstek iłu, który się pomiędzy kryształami solnemi znajduje. Stopa kubiczna wied. szlifowana takowej waży 123 funt. 15 łut. wiedeń. Ciężkość gatunkowa 2,179. W 100 częściach soli znajduje się 3-6 części iłu.

2) Sól spiżowa ~~[illegible]~~ ciemno-szara leży w pokładach nierównie szerszych i dłuższych lecz nie tak wysokich jak sól zielona. Domieszane są w niej miałki piasek, małe muszelki i okruchy skorup ślimaczych. Stopa kubiczna wiedeń. czysto obrobiona waży 124 do 125 funtów wied. Ciężkość gatunkowa 2,216 W 100 częściach znajduje się 5 do 100 części pozostałości miałkiego piasku z małżami i okruchami ślimaków.

3) Sól szybikowa jako najczystsza leży w spodnich pokładach przerzynają takową tylko pręgi iłu i gipsu bezwodnego (anhydritu)

Stopa kubiczna wiedeńska soli szybikowej waży 121 funtów 17 łutów wied. Ciężkość gatunkowa 2,146. W 100 częściach soli tej znajduje się 1/2 do 1 1/2 proc. cząstek iłu i gipsu.

a) Anhydrit czyli gips bezwodny albo siarkan wapna ~~[illegible]~~ znajdywany w soli szybikowej ma barwę niebieską, modrą i szarą. W 10,000 częściach znajduje się 4200 wapna, 5660 siarczyku (kwasu siarkowego), 0025 sody (Salzsaures Natron), 0115 części utratnych (Verlust).

b) Sól oczkowata znajduje się w kryształach znacznej wielkości 50 do 100 cali kubicznych obejmujących, które oczyszczone służą do rozmaitych sztucznych wyrobów. Kryształy te pojawiają się w pokładach soli zielonej; w 100 częściach zawierają 17 części wody, 50 części sody i 33 części solanu (Salzsäure). — W 100,000 częściach znajduje się 0,033 wody (cieczy) i 99,967 czystej soli. — Ciężkość gatunkowa 2,143.

Pokłady solne w Wieliczce nie leżą równo: w jednem polu się wznoszą, w drugiem opadają: kierunek ich jest pochylający się ze wschodu na zachód, grubość i miąższość niejednakowa.

Aż do r. 1743 kopalnie wielickie podzielone były na dwa pola, a do r. 1860 na trzy; obecnie zaś dzielą się na wschodnie i zachodnie pola czyli góry. Roboty w kopalniach uskuteczniają się za pomocą szybów górnych (Tagschacht), szybików (Grubenschacht), chodników (Strecke), pieców (Hoffnungs= und Querschläge), dołów (Gesenke) i komor (Kammer). — Dotychczas było 20 szybów otwartych: 1) Goryszowski, 2) Świętosławski, 3) Regis, 4) Świątkowski, 5) Wodna-Góra, 6) Seraf, 7) Boner, 8) Lubomierz, 9) Bużenin, 10) Loys, 11) Kunegunda, 12) Gorsko, 13) Ligęza, 14) Daniłowiec, 15) Boża-Wola, 16) Leszno, 17) Janina, 18) Józef, 19) Franciszek (Franciści), 20) Kubeck. — Z tych szybów pozostało tylko 8, reszta zatracona czyli zamknięta. Szyby: Regis (dziś Franciszka Józefa nazwany) i

Kübeck służą dla machin; Seraf i Franciszek dla górników (Steigenfahrtschächte), Loys, Dantowicz i Boża-Wola dla wydobywania soli (Salzförderungschächte), a Leszno za Komin kuźni Kopalnianej. Z tych ośmiu szybów górnych, szyby Regis, Loys, i Bożawola i Kübeck sięgają na sam spód aż do zbiorników wody; są one połączone w wielu miejscach licznemi chodnikami, przy których ujściu z rozmaitych głębokości sól gromadzoną bywa dla wydobycia na wierzch (dobywalne czyli wyrobowe) Miejsca takowe zowią się zbiornikami (Füllorte) — Szybiki poczynają się dopiero od pierwszego piętra na dół; takowemi wydobywają sól z niższych piątr za pomocą haspli (Göppel), Kołowrotów lub Kieratów, opatrzonych dzwonkiem dla dania potrzebnych znaków. — Chodniki (Strecken) które biegną poziomo mają 3 miary (Mass) szerokości (à 35 Dez") — a 3½ miary wysokości (à 35 Dez") — razem 122½ Dez" Piecami (Hoffnungsschläge) zowią się chodniki poszukiwalne prowadzone dla odkrycia nowego pokładu soli oraz; bywają one często i poprzeczne (Hoffnungsquerschläge) dla komunikacyi, lub upustu wody prowadzone (Durchschlagsstrecken), albo dla rozpoznania pokładu soli (Aufdeckungsstrecken). i śledzenia, czyli poszukiwalne chodniki. Każdy chodnik składa się z dwóch ścian czyli poboków (Ulme) z stropu czyli piętra (Fürst) i dna czyli spągu (Sohle). Chodniki wyrębują tak zwani piecowi towarzysze (Streckenhauer) odrywając zbój czyli kłopeć obrąbany za pomocą prochu lub klinów od ściany. Kłopeć takowy oderwany bankują (rozrębują) tak zwani burtowi (Bandhauer) na bałwany i kruchy. — Komorami zowią obszerne jamy podziemne powstałe przez wybranie soli, które dla zabezpieczenia od zawalenia się podparte bywają Kasztami. Wydobytą sól sprzedają albo w bałwanach beczkowatych do 330 – 350 funtów wiedeńskich ważących; albo w kruchach mniejszych czworograniastych (Formalsteine) do 90 funtów ważących które wyrębują Kruszacy; albo też w drobnych kawałkach i miale (tak zwana rumowka) które w beczki większe i mniejsze nabijają. Na trzeciem piętrze

Kopalni wielickich dowożą sól wydobytą do otworów szybikowych
za pomocą Kolei żelaznej.

Przypuściwszy że za dawnych czasów rocznie do 800,000 Centnarów
soli wydobywano; więc takowej od r. 1000 aż do 1772 wydobyto
617,200,000 Centn. – Od r. 1772 aż do r. 1867 wydobyto zaś:
79,448,309 " – Łącznie zaś od r. 1000 do r. 1867:
696,648,309 Centn. Któremi by można wystawić mur 21,600000
sążni długi, do 4 stop 4½ cali wysoki, a na 1 stopę gruby – czyli krócej
mówiąc do 5400 mil geograficznych długi.

Bałwany soli przeznaczone w handel, za polskich czasów wa-
żyły po 35 Centnarów (a 160 funtów) czyli 40 Centn. $54\frac{17}{32}$ funt. wiedeń.
(Sal bancatum). – Bałwane mniejsze rozdawane szlachcie jako
sól suchedniowa ważyły po 25 Centn.

Wieliczka. Około r. 1059 była tu kaplica należąca do benedyktynów tynieckich dopiero r. 1440 probostwo nadane zostało świeckiemu sławnemu Grzegorzowi z Sanoka (później arcybisk. lwow.) od papieża. Od r. 1537 był ten kościół prepozyturą z 6 mansjonarzami 4 altarystami, bractwem różańcowym i kapelanem solnym który od r. 1698 codzień mszę w kopalniach miał. Było tu bractwo S. Różańca i drugie Tragarzy (Salisvectorum et Sectorum) oraz od r. 1360 kościołek S. Ducha przy szpitalu dla górników z osobnym xiędzem — Z wszelkich europejskich kopalni soli jedna tylko w Królestwie neapolitańskiem zwana de Langre może się do Wieliczki zbliżyć, ma bowiem 4 piętra, do których się po 1200 schodach schodzi. Wieliczka miasto leży w dolinie dwóch grzbietów północny grzbiet jest niższy, południowy wyższy leżą na nim wioski Lednica, Sieraza, Babiny. Wysokość koło zamku 711 stóp paryskich nad poziom morza. Próżnie wielickie są największe pod ziemią w Europie Pokład soli w Wieliczce przedzielany ~~gipsem~~ warstwami iłu szarego gipsem i anhidrytem gipsem bezwodnym jest około 500 stóp gruby — Sól spiżowa ma nazwę od Spiżu na Węgrzech skąd pierwsi górnicy może przybyli

Spod szybu Wodna gora jest najgłębszym punktem Kopalni. Rozciągłość Kopalni wynosi 1500 sążni szerokość 500 sążni głębokość największa 126 sążni: Roboty prowadzone są z zachodu na wschód dzielą się na Stare pole (najdawniejsze leży w końcu zachodnim z szybami Regis i Wodna gora) Nowe pole środkowa część, Janina (wschodni koniec) Co do głębokości dzieli się Kopalnia na 3 piętra na każdym są liczne komory połączone chodnikami; Komory powstały z wybrania soli. W starem polu wiele kaszt (filarów) z drewa. Na uwagę zasługują Komora Franciszek ma długi most środkiem oparty na potężnym słupie w soli wykutym prowadzi nad głębiami niezmiernemi Komora Rosetti ma jezioro. W Kopalni zagnieździły się myszy te wyjadają koniom obrok i z lamp łój; także małe czerwone chrabąszcze: Ptinus crenatus

Wieliczka zamek ſtary przez Kazimierza III Wielk. wyſta=
wiony a 1732 przez Auguſta II odnowiony, Koſciół ſtary
zruciony a nowy poſtawiony Kopalnie około 1251 przez
ſ. Kunegundę poprawione przez ſprowadzenie górników z
Węgier gdyż dawniej jak Naruſzewicz utrzymuje ſól tylko warzo=
no Już r. 1165 Bolesław Krzywouſty klaſztorowi tynieckiemu
zapiſał ad magnum ſal quatuor targowe et quatuor taberne
Za Zygmunta I były tylko 3 ſzyby: mons regiſ, Seraf, Bonar
za Zygmunta Aug. otworzył Bużeński Hieronim żupnik
nowy ſzyb Bużenin Szyb Leszno Auguſt III koſztem 40000
złp. wybić kazał R. 1812 za miaſtem Karbaryja poſtawiono.
R. 1570 zapuścił jeden górnik ogień który Andrzej Koſcielecki i Se=
weryn Bethman ugaſili. R. 1644 w ſzybie Bonarowſki powſt
ſię ogień trwał więcej jak rok. R. 1655 Szwedzi ogień podło=
żyli R. 1695 pożar ſię wſzczął i długo trwał. R. 1814 domo
Kilka ſię zapadło.

Bochnia Mikora Gryffita r. 1198 miechowitom nadał pewny
dochód z ſoli w Bochni i Przegini Kazimierz Wielki obwiódł
murem i zamkiem opatrzył, pozwolił wyſyłać deputatów do
sądu Apellacyjnego krakowſkiego. Miaſto 1447 zgorzało.

Swiątniki i przy tych 5 wſi należące do uſług Katedry Krakowſkiej
tu w XVII wieku i XVIII robiono pancerze karaceny okowy na
szable zbroje (dziś daleko idą kłotki kłoteczki, lichtarze, zawiaſy

Wiśnicz Stanisław Lubomirſki hetman na pamiątkę zwycięſtwa
pod Chocimem wyſtawił klaſztor Karmelitów R. 1655 Karol Guſtaw
oparował to miejſce Ryciny zamku można widzieć w Puffendorfa res
geſtae Caroli Guſtavi.

Melſztyn zamek od Spicymira wojew. Krak. założony około r. 1330
gniazdo Melſztyńskich i Tarnowſkich.

1434 Scultetus de Stare miasto civis brestensis rozsądza sprawę między nobilem Moscherycium de minori Szczyborze a dominikanami w Brzesciu o rzeczy zmarłego Styborii episcopi Agriensis brata owego Moszczyńsa Rzysz. II. 2 p. 481.

Nicolaus de Sciborze castellanus junivladislaviensis 1441.

Paulus de Sprowa cast. leopol } 1470
Eustachius " " " radomien
Spitco de Jaroslaw ~~capit~~ succamerar premisl } 1475
Georgius Strumylo " leopol

Felix de Tarnow vislicien castell } 1475
Andreas de Tenczyn sandecen "

1145 Mesco dux Poloniae filius Boleslai

1145 Mesco dux ~~Crac~~ Poloniae monasterio Canonicorum regular. in Trzemeszno między innemi confert capam in Cracovia ad Magnum sale Rzysz. II. 2. p. 589.

+

Comes Wlosto contulit Wlostowo

Comes Paulus contulit decimam in Końskie

40

Wieliczka. Innocenty papież potwierdzając w Pizie poſiadłości arcybiſkupſtwa gnieźnieńſkiego nową bullą r. 1136 między innemi wymienia „Item apud civitatem Craco=
„viae sal Archiepiſcopi quod Babiza nuncupatur,
„tantum suae reſpondet ditioni." Prócz tego poſiadał tenże arcybiſkup wſie koło Krakowa z czego widać iż biſkupſtwo krakowſkie późniejsze. (Raczyńſki Codex dipl. Maj. Pol. p. 1) – Kazimierz ſprawiedliwy xiążę polſ=ki pomiędzy innemi klaſztorowi Cyſterſów w Sulejowie zapiſuje: „alveum salis in Cracovia." r. 1176 (Rzysz=czewſki Codex I p. 12.)

Wieliczka (obw. bocheńſki) Z przywileju Leſzka białego danego biskupom krakowſkim około r. 1224 (Wyładyſzewicz) widać że już wtedy ſól kopano. Aes, plumbum, sal były to metale nieſzlachetne, jeżeliby w dobrach kościelnych znalezione były w całości mają należeć do koſcioła (zdaje się że połowa tych kopalni ſtanowiła dochód z regaliów) złoto ſrebro należały jako ſzlachetne wyłącznie do księcia a kościół pobierał tylko dzieſięcinę. Jeſt to najdawniejsza uſtawa górnicza. Górnictwem trudnili ſię wtedy Romani sive Theutonici.

Wieliczka. Głębokość największa Kopalni wynosi tylko 126 sążni. Żupa od najdawniejszych czasów rozwijała się od zachodu na wschód, najdawniejsza część jest Stare pole z szybami Regis i Wodna górą; za nim leży w środku Nowe pole, a na wschodnim Końcu Janina założone 1718. W starym polu widać górnictwo nie systematyczne, niskie pokrzywione chodniki, krzyżujące się rozmaicie – Nowe pole i Janina mają Kurytarze, proste, długie. W starym polu są najobszerniejsze w świecie jamy (Komory) których strop często podparty Kasztami z drzewa. Ciśnienie w niektórych miejscach jest tak silne iż najgrubsze pnie zgniecione są jak słomka. Komorę Michałowiec najrozleglejszą oświecają górnicy podróżnym rzucając zapalone miotły w smole umaczane. Temperatura zwykła Kopalni jest +8° R. Jednak im głębiej tem więcej temperatura się wzmaga co pochodzi od wewnętrznego ciepła ziemi która powoli stygnie; to potwierdza iż w środku ziemi jest ognisko rozżarzone. Wody w znacznej głębokości mają niższą temperaturę (zwykle + 6° Cels.) od źródeł na powierzchni ziemi, bo woda sącząc i ulatniając się traci swój ciepłik.

Wieliczka. Górnicy zamieszkują wsie Siercza, Lednica, Sygneczów, Babice, Kossocice, Krzyszkowice, Kozmice i t.d. są polacy, w skutek samotnych robót przy słabem świetle nabywają pewnej zadumy i religijności. Z kłapcia robią górnicy bałwany ważące 2 1/2 centnara dawniej robiono większe bo ważyły 20 – 35 centnarów. Na pierwszem piętrze jest podziemna Kuźnia w której dla górników ostrzą stępione kilofy; jeden z dawnych szybów służy jej za komin. Zdaje się iż w pierwotnych czasach warzono najprzód sól w Wieliczce potem dopiero za Bolesława wstydliwego wzięto się do kopania. Za czasów Zygmunta I zdaje się że różni przedsiębiercy kopali sól własnym kosztem w miejscach przez bachmistrzów wskazanych i nazywali się Solnikami r. 1515 liczba ich z 68 doszła do 120 w drugiej połowie XVI wieku dopiero żupnicy z dozorców i rządców zmienili się w dzierżawców. Wody słonej czyli surowicy używają do kąpiel (podobnie jak w Busku, Solcu, Ciechocinku, Druskienikach, Iwoniczu, Swoszowcach i Truskawcu) lecz gdy zbyt jest przesycona (bo ciężkość jest wtedy równa ciężkości ciała ludzkiego i nie podobna by w niej utonąć) i zbyt gwałtowne skutki by działała, więc ją roztwarzają wodą zwyczajną słodką.

Dobry opis Wieliczki (kopalni) jeſt w artykule Ludwika Zeisznera: „Podróże po Bieſkidach czyli opiſanie części gór karpackich zawartych pomiędzy źródłami Wisły i Sanu." w Bibliotece Warſzawſkiej 1848 Lipiec Tom III (ogólnego zbioru Tom 31 Nr. 91)

[redacted] Szyb Lubomierz odkrył w wſi ſwej Lednica Sebaſtian Lubomirſki kaſztelan wojnicki; lecz uſtąpił go Krolowi 1607 za wieś Porembę.— [redacted] Stanisław Lubomirſki wojewoda ruſki w wſi ſwej Sierſza odkrył ſzyb Kunegundę i używał go po ſmierci jego Król 1651 chciał tę kopalnię odebrać Jerzemu Lubomirſkiemu marſzałkowi W. Kor. na co wyznaczono komisyję przy której Lubomirſki kijem obił inſtygatora Król. Daniela Żydkiewicza

August II w Warſzawie na sejmie 20 lutego 1713 beneficium kościoła farnego w Wieliczce nadał Uniwerſytetowi Krakowskiemu

R. 1176 dobywano już ſól w okolicach Krakowa może w Wieliczce lub Bochni, bo Kazimierz Sprawiedliwy klaſztorowi Cyſterſów w Sulejowie zapiſał rocznie alveum Salis in Cracovia 1176.

W Kościele ciekawy w bocznym ołtarzu obraz ex voto piękny na dole klęczy Zygmunt III z biſkupami i familią i ſenatorami Kościół renowowany 1628 i 1759 jeſt tu nagrobek Józefa Nieſiołowſkiego + 1824 — Antoni Reſzka murarius 1680 i nagrobek z r. 1650.

Roku 1473 ſpaliło się całe miaſto.

Wieliczka (w bocheń) Witko zuppariuſ (1286 w przywileju
lokacyjnym Sandomierza)
Przemyſław Kſiąże polſk. i Krak. r. 1290 nadał dziesięcinę de
media partae totius zuppae cracoviensis qua media pars seu
sors nos contigit (więc połowa żup nie była królewska) Pawłowi
Przemankowſkiemu biſkupowi Krak. na wieczne czaſy. Cracoviae
1290 pridie Idus Septembriſ.
Boleſław Pudyk 1278 zatwierdza dla Kapituły Krak. nadanie
od poprzedników 15 grzywien ſrebra na żupach wielickich i
znosi omnia jura quae homines diversae nationis in magno
sale et in Bochnia in puteis sive sachtis in patellis et co=
quinis sive wiezys, in alveis sive coritis dictis dinoſcebantur
habere de communi conſilio et conſenſu baronum noſtrorum deſtrui
fecissemus et penitus annullari. Datum in Oſiek 1278.
Jeſt to pierwſzy ślad urządzenia kopalń przez Boleſława.
Wacław Król czeſki. Pragae IV Iduſ Junii 1294 Prokopowi biſku-
powi Krak. nadaje plenas et integraſ decimas de univerſiſ pro=
ventibus in zuppa salis ducatus noſtri cracovienſiſ.

~~Boleslaus pudicus dux Cracov. in Colloquio prope Chrobez in vigilia S. Joannis Bapt. 1250 cum matre Grimislava,~~

Władysław Łokietek po wstąpieniu na tron biskupstwu Kra: Kowskiemu przyznał rocznie 300 grzywien na żupach wielickich.

Władysław Jagiełło 1406 zapisuje tygodniowego wyrobku i ferton do altaryi S. Erazma na zamku Krakow. na zuppach wielickich.

Władysław Jagiełło r. 1430 zapisuje sól z Wieliczki klasztorowi Karmelitów na Piasku w Krakowie.

Wieliczka.

Withco zupparius Leszek czarny nadaje mu wójtowstwo w Sandomierzu 1286.

(ebolitura = dijectio ruina)

1286 Leszek czarny zapisuje klasztorowi na Łysej gorze 5 grzywien srebra „in salis sparsura vel ebullitura" „apud Bochnam quod petina vulgariter apellatur."
III p. 140.

1286 Leszek czarny pozwala aby „Withko zupparius noster" lokował miasto Sandomierz III p. 142. } Wło= ży z nim ?
taki sam przywilej z r. 1236 Leszkona białego (III p. 23. }

Novacella alias Staniątki zapis pierwszy robi Wisław z Kosielca bisk. krak. 1238 (brat jego Andrzej biskup mazow. Klemens kaszt. krak. Janko castellanus de Thessin robią 1238 zapis) gdzie mówi że Klemens był fundator

1254 Sandomiriae VII Calend. Marcii (23 febr.) Bolesław wstydliwy dux cracov. et sandomir. potwierdza przywileje i nadania klasztorowi w Staniątkach „dominus Conradus quondam dux Cracoviae ... donavit ... alveum salis cum stilla de caldario in ignem distillante vulgariter pecina dicta apud Magnum salem; Item amforia et glebas salis a vulgo grudas vocatas, quas agazoni ducis Cracoviae pertinebant, item mensuram salis in Bochna octava die semper recipiendam .. que hactenus spectabat Cracoviae castellano, item in villa Lopanka quod erat propria coenobii de Stanetek salem in perpetuum .. Item donationem vel traditionem totius portionis salis de Bochna obtenti a Lomnano preposito claustri de Stanetek nunc abbate ploecensi .. Dedimus nihilominus unum caldarium quod a vulgo chrar nominatur cum pecina in Bochna .. constituentes ut

singulis diebus de fonte nostro liquidi salis in Bochna septem tinae ad praefatum caldarium perpetuum conferantur. - - -

~~Codex III~~ p.

In Olesnicha prope Belani de terra ad duo aratra plugones a vulgo dicte. Ludinj cum castoribus et venatione ac mellificio; et alveus salis ad magnum salem haereditarius latine dedische vulgariter nominatus cum pecina et cum alia obventione salis quod slobj vulgariter nuncupatur

Cod. dipl III p. 55 No 28

1243 Conradus dux Cracov et lancic ... „item mensuram salis in Bochna octavo die" semper percipiendam quod hactenus spectabat castellano cracoviensi

III p. 43. No 22.

nicolaus Seraphin gladifer cracov. salis utriusque et Russiae zupparius + w Novembre przed S. ~~[illegible]~~ Marcinem 1459. (1455

Syn jego Petrus praepositus sandomir. canon. crac. 1459

1362 Petrus haeres de Bogoria et frater ejus Procoshius haeres de Rituiany

" Dierszka uxor Raphaelis (z Tarnowa) subcamerar. cracov. haeredissa de Wielowiles

Premislaus Dux Poloniae Jeschoni et Hismboldo fratribus confirmat privilegium Henrici ducis Silesiae et Cracoviae super locatione civitatis Wieliczka.

Cracoviae, anno 1290 die 25 mensis Julii.

In nomine Domini. Amen. Dum littera vivit et actio commissa litera cujus assertio nutrit memoriam et roborata suscipit incrementa. Igitur Nos Secundus Przemysl Dei Gratia Poloniae et Cracoviae dux notum facimus universis tam praesentibus quam futuris praesentem paginam inspecturis: quod Jescho et Hysmboldus venientes in nostra nostrorumque baronum praesentia nobis super locatione civitatis ~~q~~ de Magno Sale inclit principis fratris nostri charissimi Henrici, Dei gratia quondam ducis Wratislaviensis Cracoviae et Sandomiriae Privilegium ostenderunt in haec verba:

Nos itaque Henricus dei gratia dux Silesiae Cracoviae et Sandomiriae praesentibus profitemus quod Jeschoni et Hysmboldo fratribus dedimus civitatem nostram in Magno Sale jure franconico collocandam; dantes ipsis ~~la~~ ratione locationis ibidem quatuor Mansos magnos liberos pro pascuis pecorum praeter fundum civitatis, omnia macella carnium, scampna panum et sutorum, stubas quoque balneares quotcumque pro ipsorum utilitate poterunt aedificare; tertium denarium de judicio et sextam curiam in civitate carnificum, ~~textiam~~ ectiam sive curiam in qua pecora mactabuntur; haec omnia cum suis posteris in perpetuum libere possidebunt, adjicientes ipsis de gratia speciali, ut quicumque vel cujuscumque conditionis fuerit sive status, qui intra spatium medii milliaris in circuitu distantis a dicta civitate suas locare voluerit villas, jure theutonico quod dicti Jescho et Hyimboldus jus suae locationis in eisdem bonis debeant obtinere. Insuper damus eisdem Jeschoni et Hyimboldo ut nullus macella carnium scampna panum vel sutorum sive stubas balneares aedificare debeat, civitate in praedicta absque praedictorum Jeschonis et Hyimboldi voluntate pariter et assensu: ut igitur ad dictam nostram civitatem ardentius homines confluant ad manendum: Damus et concedimus in ibidem commorantibus ab omnibus solutionibus, exactionibus et servitiis a data praesentium quinque annorum plenam et omnimodam libertatem: Volentes nihilominus ut dicta civitas civitatisque incolae ab omnibus angariis et perangariis juris polonici videlicet a Naraz a Powoz a Przewod, a Podworowe, a Stroza ab Opolije a bove a vacca et a castri citatione ~~aut~~ vel quocunque nomine censeantur, immunes permaneant in perpetuum et exempti.

Nos igitur statuta fratris nostri pio prosequentes affectu et statum terrae nostrae in melius reformare cupientes, dictam donationem et locationem Jeschoni et Hyimboldo et eorum successoribus jure hereditario in perpetuum confirmamus. Et ut praedicti fratres scilicet Jescho et Hyimboldus etiam per nos aliqualiter consolentur, pensantes ipsorum servitia gratuita et eorum perditionem circa praedictam civitatem in melius reformare cupientes, adjicimus eis de gratia nostra speciali et eorum posteris perpetuo omni septimana bancum salis de zuppa liberum sive vendendi, seu etiam quocunque libet deducendi, Et haereditatem ~~[illegible]~~ Goreth vulgariter nuncupatam praefatae civitati contiguam pro agricultura cum pratis et omnibus pertinentiis ipsis et ipsorum succedaneis sine omni exactione et servitio conferimus in perpetuum libere possidendam: Ac etiam volumus, ut incolae praedictae civitatis per aquam et terram Cracoviae et Sandomiriae transeuntes ab omni exactione thelonei penitus sint exempti. Insuper volumus ut sectores salis et coctores praedicti loci coram judicibus praelibatae respondeant civitatis. Ut autem nostra confirmatio pariter et donatio perpetuo immobilis perseveret praesentem paginam nostri sigilli munimine duximus confirmandam. Praesentibus his testibus: Comite Nicolao palatino cracoviensi, Comite Wlostone, Comite Stogneo venatore calisiensi, Comite Advocato Alberto Cracoviensi, Gerasio cive Cracoviensi et aliis quam plurimis fide dignis. Datum Cracoviae Anno Domini Millesimo ducentesimo ~~XCX~~ nonagesimo Per manus Gisleri Notarii Cracoviensis in die beati Jacobi apostoli ~~[illegible]~~.

Przepisały Ance wypisatem
z Ksiąg metrycznej Ko-
ronnej t. 30 nr 83,

Ex Codice jurium et privilegiorum
civitatis sacrae regiae Majestatis
Wieliciae extraditum. (p. 1-4)
Atque ex confirmatione Sigismundi I regis
data Cracoviae feria 5a ipso die Sanctorum
Omnium 1515.

In nomine Domini Amen. Ne res gestas aboleat transcursus temporum, confirmare solet eas solennis titulus literarum. Hinc est igitur quod Nos Dei gratia duces Premislaus Secundus Poloniae, Vladislaus Siradiae et Cujaviae et Casimirus Lancitiae haeredes Cracoviae tenore praesentium notum eſse volumus universis praesentibus et futuris: quod cum occasione gverrarum ortarum super dominio terrarum Cracoviae et Sandomiriae ecclesia metropolitana Gnesnensis et ..... damna et injurias quam plurimas pertuliſset: Nos ipsam filiali prosequentes affectu conservareque volentes indemnem, imo anteceſsorum nostrorum vestigiis inhaerendo, ipsam tanquam caput aliarum ecclesiarum Poloniae magnificare ac honorare ut condecet cupientes omnes et singuli et quilibet nostrorum cui damus Cracoviense dominium accedere quandocunque trecentas marcas argenti in zuppa majori ducatus

Za Kazimierza Wielk 1334 Lorrinus Francuz urządził kopalnie Wieliczki rozdzielił roboty między robotniki, wynalazł potrzebne instrumenta do tego i Machiny i nad całą robotą dla porządku Magistra montium przełożył — Piotr Wierzynek (Verincus) Konsul Krakowski [illegible] r. 1363 wielkim kosztem świeże otworzył szyby (puteos) — Mikołaj Bochnar za króla Władysława Jagiełły odznaczał się przemysłem w czynnościach, Abraham Argerius pilnością w wykończeniu pracy, Piotr Licaroni [illegible] troskliwością w wynalezywaniu się odznaczał. — Mikołaj Seraph miecznik król. otworzył szyb Seraph. — Za króla Kazimierza III Gregorius Morsthein herbu Leliwa był Administratorem żup Wielickich, Bocheńskich i warzelni Ruskich — Za Zygmunta Augusta Stanisław, Erazm, Florian, Jan Morstheinii jeden po drugim żupy Administrowali — Z r. 1640 Alexander Morstyn Aedilis Montium i Magister zrobił podpory (substructio) odbudował kościół zabudowania rządowe, miasto całe oporządził wody które się z gory wdzierały na dół zatamował lub wypompować na górę kazał. otworzył nową szybę którą na cześć Mikołaja Daniłowicza Suprem. Thesaurar. Regni Daniłowicz nazwał Chciwi Włochy i Żydzi którzy często ~~pat~~ dziesiątkowali saliny ze szkodą kraju tylko kopali — Gregorius Lubranscius r. 1477 wiele niedostępnych miejsc otworzył, ~~[illegible]~~,, niebezpieczne otchłanie popodpierał, soli większą ilość otworzył. R. 1488 Jan Tedaldi z Florencyi zgubił wiele robotników z powodu nieumiejętności i nieznajomości rzeczy Jan Borzymowski Kan. Crac r. 1490 poprawił te błędy Włocha — Mathias Głowacki Starosta Sieradzki r. 1499

Mikołaj Biechowſki ~~[illegible]~~ wiernoſcią ſwą i Paweł Szwarc ſtaroſta brzez-
nicki czujnoſcią byli wtedy ſławni — R. 1500 Jan Jordan
Kaſztelan Biecki ſtaroſta Oſwięcimſki i prokurator
generalny i Andrzej Koſcielecki ſtaroſta Bydgoſki i pro-
kurator generalny wiele ſię około żup zaſłużył rów-
nie r. 1502 Jan Boner ſtaroſta Zatorſki który
otworzył ſzybę Boner; r. 1504 Seweryn Boner
ſtaroſta Sandecki — Hieronim Bużeńſki theſaura-
rius regni ſtaroſta Brzezińſki, Krzeczowſki,
Dobczycki od r. 1509 do 1552 zarządzał żupami
i otworzył ſzybę Bużenin. Trzymali żupy:
Jakób Rokoſzowſki theſaurar. regni
Sebaſtian Lubomirſki ſandecki, ſpiſki, dobczycki ſtaroſta
od czaſów Stefana aż do Zygmunta III
Za Zygmunta III zarządzali żupami
Młodziejowſki, Korycińſki, Sułowſki, Siecińſki
Dobrochowſki, Lubińſki, Oleſnicki, Szypowſki,
Frydrychowſki, Grochowſki, Lipnicki, Mielońſki
Szybek którym pracę powierzał r. Adam z Ka-
zanowa Kazanowſki r. 1643 Żup Krakowſkich
Wielkorządca i Marſzałek dworu Królewſkiego
Złożył Kazanowſki nadżupapami Jana
Grotkowſkiego

ob: Andrzeja Korzyckiego ~~koko~~ſwiet Król: ſkładu ſolnego
w Kazimierzu przełożony w mowie Propugnaculum liber-
tatis Cracov. 1643 drukowanej in 4o na cześć Adama
Kazanowſkiego gdy urząd Marſzałka nadwornego
obejmował. —

Wieliczka (w boch) Kazimierz Wielki r. 1368 wydzierżawił
sól za 18,000 grzywien (t. j. 1,007,428 złp. 17 gr.) – Władysław War:
neńczyk zuppas Russiae Bochnenses et Velicenses puścił w
dzierżawę r. 1434 Antonio de Florentiis et Seraphino de Crac:
via salis zuppariis na 5 lat za roczną summę 15,000 grzywien
(640000 złp.) – R. 1496 puszczono żupy w dzierżawę
Paulo Czarny Schwartz; czyniły rocznego przychodu czystego
wtedy 416130 złp. a r. 1499 zaś 587342 złp. 6 gr. – R. 1434
miał żupy wielickie i bocheńskie, kopalnie ilkuskie i cło kra:
kowskie w dzierżawie Abraham Niger de Boszkice tenuta:
rius castri czorstinensis za 2000 grzywien rocznych puszczone
– R. 1458 podczas gdy Mikołaj Serafin był utriusque salis
zupparius, Król zapisał żonie swej Elżbiecie rocznie 500 grzywien
(21,333 zł 10 gr.) dochodu z żup bocheńskich i wielickich.
R. 1500 wydobyto w Bochni 84907 centn. krak. a w Wieliczce 50290
centn. krak. soli – R. 1569 było w Wieliczce kopiących sól osób 121.
– Koszta wydobycia soli r. 1500 wynosiły 171212 złp. 6 gr. dzisiejszych
Za Kazimierza Wielk. 1369 sprzedawano bałwan soli (6 centnarów)
po 1/2 grzywny (t. j. zł 2 ~~8~~ grosze dzisiejsze) a cetnar soli krajowcom
po 12 gr. obcym po 14 1/2 gr. – R. 1569 sprzedawano cetnar soli
szlachcie po 6 gr. prasołom po 8 gr.; sól kruszkowa (fortalia) sprze:
dawano cetnar szlachcie po 8 gr. prasołom po 10 gr. – Robotnicy
brali r. 1368 co tydzień następujące pensyje: podżupnik 1/2 grzywny
sztygar lub karbarz 7 groszy – a r. 1569 podżupek 3 grz. 36 gr.
(t. j. $3\frac{24}{52}$ dukat) a niższy robotnik 1 grzyw. 12 do 42 gr. (t. j. $1\frac{38}{52}$
dukat.)
Nazwy narzędzi górniczych w XVI wieku: kilofy, grace, posolty
(młoty duże) zumpsy (łopaty) żelazka, polze (słupki) pęcie, posol:
czyki (młotki) puczki (młoty do rozbijania) solarki (łopaty) trukulca,
świdry, haki, szlagi, knechty, ladry (worki skórzane)

Jan Zernicki (poeta) rajca wielicki + 1645 z żony Reginy zoſtawił 2 ſynow: Władyſława i Zygmunta oraz 2 córki: Agnieſzkę i Teodozyą (żonę Jakuba Skrzyńskiego rajcy wielickiego) (mſcr.)

63
1557 zbór Kalwinſki w Wieliczce otworzył Buzenſki żupnik (?) w którym był paſtorem Staniſław Wiſniowſki poźniej ſocynianin.

Solnictwo czyli nauka o wyrobie soli kuchennej przez Dra C. J. B. Karſtena przełożone z niemieckiego. Warſzawa w drukarni banku polſkiego 1856. 8o min. Część I ſt. XXII. 347. 2. i 5 tabl. Część II (opis salin) ſt. XVI. 380. 2. tabl. i (część geograficzno ſtatyſtyczna) w oryginale zaś niemieckim przewrotnie ſtanowi Część I

Wieliczka. W Kopalni przed kaplicą w kurytarzu ambona przy niej 2 ſwiętych i filary z ſoli. Jeſt także mała kapliczka Jezuſa ukrzyżowanego w Komorze Blum. Na ſejmie r. 1588 poſtanowiono zoſtawiać filary z ſoli (Vol. leg. II p 1212) więc zwyczaj dawniejszy od Saſów. Wſchody o 450 dębowych ſtopniach ułożone za Jana III (Chwałkowſki Singul. quaed. Polon) a za Auguſta II wzmocnione r. 1698. — R. 1771 Branicki uganiając z oddziałem Moſkali za Konfederatami, zajął to miaſto. — R. 1716 te ſchody zawaliły ſię przeto za adminiſtracyi J. P. Reginy r. 1732 wyſtawiono nowe ſchody 480 ſtopni i 9 frambug dla ſpoczynku. — Florian Morſztyn bachmiſtrz założył około 1562 w Wieliczce zbór kalwinſki którego paſtorem r. 1563 był Staniſław Wiśniowſki.

R. 1434 Antoniuſ de Florentiiſ et Seraphin de Cracovia żupy ruſkie, bocheńſkie i wielickie dzierżawią na lat 5 za 15,000 grzywien (640000 złp) od Króla. — R. 1368 Kazimierz Wielki ſól za 18,000 grzywien (1007428 złp. 17 gr.) wydzierżawia — R. 1496 żupy czyniły czyſtego dochodu 416130 złp. — R. 1499 za żupnictwa Pawła Czarny (Swartz) żupy czyniły 587342 złp. gr. 6.

R. 1434 trzymał Abraham Niger de Boszkice tenutariuſ caſtri Czorſztinenſiſ żupy wielickie i bocheńſkie, dochody olkuſkie oraz myto krakowſkie za 2000 (czyli raczej 20,000) grzywien — R. 1458 Mikołaj Serafin Zuppariuſ R. 1458 Krolowej Elżbiecie na żupach zapiſano rocznie 500 grzywien (21333 zł. 10 gr) R. 1488 Gregoriuſ de Lubrancz propoſituſ ſcarbimirienſiſ vice cancellariuſ regni et zupparum factor był już 1476. — R. 1499 dobyto ſoli w Bochni 84907 a w Wieliczce 50290 centnarów Krak. (po 160 funtów cetnar) — Za Kazmierza W. pracowało w obu żupach 60 ſtolników ~~za~~ a roku ~~N~~ 1569 zaś 121 oſób. Za Kazmierza W. wyrobnikom od bałwana ſoli w kopalniach płacono 3 groſze (3 złp. $12\frac{12}{14}$ gr.) (Bałwan taki ważył 6-8 cetnarów) a r. 1569 groſzy 16 — Za Kazm. W. płaciło za cetnar ſoli krajowej 12 groſzy (13 złp. 6 gr) a r. 1569 po 10 groſzy

Vladislaus (Jagiello) rex Poloniae
Nicolao Bochner monetario cracoviensi
quatuor salicidas in salisfodinis
vieliccensibus donat.

Sandomiriae anno 1396, die 9 mensis Aprilis.

In nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam Cum inter humanae naturae commoda nihil dignius memoria habeatur: conditionis humanae fragilitas remedium sibi quaesivit artificio in quo fabricae naturalis vigor summi defecit opificis voluntate. Ne igitur ea quae aguntur in tempore simul cum lapsu temporis ab humano recordio deleantur: dignum est, ut testium patrocinio et literarum ministerio perennentur. Proinde nos Wladislaus Dei gratia rex Poloniae nec non terrarum Cracoviae Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Lithwaniae princeps supremus Pomeraniae, Russiaeque dominus et haeres etc. Significamus universis quibus expedit tam praesentibus quam futuris ~~praesentiam~~ praesentium notitiam habituris: Quod quamquam ad universorum nostrorum fidelium subditorum utilitates et commoda operanda ex crediti nobis a Deo cura regiminis distrahamur; ~~qua~~ innata tamen benignitati nostrae, clementia illorum promotionem singularibus exoptat aspiriis, qui non solum nostram celsitudinem perseveranti constantia obsequuntur, verum etiam ex creditis per nos eis officiis uberes fructus operantur fideliter et nostrę afferunt magestati. Considerantes itaque multiplitia obsequiorum studia et augmenta fructuum, quę magnificentię nostrę prudens vir Nicolaus Bochner magister monetę et theloneator cracoviensis ac zupparius plumbifodinarum ilkussiensis et chancinensis noster fidelis dilectus circa hujusmodi sua officia exhibuit veneranter et impendit et inantea uti dignum arbitramur et, cogruum aucto fidelitatis studio ad nostra obsequia promptiorem se reddere non pavescit: horum intuitu volentes eundem Nicolaum nostrarum munificentiarum largitione specialiter consolari, quatuor operarios famulos seu salicidas dictos vulgaliter otroki in zuppa salis nostrę in Wieliczka cum omnibus utilitatibus et proventibus de laboribus eorum provenientibus prout ipsos hactenus tenuimus et possedimus eidem Nicolao Bochner suis liberis hęredibus et succedaneis legittimis donatione perpetua et irrevocabili donavimus, dedimus, contulimus et assignavimus et tenore pręsentium donamus, damus, conferimus et assignamus temporibus perpetuis duraturis per memoratum Nicolaum Bochner suos liberos, hęredes et legitimos successores perpetuis temporibus habendos, tenendos, possinendos, vendendos, donandos, commutandos, obligandos, alienandos et pro ipsius Nicolai Bochner suorum liberorum hęrendum et legitimorum successorum beneplacito quomodolibet convertendos prout sibi et isdem melius et utilius videbitur expedire. Hoc etiam adjecto, quod dum et quoties cumque sal in parietibus seu locis, in quibus dicti quatuor famuli seu operarii aut alter eorum ad laborandum ponerentur, deficeret, extunc volumus ut subcamerarius noster cracoviensis et magister montium salis Wieliciensis, cum scientia zupparorum qui pro tempore fuerint in locis aliis ad excidendum valentibus ponere debeant et locare. Harum nostrarum quibus sigillum nostrum appensum et testimonio literarum. Auctum Sandomiricę in octava Paschę Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo sexto. Pręsentibus Johanne de Tarnow palatino Sandomiriensi, Spytcone de Melsztyn palatino cracoviensi et domino terrę Podolię, Cristino sandomiriensi, Johanne wisliciensi castellanis, Alberto de Wamborkow judice et Trandota subjudice sandomiriensibus

ac aliis multis nostris fidelibus fide dignis.
Datum per manus strenui Clementis de Mosko-
rzow aulę nostrę vicecancellarii fideliss dilecti.—

Oryginał na pergaminie
Własność Edwarda Barona
Rastawieckiego —

Na sznurku jedwabnym czer-
wonym z niebieskim i zielonym,
pieczęć na wosku żółtym
majestatyczna — na stronie
odwrotnej wewnętrzna pieczęć
mała na laku czerwonym,
z herbami Krakowskim, Litew-
skim, Kujawskim i Sieradzkim —

Władyſław Jagiełło Klaſztorowi Auguſtyjanow S. Katarzyny na Kazmierzu pozwolił utrzymywać 4 górników w Kopalniach wielickich.

Aby zabespieczyć od pękania (kominowania) i zawalenia się strop wybranych obszerniejszych próżnych komor i szerżyn, już żupnik Lubrański r. 1474-1488 pierwszy zaczął stawiać podpory z drzew w kaszty ułożonych; lubo już i dawniej r. 1410-1421 za żupnictwa Pikarona w tymto celu w pewnych odległościach zostawiano przy wyrębywaniu słupy solne. Kaszty stawiano z całych drzew nieobrobionych (kłod) w poprzek na krzyż ułożonych w pewnych odstępach, co zwano kasztem próżnym. Jeżeli wysokość stropu była znaczniejsza i nacisk z góry większy, wtedy odstępy pomiędzy drzewami w kaszcie wypełniano rumowką soli nieczystej i kamieniami i same drzewa gęściej obok siebie kładziono, co zwano kasztem sutym (nasypanym). Stosownie do wysokości stropu bywają też i kaszty grubsze.

Chodniki w soli zielonej, które przez przeciąg wilgotnego powietrza wlatującego gornemi szybami na dół, wystawione są na topnienie powolne soli, zabezpieczane bywają ocembrowaniem czyli opierzeniem drewnianem z tarcic.

Sciany które się wypaczają lub pękają albo odlatują te wzmacniane bywają stęplowaniem drewnianem, podporami (bunem) lub też murem z opoki i nieczystych kamieni solnych do handlu nieprzydatnych wzniesionym.

Największe zaniedbanie w dawaniu kaszt i podpór doznała kopalnia w Wieliczce podczas puszczania ją mniej dbałym dzierżawcom. Dla zaradzenia złemu dyrektor kopalni Borlach w latach 1730–1733 przeszło 10,000 tramów drzewa a rząd auſtryacki od r. 1851 do 1860 na budowy podziemne dla zabeſpieczenia 1645 ſążni kubicznych drzewa tramowego użył.

Pomimo takowego zabezpieczenia zdarzały się w kopalni nieraz zawaliska. Od r. 1608 do 1834 naliczono 12 takowych większych zawalisk (Tagbruch) na powierzchni. Oſtatnie wydarzyło się d. 16 Września 1834 o 7^{ej} godzinie rano przyczem całe domoſtwo mieszczanina wielickiego Jakuba Windakiewicza z przyległemi zabudowaniami z powodu zawalenia się komory (Verhau) Międzykaszty na 1^{m} poziomie, w głębokości 36°4'6" się zapadło. Przyczyną tego zawaliska było, iż w komorze Międzykaszty ~~[illegible]~~ na pierwszem piętrze pomiędzy 2 drewnianemi kasztami 2°4'0" wysokiemi strop na 6°3'0" szeroki zaczął się wydymać i odſtawać na 15°2'6" wysokości; wydętą próżnię wypełniła kurzawka (zydz, drobny piaſek) rozmoczona ~~[illegible]~~ wodami z wierzchu wsiąkającemi ~~[illegible]~~, której pokład pierwotnie 2°0'0" był gruby, przedzielona warſtwą ziemi na 5°5'5" grubą. Kurzawka ta ciężarem swym przedarłszy się do komory Międzykaszty, zgruchotawszy ~~[illegible]~~ po pod tą komorą słup solny 4°4'0" gruby, wypełniła całą komorę Międzykaszty aż do 12°2'6" wysokości. Wskutek utworzonej nad zawaloną komorą próżni załamała się cała 10°4'6" gruba ~~[illegible]~~ warſtwa ziemna na powierzchni i ſpadła na dół z domoſtwem. Całe zawalisko miało 53°5'0" głębokości (Teufe).

Innem niebeſpieczeńſtwem które kopalni w Wieliczce wielkie szkody wyrządziły, były pożary podziemne. Najokropniejszym był pożar który się wszczął 16 Grudnia 1644 przez nieoſtrożność ~~[illegible]~~ gdy jeden z robotników naczynie z żarzącemi się węglami postawił w pobliżu siana dla koni szybem Boner zrzucanego. Pożar ogarnąwszy znaczną ~~[illegible]~~ ilość nagromadzonego siana ogarnął także drewnianą cembrzynę szybu Boner o 11tej godzinie z rana z taką gwałtownością iż wydobywające się kłęby dymu zerwały dach nad otworem żupnym, poczem płomienie wysoko z dołu buchać zaczęły niedozwalając żadnego przystępu z góry i z dołu. D. 18, 19 i 28 Grudnia 1644 chciało 12 odważnych górników dotrzeć do miejsca pożaru, lecz 11 z nich uduszeni zostali od dymu zabijającego; również ~~[illegible]~~ 12 Lutego [illegible] 1645 zginęło 2, a 15 Marca 1645 znowu 6 górników chcąc kopalnię ocalić. Ogień zniszczył szyb Boner, r. 1519 przez barkmistrza Morsztyna w głębokości 38° aż do 1go poziomu zbudowany, i co chwili obawiano się zawalenia południowo wschodniej części miasta. Pożar w kopalniach ustał po wypaleniu kaszt, dopiero gdy się uroczysta processyja z Wieliczki do grobu patronki S. Kunegundy w Starym Sądczu udała.

Jacobuſ de Dambrowka Advolatuſ juriſ ſuppar. Vice
zupariuſ Bochnenſiſ

Pauluſ Gladiſz Vice Zuppar. 1440 Bochen

Nicolauſ de Berwald Gladifer Cracov. Zupariuſ Ruſsia 1445

de Barwald salis utriusque et ~~Russia~~

Nicolauſ Serapkin Enſifer Crac. Zuppariuſ ~~utriusque~~ salis 1452

R. 1444 Król zaarendował żupy cuidam Nicolao Italico
jak widać z listu Jana z Czyżowa kaszt. Krak pisanego
do Mikołaja Dziekana.

Władysław po frarc dawn Laycellotus

1620 rov. Piekarski

1630. Card. jr. Santacrucius Arcybis-
kup Seleucyjski posłował
do Zyg. III

alexandra Korcyny Frero
dya 1632
Phillis Sielanka -

Wieliczka Kazmierz Jagiellończyk r. 1451 pozwolił mieſzczanom wielickim obok mieſzczan Krakowſkich utrzymywać w Krakowie 4 ławy na których przez 3 dni w tygodniu i w czaſie jarmarków ſól ſprze=dawać mogli. — Wieliczka płaciła na pierścień Królowej do ſkarbu Króla 10 grzyw. 36 groſzy r. 1564 — Podług luſtracyi r. 1569 było tu 82 domów, radzieckich 15 puſtych placów 34 — W czaſie wojen ſzwedzkich miaſto uległo wielkiemu zniſzczeniu; r. 1664 były tu cechy: piekarſki krawiecki, kuśnierſki, bednarſki, kowalſki, powroźniczy, tkacki, rzeźniczy, ſzewſki lecz w niektórych ledwie po 2 było rzemieślników. — Kazmierz IV wyznaczył r. 1458 ſwej żonie Elżbiecie na żupach Krakowſkich 50,000 grzywien — R. 1609 domum nuptiale było 2000 czerw. zł. — Na żupach zapiſywano długi Królewſkie i dawano je w zaſtaw, także puſzczano w adminiſtracyę dzierżawną — R. 1564 według Szretera było tylko 3 ſzyby czyli otwory 3 góry. — R. 1739 Auguſt III potwierdza wſzyſtkie wolnoſci miaſta, jarmarki, wyjęcie od ſądów grodzkich, ſtacyi, od żydów, ſkład wolny w Krakowie i.t.d. — R. 1765 d. 24 kwietnia Staniſław Auguſt potwierdza przywileje miaſta i uwalnia ich z pod władzy podkomorzego Krakowſkiego (który miał ſądownictwo w ſamych kopal=

niach tuteyſzych) niepozwala żydom w mieſcie mieſzkać i ſzlachcie ſzynków ſtawiać.

R. 1644 d. 16 Grudnia za żupnictwa Adama Kazanowſkiego zajęły się przez nieoſtrożność żupy wielickie, ogień trwał długo; d. 22 lipca 1645 odprawiono do grobu S. Kunegundy ſolenna proceſsyja ofiarując wotum srebrne, aż wreſzcie 24 lipca 1645 ogień ugaſzony zoſtał ſtaraniem Alexandra Moſztyna podżupka wielickiego który się ſzybem Bednarka ſpuſcił i ogień przecięciem komunikacyi zduſił. Od tego czaſu w Koſciele farnym wielickim nabożeńſtwo na S. Kunegundę odprawiano co roku.

Stanisław Lubomirſki wojewoda Krak. ſzukając ſoli na gruntach ſwoich we wſi Swiercza w pobliżu Wieliczki odkrył szyb który nazwał Kunegundą, na którą to pamiątkę górnicy tego szybu wyſtawili ołtarz S. Kunegundy w Koſciele Reformatów w Wieliczce.

Grzegorz z Sanoka był nauczycielem młodych Tarnowſkich którzy ſię chowali z królewiczami Władyſławem warneńczykiem i Kazimierzem za Jagiełły - doſtał potem proboſtwo w Wieliczce.

Wieliczka Żupy wielkopolskie (koło Bydgoszczy) ustanowiono dopiero r. 1478 uchwałą sejmu piotrkowskiego, we wsi Pinka w Wielkiej Polsce a to dla tego aby sol sprowadzana z Misnii (Halle) czyli Saxonii nie zaſalała Polski. Żupa ta nowa w Wielkiej Polsce miała podlegać żupnikowi krak. (Dlugos. Histor. polon. Lib. XIII p. 569) – zoam. (Bielſki Kron. (p. 471) piſze o tém: „Też tam uſtanowiono naprzód, aby do Wielkiej Polſki gradowki (warzonki) nie wożono, ale aby koronną sól tam ſpuſzczano i przedawano."

1510 Stanisław ~~[illegible]~~ Milanowski ~~[illegible]~~ i pokojowiec krolewski zapisuje 500 flor. na roczny czynsz 20 flor. pol. widerkaufowy z żup wielickich pro erectione Altaris 2di Ministerii ad honorem Omnipotentis Dei, B. Mariae tit. S. Andreae, Stanislai, Georgii, Annae, Catharinae, Barbarae in Capella S. Nicolai ante Capitulare ~~[illegible]~~ ecclesiae Cathedr. Crac. siti. na altarystę. – Exekutor. jego brat Andreas Milanowski carbarius vielic. et cubicularius regis.

1518 Zygmunt I zapisuje 20 grzywien rocznego czynszu z żup wielickich na fundacyą altaris 3ii ministerii ~~[illegible]~~ tit. S. Erasmi et S. Sigismundi retro majus Altare in ecclesia ante corpus Christi in cathedr. Cracov. – (~~[illegible]~~ Dat. Cracoviae d. S. Egidii 1518)

1527 Joannes Benedictus de Threbul Art. et Med. Dr physicus regius plebanus bochnensis S. Nicolai ecclesiae paroch.

1549 olim Anna nobilis Stanislai Salomonis olim consulis cracov. uxor zapisała 3000 flor. ad pia opera w Krakowie.

1521 Oświecim miasto pogorzało

1588 d. 13 Febr. Cracov. – Zygmunt III nadaje Sebastianowi Lubomirskiemu żupnikowi staroście dobczyckiemu i jego synowi Stanisławowi dożywocie sortis nostrae in villa Lednica et ante urbis vieliciensis Mierzięcyka dicti

1590 d. 20 Maji. Varsaviae. – nobili Petro Franco Italo którego dla nauki i biegłości architektury Król Stefan nobilitował, nadaje urząd ministra Król i dozór nad budową gór solnych zapisując mu na wikt ~~[illegible]~~ tygodniowo 10 flor. pol. i co kwartał 70 flor. pensyi z żup jako architektowi.

1596 d. 25 Lipca Stanisławowi Kuczkowskiemu dzierżawcy wojnickiemu puszczono ~~[illegible]~~ żuppy w arendę od 1 Kwiet. 1596
wyrobi w Wieliczce co roku 20000 bałwanów i beczek rumowych i stochmalowych 26000 – a w Bochni tyle ile może a soli rumowej 18000, do niego należeć będą Karbarie w Bochni i Wieliczce – w Wieliczce sól z szybu Lois używano na Karbaria. Zapłaci dzierżawca rocznie 105000 złp. Krolowi i Krolowej 1000 czer. zł.

1602 Euſtachi Wojnicki bachmiſtrz w Bochni ſpuſzcza ten urząd Reinoldowi Golomit za pozwoleniem Króla.

1607 d. 27 Kwiet. zupę Bochenſką Krol puſzcza w arendę zupę bochenſką Sebaſtianowi Lubomirſkiemu kaſztelanowi wojnickiemu co rok ma płacić 23000 zł.

1607 d. 15 Junii na Sejmie – Zygmunt III Sebaſtianowi Lubomirſkiemu za wieś Lednicę cum foſſa salis pro aquis salsis pro coquendo sale excavata wſie królewſkie Loremba Niedzwiedz, Zawada, Podobin, Witow, Kunina, Kuninka, Mszanagorna, Woloſtowſka, Łentowa przytem mu dał dożywocie Lednicy.

1608 d. 18 Lipca – Zygmunt III puſzcza żupy w arendę Andrzejowi Oleśnickiemu który je 1607 trzymał wſpólnie z Adamem Szypowſkim Kanonikiem Krakow.

1609 (czy 1608) zapadł się grunt Jozefa Kobierſkiego w Wieliczce

1624 Jan Morſztyn bachmiſtrz w Wieliczce

1644 Władyſław IV funduje balneum publicum w Wieliczce et fovere chirurgum zupparialem

1646 Władyſław IV szyb Boner zgorzały i zawalony daruje Wacławowi Grabinſkiemu który podczas moſkiewſkiej expedycyi ſłużył w regimencie Krolewicza Jana Kazimierza

1635 Alexander Morſztyn bachmiſtrz wielicki
1746 Stefan Benedykt Morſztyn Kaſztelan Konarſki bachmiſtrz wielicki

1651 Lubomirſcy zganiają zbrojną ręką Luſtratorow krolewſkich zeſłanych na rewizyą szybu Srzeniawa seu Kunegunda

1651 Jerzy Lubomirſki marſzałek Kor. z Alexandrem i Konſtantym wieś Siercz z feneſtris salis Kunegunda et Tereſa reſignant regi

1668 d. 25 Junii – Joannes Caſimirus Alexandro Lubomirſki filio Georgii villam Siercza cum praedio Wolica et saliſfodinis Kunegunda et Tereſa redonat.

1772 Opiſanie pożaru ogniowego w fodynach ſolnych Wielickich przez Antoniego Friedhuber geometrę

Wieliczka Pobór na ſejmie w Bydgoſzczy r. 1520 uchwalony pomiędzy urzędnikami żup naſtępujących wymienia: Zupparii, vicezupparii, teloneator in capitaneatibus et teloneis regalibus, Exactores particularium teloneorum, Officiales in zuppis perpetui et temporales, Varkmeiſter (Bergmaiſter znaczył polowstego cz zupnik), Basikrech qui habet jus perpetuum in montibus ([illegible]), Varzychovie (dyrektorowie warzelni), Guarkones, Mensarii alias Stolniczy, Starzyszye et caeteri minuti officiales, Laboratores (na Rusi były także prywatne warzelnie ſoli caldearia alias panvye) W kopalniach olkuſkich byli także gwarkowie, ſtolnicy, oraz mineratores alias rudnicy et lazurium fodientes, oraz dozorcy machin wodnych)

Daniłowich

Zygm. Auguſt kazał ſchody zrobic w ſzybie Leſno przez który otwor dym z podziemnej Kuzni idzie. ſzyba Franciſzek jeſt nowa." Komora Łętow nie Łanow Lauterbach a nie zaś Lauterbachino

Acta montana zuppae Vieliciensis (sive Metrica montana)
ab a. 1537 – 1602 (obejmujące Rewizyje Komor,
Kasztów, Komisyje i t. d.) in fol. p. 3 – 224
|: Archiw. hipot. miasta Krak. Tom. 338 :|

z początku pisał Jan Piaskowski podżupek wielicki 1550 potem Morsztyny bachmistrze.

Szyb Seraf budowany r. 1440 a Szyb Boner r. 1537.

1537 foldrunek alias evolutio bancorum ad fodinam novam (szyb.) Boner.

" " W Komorze Sołtysie koło najstarszej w Starych gorach, grożącej zawaleniem szybowi wodnemu postanowiono dać Kaszt z krótkich drzew, wypełniony hałdą.

1539 d. 26 Junii. Uchwalono nowy Szyb Boner rozszerzyć do 6 łokci dla lepszego foldrunku soli.

1540 d. 31 Maji. Rozdano łoże kopackie czyli stania łojom (miejsce do kopania) w piecach koło szybu Boner.

" " d. 24 novembr. Uchwalono w Komorze Skałka otworzyć ścianę na 3 kłapcie, poprawić Szyb Świętosławski, zrobić Bunt na Szpitalnem i dać rząp dla ściekającej wody za Kudwą, wystawić Kaszt koło Łyżaka.

1538 d. 1 Lutego. Wymierzono słupy (columnae) 15 w gorach przez Stanisława Morsztyna bachmistrza, Mikołaja Panonis podżupka, Stanisława Maruschowskiego pisarza oraz 2 sztygarów Wojciecha Szynakowskiego w szybie Seraf i Andrzeja Chojeckiego w Szybie Regis, jakoteż Andrzeja Łęckiego podsędka i 3 starszych kopaczy (sectores salis)

Urzęda żupne:
Bachmistrz
Podżupek
Pisarz
2 Sztygarów (w Nowych i Starych Gorach
Podsędek
3 Starszych Kopaczy (warcabni)

" " Za urzędu p. bieckiego Bonera zbudowano kilkanaście kasztów, poprawiono szyby Seraf i Regis, u Wodnego szybu poprawiono – dano Kaszt jałowy.

nieb. Bonar zbudował Kaszt na Bąklu

1543 d. 30 Julii Uchwalono poprawić Szyb. Świętosławski.

1546 Od tego roku pisane już Akta żupnicze po polsku (dawniej po łacinie)

1548 d. 16 Maji. Rewizya w górach Wielickich uczyniona przez Urzędy żupne: podkomorski i bachmistrzowski (3 Urzędy): Nad Żampiem przed Sołtysim Kołem targają się ściany i firszty. – W Niedziątku ma się pusta strona zakasztować i rumem zasypować

" " Sztygar starogórny i nowogórny.

1550 d. 8 Februar. sub administratione Cracoviensium zupparum in Wieliczka d. Spitek de Tarnow castel. woynic. Regni Poloniae Thesaurarii, capit. Krzepicen. brzeznicen. Krzeszovien. et d. Joannis Luthomirski S. R. Maj. Curiae Thesaurarii, burgrabii cracov. opera horum qui salem quaerunt et piecowi dicuntur, in montibus Boner duae fornaces salis sive Camerae inventae sunt: 1) Camera Tarnow (post Morsztyn) 2) Camera Luthomirsko – in quibus 4 sectores alias Łoye positi sunt.

1550 d. 21 Junii uchwalono postawić około Sołtysiego Koła Kaszt nowy. –

1551 między Komorami Srzodka i Michał i w Komorze Tarnow (pod Bonarem) uchwalono zostawić słupy solne.

1552 d. 15 Maji in officium zupparii Cracoviensis intromissus est Jeronimus Bużeński coram 3 officiis 1) domini Subcamerarii 2) Magistri Montium (Stanislai Morsztyn) 3) Officialium zuppae (podżupek, pisarz, 2 sztygarów, ważnik, dispensator 2 warcabnych i 4 Starszych Kopaczów) – uchwalono dać Kaszt w Komorze Bąkiel, w Komorze Gainskie (głębokiej na 4 lestwicze), w Komorze Małdrzyk i aby Szyb Seraf oprawić. – ściana odeprzała i rwie się

1553 otworzono Komorę Bużenin, zostawiono słupy w Komorze Balon. – firszt kasztem podegnany

1555 Erasmus Morsztin Magister Montium.

1556 d. 12 Aprilis Uchwalono podstęplować Szyb wodny: jakoż go pobudowano. – pięcmi drzewo zingować (transportować)

1556 d. 10 Czerwca o 15ej godzinie spaliła się cała Wieliczka miasto i 3 góry: Regis, Seraf, Boner; ocalał zaś kościół i dom żupny – górnicy wyszli z kopalni szybami Wodny i Rzeźnik – Bachmistrzem był wtedy Florian Morsztyn; ogień wyszedł z ulicy Kowalskiej z domku Lisika – Urzędnicy wszyscy i gornicy byli wtedy na dole. Tegoż roku zbudowano znowu 3 góry czyli szyby w Krolewskiej górze, w Serafie i Bonerze, wystawiono klety i kieraty.

1556 pod (Komorami) Stanisławem, Ładarzem, za Wierzbickim ruina Serwatek z wierzchu zawieziono i oprawiono tę ruinę.

1557 otworzona nowa Komora Sieradz w górach Boner

" " 3 Stigarii trium montium: Regis, Seraf, Boner.

1560 otworzono Komory(k): Jemiołkow, Pawlikowice, Dóbczyce, Ralewice. – Wodny szyb iż się był bardzo slossował, podjechano stęplami i drwami założono, których wyszło w komin przez 150 wozów

1561 odbudowano Szyb Świętosławski pod Żupą.

1562 odbudowano z gruntu Szyb Seraf, i oprawiono Szyb Boner dawszy kilkadziesiąt słygosów

1562 w Komorze Na Sybielyesye urwała się wanda mająca wzdłuż 30 łokieć, a na miąsz 6 łokieć, ta była wszytka solna i prawie odeprzała od błota – przeto uchwalono dać kaszt nasuty rumem.

1562 W Komorze Kaſper ſłupy się popadały, a w Komorze Kurek komin się uczynił wyższy niż na pułtory lyeſtwicze, uchwalono zbudować kaszt. W Komorze Gnińskie są 2 kaſzty; Komora Boźkieł niebezpieczna, także Małdrzyk, Kisiałe mleko w której się firszt porysował. W Komorze Błyszno poſtanowiono kaſzt zarębić – Przy tej rewizyi byli: Jeronim Bużyński żupnik, podżupek, bachmiſtrz (który rozdawał łoje czyli miejsca do kopania) piſarz żupny, 2 ſztygerów, 2 warcabnych oraz ſtarſi ſztolników i górników

1563 in Octobri. Otworzono komorę Głowy Jeleń w górach Boner – nad Komorą Ralowycze zawieszono jeſt bono dla lepszego ciągnienia i fołdrowania.

1564 d. 12 Junii. „Wymierzenie nowego szybu na imię
(p. 57-66) Bużenin... za szybem Bonerem na zagrodzie Kyrysowey za bytności Hieronima Bużyńskiego ſekr. król. żupnika, burgrab. krak. ſtaroſty brzeźnickiego, krzeczowſkiego. Do wymierzenia tegoż szybu król Zygmunt Auguſt w Warſzawie d. 6 kwietn. 1564 wyznaczył komiſarzy Stanisława Sobka kaſztel. sandeck. podſkarbiego kor. Macieja Błeszyńskiego wielkorządcę krak. Adama Ocieskiego podkomorzego ziemſk. krak. Jana Kmitę piſarza ziemſk. i burgrab. krak. Joſta Ludwika Dycza żupnika olkuſk. karbarza wielick. ſekr. król. – albowiem szyb ten nowy potrzebny był dla ułatwienia fołdrowania soli i dla doſtępu czyściejszego powietrza. – Wszyſtkie 3 urzędy żupne zgodziły się na otwarcie tego nowego szybu na zagrodzie Kyrysowej, który nazwano Bużenin od Hieronima Bużyńskiego (żupnika od r. 1552). Ponieważ za Bonerem na wſchód długim pieniem szukając gdzie się promienie solne pokazywały, odkryto nowe komory w tymże pieniu:" Lutomirsko, Piaski, Bużenin, którego piecza długość

od szybu 90 łatrów; więc na końcu tegoż ~~[illegible]~~ pieca naznaczono miejsce dla ſzybu nowego a to z powodu puchow i ſmrodow, dla których tam ludzie robić nie mogli. — Za tymże Bonerem w drugą ſtronę idąc drugim piecem długości od szybu łatrów 80 odkryto komory nowe solne: Balony, Brackie, Dopczycie Sieradz; wymierzywszy podług kompasu. — Przeto więc najdogodniejsze miejsce dla nowego szybu obrano na zagrodzie Kyryssowej. — D. 12 Czerwca 1564 wyznaczono miejsce a wnet po S. Janie zaczęto szyb budować sprowadziwszy do tego 2 gorników z Olkusza Matysa Dóyka i Jakuba Niedzwiadka; ci zaczęli robić najprzód szybem prawym albo gwessnym; lecz zaraz potem zaczęli robić szybem straconym cygliwiętszym, w którym by można skrzynie bić. Dokopawszy się ku żydzowi, dawali kopany każdy co dalej to mniejszy, a za każdym kopanem dawano ścianki; lecz żydz wyparł one ścianki; uczyniono ſkrzynię na 3 łatry długą, dębową, ſpuntowaną, którą bito ręcznym taranem. Mimo tego nie przyszli żydzu który się mocno wydymał. Podczas zimy nie robiono dalej szybem tylko studnią która była 7 łatrów od szybu. — Następnego roku 1565 po Świątkach robił dalej Matys z Gór Tarnowſkich w ſtudni i wywarcował one ſkrzynię cemią. Potym około S. Jana robił Piotr z Bochni dalej w ſzybie i bił trzecią ſkrzynię, lecz i ta się zwarła. Przetoż w onej skrzyni bili szybik mały w żydzu przypinając go tarcicami kładąc abtulcze albo czemrę zakładając aż żydz przeszli około 3 łatry. Gdy już byli w dobrej ziemi założyli czelbony, na których on szyb poſtanowili i onże szyb gwesny aż do samego wierzchu wywarczlowali.

potem od dołu zabierali na łatr zelbony i drugie zakładali. Drzewo do tego brano sprzezeckie. Skończono szyb r. 1565 którym z węgielu od Niwy czyli zagrody Kirszowej przyszli na dół do ostatniej Komory Bużenin w piecu idącym na wschód od szybu Bonara. |: Cały opis otwarcia tego szybu Bużenin pag. 57-66 z wypuszczeniem listów Krola polecających otwarcie szybu i utworzenie Komissyi druk: w Ambr. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. Kraków 1840 Tom I str. 35-42 :|

1566 fer. 4ª post f. S. Egidii. — Hieronim Bużenski żupnik Krak. oświadcza iż kazał zrobić kaszty: a) w górze Boner w Komorze Gębalewska; b) w górze Seraffin w Komorze Dibilas. — Oświadcza zaś iż dla niebezpieczeństwa potrzeba dać kaszty a) w górze Seraffin w Komorach: Skoluth, Jeleń b) w górze Królewskiej w Komorach: Blizno, Kasper, Kisiałe mleko, Gnińskie (gdzie się już piece pozawierały i buno upadło), Maldrzyk, Serwatki.

1567 zbudowano Kaszt na tragarskim, który pod sam firszt podegnano i otworzono za Bonarem Komorę Szadek w której dano stanie na tej Jędrzejowi z Szadku pisarzowi żupnemu.

1568 zbudowan Kaszt w Komorze ~~za~~ Białej ziemi albo Dybilesie, a to dla komina, który się pokazał — z długiego pieca od Bonara przebito dziurę do szybu Bużenina dla luftu i wiatru dobrego — postanowiono rozprzestrzenić szyb Bużenin, który się okazał dobry i pożyteczny.

1571 Za rozkazem Hieronima Bużynskiego podſkarbiego Kor. żupnika Krak. rozdano ſtania na łoje w gorach Serafowych gdzie otworzono Komorę Krolewſką, Komorę Lyessno, Żabiniec – w gorach Bonerowych odkryto ~~komory~~ piece: Mnich, Zielonka, Puſzka; oraz Komory Smolynſk, Bachmiſtrz – w gorach Bużenin odkryto Komorę Gebalińſka – Uchwalono dać kaſzty sute w Komorach Morſztyn, Czergalowſkie: bo kaſzty jałowe wymagałyby wielkiego nakładu; oraz wybić studnię u ſzybu Bużenina dla odciągnienia wody od szybu tym ſpoſobem, aby przebić przez żydz ſtudnię a potym pod żydzem uderzyć ſtołą ku szybowi i obrócić wodę do ſtudni – uchwalono brać firſzt na Piaſkach na długi kłapeć, a gdyby się błoto pokazało mają żabni przeſtać robić. – Oprawiono z nowa do połowy Szybu Seraf.

1572 Panowało powietrze w Wieliczce – dano Kaſzt suchy na ~~[illegible]~~ Tragarſkim.

1573. Z powodu iż szyb Bużenin miejscami pognił, tak iż po nim grzybienie rosły, poprawiono go.

1575 Zrębiono kaſzt sypany Podtramy i u Tomaſza – poſtanowiono zrębić Kaſzt w Komorze Skałka.

1576 zbudowano Bono nad Komorą Porajem.

1577 d. 25 Junii poczęto robić Szyb Layszowski dla rumow [illegible] na zagrodzie Szypniowſkiej pod kierunkiem Floryana Morſztyna bachmiſtrza wielickiego, (której roboty opiſ p. 85–87 druk. w Ambr. Grabowſki: Starożytności hiſtoryczne polskie 1840 Tom I str. 43–45: Otwarcie szybu Lois)

Najprzód było ziemie czarnej 3 łokcie, dalej gliny 5 łatrów, glina siwa, żydz 3 łatrów. Przyszedłszy już do calizny była ziemia czarna, potem ziemia z alabaſtrem na poły – potem w 19^tu^ łatrach hałda słojowata siwa trwając 3 łatry, dalej hałda z alabaſtrem, wągl solny, kamień twardy – D. 16 Januar. 1578 w głębokości 27 łatrów dokopano się soli; potem ſzpak albo żyły solne, potem błoto – D. 22 Januarii 1579 przebili się górnicy szybem do gór i trafili na piec ~~[illegible]~~ ſmierdzący – Aby były wiatry przyprawiono rury któremi za pomocą miechów kowalskich pędzono wiatr na dół.

1577. Hieronim Bużeńſki podſkarbi trzymał żupy lat 25 od r. 1552 do r. 1577; po nim Proſper Prowana trzymał per modum arendy lat 3 od r. 1577 do r. 1580 po nim Jakub Rokossowſki podſkarbi koron. trzymał i rok t. j.: (od 18 marca) (roku) 1580 i był dobry gospodarz: bo żeby ukrócił wynoski ⌊na to miejsce po 2 groſzy postanowił i żeby robotnik na dole robiący soli sobie na domową potrzebę nie kupował, raz w tydzień miareczkę soli puszczać im ~~[illegible]~~ rozkazał, która miareczka w korzec się potem per incuriam obróciła. – Sebaſtian Lubomierſki trzymał żupy od 1580–1593.

⌊która żabkami zową

1577 d. 4 Martii in officium Zupparii Cracov. vigore consensus Stephani regis Pol. intromissus est gen. Proſper Provana secret. Regiae Maj. capit. bendzin. per Comiſsarios deputatos: ven. Simonem Lugowſki praepoſ. miechov. Staniſlaum Citowſki de Wojſławice succamerarium terrae crac. Joannem Kmita notarium terrae crac. Sigiſmundum Palczewſki vicecapit. crac. praesent. 3 officiis videlicet: 1) Succamerarii Krak. (podkomorzego ziemi Krak.) 2) Magiſtri montium (Bachmiſtrza gór Wielickich Floriana Morſztyna) 3) Officialium Zuppae (podżupek, piſarz, 2 ſztygarów, ważnik ponderator) szafarz (diſpenſator) 2 warcabnych.) 4) Officium Seniorum (podsędek i starsze kopacze)

1577 d. 20 Aprilis. Rewizya gór Wielickich za żupnika Prospera Prowany: 1) W Starych Gorach komory złe w których się piece pozawierały: Gawrony, Serwatki, Krasna hanka, Kołaczki i te są przedmiastem. 2) W Gorach Krolewskich (in montibus Regis) komory niebespieczne od 100 lat wybrane: Przekosz, Panewnik, Blizno, Szczygielec, Skałka bardzo głęboka, Małdrzyk (w której są kaszty) Gnińskie (niedaleko Żupy) 3) W górach Seraf komory niebezpieczne: Jelen stary niedaleko szybu, Kapliczne, Michał, Srodka, Czyżowskie, Puszka, Lorda. 4) W górach Boner komory niedawno wybrane bardzo szerokie i głębokie: Siradz, Tarnow, Gembalińska, Skornikowska, Czerglowska. – Uchwalono w Komorze Blizno dać kaszt wysoki na 5 leśtwic do firsztu i aby komin na wyż 3 leśtwic, na szerokość 20 łokiet, a na dłużyną 28 łokci był drzewem zarębiony i zaprawiony. W Komorze Michał firszt drzewem wiślnym podstęplować we dwoje. W Komorze Grzmiące w górach Boner zebrać firszt na długi kłapeć tak aby się błoto nie pokazało, a nad Komorą Szadek zebrać firszt na krótki kłapeć. W Komorze Czyżowskie zebrać 16 zbojow i kłaść tramy pod bono. Nad Komorą Pawlikowice zbudowano bono wielkie z drzewa szczyckiego i wiślnego, wierzch kasztowano drzewem i rynny dla spadku wody poprawiono.

1578 dano kaszt w Komorze Tarnow. Poprawiono szybu Boner zbudowawszy od spodku ze 4 stron słosow
24

1579 Rewizya 4 szybow: Regis, Seraf, Boner, Bużenin – uchwalono dać nowe podszybie; zasypać Komorę Siradz gdzie się wielkie wandy solne od ścian i firsztów urwały, a rumem i hałdą i drzwi zaprawić – Odkryto nowe Komory: Koczurek (w gorach Regis) Winnica (w gorach

Seraf) Seliwa i Kopacka (w górach Boner) tamże: Pękowice: — Łoje rozdawane: Królewski, Szpitala S. Jadwigi, Bractwa Tragarskiego, Bractwa Kopackiego — Odkryto Komorę Maluszkowską (w górach [illegible]) — Rewizyą odprawiały 3 Urzędy: Żupny, Bachmistrzowski, i Podkomorski — Szybówka czyli woda słodka puszczona w Kopalni. — U Bużenina most zbudowano dla wożenia rumow i hałdy — Wywarstowano piec nowy.

1580 ~~[illegible]~~ d. 18 Martii data est intromissio in officium Zupparii Jacobo Rokossowski de Rokoszow thesaurario regni, Thelonei Majoris et Minoris Poloniae Praefecto, (celnik) capitaneo Ostrzeszoviensi.

1580 d. 23 Martii — Rewizya gór. Szła dołem do Komor w których były schowania na liny, sól i t. d. mieli klucze sztygarowie i warcabni — Rąbano biały rum i żabki (małe sztuki soli) — Rokossowski kazał drogę od Kazmierza do Wieliczki kamieniem poprawić — W Szczyrzynie podżupą dał z kaszty nowe — Kazał na Królewskim dla szukania soli nowy piec piecowym bić gdzie otworzono Komorę Rokosz — Komora Mądrzyk (~~jest pod~~ (pod Komorą Gnińską) rynkiem miasta Wieliczki, bardzo głęboka i szeroka, w której jest 120 stopniow. cf F

F Nad Komorą Gnińską ponieważ się kilka domow zawalać poczęło, — uchwalono budować kaszty.
p. 110

1581 d. 18 Martii. Officium zupparii cracov. per Stephanum regem Polon. concessum est Sebastiano Lubomirski de Lubomirz; cui intromissio data est eadem die per comissarios regios ven. Simonem Ługowski praepositum miechovien, Martianum Chełmski vexilliferum terrae crac. Nicolaum Korycinski et Stanislaum Czyżkowski de Wojsławice, praesente Floriano Mostin magistro montium.

1581 Komory niebezpieczne ruiną grożące 1) W starych górach za starym szybem zwanym Świętosławski są Komory opuszczone niebezpieczne za miastem ku Krakowu się rozciągające: Gawron, Krasna Hanka, Serwatki Kołaczki 2) W górach Regis Komory od 100 lat niebezpieczne: Rzekosz, Panewnik, Bąkieś, Kurek (pod samą Żupą), Mądrzyk, Gnińskie (pod miastem) Kisiałe mleko

(pod Kościołem), Skałka, Didki, Kudwa, Niedziałek.
3) W górach Boner: Skornikowſkie, Czergłowſkie,
Gembalińſkie, Tarnow, Morſztyn, Czarnoch, Sieradz
Piaſki Nowe Buro. 4) W górach Seraff: Jeleń,
Kapliczne, Michał, Puſzka, Lorda, Kielczowſkie,
Tomaſz.

1581 d. 21. 22. 23 Septembr. – Rewizya żup wielickich
przez Komiſarzy Król: Jana ~~[illegible]~~ Dulſkiego podſkarb.
kor. Szymona Ługowſkiego nominata przemyſk.
Staniſł. Cikowſkiego podkom. Krak. – W Bąklu Kaſzt
zarąbić i piec dalej ciągnąć który rozpoczęto za p.
Rokoſsowſkiego, aby ſię doszło do tego zawaliſka
które niedawnych czaſów z wierzchu upadło –
Komora Małdrzyk głęboka 14 leſtwicz, ma w ſobie 12
solnych słupów obeſztych (nad tą komorą jeſt druga
Gnińſkie nad którą niedawno kilka domów z wierz:
chu poſtąpiło) które pogrochowały i ſpuszczały: ſą
tam 2 Kaſzty dane za p. ſieradzkiego, wypada je dokończyć
i dać nowe Kaſzty, zabiegając ruinie miaſta. – Komora
Głębsze wody pełna w której wodzie Kaſzt ſtoi a na
nim szyb wodny bliſko Żupy. – W ſzybie Seraf pognita
~~[illegible]~~ cembra, trzeba go nową cembrą wywarſtować
i oprawić. Do tego trzeba drzewa wiślnego wielkie:
go izdeb 6, a w każdej izbie drzewa 100, razem za
600 fl. (po 1 fl. drzewo) Cieśli od roboty na żelaza i
na klamry 1000 fl.

1582 za żupnictwa Lubomirſkiego w Komorze Bąkiel
dano i Kaſzt (ſtructura) który koſztował 436 fl. 2 gros.
6 denar. – W Komorze Małdrzyk dano Kaſzt wielki
za 1016 fl. 5 gr. 12 der. – W Komorze Tarnow (podle
szybu Boner) dano Kaſzt – W Komorze Łosiaj dano 2
Kaſzty. –

1583 otwarto nowe Komory: Sławkowice, Sutow, Szemiawa,
Grajow, Pociecha – dano 5 Kaſztów nowych.

1584 dano niektóre nowe Kaſzty i otwarło Komory Leliwa; Łojom robiącym nakazano zoſtawić ściany solne mające miar 40 w piecach. — Otworzono nowe Komory: Nowy Lubomierz, Łazany.

1587 d. 3 Julii. za Jacinkta Młodziejowſkiego podſkarbiego nadworn. Koron. i Sebaſtiana Lubomirſkiego dobczyckiego ſtaroſty żupników Krak. Staniſława Lubomirſkiego podżupka, Floriana Morſztyna bachmiſtrza: — Szyb Seraf od gruntu poprawiony

1589 d. 18 Junii Jan Morſztyn zoſtaje Bachmiſtrzem po Floryanie Morſztynie.

1589 dano Kaſzty w Komorach: Skornikowſka, Tarnow, — Piec do Mokrossa znowu warclowano, który się przed Tamać — dano Kaſzty w Komorach: Wiktor, Pawlikowice, Podtramy, Dibilas — Zaſypano Komorę Srodka — W Komorze Kisiałe mleko (pod Kosnotem) dano Kaſzt jałowy — Z Pod Buzeninem w nowym piecu pokazała się gwałtowna woda, którą z obawy zatopienia gór sprowadziſzy pod ſzyb, na górę wydawają. — Dawano Kaſzty i słupy solne robiono. — Komin drwami założono.

1590 d. 23 Martii. Rewizya w żupach wielickich: 1) W górach Regis: W Komorze Opatkowice piece się zwierają że tam ledwo na bałuku wnijść, jeſt pod wieżą żupną, Komora Mokroſch pod murami żupnemi, Tanecznica (Komora szeroka pod żupą — Szyb Swiętoſławſki nadpsuty leży przez drogę od murów żupnych — W Komorze Zawodzie Firszt się solny oberwał, tak iż piasek widać. — 2) W górach Seraf: Komory: Jeleń, Podtramie, Srodka niebezpieczne.

1588 d. 25 Augusti. — Sigiſmundus III delegat in commiſſarios zuppae vielic. et bochnen. Simonem Rudnicki custodem gaeonen. ſecr. reg. Staniſlaum Cikowſki de Wojſławice succamerar. Martianum Chełmſki vexilliferum crac. Staniſlaum Kraſicki curruum regior. praefectum capit. bolemov. luboml.

dolinen. Joannem Łęczynſki notarium caſtr. crac. et Andream Stradomſki ut pro d. 9 Septembr. reviſionem in zuppiſ faciant, quod impenſiſ regiiſ fulciri debent: quoniam Stanislaus Młodziejowſki theſaurar. curiae regni capit. piaſecen. Krzeczovien. et Sebaſtianus Lubomirſki tenutarius dopczyczen. zupparum cracov. praefecti et arendatores nobiſ retulerunt imminere ruinas insignes in fodinis.

1590 d. 18 Auguſti Varſaviae – Sigiſmundus III gen. Dominum Alemani zupparium reg. Ilkuſi. Spitkonem Latuſki succamerar. ravenſ. et Nicolaum Korycinſki nominat comiſſarioſ ut cum Joanne Firlej de Dambrowica theſaurario regni ſupr. reviſionem in zuppiſ cracov. faciant. – Komiſsia ta odbyła się d. 31 Octobr. i 2. Novembris w Wieliczce i spisała najprzód komory ruiną grożące w których potrzeba dać kaſzty, dalej spisała wſzyſtkie słupy i filary solne oraz kaſzty zbudowane za żupnikoſtwa Sebaſtiana Lubomirſkiego i komory w których sól robią – uznała że główną przyczyną spuſtoſzenia gór wielickich było wybèranie słupów solnych, zdejmowanie firsztów, rozbèranie starych kaſztów i wybieranie z nich rumowa za dawnych żupników – uchwaliła aby dano prowizyą emerytowi, Thereſzkowi ſtaremu górnikowi (od 80 lat w górach pracującemu) po 18 gr. na tydzień jak jeſt zwyczaj, aby prosić Króla za 7 mieszczanami których domy zawaliły się za żupnictwa p. Rokoſſowſkiego – uchwalono dać w miejscach niebezpiecznych kaszty – Na mały kaſzcik potrzeba 100 drzew izdebnych, sążni 20.

" " Spisowanie słupów i filarów solnych a) W Starych Górach: U Bużenina na Królewſkim działku 2, Świdwa 2 Pawlikowice 1, Sieradz 1, Nowe Bono 5, Weszki 3, Rzeznik i Morsztyn 9, Lubomierz 2, za Tarnowem 1, Tarnów 5, Skornikowskie 9, Czerzulowskie 4, Gembalińskie 6, Pod szybem Boner 4, Sreniawa 4, Tragarskie 7, Skałka 8, Boczaniec 3 – b) W ~~Starych~~ nowych Górach w komorach: Sidzina 3, Królewska za szybem Seraf 2, Konieczne i Kapliczne 5, Sikorzyńska stara 6, Sikorzyńska nowa 2, Kiełczowska 1, Ossusth 2, Szytnicka 1, Lorda 1, Gnińskie 1, nowa Skałka 1, Tomasz 2, Michał 2, Tomasz stary 2, Szrodka 5, Czyżowskie 2. – Z tych słupów wiele obeszłych, inne porysowane, popadane, obalone, żabkami podcięte.

1590 " " Spisanie kasztów zbudowanych przez Sebastiana Lubomirskiego żupnika: a) W Starych Górach: Wgórze Regis podle zawalonej komory Maldrzyk kaszt 1 kosztuje 1013 fl. 3 gr., Bąkiel i Mokrosch 1 kosztuje 1499 fl. 22 gr., Kisiałe Mleko 1 koszt 1700 fl. 29 gr., Rzepki i koszt. 1633 fl. 2 gr. Blizno dokonczony kaszt 1 od p. Prowanny rozpoczęty koszt. 936 fl. 18 gr. Miedziałek kaszciki 2 koszt 800 fl. Skałka 2 słupy rumem podbite koszt 200 fl. 10 gr. Tragarskie 2 kaszty nasypane rumem koszt 680 fl. 12 gr. Skornikowskie i kaszt koszt. 1288 fl. 11 gr. 6 den. Tarnów 2 kaszty koszt 1183 fl. 1 gr. 6 den. Sieradz i kaszt 1265 fl. 4 gr. 6 den. Piaski i kaszt 640 fl. 2 gr. Pawlikowice i kaszcik 44 fl. U Wiktora i kaszt 105 fl. Pod Bużeninem i kaszt suty 161 fl. 28 gr. – b) W nowych Górach: Zeleń i kaszt 566 fl. 4 gr. Loraj 3 kaszty 1298 fl. 22 gr. Pod tramy i kaszt suty 150 fl. Dibilas i kaszt suty 305 fl. 12 gr. Michał 2 kaszty sute 329 fl. 20 gr. – Summa kasztów za Lubomirskiego zbudowanych 21 na które uczynił nakładu 14759 fl. 23 gr.

" " Poprawa szybów i koszt na nie 1) Szyb Seraffowy fl. 1300 fl. 2) Szyb Boner 150 fl. 10 gr. 3) Szyb Bużenin 310 fl. 25 gr. – Summa na oprawienie szybów 1761 fl. 5 gr.

Prócz tego sługom żupnym u Wisły, hutmanom nad górami którzy drzewa odbierali i szybowem dano nagrody poprawiając myta 734 fl. = Summa wydatków na kaſzty i ſzyby przez 8 lat od r. 1582 do r. 1589 wszyſtkich 17254 fl. 28 gr. na które budowanie Król Stefan naznaczył po 2000 fl.

1590. Odd. 18 Marca 1590 rozpoczęto nowe budowanie kasztów, na które co roku Król ma 5000 fl. a żupnik z swej strony 2000 fl. dawać czyli razem 7000 fl. Z tych pieniędzy wydano na Kaszt i w Komorze Cergulowskiej 1463 fl. 2 gr. 6 den. W Komorze Michał Kaszt 1390 fl. 12 gr. Prócz tego jest gotowego drzewa już na brzegu wiślnym szkarowanego za 3500 fl.

1590 „ „ Popisanie komor w których sól robią a) W gorach Regis: Niedziałek (pracują tam piecowi którzy błoto zbierają i kopacze którzy sól kopią) Skałka (tu kopacze biorą od każdej miary roboty podnożnej i ściennej 3 gr.) Kozietek, Tragarska, Za Loisem, Spitalna, Szreniawa (nowa), Śmieszek (nowa), Gembalińska, Tarnow, Za Tarnowem (nowa), Sutow (nowa), Lubomierz (nowa), Za Tramy, Za Sieradzem (nowa), Morsztyn (nowa), Łuka pod Bużeninem, Lednica (nowa), Wiktor (nowa), Świdwa (nowa). — b) W gorach Seraf: Za Kadzią, Michał, Czyżowskie, Gnińskie, Dybilas, Żabiniec, Koczarek (nowa), Lorda, Oszust (nowa), Kietczowska, Nurzynskie, Sikorzyńskie, Pociecha (nowa), Za Królewskie (nowa), Kudwa. =

„ „ Popisanie piecowych którzy soli szukają: a) W górach Regis, Bonar i Bużenin 37 jako to: Na Niedziałku 4, Za Panewnikiem 2, Przed Skałką 4, Na Białej Sieni 2, Za Loisem 3, Na Gembalińskim 4, Nad Tarnowem 4, Za Tramy 2, Za Sieradzem 2, W Łuce 2, W Pawlikowicach 2, U Wiktora 2 — b) W nowych górach 16 jako to: Przed Sidziną 3, Za Królewskim 2, Na Sroczym gniaździe 4, Za Kadzią 2, U Tomasza 2, Na Sikorzyńskim 3 = Razem 53 piecowych.

1593 Żupnicy: Po Sebaſtianie Lubomirſkim naſtąpił Hyacint Młodziejowſki podſkarbi nadwor. i Mikołaj Korycińſki z ſekr. Król. Korytna (od r. 1593 do r. 1595 (podł. przywil. d. 30 Junii 1593 trzymali żupy)

1595 d. 27 Junii Żupnicy: Zygmunt Myszkowſki z Piotrem Frankiem tylko rok trzymali.

159~~7~~6 Żupnicy Hiacynt Młodziejowſki podſkarbi nadworny staroſta piaſeczyńſki, krzeczowſki z x. Stanisławem Siecińſkim proboſzczem pułtowſkim ſekr. Król.

159~~7~~6 d. 9 Aprilis objął Żupy arendą Stanisław Kuczkowſki dzierżawca wojnicki (otrzymawſzy przywilej od Króla w Krakowie d. 26 Lutego 1596 gdzie powiedziano że arenda ma się rozpocząć od d. 1 Kwietnia 1596.) – trzymał 4 lata żupy.

1600 d. 31 Marca Jan Serny dworzanin i sekr. Król. z Marcinem Dobroszowſkim odebrali żupy. (otrzymawszy przywilej na adminiſtracyą od Króla w Warſzawie d. 9 Marca 1600)

1600 in Julio objęli żupy żupnicy: Marcin Dobryszowſki burgrabia Krak. i Jan Baptysta Ceki z Czajowic (podżupkiem był Stanisław Gawrońſki, ſtygarowie Mikołaj Jędrzykowſki i Marcin Miłoſsowſki, budowniczy Jan Taubenheim

— potym był żupnikiem x. Sułowſki.

1611 d. 21 Lutego był żupnikiem Krak. Andrzej Olesnicki

1591 - 1611 Jan Morſztyn bachmiſtrz gór wielickich.
Bachmiſtrz zawiadywał piecowymi i zasadzał takowe, oraz dawał łojom miejsca ſtania – Stygarowie odbierali od ſtolników robotę kopacką. – Żupnicy z summy arendy wnoszonej do ſkarbu Król. potrącali koszta na znaczniejsze budowy i poprawę kopalni wydane.

1611 Konrad Bremer żupnik toruńſki pobierał w Wieliczce beczki nabijane solą u ſzybu Loysowſkiego.
(Z początku objęcia żup przez Sebaſtiana Lubomirſkiego był rozruch między górnikami którzy dla umniejszenia płacy nie chcieli robić)

Bochnia.

1566 d. 10 Augusti, Lublini in comitiis generalibus. – Sigismundus Augustus Rex civitati Bochnensi approbat privilegium regis Casimiri super theloneum pontale pro reparatione pontium, et juxta relationem revisorum Nicolai Cikowski de Wojsławice castellani zarnoviensis Advocatique haereditarii Bochnensis et Hieronimi Bużenski zupparii et burgrabii cracov. capitanei krzeczovien. brzeznicen. auget hoc teloneum ita ut a quolibet equo in curru onerato per sigros. et a quolibet equo, qui pro evehendo sale cocto ex carbaria Bochnensi in civitatem venerit, nomine aggeralium 2 denarios seu obulos alias 2 Pieniądze solvatur.

1671 d. 5 Septembris, Lublini. – Michael rex confirmando privilegium regis Sigismundi Augusti (Lublini d. 10 Augusti 1566) super theloneum pontale confert civitati Bochnensi praeter antiquas, adhuc 3 novas nundinas: pro festo (Visitationis B. Mariae V.), pro festo S. Mariae Magdalenae et pro festo S. Hedvigis.

1596 d. 1 Aprilis. Rewizya Żupy Wielickiej przy objęciu przez Staniſława Kuczkowſkiego dzierżawcę wojnickiego żupnictwa. – X. Sebaſtian Grabowiecki opat bledzewſki ukazał przywilej król. na Kokturę toruńſką i bydgoską i pobieranie rumów z żupy wielickiej szybem Lassowſkim. – Na wierzchu na ogrodzie Matysowy Ładarki pokazała się nowa ruina, gdzie się dom i ogród i sad tejże Ładarza takowym zawaliskiem (nad Komorą Kałka) zapadł, uchwalono jej wynagrodzić ze ſkarbu król. Podobnież ruiny niemałe okazały się przed miaſtem w ſadzieck na ogrodzie Gąsczyny, Koſzutkowym, Juredanki. – Karbarye: 1) górna u góry Bużenin 2) dolna, gdzie w wieżach sól warzą. – Uchwalono zasypać Szyb Świętosławſki który jeſt pod samą żupą, zasypać: ponieważ jeſt bardzo zrujnowany i ponieważ bardzo bliſko niego są inne 2 szyby: Królewſki i wodny. – Uchwalono nowe szyby dwa zbudować: 1) W miejscu za takzwanym Świętowſkim szybem ku Równemu aby przypadł na koniec pieca za działem Kraſna Hanka. 2) Za Kościołem S. Krzyża – Uchwalono drwa do naprawy gór nie kupować sążeniem, lecz kupić odrazu sztukę lasu niedaleko Wisły. – Na dole uchwalono dać kaſzty w Komorze: Kloski – Komora Skałka zawaliła się – Uchwalono wyciągać wodę z Komory Lubomierza dla Karbaryi Bużenſkiej – W Komorze Tarnów dał p. Franko kaſzt z 331 sążni – Uchwalono dać kaszt w Komorze Morſztyn gdzie sobie woda szybowka czyli szybikowa od szybu Boner uczyniła meat-

– Na Wiktorowſkiem czyli na Pawlikowicach, gdzie ſię ſirszt popadał polecono pobankować i kaſzt zbudować. – Na Niedziałku ſą 2 nieobeſzłe słupy, między którymi wisi dzwon opłoziały, porysowany. – W Królewſkim ſtarem albo w Tanecznicy ſą 2 ſłupy nieobeſzłe całe – Komory: Świdwa, Sczytnickie, Kapliczne, Sidzina, Janik, Katarzynka, Tutnibark, Nawara (w nowej górze Seraf.)

1600 d. 1 aprilis ~~[illegible]~~. Rewizya żupy wielickiej przy oddawaniu Janowi Sernemu dworzaninowi król. i Marcinowi Dobroszowſkiemu ~~[illegible]~~ burgrab. Krak. – Bratysowa Ładarka za szkodę (z r. 1596) gdzie się w jej ~~ogrodzie~~ sztuka sadu i dom nad Komorą ~~Skałką~~ zawalił wzięła nagrody od żupnika p. Kuczkowſkiego solą 100 grzyw. – Za drugą taką ruinę w ogrodzie Furchanka nagrodzono 100 grzyw. – Uchwalono zaſypanie szybu Świętosławſki. – Szyby nowe 2 aby bite były. – Uchwalono opatrzyć groblami ſtaw królewski ~~za~~ żupnym dworem przed zagrodami p. Scholca w którym oddawano zbierano z Kłossowa płynącą wodę i do warzenia soli do wież zachowywano. – Podle Szybu Laiszowſkiego ſą komory: Smoleńsko w której buno ſpadło tak iż niemożna dojść, i Lesiów do której woda zydzowa spada. – W Pawlikowicach należy wandy ~~po~~ pobankować (rozebrać? sól wybrać?) i na górę podać, przedać, a za to kaſzt zbudować. – W Komorze Oszuſt wiſi ściennik jako dzwon. – Komory ſtare niebezpieczne: Dutki, Łanewnik, Kłoski, Tanecznica, Opatkowice, Jelen, Tragarſkie, Smoleńſko. – Bałwany mają być wyjmane wedle dawnego zwyczaju i miary to jeſt: Oświęcimſkie, Wiślne i Krakowſkie. – Bednarze mają robić beczki rumowe i stochmalowe według miary żelaznej ſtarej, która jeſt w żupie. –

Żupnicy nie mają brać Metryki z Urzędu. – Pieców z szybikami w ſtarych i nowych gorach jeſt 24 w których bo piecowych soli szukają. – Komory w których teraz sól biorą i naczynie do nich należące: a) W ſtarych gorach: 1) Regis, Komory: Kłoski (w niej sól przeproſzyſta) tamże krzesz z połednią (naczynie), Kopacz 1, Niedziatek 6 Kopacz. Kromolow 3 Kop. Bratska 1 Kop. – 2) Boner, Komory: Regina (za p. Kuczkowſkiego naleziona) Kop. 1, Srzeniawa Kop. 2, Pilat czyli Śmieszek Kop. 7 (tamże Krzyżów 2, polednia 1), Tarnow Kop. 4 (tamże Krzyże 2, polednia 1, pióra 2, lina), Za Tarnowem Kop. 2, Kuczkow (za p. Kuczkowſkiego naleziona) Kop. 1, Za Kadzią czyli Zawodzie Kop. 1, Za Laiszem Kop. 4, Jemiołkow Kop. 1 (tamże Krzeſz goły), Gembalińſkie Kop. 1, Nad Gembalińſkiem Kop. 1, Za Tramy Kop. 7, Zygmunt Kop. 3. – 3) Bużenin, Komory: Świdwa Kop. 8 (tamże Krzeże 2, poledni 2, Andzel do beczek 1), Nad Świdwą Kop. 1, Kozłow Kop. 1, Suka Kop. 1, Tamże w szybiku Kop. 8, Przed Radomſkim dopiero się losuje, Na Bocianu Komora zamczyſta (w niej Krzyżow 4), Lubomiſka (tam był Kierath) – b) W nowych gorach: 1) Seraf Komory: Winnica Kop. 24, Sikorzyńſka Kop. 1 (tam ciągnie Kunſztowne z Krzyżem), Smok Kop. 1, Pociecha Kop. 1, Za nią Piec Kop. 1, Za Korytnem Kop. 4 (tam lina Komorna), Dziewiczy hrad Kop 13 (tamże hanzel do beczek Gwindſnil?), Lipowiec Kop. 4, Za Wachlarzem (w niej sól nieżadna w niej gniazd błotnych potroſze) Kop. 2, Przed Jęczmieniem Kop. 1, Krupińſkie Kop. 3, Konikow Kop. 2, Krolewſkie Kop. 2, Janik Kop. 1.

1600 d. 18 Decembr. Rewizya Gór wielickich przez
pp. Marcina Dobryszowskiego burgrab. krak. z
Jana Bapt. Cekiego z Czajowic żupników krak.
Stanisława Gawrońskiego podżupka i pisarza wielic.
Mikołaja Jastrzykowskiego i Marcina Miłoszows-
kiego Stygarów, Wascabnych, Stanisława Cikowskie-
go z Wojsławic podkomorzego ziem. krak. Celnika
Koron. starostę czorsztyn. babimost. Tomasza Koz-
towskiego podsędka gór wielickich, Starszych Kopac-
kich, Starszych stolników, Jana Taubenheima
budowniczego od Króla JM. do budowania gór naz-
naczonego, Starszych Cieślów i Jana Morsztyna
Barkmistrza wielick. — Szyb i podszybie poprawić.
— Jest też niemało komor starych, których pamiętni-
ka niemasz jakoby je zwano. — Szyb Świętosławski,
który chciano zasypać aby był restaurowany,
także i Szyb wodny dla wody do Karbaryey na warze-
nie soli i dla przechodu wiatrów od szybu do szybu.
— Komora Za Tarnowie czyli Heretyk zasypuje
się, jest przyległą do Lubomierza; odtąd schodzi się
listwicami na Komorę Winnica. — Oberwisko. —
Uchwalono w Szybie Lois szybowkę to jest stadką
wodę ująć dobrze piszczałmi do kadzi pod szybem.
— Piece płotne którymi są przechody spodkiem od
szybu do szybu mają być wywarzlowane. — niekto-
re słupy pogrochowaciałe poprawić — Komora Dziew-
czy hrad alias Zamtus

1601 d. ult. Februarii Rewizya — Komora Klimunt nowo
naleziona — uchwalono w kopalni na dole przebić kilka
nowych szybików. — W Szybie Regis stolec szybowy
i podszybie popsowane; ponieważ do tegoż Szybu
tylko Komory Niedziałek i Kloski przypierają,
więc uchwalono piec nowy do Gór starych otworzyć
okasztowany dla przechodu od podszybia zaczęwszy.

—Słowo otworzono Komorę Klimunt — Uchwalono niektóre ſtare piece w których ledwo na baluku przeleść" można, zasypać, po wybiciu nowego. — Zaczęto Kaſzt ruty stawiać na Miedziatku; oraz niedaleko uchwalono szybik wymierzyć i przebić z Reginy do Komory Białasień — Komora Skałka zawalona — W szczynie Lutomierſku ma być szybik ukaſztowany na leſtwicę albo dwie. — Z Gembalinskiego nad Zygmuntem ma być przebity szybik i wymierzony na Komorę Zygmunt dla przechodu wiatrów — Z Starej ruki uchwalony ſzybik na głębszą Komorę dla lepszego ſoldrunku — W Komorze Sikorzynſkie pozwolono brać „na Kłapcze szeſ 6 między stupy ea conditione, jeżli by się co pokazało niebeſpiecznego, zaraz mają „zaniechać tamtej roboty." — Uchwalono w ſtarej Komorze Derda szukać soli nowej piecowym przez sztrych błotny.

1601 d. 4 Junii — Rewizya w górach wielickich przez podżupka, piſarza wielick., 2 ſztygarów, podſędka, ſtarszych Kopaczów i Jana Morſztyna barkmiſtrza.

1597 d. 10 Octobr. w Warſzawie — Zygmunt III poleca Stanisławowi Cikowſkiemu podkomorzemu Krak. i Mikołajowi Korycinſkiemu ſekr. Król. aby zrewidowali żupy wielickie i szkody przez oberwanie się wand za teraźniejszego żupnika Stanisława Kuczkowſkiego popiſali. Rewizya ta odbyła ſię we środę po S. Marcinie 1597: W Komorze Skałce 2 ſtrzypy (stropy) oberwane i ſtupy połomane — W Rowarze wanda oberwana — W Lubſzce 2 wandy leżące które się zejdą na cetnarkę i na bałwany — Na Sędzinie wielka ſztuka ſoli wiſząca — W Oſzuście 2 ſtrzypy czyli firmamenta przy ścianach — Konſtytucyją jeſt zawarowano, aby żaden żupnik nie śmiał zbierać ſłupów opisanych ſub poena privationis honoris et confiscationis bonorum. — W Smoku sztuka soli wisząca jakoby jaki ściennik, który ma być drzewem podegnany — W Starej Krupinſkiej ſłup ścienny jeſt podcięty — W Komorze Morſztyn 3 wandy leżące zdatne na bałwany i na cetnarkę. — W Komorze Ławlikowicach 2 wandy leżące — Przed Czyżowſkiem za Kotuchną 2 wandy leżące

1602 d. 30 Julii. — Rewizya w Górach Wielickich przez Stanisława Gawrońſkiego podżupka i piſarza wielick., Mikołaja Zabrzykowſkiego i Marcina Miłoſzowſkiego ſztygarów, Tomaſza Kozłowſkiego podſędka, Marcina Krups, Bieniasza Marſzałkowica, Walentego Skalſkiego, Walentego Nadachowſkiego ſtarſzych kopackich, Jana Morſztyna barkmiſtrza i urodz. Jana Taubenheima budowniczego od Króla JM. do budowania gór naznaczonego. — Na Nawarze, Katarzynce, Lordzie, Puſzce, Ofſjusie kominy rozſzerzające się i ściany pogniecione — Na Skałce piec zwarty że nim ledwie przejść się może. — W Szybach Lois i Bużenſki złe podszybie przez nieujęcie wody szybowej — Tamże na ſzerzyznie wielka wanda oberwana i oberwisko — W Starej Suce pod uſtępy rumem podwieść i kaſzcikiem podegnać — Bołtodziejowice komora zawalona i wodą zatopiona, a piec zwarł się, lecz pp. żupnicy dobyli go i wykaſztowali wodę wyciągnąwszy [illegible] o szusty i tam piecowe dla łożunku zaſadzili — Za Winnicą i w Zantusze kaſzty założone — Smok komora wgięta zaſypana. — Kiełczowskie i Nurczyńſkie komory ponowione — Szyb Seraf: ponieważ się w nim część szybu nieoprawiona ſłoſować poczęła: więc poſtanowiono tak szyb oprawić: aby podszybie loszami ujęło się i ſtołeo dobrym drzewem podprawiona była, wantrutami od ſamego spodu obwarowany i aby zelbony gęsto w szybie oprawione były; strona gdzie szyb się spada, ma być ów komin drwy zatkany — W Biedowie kaſzcik suty z rębiſty założono i szybik przebity na głębsze dla puchów i fortunku oraz uchwalono piec z kieratem. — W Przymenin F

F szybik przebity dla ciągnienia ſoli i przechodu wiatrów — Za Sieradzem na działku buna nowe zawieſzone — Komora Dziak ma być w pilniejszym dozorze aby się zaſalała.

1619 Popiſanie ſoli: Nad Górami w ſzybach: Regis, Boner, Buzenin, Leis, Seraf, Lubomierz bałwanow (banios) 197 (między temi ſtarych, ociekłych i błotnych 120) rumowki beczek (rumuli vasa) 1734, ſtochmalu beczek (ſtochmali vasa) 1502. (Widać że ſzyb Wodna góra tylko do wody służył) — W Szopach Kazimierſkich 2 nad Wiſłą i w Piaſku (nad któremi miał dozór ſzopny) bałwanow 1470, i rumówki beczek 632 — Na Stryjowie bałwanow 303½, w złomkach bałwanow 58, w ſztukach 23 bałwanow 14 wykrzeſanych (po 4 ſtp.) — Na Komory Mazowieckie poſłanych: bałwanow 135½, rumówki beczek 3377, ſtochmali beczek 888.

" " Remanent drzewa: a) przy drewnicznym: Zdebnego drzewa całego 16, w klocach 2, półzdebnego 50, kętnarowego 286, sosnowego 11, na okładziny rzezanego 1, na kierath rzezanego 1, forſztow 2. b) Na Stryjowie drzewa: na kaſzty kętnarowego 60, klocow krotkich 20. c) Nad Górami albo ſzybami klocow: u Buzenina 47, u Bonera 96, u Leisa 73, nad Górą zniesionego 40.

1619 Długi w żupie Wielickiej: Frochtarzom 11 na rachunek przyſzłego frochtu 2916 fl. 3 gr. 6 den. — U Stolników 14 na rachunek przyſzłej płacy kopackiej nadanych 761 fl. 24 gr. — Przy Szopnym Kazimierſkim reſzty 147 fl. 16 gr. — Bednarzom 16 na załogę danych 723 fl. 14 gr. 15 den. — Pożyczonych na dług (Concredita salinaria) 853 fl. 8 gr. 9 den. (jako to u bachmiſtrza, ſzafarza, wrotnego, u inſtrumentarzów ad rationem naczynia dolnego.

Do wypłacenia pozoſtałej płacy kopackiej 2913 fl. 22 gr. 12 den.

" " Remanent w rożnej materyi za 3467 fl. 27 gr. którego specyfikacya: Łoju kamieni 157 (po 2 fl. 24 gr. lapis), Żelaza ſnopow 18 (po 1 fl. 10 gr.), Szyn 9 za 22 gr. 9 den., Gwoździ łatnych faſka 1 za 7 fl. 20 gr. 9 den. Gwoździ gontowek faſek 4 (po 5 fl.), Blach do wałów 14 ważących 3½ lap. za 4 fl. 27 gr., Kluczow zawijanych 14 i ſztabow 4 ważą razem 26 lapid (po 27 gr. lap.) Poſtronkow 3 kop (po 40 gr.)

Handzli 15 (po 45 gr.), Grabow 70 (po 16 gr.), Grabków 178 za 39 fl. 22 gr., W Pałach i Cewach (Kop 2 grabków 120) 298 fl. Piór 218 za 21 fl. 24 gr. Leſtwicz 50 za 4 fl. 5 gr. Tak 130 za 17 fl. 20 gr. Łopat 75 za 2 fl. 15 gr. Rynienek 13 za 2 fl. 18 gr. Łat 14 za 14 gr. Smoły beczka za 7 fl. Tarcic 62 za 14 fl. 14 gr. Wałów 2 za 15 fl. Drew i sązeń i połdzieſiąta za 21 fl. – Chleba Kop 2 za 11 fl. 12 gr., Syra Kop 3 za 15 gr. Piwa achteli 3 (po 2 zł. achtel) Owſa Korcy 130 w żupie (po 22 gr) a w Krakowie 1300 Korcy po 36 gr., Sołder 290 za 87 fl.

1619 Remanent w Drzewie: Zdebnego drewa 26½ (po 2 fl. 15 gr.), Połzdebnego 50 (po 28 gr.), Kętnarowego 286 (po 18 gr.), Soſnowego 11 (po 12 gr.), Drewo i na składziny (3 fl. 10 gr.), + Forſtów 2 (za 1 fl. 18 gr.), Dziesiątków 4 drew (po 30 fl.), Kętnarów 60 (po 19 gr.) Kloców 20 (po 7 gr.), Kloców na Kaſzty 256 (po 20 gr.), Wrzecion do Kieratów 2 za 7 fl., Drewo na Kierat za 4 fl., Kętnarów 18 (po 20 gr.), Soſienek 4½ (po 16 gr.), Drewa całego 3 (po 36 gr.), Kętnaru Kloców 12 (po 10 gr.), Ramion 12 (po 15 gr.) = Summa za drewo 664 fl. 28 gr. = Razem Summa za Materie i drewo 3467 fl. 27 gr.

1619 Summa na długach i za remanent 5911 fl. 10 gr.
Pensyje niewypłacone . . . 1734 „ 12 „

Reſtant 4176 fl. 28 gr.

1601 d. 4 Junii – Rewizya w górach wielickich z rozkazu pp. Żupników Krak. – W komorze Smoleńsku ma być kaſzt zażęty doganiany, szyb i liſſe opatrzony oraz woda ujęta w kadź: w czem ma być upomniony x. Grabowiecki faktor – Dla lepszego ſoldrunku i ſporszej roboty uchwalono nad Komorami Zantuzem i Winnicą postawić kieratkę końſką przez cieśle Adama Rogosa z Olkuſza; również kieraty nad Korytnem, nad Królewſkim głębszym, z Biedowa przed Jęczmieniem na Ganiku – W komorze Pitat zbudowano kaſzt suty na 3 leſtwice – Za tramy położono ku gorze miaſto buna – Do Suki ſtarej naprawiono schodzenie – Za Winnicą kaſzt na 2 leſtwice zarębiony postawiono – Uchwalili w komorze za Tarnowem naprawić kadkę na wodę aby z tej kadki woda proſto podawana była na Katarzynkę a z tamtąd rynnami według zwyczaju do Szybu wodnego.

1601 d. 31 Decembr. – Rewizya: Uchwalono dać szybik na Miedziatku – Zbudowano u Świdwy kierat nowy dla koni – Szyb Boner i Bużenin mając być naprawione – Przed Wiktorowſkim na szerzyznie uchwalono wandę oberwaną na bałwany pobankować i dać kaſzt – W Stawkowicach ma być piec od Lubomierza i ku Bonerowemu szybu. – Za Sieradzem uchwalono piec jeden nowy nowym ſposobem i tamże dla wiatrów aby potem miechy naprawione były i rury dla wygnania puchów (böſer Luft). – Kaſzty w Smoleńſku i Lubomierza 59 dognane.

1619 Wypis z Pensionarza (Pensionum specificatio):
I) Płaty pieniężne: a) Spiritualibus: Hospitali clericorum infirmorum (pro 9 quartal.) 28 fl. 24 gr. Capellae Innocentium Hinczonis pro quart. 5 fl. 18 gr. Altari S. Nicolai pro quart. 5 fl. Altari S. Thomae de Aquino pro quart. 20 fl. Plebano in Pleszow pro quart. 24 gr. b) Secularibus: Cancellario Regni pro Anno 160 fl. Burgrabio Koniecpolsk. pro 2 quart. 72 fl.

Campiductori Regni 160 flp. Burgrabio Lupińſki pro 1 quartali 24 fl. – c) Gratialistis: Joanni Niemſta pro 2 quartal. 1066 flp. Georgio Niemſta pro 1 quartali 100 flp. Joanni Kochanowſki pro 2 quartalibuſ 60 flp. 15 gr. Alexandro Kniazik pro 1 quartali 6 flp. 21 gr. = Summa penſionum exſolvendarum 1734 flp. — II) Onera salinaria bancis annuatim exſolvenda: 5 Burgrabij Crac. annuatim per 1 banc. Ad Zwierzyniec 2 banc. Monialibuſ vratiſlavienſibus pro 2 anniſ 2½ banc. Bernardiniſ in Opathow annuatim 2 banc. Bernardiniſ ad Radom 2 banc. Sebaſtiano Ligęza pro 2 quartalibuſ 10 banc. Conventui S. Spirituſ bancorum loco vaſa dantur = Summa bancorum 23. = III) Extra Penſionarium ad mandata S.R.M. Epiſcopo Vratiſlavienſi pro 3 anniſ 120 banc. Domino Nawoy pro 1 anno 4 banc. Walaczom co kwartał 5 banc. — IV) Vaſa expedienda: Ad Capellam Aſsumptioniſ B.M.V. pro 2 quart. 2 vaſa, Ad Spytkowice pro 1 anno 8 vaſa, Ad Zator pro 1 anno 9 vaſa, Praepoſito Oſwięcimenſi pro 1 anno 8 vaſa, Monialibuſ Vratiſlavienſibus pro 2 anniſ 6 Vaſa. = Summa 53 vas. [illegible] Onerum in Cameriſ Maſoviae aſsignatorum pro Anno 1619 Expeditio penes d. Giza.

1537 Zakaz aby ſtupow ſolnych niepodcinano, do których wymierzenia p. bachmiſtrz należy.

=

Wieliczka

1) Sigismundus III rex Poloniae (Varsaviae in conventu regni gener. d. 26 Februar. 1609) adpetitionem civium civitatis Magni Salis Vieliciensis advocatiam vieliciensem incorporat civitati: praecipue dum medietas ejusdem advocatiae tempore regis Vladislai empta sit, altera vero medietas nunc a gen. Joanne Szczerbic aulico regio aquisita sit. 1609

2) Joannes Casimirus Rex (Cracoviae in Comitiis Regni Coronationis d. 6 Febr. 1649) ad petitionem fam. Simonis Gawęcki et Pauli Skalski consulum wielicien confirmat generaliter omnia jura et privilegia Civitatis Vieliciensis: Exemptionem et libertationem ab omnibus Stationibus et Exactionibus militum vigore Constitutionis a. 1633, Privilegium Vladislai IV de data Varsaviae d. 22 Decembr. 1646 contubernio salis incisorum alias Stolnikom i Kopaczom ratione meliorationis solutionis ac mensuris collatis, et alia omnia. 1649 1646

3) Michael Rex (Varsaviae d. 28 Novembr. 1670) ad petitionem famat. Francisci Przedborski consulis et Simonis Kordecki scabini confirmat omnia privilegia civitatis Vieliciensis, cum transsumpto privilegii Sigismundi III a. 1609 (sub 1.) et Joannis Casimiri a. 1649 (sub 2) 1670

4) Joannes III Rex (Cracoviae in comitiis Coronationis
1676. d. 30 April. 1676) ad petitionem Joannis Gladysz
et Jacobi Kossowski consulum vielicien. confirmat
privilegium Michaelis regis a. 1670 (sub 3.)

5) Augustus II rex Poloniae (Varsaviae d. 9 Martii
1715. 1715) ad petitionem Casimiri Wacholski, Clementis
Jankowski consulum et Casimiri Kapinski advocati
vieliciensium confirmat per transsumptum
privilegium Joannis III a. 1676 (sub 4) atque omnia
jura privilegia, decreta, literas immunitates
libertates, praerogativas, exemptiones, concessiones,
plebescita, Senatus consulta, Fraternitates
civitatis Vieliciensis et praecipue Privilegia
Sigismundi I (Cracoviae fer. 6a ante domin. Ramis
1507. palmarum 1507) et Sigismundi Augusti (Varsaviae
(ob. tresi) 1570. in convent. regni gener. d. 7 Julii 1570.) et Sigismundi
? 1501. Augusti (Varsaviae d. 30 Maji 1501?) et Joannis
1683. III (Varsaviae d. 17 April. 1683) quibus omnia jura approbata
sunt et impensae superfluae gen. Succamerario
vel ejus Deputato judicii abrogatae, cui nonnisi
semel in anno descendenti tantum 22 fertones assignati
sunt, incarcerationes consulum et incolarum prohibita,
apellatio a judicio succamerali ad judicia regia
assignata, injusti proventus succamerariales sublati,
consules ex 15 nonnisi 6 eligendi atque processus brevior
instituendus — Rescriptum Sigismundi Aug. (Varsaviae
1571. d. 5 Octobr. 1571) ad Succamerarium ne consules ab officiis
degradentur et mancipentur sub poena 1000 aur. hungar.
— Sigismundi Aug. (Lublini in convent. regni fer. 6a ante f.
1566. S. Joannis Bapt. 1566) ne extranei homines atque Judaei

in civitate morentur et ſale mercentur, dum solis duntaxat
civibus Vielicien. conceſſum sit singulis ſeptimanis
18 bancos salis in zuppis vielic. emere. — Caſimiri
Regis (a. 1451) quo Civibus Vielicienſibus conceſſum eſt 1451
sal bancatum Cracoviae divendi — Sigiſmundi III (Varsaviae 1631.
d. 12 Maji 1631), Vladiſlai IV (d. 18 Martii 1633), Vladiſlai 1633
IV (d. 30 Octobr. 1636), Joannis Caſimiri (d. 11 Julii 1636 1650.
1650), Joannis III (d. 18 Febr. 1684) quibus incolae in 1684
fundis civitatis per nonnullos contractus zuppae annexis,
jus civitatis non habentes, jurisdictioni civili
sunt incorporati. — Decreta: Stephani (a. 1589) Vladislai 1589
IV (a. 1637) quibus forum Consulibus Vielicienſibus 1637
non coram judicio succamerali sed coram judiciis regiis
respectu gravaminum ex officio illatorum, et coram
judicio civili respectu debiti, succeſſionis vel privatae
injuriae aſſignatur. — Decretum Sigiſmundi III (a. 1604) 1604
quo consules vielicienſes circa penſionem salinariam
ex zuppis percipiendam conſervantur cum conditione ut
reparationi viarum per civitatem incumbant. — Caſimiri 1489
(a. 1489) et Sigiſmundi Augusti (a. 1566) quibus 1566
cives Vielicienſes in perpetua poſſeſſione depositorii
osvieciminenſis permanere debent. — Sigiſmundi Augusti 1454 ?
(a. 1454?) et Joannis Caſimiri (a. 1654) quibus Fraternitas 1654
Tragariorum in omnibus articulis est approbata. —
Stephani (a. 1579) quo a quolibet curru foraliorum exceptis 1579
nobilibus et spectabilibus personis, solutio medii
groſſi in reparationem civitatis est aſſignata. — Joannis
III (a. 1676) quo civitati vielicienſi incorporatur vectigal 1676
a bove 4 gros. a juvenco 3 gr. a vitulo 2 gr. a porco 3 gr. ab
ariete 2 gr. a pedeſtri homine res conſumptibiles ad vendendum
ferente 1 gr. a curru panibus impleto 6 gr. nec non exactio
antiqua Łopatkowe Sieprotomickie nuncupata. —

Joanniſ III (a. 1687) quo hibernae in 1000 flor. taxatae ad 500 flor. moderantur et contentatio 330 flor. abrogatur, cum adjecta clausula ut avulsae villae huc usque ad civitatem spectantes videlicet Roznowa per capitaneum Kowalenſem, Grabowka per gen. Kraſucki avulſa, campi in Lednica, Mierzączka et aliquot domunculae in fundo zuppenſi sed in vico civitatis ad omnes contributiones Reipublicae contribuant — Conſtitutio (a. 1633): Libertatia miaſta Wieliczki od ſtacyi Zołnierſkich — Conſtitutio (a. 1635): Wolność od ſtanowiſk żołnierſkich. — Conſtitutio (a. 1658): Miaſta nasze Bochnia, Wieliczka. — Conſtitutio (a. 1673): Ekonomie. — Conſtitutio (a. 1676): Ekonomie. — Conſtitutio (a. 1678): Ochrona dóbr naszych ekonomicznych

(Acta Succameralia Appellationum Vieliciensia ab a. 1713–1743 — w Archiw. hipot. Krakow. Tom. 341 pag. 879–892.)

Podobny przywilej dla miaſta Wieliczki dał August III (w Warſzawie d. 5 Kwiet. 1739)

(Oblat. in Libr. Relat. caſtr. crac. Anni 1739 Tom 163 pag. 1750.)
(treść obacz w Kartkach geograf. galic.)

Podobny przywilej konfirmacyjny dla miasta Wieliczki dał Stanisław August Król (Varsaviae d. 24 Aprilis 1765.)

Wieliczka miaſto.

1609 d. 26 Februarii Varſaviae in convent. regni. — Sigiſmundus III chcąc miaſto Krolewſkie Wieliczkę (Civitatem noſtram Magni Salis Wieliciensis) teraz podupadłe, które było jednem z 26 miaſt uprzywilejowanych Sądu wyżſzego, podnieść, wojtoſtwo także którego połowa za czaſów Króla Władyſława z rąk prywatnych przez rajców kupiona ~~[illegible]~~, a druga połowa za Zygmunta I, reszta zaś za Zygmunta III od Jana Szczerbica dworzanina król. nabyta została; więc potwierdza król to kupno wojtoſtwa od Szczerbica i wciela całe wojtoſtwo do miaſta wraz z sądownictwem.

1649 d. 6 Febr. Cracoviae in comitiis regni. — Jan Kazmierz potwierdza wſzelkie przywileje miaſta Wieliczki; uwalniając od ſtacyi i potwierdza mianowicie przywilej Władyſława IV Varſaviae d. 22 Decembr. 1646 dany Cechowi Sołników i Kopaczy alias Contubernio ſalis incisorum ratione meliorationis solutionis ac menſurarum

1670 d. 28 Novembr. Varſaviae — Michał Król potwierdza oba przywileje powyżſze z r. 1609 i 1649 dla Wieliczki. Toż ſamo i Jan III Cracoviae d. 30 April. 1676

1715 d. 9 Martii Varſaviae — Auguſt II potwierdza wſzyſtkie powyżſze przywileje dla Wieliczki i prócz tego przywileje Zygmunta I Cracoviae fer. 6a ante dom. Ramiſpalmarum 1507, Zygmunta Auguſta Varſaviae d. 7 Julii 1570, Zygmunta Auguſta Varſaviae d. 30 Maji 15.1 Jana

III III Varſaviae d. 17 Aprilis 1683 obejmujące potwierdzenie
wſzelkich praw, uwolnienie od opłat Podkomorzemu
który tylko raz do roku miał zjeżdżać i za to 22 fer=
tonów brać, zakaz więzienia rajców i uſtanowienie
aby apelacyje miejſkie już nie do podkomorzego lecz
do Sądów Królewſkich należały, znoſzące wſzelkie uciąż=
liwe wydatki dla podkomorzego, z 15 maja rajców
obrani. – Reſkrypt Zygmunta Aug. Varſaviae d. 5 ~~[illegible]~~
Octobris 1571 do podkomorzego zakazujący z ſadzać
z urzędu rajców i więzić – Przywilej Zygmunta Aug.
Lublini fer. 6ª ante feſt. Joannis Bapt. zakazujący
obcym i żydom bawić ſię handlem towarów mianowicie
ſoli w Wieliczce i pozwalający biedniejszym mieſzcza=
nom kupować tygodniowo po 18 bałwanów ſoli i takowe
ſprzedawać w Krakowie – Przywilej Kazimierza z r. 1451
pozwalający mieſzczanom wielickim ſprzedawać ſól w
bałwanach w Krakowie – Przywileje Zygmunta III Var=
ſaviae d. 12 Maji 1631, Władyſława IV d. 18 Mart. 1633,
Władyſława IV d. 30 Octobr. 1636, Jana Kazimierza
d. 11 Julii 1650, Jana III d. 18 Febr. 1684 przyłączające
mieſzkańców na gruntach żupnych przyległych do jurys=
dykcyi miejſkiej – Dekret Stefana 1589 i Władyſława
IV 1637 uſtanawiające forum dla mieſta nie w ſądach
podkomorſkich, lecz w ſądach królewſkich – Dekret
Zygmunta III z r. 1604 pozwalający rajcom pewną pen=
ſyję z żup na poprawę dróg w mieście – Przywileje
Kazimierza z r. 1489 i Zygmunta Auguſta z r. 1566 przyſądza=
jący mieſzczanom wielickim wieczne poſiadanie ſkładu
ſolnego w Oświęcimiu – Przywileje Zygmunta Aug. z r.
1454(?) i Jana Kazimierza z r. 1654 potwierdzający bractwo
Tragarzy (Confraternitatem Tragariorum) – Przywilej
Stefana z r. 1579 pozwalający wybierać od każdego wozu

z towarami w Wieliczce po półgroszku wyjąwszy od wozów szlacheckich, na poprawę miasta – Przywilej Jana III pozwalający wybierać cła od wołu 4 gr. od jałowicy 3 gr. od cielęcia 2 gr. od świni 3 gr. od barana 2 gr. od pieszego niosącego żywność na targ 1 gr. od wozu z chlebem 6 gr. oraz wybieranie Łopatkowego i Niepołomickiego dawnych opłat – Przywilej Jana III 1687 moderujący opłatę hiberny z 1000 złp. na 500 ~~fl.~~ złp. a kontentacyję na 333 złp. i nakazujący aby oderwane grunta przez starostę Kowalskiego zwane Rożnowa, Lednica, Mierzęcz-kasi kilka domków do jurysdykcji miejskiej przyłączone zostały – oraz wszelkie przywileje in Libro Codicis Donati dicto in Archiwo Civitatis Vieliciensis extante continentia – jako też Konstytucye Koronne z r. 1633: Libertacya miasta Wieliczki od stacyi żołnierskich – z r. 1635: Wolność od stanowisk żołnierskich – z r. 1658: Miasta nasze Bochnia, Wieliczka – z r. 1673: Ekonomie – z r. 1676 Ekonomie – z r. 1678 Ochrona dóbr naszych ekonomicznych – Przytem uwalnia Król Wieliczkę od hybern, stacyj i exakcyj wojskowych. (Oblat. ad acta castr. crac. fer. 4a post dom. Judica 1762 Libr. Rel. 195 pag. 605 – 612 Nr. 221)

[oraz oderwany przez Krasuskiego grunt Grabowka

1739 d. 5 Aprilis Varsaviae – Augustus III potwierdza wszelkie prawa, przywileja, dekrety, Reskrypty, Plebiscita, Constitucyje Królestwa, Deklaracyje Kazimirzyj Król. Wcielenie wójtostwa do miasta przez Królów Władysława, Zygmunta I i Zygmunta III potwierdzone Konstytucyją r. 1609, uwolnienie od stacyj wojskowych i hybern potwierdzone Konstytucyjami r. 1633, 1658, 1673, 1676, 1678, Exempcyja a foro et jurisdictione castrensi, terrestri et tribunalis, Potwierdzenie cechów, Potwierdzenie bractwa Fragarzy aprobowanego Konstytucyją 1633, bractwa

Stolników i Kopaczy i poprawę ich płacy r. 1646, zabronienie inkolatu żydom, Pozwolenie wybierania targowego, Łopatkowego, niepołomickiego, Inkorporacyą gruntów Rożnowej, Lednica, Mierzączka do jurysdykcyi miejskiej i t. p. (Oblat. ad acta castr. crac. fer. 4a post dom. Judica 1762 Lib. Rel. 195 pag. 612–614 Nr. 222)

1765 d. 24 Kwietn. w Warszawie – Stanisław August potwierdza wszelkie przywileja miasta Wieliczki począwszy od samej fundacyi częścią oryginalne, częścią w Księdze Codex jurium zebrane mianowicie Zygmunta Augusta w Warszawie podczas sejmu d. 7 lipca 1570 Postanowienie dobrego rządu w mieście i Ordynacya Jurysdykcyi pierwszej miejskiej Magistratu i Średniej Podkomorskiej – przytem potwierdza produkowane przywileje oraz 2 Księgi w których zebrane Przywileje, Reskrypta, Dekreta jedna Donat, druga Codex Jurium zwane, uwalnia sprawy miejskie od urzędu podkomorskiego, pozwala mieszczanom handlować solą, i nakaz aby się żaden żyd w mieście Wieliczce nie znajdował, również zakaz aby szlachta koło Wieliczki nie miała szynków, również potwierdza przez miasto odbieranie 2 bałwanków soli z żup na rok. (Oblat ad acta castr. crac. fer. 6a post dom. Exaudi 1765. Lib. Relat. 198 pag. 1395–1406. No 465)

R. 1721 d 1 Aprilis wypuścił August wtóry żupy Krakowſkie ſwemu Konſyliarowi Jerzemu Heinhauſerowi

Koſucki Sebaſtyan żył jeſzcze za Jana III

Komiſsia generalna Krola Jego M. na rewidowanie żup wielickich i na odebranie ich z rąk Ich M. Xiędza Jana Fridrichowſkiego kanonika Krakowſk. i P. Chriſtofa Grochowſkiego burgrabiego Krak. Sekretarzow Krola J.M. a na podanie w adminiſtracią Wielm. JMci P. Andrzejowi Goſkiemu kaſztel. kamienieck. podſkarb. nadw. Koron. przez Wielebne X. Macieja Łubienſkiego proboſzcza miechowſkiego X. Jana Frydrychowſkiego kanonika krak. X. Jana Wacławowicza prob. Stobnickiego ſekretarze Krola Jego Mci przy bytnoſci JMP. Staniſława Jordana z Zakliczyna podkomorzego Krak. i inſzych urzędnikow d. 28 Aprilis 1620 zaczęta.

Boczaniec

Szyb Regis Komory: Stare i nowe Kłoski, Szczygielec,
Bliżno, Pazewnik, Dudki, Przekop, Niedziatek, Sro=
tych, Fotymbarg, Srocze gniazdo Katarzinka, Namara
Skatka, Bracka, Regina, Szybik niei Zawodzie, Szybik Kuczkow Za=
Kadzie, Komora Tragarskie, Smoleńsko Tanecznica.

Szyb Leisz czyli Loys Komory: Spitalne, Karbarczy=
kowſkie, Sreniawa Grzmiącza, Lelat, Szmierzek, Ba=
lon, Za Kotuchna, Czyżowſkie głębſze i wyżſze, Gembalińſkie

Szyb Boner. Morſztyn, Weſky, Nowe Buno, Na Gembalińs=
kiem u Zatramia, Od Zygmunta, W Zatramiu, W Zygmuncie,
Lutomierſko, Liaſki, Sieradz, Koperzinch, Pawlikowice,
Wiktorowſkie

Szyb Bużenin Wodny ſzybik, Szypow, Szuka, Kaſmierczyk,
Balechowſkie, Władisław, Tarnow, Stawkowice, Zeleznik
Czeky, Dobroſzow.!

Szyb Seraph Wianica, Szykorzyńſkie, Kielczewſkie, Głębſze
nurczyńſkie, Smok, Łowiecka, Korytno, Lorda Szczytnicka,
Puſzka, Skornikowſkie, Czergulowſkie, Dziewczy hrad, Lipowiec
Olkuſz, Janik, Kaſligne, Koniecpne, Królewſkie, Sieczyn,

Wachliary Szyb Lubomierz

Kopaczów robiło wtedy 122. oprócz przyſadników których zwykle bywa do dwu Kopaczu jeden. Kopacze ci w naſtępucych komorach robili (monſ) Szyb Regis: Kłoſki, niedziatek, Regina, Zawodzie Szyb Boner komory Szreniawa, Szybik, za Balon, nad Pietat, pod Tarnow, pod Sieradz, za Tramy, za Sieradz pod Ziaſki Szyb Buzenin Komory: Swidwa Szuka, nad Kozłow, Szypow, Władyſław. Szyb Seraph komory: Krolewſkie, Konicki, Szecyn, Kapliczne, Janik, Lipowiec, Lubna, Dziewiczyhrad, Koritno, Pociecha, Młodziejewice, Winnica, za Kaszt, Żeleznik. Wſzyſtkich Komorſolnych w których robiono 32.

Na żupach wielickich miały zapiſy pewne Koſcioły klaſztory, ſenatorowie urzędnicy. gratyaliſci od królów, Królowa wiano

Staniſlaus Gawronſki antiquus Zupparius Wielicenſis

Na wierzchu był dom Żupny nakſztałt kaſztellu w okrągu ſwym murowanym filarami opatrzony w którym była Kaplica wieża z zegarem, było tam kilka działek i głowni ſtaroſwieckich (buzdyganów nakſztałt koſturów długich) — Budyzek Karbaryi; Gora: ſzyb Regiſ, góra: ſzyb Seraph, ſzyb Boner, Szyb Buzenin, Szyb Lubomierz, Szyb Loiz, Szyb Wodny, Koni pracowało w żupach 32 na górze a 43 na dole

Komiſsyja Generalna Króla JMci na rewidowanie żup
bocheńſkich : na odebranie ich z rąk P. Piotra Konieckiego
a na podanie w administracyą W. JmP. Andrzejowi Gorſkiemu
Kaſztel. Kamienieck. d. 4 Maji 1620 zaczęta.

Szyb Szewczy Hermanowy Szyb, Wielki, Dziady, Świny Szybi-
ki Krolewſkie: Sęgoborza Szybik, Wylamowa, Roſporz,
Krowa Komora, Nowy Wis, Szybik Czepak, Jającowa,
Koło Lubomierza, Gutthetera, Zygmunt, Mindryk,
Dzięciot, Władyſław, Mazur Więzny Szyb.
Szyb wielki Regiſ pod tym ſzybem piec jeden pod ſzyb Tar-
gowſki r. 1611 dorobiony Nowe Góry Szyb Kierat, Szybik
niżny Komora Tanczynica Szybik Skrobak Komory
Młodziejow i za Rykiem Szybik Sowa, Krowa, Komora
Władyſław, Komora Nowe, Komora Seremak, Pod Sutowem,
Szybik Szulow, Szybik Niżny, Szybik Wierzchny, Szyb
Polny, Stola
Pieców w ſtarych i nowych gorach 14. ~~[illegible]~~ robiło ko-
paczow 88 a kruſzakow 48. Piece w Starych Gorach:
Szybik Sutoriſ Piece w nowych górach Karowſkie
pod Rykiem, pod Władyſławem, pod Nowem za Proſzow-
kami, u Seremakow, w Klozie expenſa na budynki
dolne wynoſiły f 3025, gr. 24 i 9.

Budynki gorne : Żupa murowana z ſalą i Kaplica
żupna, przygrodek żupny, była i armata żupna
Gora Regiſ, gora Sutoriſ, gora Kierat, Gora Polna,
Gora Florencia, Gora Więzna na wierzchu z budynkami
Karbaria z 4ma wiejami w której ſól warzyli
Na żupach bocheńſkich mieli zapiſane Xięża Arx Czorſztyn
Ogółem
Plebanuſ in Łowniczna, Abbaſ Sandecenſiſ
spiritualibuſ fl 987 gr. 24 „ 6 Proviſio Septimanaliſ (ſzkole
bocheńſkiej ſpitalowi) fl 408 Secularibuſ f 841 gr. 24

ſumma omnium penſionum paratis pecuniis in zuppis
Bochnenſibus 2820 fl 4 gr. 6 den.
et ex ſale fortal. 8 Centhen. 185 tenne 36
menſur. 166. Vaſor. 164. quod facit fl 361 gr. 22

Dawno słychany gwałt y mord Wielicki, to ieſt opiſanie zgwałcenia y krwie rozlaniem zmazania Koſcioła Wielickiego które ſię ſtało przez Jozefa Kobierſkiego Sztygara na ten czas w Gorach tamtecznych, przy okrutnym zamordowaniu Szlachetnego Mikołaia Murzyńskiego, Komornika Królei Je° Mosci Dnia 9 Stycznia W Roku Pańskim 1622 (in 4° Kart 81 dedyk Marcin Szyszkowskiemu bisk. krak.)

Murzyński miał zaście z Kobierſkim, Kobierski namowił ſztapników (t. j. powroźników) przy żupach tamtejszych aby Murzyńskiemu złości wyrabiali; nareście czatował nań przed Kosciołem, ludzi jego w Kościele pobił, powiązał, samego nakoniec w pomieszkaniu oblegał i z chałastrą zastrzelił, mówiąc że to czynił za najazdy których się Murzyński na miasto Wieliczkę dopuszczał; ludzi zaś powiązanych kazał w żupie zamknąć. — Namawia biskupa aby się wstawił za ukaraniem Murzyńskiego.

poica = ſuka

Instancya Do Nayiaśnieyszych trzech ſtanów Rzeczypospolitej za ukrzywdzonym Prawem Publicznym i dwiema Akademiami Krakowską i Zamojską przeciwko wznowionej Akademii Lwowskiej OO. JJ. pokornie zaniesiona Roku 1759. (fol kart 12) Pisał jakiś Ziar. Jezuici wyrobili sobie u Jana Kazmierza r. 1661 przywilej na otwarcie Akademii we Lwowie jednak Sejmy z r. 1661 i 1662 przez protestacye poselskie ten przywilej odrzuciły oraz i Alexander VIII w Rzymie od Approbaty. Król August II d. 31 Maja 1706 Jezuitom Lwowskim zabronił uczyć nauk fizycznych i Anatomicznych [zakazał im oraz skupywać kamienice w tym celu. Król August III dał im jednak przywilej na otwarcie Akademij we Lwowie a Klemens XIII potwierdził bulą fundacyjny przywilej Króla Kazmierza. — Jezuici dopraszając się r. 1661 potwierdzenie przywileju Akademij Lwowskiej drukowali umyślne memoryały w Lwowie i u Elerta w Warszawie wdowy

[na co Tomasza Bucelniusza Anatomistę sprowadzili r. 1688

Jan z Pieskowej Skały Wielopolski starosta biecki, bocheński r. 1662

Xięża Kommuniści lub Bartoszkowie w Brzeżanach
Jezuici wydali wprzódy pismo polemiczne w tej materyi pod tytułem dyskurs dwóch ziemianów

Alberti Bolognetti Cardinalis et episcopi Massarensis S. Sedis Apostolicae legatis mowa łacińska miana na Sejmie Warszawskim d. 12 Lutego 1585. jest przy: Connotatio Processus judiciarii status saecularis contra statum spiritualem in terminis terrestribus Varsaviensibus feria 2° post festum Sanctissi nativitatis 1756 agitati. fol.

Joannis Achacii Cmitha S.R.M. Officialis Simbola officialium et officiorum famulorumque Zuppae Bochnen. nec non Regum et Zuppariorum inclutorum nonnulla antiquitatis. Accessit et illius Clarissimi viri Joach. Vadiani de hisce salisfodinis exegeticon. Anno D. 1605. Cracov. in officina Simon. Kęmpini (4° kart 26)

dedyk. Stanisł. Sułkowskiemu Proboszczowi Kieleckiemu, Kanonikowi Krakowsk. Królewskiemu Sekretarzowi Żup Krakowskich Administratorowi herbu Strzemie (Na karcie trzeciej jest herb miasta Bochni 3 młotki gdzie Kmita mówi że go Bolesław wstydliwy miastu nadał, tenże król r. 1257 ze wsi miasto Bochnie zrobił, nazwa pochodzi Bochna od Bóg Boh, sól znaleziona przez prośbę S. Kunegundy w górach bocheńskich, Wieliczka była zwana Magnum Sal. Urzędnicy w Bochni byli następujący: Zupparius – Vice Zupparius – Succamerarius Crac. – Montium Magister (berchmistrz) ~~[illegible]~~ dozierał aby dobrze były kopane dziury – Notarius – Stegarius (dozierał na dole robotników) – Ponderator – Carbarius (warzelnik) – Vice Notarius (był praktykant u Notariusza) – Vice Carbarius – Vice Stegarius oba te kiedy w nieprzytomności Carbariusa i Stygara pełnili ich obowiązek – Alabarches (miał klucze i był cały dzień in rutuba) – Procurator (dozorca sług) – Vice Procurator – Brabeuthes Succam. Crac. (dozierał porządku) Sub judex (sądził sprawy tragarzy) – Senior Tragariorum (był cechmistrz górników) – Aedilis Montium (dawał stęplowania) – Geometra ordinarius – Carpentarius (cieśla) – Tubularius (~~muriem~~ centum ulnas muriem, striatis, siphonibus extra debat) – Metallicus seu fornator (piecowy) – Sector (bałwany rąbał) – Famuli regis robili na dole w kopalni było ich 24 – Tragarius nosił i woził na taczkach sól – Cumulator zasypywał dziury – Ambesor (sól tłukł) – Impletor vasorum (kruszki w beczki sypał) – Portionator wypłacał robotnikom po dwa grosze – Salispicius dozierał aby sól ~~nie~~ wynną kradziono – Camerarius (dozierał by nie kradziono) – Tractorius (spuszczał i wyciągał robotników) – Tribarius – Volutor (robota niebezpieczna) – Ladarius (drągiem pracował) – Excussor (z ziemi i wody sól otrzęsał.) – Vasspeta on brał i zamykał w naczyniu sól otrząśnioną – Centenarius roboty koło soli którą co kwartał szlachta brała dozierał – Carrinet a latał z wózkiem – Fodineus (górnik) – Gazel (dziś Gazarius tam warzono sól) – Salinatores vel coctorum praefecti było ich 17 lecz Król Stefan jako niepotrzebnych zniósł – Sub hostiarius (otwierał drzwi do salin) – Portitor cocti salis (nosił wory warzonki – Scoparius Gazar: a Sigis I privilegiat (gazzas verrebat, lutosas radebat sordes brał za to 4 grosze

87

Camelus zwała się fina – ~~w~~ pisano (clingebat) lacerna ~~p~~ clibapha picta –
Capisterium ubi in clostro suspendebantur – Stiria Salis – Mons Sutoris
tak zwana od szewca który w studni sól znalazł – Findar mons (zwana od żupnika) – Regis mons – Florentiae fodina czyli Floris już wtedy nie używana – Bochneri fodina (od Bochnara) seu pistrinum – Mons Faigel geometrae olim excellentis który tam znalazł sól szukając złota – Fodina Cracovien (nieużywana) – Mons Gazarum mało używana – Fodina Hermolai za Łokietka otworzona lecz zasypana – Fodina Boner tu najczyściejsza sól dobywano – Leszek czarny ~~15~~ (quinas) zapisał grzywnę aby szkoła na 15 głosów robiła w kościele muzykę. D. Casimirus założył szpital (Ptochotrochium) – Sector alebat se inermis libertate regis Stefani (Bathori) Sigismundus III auxit sectorum digna brabea salis – Po Porynach: Wierzynkach (Viringos) administrował żupy And. Kościelecki + Joann. Boner. Hieronim. Bużenski (przez 5 lustrów trzymał żupy), Mikołaj Koryciński; Stanisł. Sutowski. Byli w Bochni Operarii emeriti, Persionarii, Jałmużnicy ad S. Leonar. Hospit: – Mensa communis officialium – Mensa pauperum urządzona od Władysława Łokietka – Probendarius Żup. – Praepositus S. Leonar. Boch. – Klasztorowi Dominikanów w Bochni Król Stefan: Zygmunt III byli dobrodziejami, rajcy magistratu bocheńskiego pobierali także zadarmo sól z żup. Król Zygm III zaprowadził konie zadole w żupach – Stupparius (zaświecał [illegible] ?) – Portulanus otwierał bramę – Calefactor – Daemon Metalicus (poświęcił mu epigramat) Bractwo P. Maryi założył w Bochni Król Władysław, potwierdził papież Innocenty VI a Zacharias arcybiskup. Kościoła S. Tadeusza w wsi Krzy Arme[illegible]nij odpustami opatrzył r. 1354 Robotnikom płacą od sztuki w Wieliczce w jednym miejscu sól wyciągają w Bochni w kilku. W Bochni sól ogkowata jak Wadian mówi bardzo używana w medycynie. Robiono w Bochni nawet bałwany ważące 1500 ponder. germanicar. Szeliszke zwiedzał Wadyan z Rudolfem Agrykolą Benedyktem Wadyanem Bratem i z Krakowianami z Sewerynów familij przez 4 godzin (w Bochni zaś tychże oprowadzał ich Jan z Oleśnik podżupnik dziedzic villes Damiani (nad Damnige (Rab?) najprzód w Polsce znaleziono za Kunegundy sól w Bochni w studni u szewca r. 1251 gdzie i pierścionek Kunegundy w soli znaleziono

Septem jam sileant, quaeso, miracula mundi
Unum pro cunctis, Bocha recenset opus
Kmita.

Concelebrant alii septem miracula mundi
Octavum annumerant cum Sale Bochna tibi
Joann. Alzins.

Pernicki Jan ſztygar w Wieliczce r. 1634 ſtary już ſiwy pojął drugą żonę z Krakowa mieſzczkę Stawecką z grodzkiej ulicy w mięsopuſty.

Gładyſz mieſzczanek ze Skawiny trzymał ſzkołę w Wieliczce kilka lat potym tamże Rajcą był zoſtał zoſtawił z żony mieſzczki Widankowny 1634 dzieci kilkoro

---

~~Boim ze Lwowa Dziurdziego Doktora syn do Krakowa na ſtudia przyjechał r. 1630 był i 1631 zoſtał był miſtrzem anno 1634.~~

Buccella „ rękopiſm powiada że ſię w Polſzcze tak zbił na pigułkach i kryſterach że miał na kilkadzieſiąt tyſięcy kupił był w Litwie ſtaroſtwo Filipowſkie a miał też w Wenecyej majętności ſklep z korzeniami umarł nagle ſioſtra jego był w Polſzcze za Cetyſem brat jego zaś miał córkę Jana Korycińſkiego Jan Bukcella był nieżonaty.

48
76
288
336
3648

4

Speculum minorum auctore F. Caſimiro Biernacki
Cracoviae typ. Univ. 1688. 4° ſtr. 617. Nr 8991.

p. 25 cytując Marcuſ Corona Convent: in ſuo Spec: Provinc Ruſsiae
et M. D. Lithua mówi że już r. 1236 Franciſzkanie byli
we Lwowie — p. 223 Joannes Jezer Guardianus Leopolienſis
1241 (Martin Baron Jarosław in Catal S.S. et B. P. P. f.
283)

Wading pod r. ~~1267~~ 1257 mowi „Creaverat alias Alexander IV inqui-
ſitores ex ordine min in regno Bohemiae et confinibus
Poloniae. byli ci Bartholomaeus de Brunna et Lambertus
Theoronicus ad instantiam regis(?) creati inquiſitores quibus
mortuis Joannes P XXII pro Dioeceſibus Cracovienſ. et Vra-
tiſlav. conſtituit Inquiſitores frm Peregrinum Opolienſem Ord.
Praedic et frm Nicolaum Hypodniet de Cracovia Ord
minor. Provinc Bohem et Polon. alumnum (Wading a. 1318)
pisał ten papież do Jana Muskaty ~~dat~~ biſk krak donosząc
mu że utworzył Inkwizytorów : dla Polski.

1371 In civitate Lemburgenſi opponit ſe quidam Joannes
presbyter Vratiſlavienſis (Franciſzkanom) Wading pod r.
1400 n. 28 wylicza 28 konwentów franciſzkańskich na
Ruſi.

Krol Władyſław IV Franciſzkowi z Dębian Dębinskiemu Podkomorzemu Krakowſkiemu
wielickiemu bocheńſkiemu Staroſcie będąc oſtrzeżony od Alexandra Morſztyna Żup Wielickich
Bachmiſtrza i Budowniczego oraz od Adama Kazanowſkiego Marſzałka nadwornego
Koronnego na ten czaſ dzierżawcy żup wielickich o niebezpieczeńſtwach nakazuje
Podkomorzemu Bachmiſtrzowi aby z Geometrą zrewidowali żupy i wyracho-
wali coby za ſumpt na reparacyę gór potrzeba. Z Warſzawy d. 20 Grudnia
1642. Rewizyja gór wielickich tak tych które już ſą od lat 200 odeſzłe
jako teraznieyſzych kędy robotnik robi zaczęta d. 20 Grudnia 1642.
Pierwſza Komora nazwana Niedobra – 2) druga Komora 3) w Gawronkach Komora
4) Idąc nazad ku ſzybowi na Duſzacej potrzebne 3 Kaſzty 5) W Duſzacej na drugiej ſtronie
a w prawo Sołtyſiego Koła idąc ku ſzybowi wodnemu 1 kaſzt. 6) Od Sołtyſiego Koła idąc
w lewo przeciwko piecowi od wodnej góry na Komorze puſtej 1 K – 7) Na Komorze za-
nej Kłoſki potrzeba kaſzt 6 8) Szczygielecz 1 K 9) Łazewnyk 3 K 10) Niedziałek
6 K. 11) Srotyk 1 K 12) Boczaniecz 3 K. 13) Stragarſkie nad moſtem na bunie pod
Kominem 1 K. 14) Tamże 3 K. 15) Karbarczykowſkie 1 K. 16) Na Grzmiacej przed
Kieratem nad Szybikiem 2 K 17) Na Zjawieniu 1 K. 18) Przed zjawieniem na ſtajniſku
[illegible] 3 K. 19) Przed Laiszem kędy moſt 3 K. 20) Koniki za Laysrem 1 K 21) tamże 1 K.
22) Pietach między ſłupem i całyną 1 K. 23) Sreniawa 1 K. 24) Swydwa 8 K. 25) Za
Grampy pod ſzybem Boner ku Bakaryej do ſłupa 1 K. 26) Bacharya 5 K. 27) Tarnow
3 K. 28) Balon 4 K. 29) Osolyn 2 K. 30) tamże na drugą ſtronę Szybika Batorſkie-
go ku Sypowowi 2 K. 31) Sypow 8 K. 32) Za Pietachem 1 K. 33) Pod Buzeninem za
ſzybikiem Sucawym 1 K. 33) Komyn między ſzybem Buzeninem a Szybikiem Sypowſkim
1 K. 34) Na Tarczynyczy od ſzybu Buzenyn 2 K. 35) Nad Kozłowem 1 K. 36) Na
Kaſzcie przed Swydwą 2 K. 37) Nad Swydwą 1 K. 38) Na Ferzyznie Piſmowej
K. 1. 39) Przed Piaſkami$_{ty}$ w Szpitalnym 1 K. 40) Na Grzmiacej kędy Kopacz robi 2 K.
trzeci K. pod Burthą; 4 K. w kaplicy nad Leſtwicą niedochodząc 41) Gembalinſkie 1 K.
42) tamże Szczygielecz 4 K. 42) Żeleznyk 4 K. 43) Pod Sieradzem w kaplicy kędy Wanda
1 K. 43) Władyſław i Lubomierz 4 K. 44) Na Ferzyznie za Kopcinchem przed Komorą
piſmowa po prawej i lewej ſtronie ſzybiku upadłego ^{2K} (45) Kopcinch nad Zatroniem 3 K.
46) Pod Piaſkami 1 K. 47) Za Szybem Boner kaſztow 6. 48) Pod Szybem Boner ku Tar=
nowowi 1 K. 49) Na Organkach ſrednich między Szybikami 3 K.

Nowe góry Fotemberg 4K. — Ku Srokom w lewo na Komorze puſtej zawalonej 4K. — Sroki idąc z Fotembarku aż na Skornikowſkie 7K — Na Komorze puſtej w bok Kiełczewſkiego K.2 — Kiełczowſkie 4K — Za Kaſztem 1K. — Przed Sykorzynſkim 1K — Maleszow 1K — Na Sykorzyſkym gorą 7K. — Za Wynnyczą 3K. — Masłonkami między ſłupem a czaliner 1K. — Idąc ze Srok ku Korythnu 5K — Korytno Srednie K.9 — Korytno głębſze K.12. — Srembek na głębſzym K.4 — W Srembeku wyżej K.6 — Korytnowierschem K4. — Zanthuſz 7K — Lipowiecz 2K. — Pocziecha 6K — Na działku za Kierathem Zantuſkim K.1. — Lipowiecz gorą K.3 — Goſpodak 3. — Janik na Głębſzym K.3 — Konieczne K.2 — Taneczynicza i przed Tanecznyczą K.3 — Łyzak K.4. — Łyski i Poſtrzygalnia K 3. — Sidzyna K.2 — Krolewſkie 3K. — Krupińſkie 6K. — Przed Krupińſkim 5K. — Koniki 3K — Na Fierſzie Siecińſkim 1K. — Pawlikowicze 3K. — Oporow 1K — Pod Szybem Gorſky na Jerzyznie 4K — Zgłobicze 2K —

Komory ſrodze Głębokie w ſtarych górach: Kłoſky, Przykoſz, Regina, Danielowiec, Frydrychowic, Kuthow w nowych gorach Krolewſkie głębſze — Wienczyce, Żurow, Morſztyn, Kreczyny,

Komiſya zadecydowała 2 nowe ſzyby otworzyć. Koſzta zaś reparacyi i Kaſzt wynoſiły

do ſtarych gór drzewa całego 17753 po fl 6 razem 106518 fl

Fury od niego po fl 2 35506 "

Łoju do Szychet 1775; Kloców 12 łap. 886¾ — 3996 fl 11 " 9

Cieślom od Szychty po fl 8 — 14202 " 12 —

Summa razem fl 160326 fl 23 " 9

do nowych gór drzewa całego ~~[illegible]~~ 13385 po fl 6 faciunt f 80310 "

fury od niego po fl 2 — 26770 "

Łoju do Szycheth 1338 y Kloców 20 łap 669 fl 3010 " 25

Cieślom od Szychty po fl 8 — " 10708 " —

Razem uczyni fl 120798.

Summa na reparacyą i poratowanie gór ſtarych: nowych wynoſi fl 281125 " 8 " 9

A na bicie 2 ſzybów wyſzło by 20000 fl

R. 1642 Władyſław IV znowu kazał ſuffragi przedſięwziąć w żupach wielickich ponieważ nowy arendator żup wielickich naſtał.

Sumaryjna liczba w żupach wielickich z percept gornych i koktury także dyſtrybut solnych pieniężnych która ſię jedno za czaſu dzierżawy Adama Kazanowſkiego Marſzałka Koronnego a d. 19 Maji a. 1642 ad diem 14 Octobriſ 1645 najcelowej mogła wyciągto przez te 3 lat ~~44500¼~~ 32024 bałwanow a miało ſię właſciwie wyciąć 48506¼ bałwanow to jeſt na kupca 47125 na perſie 425 bałwanow widzieć więc że rocznie do 10000 bałwanow wycinano — wywarzono przez 3 lat w karbaryi w kokturze Wielickiej 26270⅓ ćwiertni ſol wtedy dzielono na Bałwanowatą Sztuki ſolne Złotnikow Rumową i Stochmalową. Dochod pieniężny przez te 3 lat z ſoli ſkarbowej cignit fl. 923961,, 25 gr. 9 denar a z karbaryi zaś fl. 91835,, 20 gr. Razem ~~wyſzło~~ dochod z żup 1015797 złp. 15 gr. 9 den. Koszta zaś wynoſiły 1002299 fl. 20 gr. 6 den

Władyſław Czwarty nakazał aby co 2 lata była rewizya w żupach wielickich d. 19 Novembriſ odprawiono Rewizyę r. 1646. Szyb Regiſ Szyb Wodny — Sołtyſie Koło — w Bezklach

Komory puſte z Dawna: Panewnik Sczygielec, Kłoſki Stare, Niedziałek, Janecz=Sikoryńſkie Winnica, Przedkiełcow, Szroki, Goſpoda, Zakaſzt, Janecznice oboje — Koperiuch, Zygmunt, Szczerzyzna pod Burzen, Janik, Konieczne, Lizak, Szydzina, Sulow, Pawlikowice, Koniki oboje, Krupińſkie i inne tak w ſtarych i nowych gorach wymagające poprawy te komory.

Komory w ſtarych górach w których kopacz robi: Kłoſki, Niedziałek, Przykosz, Balonn, Korytno, Brolin, Tarnow, Alexandrow, Załamy, Wizemberg, Winnica, Vladisław, Lubomirz, Miſtrzowiec, Regina, Pitat, Zapitat, Kuczkow Krom Żeleznika do którego aditus facilior in dies. Poprawy wymagają te pomienione komory

Komory~~[illegible]~~ w Nowych Gorach na których kopacz robi ~~Lipowiec~~ Lipowiec, Szembek, Podszembek, Cyglier, Krolewſkie, Danitowiecz, Kroſnowice, Korab, Frydrychowice, Żurow, Wrencice, Morsztyn, Zglobice, Kręcziny, Janowice, Klimuntow, Włodkowice, Pod Danitowicz, Kazanow, Czasniki, Piotrowice, Sieliec, Witłow, Krupińſkie te komory nie potrzebują żadnej naprawy.

Grzmiąca przy Szreniawie będąca więkſza częſcią zawalona — Na Tragarſkim = Na ſpi=
talnym i na Karbarczykowſkim — W Jemiołkowie były ſtajnie — Komora Gębalińska
— Wetzki = Szyb Boner wybrany: puſty = ~~Boża~~ Wola Boża (ſzyb nowy) — Szybik
Szalońſki i Tarnowſki

Rewizya owa uchwaliła Aby Kaszty dano w Bąkiach, za Sołtyſ. Kotem, w Dziesią=
cej, w Kisiat. młóku, w Opatkowicach, w Grzmiącej, na Tragarſkim, w Litacie,
w Konikach, w Zachariej Tarnowſkiej, pod Lubomierz, pod Liaſki, w Żelezniki,
w Szreniawie, w Lipowcu, na Kielcowſkim, w Morſztynie, pod Szaloniem, w Zamtuzie
pod Janikiem nad Organkami, przed Kuczkowem, na Goſpodzie, w Adamie, pod
Szembekiem, w Pociesze, w Reginie, pod Tarnowem, za Tramy, na Fotymbarku,
pod Sipowem, w Żurowie.

Solſi pokazuje w Nadachowie, na Miedziatku, w Adamie, w Przykopie, w Krosnowi=
cach, w Radziwile = wyszło na ſzukanie ſoli za lat ſumma Złł. 7571 gr. 16 ''

1644 d. 16 Grudnia zapaliło się w Wieliczku
Zwieziono kilka wozów siana przed Zyb
Bonar które sie zapaliło od ognia jaki
zostawili cieśle grzejąc się przy robocie.
Wiatr, zapalone siano wrzucił do
Szybu i tu zajęło się cembrowanie
dalej stęplowanie. Udusił się tam Kwaśnik
górnik z synem, Zlewonia Tragarz,
Michał Cieśla i 13 koni
Wiestygar i rajca wielicki Michał z
sługami Seraph i Mandzielik chcąc
potłumić ogień wlazł do chodnika
Bednarka, lecz tu dym wszystkich
udusił, podobny los spotkał Gawętko:
wica który chciał ratować uduszo:
nych i innych 6 górników się
udusiło – ogień tak buchał z kopaln
iż d. 25 Stycznia 1645 lina od kieratu
się spaliła; zatkano szyby Loicz, Bu:
zenin, Lubomez lecz to nic nie pomogło
d. 11 Lutego Wienty Urbanowic
wiestygarz z sługami Szołderka
i Kucharszyk spuszczał się przez chodnik
Bednarkę lecz wszyscy uduszeni od dymu.
W Marcu feria 5ª Carnisprivii 1645 usłysza:
no w nocy o 2 godzinie wielki huk w kopal:
niach z powodu zawalenia się
D. 15 Marca 1645 górników 6 i koni 4
zginęło
Gdy zatkanie szybów nic nie pomagało
więc otwarto ów gnój z szybów d. 19
Kwietnia 1645 a 26 Kwietnia koło szybu
Buzenin zapadł się kawał ziemi z domem
z którego ledwie ludzie uciec zdołali
Gdy zbyt smrodliwy dym się wydobywał

Kazał Alexander Morſztyn Bachmiſtrz zrobić 7 miechów które ten dym z ſzybów zdmuchiwały d. 24 Lipca odprowiono proceſsją do groba S. Kunegundy do ſtarego-Sądcza.

R. 1646 ſpuſzczało ſię trzech: Sitko, Koſzatek i Staniſław Organiſta (który poprzednio góry wewnątrz odryſował i opiſał) był pochowany w Krakowie u Dominikanów) wybudowano tymczaſem nowy Szyb Boża wola dla bezpiecznego wejścia do ſalin

opiſał ten pożar Nakielſki Miechovia p. 974–977 (tertia Claſsis nie we wszyſtkich exemplarzach poczyna się od r. 1568)

Pożar r. 1510 opiſał Jodocus Decius in Vetuſtatibus

Pożar wielki w żupach wielickich r. 1646 wszczął się od światła które chłopiec nosił

Salis fodinae Wielicenſes per Poloniam celebres sub auspiciis et regimine magnifici Domini D. Matthiae Wołczyński Administratoris Salis Fodinarum Wielicen. et Bochnen etc. etc. in lucem publicam datae a Collegio Sendomirien. Societatis Jesu opera Auditoris Rhet eiusdem Soc. Anno Salutis instauratae 1655. Cracoviae in officina typographica Viduae et haeredum Francisc. Caesar. S. R. M. Typogr. in fol. kart nieliczb. 10 jeſt to opis wierszem Wieliczki.

n. p.

Urbs antiqua situ, veteris non ultima Craci
Filia, quam (patrio Magnam cognomine) prisci
Wieliciam dixere patres. Haec illa reperti
Felix prole salis, vexata ligonibus antro
Emicat in Lechidum census: unde aurea regno
Ubertas digreſsa fluit, terraeque potentem
Sufficit e vena nervumque, animamque Gradivo.
O regio fecunda salis! praelarga bonorum
Curarumque ferax. Non sic jurata tonante
Aetna Jovi meritas fulmen diffingit in iras
Quod juga pyramidum paveant sylvaeque minores
Ut tua continuos impendia ducta per annos
Nobilibus patriam ſpoliis, ornantque, teguntque;
Seu pacem seu bella velit, qui verſat utrumque
Bellorum pacisque deus. Tibi belliger arma
Miles et emeriti debet ſtipendia Martis.

Szyb Janina erygowano w Wieliczce 1685 na gruncie szpitalnym SS Ducha
Góry Seraf zmniejszenie i Erekcya Góry Leszna 1730.
Kaplica dolna w Gorach Wielickich 1698.
Nowy Szyb 1672
Frochtarze, Ładarze, Kopacze, Powroznicy, walacze, Prasołowie, Rotni, Hud: niarze, Stolnicy,
Obszerzenie Szybu Regis 1670
Porządek Górny według którego się Górnicy sprawować mają 1743
Postanowienie płacy robotnikom 1672
Szyb Kunegunda 1670.
Szyb Lubomierz 1698
Sol oczkowata, jarka, szybikowa
Frycyusz malarz zamkowy Krak ma zapis na żupach 1698 i 1703.
Więzienie w gorach dolnych zniesione 1670.
Wód dolnych ewakuacya 1710.
Szybik pod Szybem Regis 1730.
Żupny Kapelan 1703
" cyrulik 1661

Wieliczka Staniſław Lubomirſki wojew. Krak. otworzył żupy ſolne w ſwych dobrach. Król Władyſław IV wyznaczył na zamian [illegible] za inne dobra i na odſtąpienie oſobną komiſsię, lecz tymczaſem nie ſkończono. Jan Kazimierz r. 1651 nową Komiſsią w lutym 1651 wyznaczył na której gdy Daniel Żytkiewicz inſtygator kor. wiele ſzermował, Lubomirſki Jerzy marſzałek w. kor. uderzył go laſką — o co ſię król mocno rozgniewał. Jednak Lubomirſki przeprosił króla i obiecał żupy za inne dobra zamienić.

er die Leidensgeschichte Jesu.

-8vo. (f. 2.)

1653 sabbato post dom. Judica – Walerian Żmijowski bachmistrz gór bocheńskich protestuje przeciwko Maciejowi Wołczyńskiemu ~~[illegible]~~ administratorowi żup krakowskich, iż urzęda żupne poobsadzał ludźmi nieumiejętnemi – iż nie obsadza piełowego robotnika dla szukania soli – iż na miejscach przez bachmistrza zakazanych sól biorą – iż nie zabrania nabijać beczki solą wytrzęskową – iż nie każe wydalać wody które się w 4 miejscach: w Urbanie i Guttyterze pokazały – iż się filary i słupy psują ponieważ sól opłaźnie na górę wynoszą – iż nie każe mu wydawać kolendy fortalów. (Lib. Relat. castr. crac. Tom. 82 p. 1012) **Bochnia**

1653 fer. 2a post dom. Cantate. – gen. Mathias Wołczyński zupparius et Administrator S. R. M. atque gen. Petrus Sudo vicezupparius vielic. et bochnens. protestantur contra subjudicem, seniores tragariorum et sectores zuppae vielic. – iż podsycają tumulty górników którzy od feria 3a post dom. Jubilate zbuntowawszy się w górach pracować nie chcą, a zgromadziwszy się zbrojno za miastem gotują napad i już hajduków żupnych, którzy strzegą soli kradzionej pobili i byliby ich obuchami i toporami zabili, gdyby się byli do kościoła Reformatów nie schronili; i pod gmachem żupnym strzelają. (ibid. p. 1247) **Wieliczka**

1653 d. 26 Kwietn. w Brzesciu litewſkim – Jan Kazmierz Król poleca podsędkowi, stolnikom i innym urzędnikom podkomorſkim wielickim aby nie dawali okazyi do buntów. (ibid. p. 1250)

Jan Weihard hrabia de Wrzesczewic
urodz. w Czechach pożyczył pieniędzy
na ſpłacenie różnych długów kopalni
ſolnej wielickiej – puſcił mu je Król
– lecz przez kabały odebrano mu takowe
-ze złości udał ſię najprzód do Stam=
bułu i tam do wojny przeciw Polſce
podżegał, potem wſzedł w ſłużbę
Karola Guſtawa Króla ſzwedzk.
i został generałem ſzwedzkim oblegał
Częſtochowę r. 1655 lecz po rozbiciu
po wſią Dubież nad Wartą oddziału
szwedzkiego uciekając pieſzo od chłopów
zabity i utopiony 1656) /. (Kobierzycki Obſidio pag 28.

Wieliczkę i Bochnię zajął 1655 Karol Gustaw Krol Szwedzki

Jerzy Lubomirski marszałek w. kor. 1656 wypędził z niej Szwedow

R. 1661 odwiedzał Jan Kazimierz kopalnie w Wieliczce, przyjmował go wspaniale Jan Wielopolski Kasztelan woynicki ktory właśnie wtedy odbierał administracyją od barona de Jaroszyn Szlązaka. Krolowa Maria Ludowika była wtedy na dole w Kopalniach, ofiarowano wtedy Krolowej sztukę soli z gałązką brzeziny w srodku

Komiſsia w żuppach wielickich y Bocheńſkich d. 20 Czerwca zaczęta a ſkończona 4 Sierpnia 1670 na rozkaz Króla Michała przez Stefana z wielkiego Chrząſtowa Wierzbowſkiego biſk. poznańſk. = Stanisława Skarſzewſkiego Kaſzt. wojnick. wielkorządcę Krakowſ., Jana Małachowſkiego lwowſk. krak. warſzaw. kanonika referendarza koronnego, Dobrogoſta Nadalińſkiego proboſzcza wrocławſk. gnieźnieńſk. warſzawſk. kanonika piſarza najwyżſzego ſkarbu koronnego, Karola Xcia na Klewaniu Czartoryſkiego i podkomorzego krak. do aktu tego wezwanego. Jana Tańſkiego inſtigatora koronnego, Jana Odrowąża Pieniążka ſtaroſta Oświecimſkiego, Kazimierza Sczukę opata paradyſkiego oſobliwym reſkryptem przydanego komiſsarzów Jego Krol. Mći

Jan Kazimierz zaciągnął długi na żupach od r. 1665 aż do r. 1669 zapłacono arędy Krolestwu 1442166 fl 24 gr. przez te 3 lat należało wyjąć bałwanów 21600 beczek nabić 69120

Budynki górne: 1) Żuppa wielicka 2) Dwór Żupny gdzie ſtelmach: kowal mieſzkał 3) Góra Regis 4) Góra Loys z, 5) Góra Bużenin 6) Góra Lubomierz, 7) Góra Boża wola 8) Góra Seraph 9) Góra Gorsko 10) Góra Leszno 11) Góra Danielowiec 12) Góra Wodna. 13) Karbaria z 3ma wieżami do warzenia do żup wielickich należała wieś Lednice, mieszczanie Mierzączy

Żupy dolne 1) Szyb Regis komory: Rzepki, Nadachów,
Komora kaplica Kloſkowa ſolna, Komora Kloſki, Klimuntów woda zalana, Szczygielec, Panewnik, Szotyk Szczyzyna,
Niedziatek bardzo głęboka i puſta, Przykos, nad Niedziatek,
Miſtrzowice (wąſka) Regina, Kuczków, piec Zawodzie.
2) Szyb Lois komory: Koniki, Tragarſkie, Pitat, Grzmiąca,
wnicj Szybik Balonſki, Komora Wojnicz, Podkozłów, Alexandrowice, Wodziſław, Zabijak, Wiszemberk, Tarnów, Bacha=
ria Tarnowſka, Kaplica, Podszembek, Jaroſzyn, Cygler
3) Szyb Boża wola komory: Za Łzeki, Żeleźnik, Szybik
Bożowolſki, Za Winnicą, Szykoryńſkie, Świdwa, Piaſki
Pogorzelſka i Duſząca 4) Szyb Wodna góra z którego ſolną
wodę do Karbaryj ciągną tam ſą komory Bąkle, Łby, Gołębie, Gawrony i inne ale wodą pozalewane komora Adamów.

5) Szyb Seraph Komory: Skolut, Tanecznica, Leżak, Liski, Sadzina, Krolewskie, Jęczmień, Krupinskie, Wolczyn, Krosnowice, Danielowiec, Nad Pawlikowice, 6) Szyb Leszno Komory: Kunegundy, Oporow 7) Szyb Gorsko Komory: Frydrychowice, Zgłobice, Morsztyn, Wrenczicze, Żurow, Leszno, Kręciny, Janowice, Sielec, Włodkowice, Pod Danielowczem 8) Szyb Danielowiec: Komory: S. Marcin, Stanisławice, Czapniki, Pociecha, Lipowiec, Szembek, Zamtus, Gospoda

Żupy Bocheńskie

Budynki Dolne I w starych Gorach 1) Gora Szewska szybik Bunderz, Tęgoborza, Boczaniec, Kotka, Skwara, Czepak, Witow, Wi[illegible]owy, Gutteter, Zygmunt 2) Góra Gazaris Szyb Więcny, Gawron, Drapał, 3) Gora Florentska ~~[illegible]~~ Szyb Floris 4) Gora Krolewska szybik Regis = II) Nowe gory: 5) Góra Kieratna szyb ~~Bochner~~ Bochneris, Skrobak, Rozak, Prohowski, Basany, koło Łapczowskie, Gajowskie, morsczana i zalisne. 6) Droga Bużeninowa, Rowiana,

Szyb Polny Szybik Nizne, Sulowo piec Srzeniawe

Budynki powierzchne: Zuppa, Karbaryje, Gora Krolewska, Góra, Florencka, Gora Szewska, Gora Gazaris, Gora Kieratna, Gora Polna, Gapiel (także szyb powierzchny)

Król Michał zrobił fundacyię aby na S. Kunegundę co roku w Bochni
i Wieliczce odbywało ſię nabożeńſtwo i zapiſał na to plebanowi w
Bochni 120 złł. plebanowi w Wieliczce 150 złot. na tym nabożeńſtwie
maią być wszyſcy Żupni. Szyb Kunegunda odkrył w dobrach ſwych Lubomirſki
Woiewoda Krakowſki lecz Król kazał aby woiewoda z ſwego ſzybu
rocznie tylko 1000 beczek do ſwych maiętnoſci tylko ſpuſzczał a nie
ſprzedawał r. 1647 — Bachmiſtrz zieżdżał co tydzień na dół do
żup i opatrywał ſtan oraz był dozorcą Wielkie Składy ſoli
Wielickiej były w Kazmierzu pod Krakowem, Sołeczkowa
dawana była do ſkarbu Królewſkiego tylko Pracowali
Kopacze, Wozaki, Kieratowi, Trybarze, Wallacze, Kru=
ſzacy, Bednarze — Sol ſarka brana na Kuchnią Król.
Komiſsyja w r. 1665 nakazała akta żupne w porządku try=
mać — Szyb Kunegunda r. 1670 zoſtał na rozkaz Króla rewi=
dowany znaleziono że wielka część jego była na gruncie Królewſkim
r. 1669 Król Michał Zakonnicom S. Klary w Starym Sączu
zapiſał 40 beczek ſoli z żup bocheńſkich, Juryſdykcyję
nad żupnikami miał podkomorzy Krakowſki. W Żupach
Bocheńſkich było więzienie w górach dolnych lecz ponieważ ſię
wypadek ogniowy przytrafił Komiſsyja zakazała

R. 1669 d. 23 Novembra Joannes Morandus
a Gieraudin konsyliarz cesarza zawarł kontrakt
z Andrzejem Morsteinem podskarbim kor. i Janem
Wielopolskim starostą krakowski, bocheński
nowotarski administratorami żup królewskich
mocą którego potwierdza kontrakt zawarty
od cesarza z królem polskim 27 maja 1657.
Od r. 1669 do 30 czerwca ma Gieraudin wziąć
dla cesarza 500 bałwanów soli (300 szybikowej a
200 zielonej) oraz 5000 vasorum rumówki (t. j.
3000 szybikowej a 2000 zielonej) i płacić
za cetnar soli białej 54 groszy polskich za cetnar
zielonej 45 gr. pol a za vase 7 florenos polon.
(Załuski I p. 684)

1678 od 20 Czerwca do 4 Sierpnia Komiſsia w żupach wielickich
i bocheńſkich przez Stefana Wierzbowſkiego biſk. poznan.
Staniſława Skarſzewſkiego kaſzt. wojnick. i innych odpra=
wiona, uznała iż ſól ſzlachecka dobywa ſię z więkſzemi
koſzty, przenoſzącemi cenę ſprzedaży; – jednak uznała
Komiſsia aby za ~~ſol~~ koſzta czyli ſól ſzlachecką płacono
od bałwana w Wieliczce 18 zł. od Beczki tamże 4 zł. a na
Mazowſzu od beczki 6 zł. – Porachowanie unkoſztów od bałwana ſoli expens
w żupach wielickich: Od 7 bałwanów te ſą ~~ko~~ unkoſzty:
Kopaczowi 15 zł. 14 gr. zabawi ſię koło nich dni 58 ſpali Dzieſięciom
łoju kawalców 116 (czyli 1½ Kamienia czyli 15 zł.). (Woza=
kom (od poſypowania dwu klapci, myta (po 5 gr.) 1 zł. 20 gr. Za
łoj 14 gr. Lina Komorna koſztuje 200 zł. może nią ad ſummum
6 razy robić, biorąc po 20 koncy aliaſ bałwanów 11 zł. 20 gr.
Item pociągając drugim kieratem drugiej liny potrzeba
11 zł. 20 gr. Potrzeba czaſem trzecim i czwartym kieratem
Końmi ciągnąc i ludźmi kieratowymi, myta 1 zł. 2 gr.
za łoj kieratowy 16 gr. kieratowym śniadanie 2 gr. 12 pie=
niędzy. Trybarzowi myta do dwuch kieratów 18 gr. Wala=
czom od oprawy aż pod Szyb kiedy te bałwany zwalą 3 zł.
6 gr. śniadanie tymże 16 gr. za łoj do kagańców 20 gr. Obrok
na 8 Koni od godziny do godziny do 2 kieratów będzie koni
16, wyjdzie owſa korcy wielickich 4, (po 45 gr.) 6 zł. Za ſiano
dla tych koni 2 gr. 20 gr. – Górne zaś expenſa urzędnikom
myta czeladzi górnej, liny, konopie, konie, owieſ, żelazo i t. d
~~Od jednego bałwana~~ 10 złot. dawniej a teraz 14 zł. od jed=
nego bałwana, więc od 7 bałwanów 98 zł. – Względem
penſyj ſolnych i pieniężnych których wychodzi na rok około
120000 nic ſię nie rachuje. Summa wydatków w żupach
około 7 bałwanów 159 zł. 8 gr. 12 pieniędzy, uczyni od jed=
nego bałwana w żupach wielickich 22 zł. 22 gr. i ćwierć
pieniądza. = Expens beczkowej wielickiej: Od beczek 50
Kruſzakom po 5 gr. myta facit 8 zł. 10 gr. Beczek próżnych 50 po
12 gr. i odznieſienia ich 6 gr. facit 20 zł. 6 gr. Za łoj do nich przy
Kruſzeniu 2 zł. Od nabitki beczkowym, odgonienia i wallnia

pod Szyb ludzi 20 po 5 gr. facit 3 zł. 10 gr. Za toż tym ludziom 20 gr. Bednarzowi od zabijania 15 gr. za toż 6 gr. Dwadzieſcia i jeden. – Za Handzel alias Ling od 50 beczek 6 zł. z oſobna Ołasy nie rachują ſię. Za owies na 2 pary koni 2 zł. 12 gr. za ſiano 1 zł. 6 gr. Trybarzom myta 18 gr. – Expens gorny według dawnych rachunków po ~~gr.~~ 43 gr. od beczek 50 facit 71 zł. 20 gr. Nad górami pakując gdzie ſoli beczek 4 na pakunek czaſem 5 lub 6 facit 44 zł. Do tych beczek na pakunek przy ładunku gdy na Wiſłę mają iść gdzie beczek 4 a czaſem i więcej po 11 zł. facit 44 zł. Summa od 50 beczek 204 zł. 23 gr. koſztuje tedy jedna beczka ſoli przy żupach wielickich 4 zł. 2 gr. i pół pieniądza. Z oſobna dewekta furmanom do Wiſły od beczki po 15 gr. diaria ſtodolnych nad Wiſłą ſtrożom, Bednarzom trojaka zapłata, gdy na ſtatki ładują, frachtu od ſpuſzczenia, ſprzątnienia na komorach znidzie na komory mazowieckie 6 zł. Summa co koſztuje beczka na Mazowſzu 10 zł 2½ gr.

Oddano Janowi Odrowążowi Pieniążkowi ſtaroſcie oſwięcimſkiemu a d. 1 Julii 1670 w adminiſtracyję żupy.

1702 d. 12 lipca w Krakowie – Auguſt II przykazuje wſzyſtkim wojſkowym aby gornikom ſolnym i kopaczom w Wieliczce nie czynili oppreſsyi – Tenże Król d. 4 lipca w Krakowie zakazuje od tychże gorników wybierać kontrybucye i podatki.

1702 Mieſzczanie wieliccy ſkarżą iż Eberleb i Soſnowſki majorowie regimentu graffa Denhoffa in vigilia S. Thomae Apoſt. 1702 rozlokowali ſię na kwaterach w Wieliczce i zabiliſzi= mieſzczany bili, i burmiſtrza Milchandzowica jąc go tak iż z ran umarł)

Wieliczka R. 1690 górnicy podnieſli bunt połączywſzy ſię z akademikami krakowſkiemi, lecz rozruch wkrótce uſmierzony (Załuſki T. I p. II p. 1166.) Dawne luſtracyje wzmiankują o naſtępujących kaplicach w żupach 1) S. Kunegundy w ſzybie Wodna góra 2) Męki pańſkiej w ſzybie Seraf 3) S. Anioła Stróża tamże 4) S. Klemenſa w ſzybie Górſko 5) P. Jezuſa w ſzybie Janina 6) N. P. Myślenickiej tamże 7) S. Jana Nepom. tamże. Kaplice te częścią w ſoli były wykute, częścią drewniane lecz gdy r. 1697 w kaplicy S. Kunegundy zapalił ſię ołtarz drewniany od którego 2 kaſzty drzewne i 1241 beczek ſoli zgorzało luſtracyja z r. 1697 wſzyſtkie kaplice drewniane poznoſiła.
Za Zygmunta III była tu warzelnia ſoli która czyniła rocznie 4000 fl. R. 1660 dzierżawca Józef Włochowicz żyd wywarzył 490 panwi po 36 fl. a r. 1634 panwi 78 po fl. 90 razem 7020 fl. Kabarya ſkładała ſię 4 wież z panwiami i kadziami do których ſolankę pompami i bulgami z żup gnano. R. 1693 komiſyja 2 takich wież opuſtoſzałych na rozebranie ſkazała.

Kopalnia wielicka winna swe znaczenie położeniu geograficznemu, bo wszystkie kraje na północ nie mają soli, od 6 wieków zaopatrywała solą te kraje. Kopalnia leży w dolinie u stóp pierwszego wzniesienia Karpat; oberża na przeciw zamku jest 711 stóp paryskich nad poziom morza wzniesioną a zatem 139 stóp nad poziom Wisły pod Krakowem. Do kopalni wciskają się znaczne ilości wody te wypełniają podziemne sadzawki nasycone do najwyższego stopnia solą. Skamieniałości tutejsze były mieszkańcami morza co dowodzi że sól tę osadziły wody morskie i że w pobliżu był ląd bo znajdują w soli bardzo znaczne ilości pni grubych drzew i szyszki wielkości orzechów laskowych. Sól tę osadziły wysychające wody morskie w wysokiej temperaturze, a kierunek pokładów równy został połamany i pogięty siłami ognistemi z wewnątrz ziemi. Spodek szybu Wodna góra jest najgłębszym punktem całej kopalni i wynosi 763 stóp paryskich, tu się zbierają wszystkie słone wody i z tąd je czerpią rocznie do 20,000 beczek o dziesięciu wiadrach. Ilości zbierającej się wody jest nierównie mniejsza jak w innych kopalniach a to dla tego że przyroda obwinęła sól gęstą pokrywą iłu która wody nieprzepuszcza i woda tam tylko się sączy gdzie ta osłona popękała. Sól kuchenna w wysokiej temperaturze zamienia się w parę, która ostygnąwszy ścina się w kryształy.

Comiſsia w zuppach wielickich i Bochenſkich sub tempuſ interregni po ſmierci Najaſn. Krola JMci Jana III d. 10 Stycznia 1697 ſkonczona przez Komiſsarzy Rzeczypoſpolitej: Melchiora z Gurowa Gurowſkiego kaſztel. gniezn. ſtaroſte Koſciańſkiego, Wacława Szemkę Kuchmiſtrza Kor: ſtar. wiſlſkiego, Staniſława Meya podſtolego krak, Jozefa Myſzkowſkiego margrabie pinczowſkiego i t. d. Zupy te były w poſseſsyi Jana Wodzickiego podczaſzego Warſzawſkiego podług arendy aż do 1697.

1) Szyb Regiſ Komora Boczaniec, Niedziatek, Regina, Kuczkow 2) Szyb Lois Komory: Koniki, Tragarſkie, Zapiłacie, Grzmiąca, Wodziſław, Zabijak. 3) Szyb Lubomierz sam ſię zwarł tam Komora Swiedła 4) Szyb Buzenin Komory: Wojnicz, Podkozłow, Alexandrowiec, Wyzembek, Balon, Korytanskie, Oſsolińſkie, Bakarya Tarnowſka, Cygler. Małachow (świeża) Podſzembek, Szembek, Kaplica Korytniańſka, [illegible] Tarnow, Zaięki Zeleznik, Szybik Bojowſki 5) Boza Wola ſzyb nim wodę do Karbaryi ciągną: Komory: Zawinnice, Sikorzyńſkie, Podkorytno, Podpiaſki 6) Wodna Gora ſzyb Komory: Pogorzeliſko, Duſząca, Bakle, Łży: Nowegóry 7) Szyb Seraph. Komory: Jęczmień Krupieńſkie, Wołczyn, Kroſnowice, Danitowek, Pawlikowice, Oporow 8) Szyb Gorſko Komory (Morſztyn, Frydrychowice, Nadwrzencyce, Zgłobice, Staboſzow, Leſzno, Wrzencyce, Zurow, Kręciny, Kaplica pod Danielowcem, Komora S. Antoniego, S. Auguſtyn, Drozdowiec, Przedborze, Raciborſko, Komora S. Konegundy, Szybik Sielecki, Krzyſztofory. 9) Szyb Danielowiec: Komory: Staniſławice, Zantuſ, Łowecha, Lipowiec 10) Szyb Leſzno w nim ſtopnie kamienne 11) Szyb Janina za Jana III otworony

Komiſsyja ta potwierdziła Weſparzanow Kochowſkiemu zapiſaną mu roczną penſyją 1000 złt od Krola Jana III pozwoliła mu ją do ſmierci używać i obiecała ſię wſtawić za niego do przyſzłego Krola aby go lepiej jeſzcze za jego literackie prace nagrodził

Penſiones Spiritualibuſ aeternae fundationiſ wynoſiły 10361 fl 26gr. 6d. Dignitariis 4024 fl 22gr. Advitalium flor. 25477 gr. 24.

Penſiones in Zuppis Bochnenſibuſ perpetuae fundationiſ f. 4450 gr. 26

„Przy rewizyej naſzej danej prezentowali nam dolni robotnicy Kaplicę nowiter erigowaną Antoniego S. opuſ rarum doſyć magnificum bo cała kaplica oſoby filary i inne ornamenta w ſolnej ſkale naturaliter wyrobiono. Komiſsyja obiecała wſtawić się do Rzymu o otrzymanie odpustow dla tej Kaplicy.

Pryamiemu który res gestas tam in caeteris nationibus jako też i tu w Polszcze się dziejące tyn wydaje i całej rzeczypospolitej donosi (gazety ?) za to mu Jan III 35 rocznie beczek soli żupy wielickich zapisał

Komissya żup Bocheńskich 1) Gora Regis 2) Góra Sutoris 3) Góra Gazaris 4) Gora Floris. B. Nowe góry 1) Gora Bochzeris Komory: Skrobak, S. Aniol Stróż, Rozak, Boszairki, Radzisow, Kazalnica, Gładysz, Gasiowskie, Kosow, Szeremek, 2) Gora Campi 3) Gora Wodna Gazett

Podczas tej Komissyi w r. 1697 wszczął się pożar w żupach wielickich przyczem 2 ludzi zadusiło ogień zaczął się w Kaplicy dawnej od świecy zapalonej chycił się najprzód ołtarz drewniany

w Bochni był Klasztor bernardynow i Dominikanow.

Wieliczka.

Commissia w Żupach Wielickich i Bochenskich za Króla Augusta II d. 8 Października 1699 zaczęta przez Andrzeja Żydowskiego chorążego krak. Franciszka Jerzego Proszyckiego chorążego żytomir. Jana Pawła z Lubieńca Lubienieckiego chorążego nowogrodz. Administratora Żup Krakowskich. Mſcr. in fol. Kart. 22. (Archiv. hipot. miaſta Krakowa Tom 340)

Zlikwidowano pretensyje frochtarzy wielickich i bochenſkich na 19964 złp. – Pogorzelcom w Wieliczce, i na Lednicy w maju 1699 pogorzałym uchwalono dać 3963 złp. 15 gr. – Właſcicielom narożnych domów przez furmanów przejeżdzających [illegible] uszkodzonych uchwalono dać 144 beczek ſoli. – Na poprawę cmentarza i wybudowanie dzwonnicy [illegible] którą Jan III przy Kościele farnym w Wieliczce rozpoczął ſtawiać, podług inweſtygacyi architekta p. Pelerinego, przeznaczono 18000 złp. – Ludziom przez Zawaliska zrujnowanym w Staboſzowie i u ſzybu Gorſka r. 1698, dano donatywy 50 beczek soli. – Z powodu Zawalisk ex occaſione ruiny in a. 1698 w Staboſzowie, w Zgłobicach i u Szybu Gorska, na reſtauracyę żupy wielickiej do 12000 złp. per Commiſsionem Interregni 1698 approbowanych, [illegible] jeszcze drugie 12000 złp. aſygnowano, tak aby okrom 24000 złp. rocznie Kontraktem zabeſpieczonych drugie 24000 złp. na reparacyę Gór Wielickich obracano. –

Reparacyje potrzebne.) w Starych gorach należy
wody powyganiać z Komór: W Żelezniku pełno wody
Która się przeżera na Szybikowe Komory i Pociechę
Komorę zalewa i ſpodnią Komorę zalała i w wierzchach
gdzie Kopacz robi, do połowy jeſt wody, którą trzeba
z szychtami nocną i dzienną gonić, boby i szybikowe
Komory zginęły. – Pod Bużeninem szybowka woda
zalała Oſsolin, gdzie poczęto robić ſzybik na sol ſzy:
bikową. – Pod Górą Lois szybik zwany Zawodzie
jeſt wodą zalany i niemają jako Koni wodzić, bo im
nogi psuje; trzeba piec wywardować. – Ponieważ
schody Kamienne u Leszna Góry za Jana III zbudowane
tak się zepsuły i padają że po nich chodzić niemożna,
przeto uchwalono zrzuciwszy zbyt ciężkie schody
Kamienne na ankrach wsparte dać lżejsze dębowe
schody, które koſztować będą 6000 złp. – 2) w Nowych
gorach: W Staboszowie należy dać Kaszt; toż ſamo
w sąsiedniej Komorze Wrzenczycach, bo się poliązki rwą.
W Komorze Żłobice pod Staboſzowem Kaſzt założyć.
– Pod Szybem Goſko gdzie Kollektę robotnik oddaje, dać
Kaſzt podłużny i ſtolec szybowy poprawić. Przy tymże ſzy:
bie jeſt Komora Frydrychowice wodą zalana, którą trzeba
ztamtąd wygnać i rynnami do Karbaryi puścić. W Ko:
morze Żurów oprócz 2 Kaſatów dać trzeci nowy i piec ku
Krecinom rozprzeſtrzenić. – Pod Danielowcem w Komorze
Sw. Auguſtyn jeſt woda którą trzeba do rząpia gonić do
Danielowca, boby się mogła przerzec do Komory Czasniki
gdzie w ſrodku jeſt szybik. – Komora Włodkowice cała wodą
zalana, która woda przeżera się do Sielca przez co by i piec
ku Reformatom w ſole obfity i Komorę Sw. Franciszek zalać
mogła. – Rewizya folwarku na gruntach wsi Lednicy i Mierzączki. –

– August II Król polski (w Warszawie d. 11 Kwietnia 1699) do Franciszka Lanckorońſkiego podkomorzego krak. Jakuba Władysława Morsztyna ſtarosty kowalsk. bachmiſtrz. wielick. Stanisława Jagoborskiego ſtarosty małogoſt. bachmiſtrz. bocheń.... gdy od lat kilku robotnikom w żupach wielickich i bocheńſkich pozwolono codziennie garce soli na domowe zażywanie, ponieważ tytułem tejże soli garcowej dzieją się nadużycia przez sprzedaż: więc znosimy owe wydawanie garcowe soli, wyznaczając aby Administrator żup na to miaſt tymże robotnikom po 4½ groszy za każdy garniec płacił – Gdy jednak robotnicy dowodzili Komiſsią r. 1690 i Przywilejem Augusta II że mają pozwolenie wolnego wynoszenia garców albo skopków soli: więc Komiſsia r. 1699 pozwoliła nadal aby robotnik więcej soli dla siebie jak garniec z dołu nie wynosił, czego hutmani mają doglądać. – W żupach bocheńſkich robota kopacka przez cały rok się odbywała, w Wieliczce zaś ſtolnicy i kopacze tylko pewny czas robili. –

Rewizya żup bocheńſkich: – Budynek żupny dawny murowany nowemi szkarpami i filarami wſparty – Na dół szedłszy drabinami pod Bunderza jest piec ciągnący się pod Więźny szyb, zwany Działa zimne, ten równie jak i drogę całą pod Kołko idącą należy zabudować dla beſpieczeńſtwa Klasztoru Dominikanów i całego miasta. W działach od Gawrona idące pod Gnój aż do samego Wielopola i za Zygmunta, ſtykające się z działami Kołowſkiemi potrzeba kaſztami zarębać, rumami zasuć i tramami podeprzeć.

Z tamtąd Płaſzczami idąc za Skrzynię do Kopaczów wypada Kaſztów dokończyć. W tejże drodze u Witowa i Dobosza Kieratów Kaſztów na tramach w górę podrąbać. Nad Kopaczami za Skrzynią należą tramy postawić, Kaszty na nich zarąbać i Most z Poleniami nad Serafinkiem Kopaczom wystawić. Tąż drogą Płaſzową nazad do Góry powracając, przyszedłszy nad Kołkę jest dział puſte Wilamy z którego sól z dawna wybrano i które się ciągnie pod Stajnie Gawronowe Ku Szybikowi Krowianemu i pod Drogę Brzozową nad Nowym Szybikiem w okolicy Cmentarza, Fary Bocheńskiej: zaczym zabiegając ruinie Kościoła należy w działach Wilamſkich kaſzty zarambać i zasuć. Oſtatek Rewizyi dolnej jako to: Szybów, Szybików, Kieratów, Pieców, Dział i Dróg w Starych i nowych Górach ten sam co w Rewizyi r. 1697 i w Komiſsyi 1698 — Gapel przy Dolnej Górze trzeba z nowa bić dla odwrócenia niebeſpieczeńſtwa aby woda Szybu nie zalała. Toż ſamo rozumie się o Wodzie Krowianej w Starych Górach nad Kopaczami wiszącej, która się już przerywa do Kopaczow. — Kanał nazwany Babica pod budynkiem podżupkowſkim należy reſtaurować. — Komiſsia wyznacza na reſtauracyą żupy bocheńſkiej 12000 złp. okrom 5000 złp. Kontraktem Krolewſkim i Komiſsiami r. 1697 i 1698 obwarowanych.

Budynki Karbaryjskie Wielickie i Bocheńskie dużo nadpuſtoszałe mają być reſtaurowane.

Dla dogodności Skarbu żupnego według uchwały Komiſyi Jan Paweł Lubieniecki chorąży nowogrodzki kupił (w Krakowie d. 20 Październ. 1699) po potrąceniu 6000 złp. długów, za 30000 złp. gotówką od Nathanaela Kernera ſuperintendenta ſkładów solnych mazowieckich i jego żony Maryanny Laſkiewiczówny (ſioſtry pani Budziſzowſkiej) kamienicę pod Karpiem w Krakowie w rynku między kamienicami Srubinowſką i Ochockich leżącą. (Kamienicę tę r. 1688 kupił nieb. Wojciech Laſkiewicz z żoną Agnieſzką) (Pensyonarz.) Deklaracye: Reformatom wielickim miaſto 120 złp. które pobierali kwartalnie, 10 beczek ſoli kwartalnie – Konwentowi Franciszkanów w Stężycy rocznie 400 złp. – Karmelitom bosym w Grodnie 15 beczek i 5 bałwanów soli – Tomaſzowi Brygantemu ~~[illegible]~~ szafarzowi żup wielickich i bałwan soli. – Józefowi Pięgłowſkiemu staroście ujſkiemu 60 beczek ſoli rocznie – Michałowi synowi ś.p. Jerzego Pryamiego sekret. J. K. M. rocznie 420 złp. za 35 beczek ſoli które temuż Jerzemu Komiſsia r. 1697 przyznała. – Na reſtauracyą kościołów farnego i dominikanſkiego w Bochni żupa ma się przyczynić. – Grunt przyległy zanimie a należący do szpitala S. Ducha w Wieliczce ma być zakupiony za 70 złp. pensyi rocznej.

__Wieliczka__ Auguſt II szczególniej lepsze górnictwo w Wieliczce zaprowadził. Dlatego też r. 1724 kazali urzędnicy zrobić 3 medale srebrne i złote i ofiarowali królowi: 1) z jednej ſtrony: Popiers króla i napis: Ut juſtitia fulget, sic auguſta splendet clementia d. 3. Aug. 1724 – z drugiej ſtrony kopalnia w której przyſkale pracuje górnik z napiſem: Veritas tuta manet sed caret requie; w górze orzeł polski z koroną [illegible] na dole 3 pſy szczekające napiſ: Proteget summa poteſtas integritatis opus – Vehementius latrant quam mordent – Sola auguſta quae honore digniſsima. 2) z jednej ſtrony Popiers króla i napis: Sol quod est polo rex eſt solo. D. 3 Aug. 1724 – z drugiej ſtrony słońce pod nim części ziemi z 6 górami z każdej źródło wypływa w środku znak ſoli ⊖ i napis: Sole nihil praeſtantius nihil utilius sale. – medale te znajdują ſię w zbiorze królewskim Opis ich i załączony rysunek w dziele: Biedermann: Abhandlung von Bergmüntzen 2te Abhandlung 1753 und 4te Abhandlung 1753.

Plany Wieliczki 1) Saliſfodinae Welic. Martin German geo:
metra menſuravit. Guil. Hondius ſculp. 1645 fol. 4 kart 2) Re:
préſentation des merveilleuſes mines de sel de Wieliczka
dediée a Madame la Dauphine par Le Rouge; levé sur le
lieu par N. N. capitaine ingenieur. Paris rue des grands Au:
guſtins. fol. jedna karta na niej tylko 1e piętro (Kopia z Germana)
perſpektywiczny plan 3 piętr, widok [illegible] miaſta Wieliczki i Profil
wyobrażający roboty górnicze. 3) August II kazał ſztychować plany
według pomiaru Borlacha lecz tylko tytuł in fol. wyſzedł przed śmier:
cią Króla; ſztych. przez Nilſona 4) Cztery plany Wieliczki za Stanisła:
wa Aug. ſztych. w Augsburgu przez J. E. Nilſona. 5) Opis kopalni
w Wieliczce w: Nützlichen Aufſätzen aus dem brittiſchen Magazin
für Teutſchen. Leipzig 1778. 8o I Band z 3 planami in fol: Salis
fodinae cracovienſes regiſ pol. in tractu Wieliczensi reſtau:
ratae: Müller delin. Nilſon ſculp.

Plany Wieliczki ſztychowane bardzo wielkie zaczęte pod Auguſtem III w Norymberdze a dokończone pod Poniatowſkim Król kazał odbić tylko 450 exemplary które rozdarowywał.

Wieliczka. D: 27 Septembr. 1762 popołudniu
o 5 godzinie zapadł się kawał powierzchni mającej
do 30 sążni wraz z budynkami na niej stojącemi
Na szczęście mieszkańcy słysząc łoskot i pękanie
zawczesnie się wraz z rzeczami z domów wynieśli
(Thorn. wochentl. Nachr. 1762 Nr. 42.)

ischer Eigennamen in Westphäli:

Wieliczka. D: 27 września 1762 o piątej godzinie z południa zapadło się kilka domostw i cały plac na którym powroźnik sznury kręcił, na 30 sążni wgłąb. A ponieważ wprzódy słychać było huczenie, mieszkańcy mieli sposobność do ratowania się ucieczką. (Kurier warszaw. 1762 Nr 83)

D. 16 Kwietnia 1787 przejeżdżał przez Wieliczkę Józef II cesarz, jadąc do Rossyi, a d. 17 Kwietnia przez Bochnię

D. 23 Czerwca 1787 zwiedzili kopalnie w Wieliczce Poniatowski prymas, Branicka kasztelanowa krak. Tyszkiewiczowa hetmanowa poln. lit. i inni magnaci. W niebytności rządcy salin pana Wernic, oprowadzał gości Piotr Konopka. Schodów naliczono 480.

Wieliczka.

1765 d. 24 Aprilis Varsaviae. – Stanislaus Augustus Rex confirmat omnia jura et privilegia civitatis Vieliciensis nec non duos Libros collectionem omnium jurium, privilegiorum, rescriptorum, decretorum in se continentes, primum quidem donat, alterum vero Codex jurium vocatum, aliaque munimenta quae in Archivo civitatis reperiuntur, nec non privilegia contuberniorum; – declarat Commissionem a. 1717 vigore cujus cives Vielicienses et Klepardienses circa revenditionem salis vulgo Prasolstwo, et cives Cracovienses, Casimirienses et Klepardienses suburbani circa depositoria vigore Decreti 1617 incolis de Blonie prolati conservantur; – confirmat Actum Comissionis (fer. 4ª post fest. Pentecostes 1755) et Decretum Judiciorum Assessorialium (Varsaviae d. 26 Augusti 1754) quo praepeditio propinationis civitatensibus inhibetur, incolatus Judeorum possessionesque personarum nobilium inhibentur; – confirmat privilegium Sigismundi Augusti a. 1570 quoad bonum regimen civitatis; – juxta Actum Comissionis a. 1717 conservat cives Vielicienses circa revenditionem salis bancali directe a Thesauro percipiendi et circa navigationem Frocht dicta seu conductionem fluvio Visla; – Judaeos ad normam civitatis Bochnensis a civitate Vieliciensi relegat; – praecipit ne Nobiles ad civitatem ullos liquores introducere, propinare aut tabernas in vicinitate civitatis construere praesumant vigore Decreti Assessorialis a. 1755 et Constitutionis a. 1765. – cives circa 2 bancos salis alias Blotnikow ex zuppis regalibus annuatim percipiendos in recompensam contributionum ex fundis salinariis, et circa pensionem 500 flp. pro reparatione pontium ad mentem Complanationis a. 1326 conservat.

Wieliczka ſtan żupy r. 1772

Adminiſtrator generalny – Kontrolor. – Inſpektor ſkładu ſoli w Krakowie – Komiſarz (Karol-Franciſzek Sala de Groſsa) – Sekretarz (Jerzy Turner) – Ważnik – Protokoliſta – Pourvoyeur – 2 Kaſyerow – Kalkulator – 2 Geometrow (Jan Holaſki i Antoni Frydhuber) – Wice Ważnik (vice maître du poids) – Rewizor – 3 Inſpektorow robotnikow – 3 Podinſpektorow robotnikow – Ecuyer – Piſarz drzewa – 6 Strożow ſoli (Gardes du ſel) – Piſarz ſkładu na Kazmierzu – Piſarz ſkładu w Niepołomicach – 2 Intendantów ſpławu – Kanceliſta.

Bochnia:

Inſpektor ſkładu ſoli (Stan Bentkowſki) – Kontrolor (Ferdynand-Sebaſtian Haſsman) – Pourvoyeur – Kaſyer – Podkaſyer (Szymon Klemenſiewicz) – Rewizor – Inſpektor pracujących w minach – 2 Wice inſpektorow górniczych (Alexander Marxen i Szymon Briganti) – 2 Sous-Inſpecteurs – 4 Gardes du ſel – Piſarz magazynu w Sieroſławicach – Kancelliſta.

Pożar w Kopalniach
w Wieliczce 1772
przez Leopolda Huberta
Księga Świata
1858 Cz I st. 133.

Im Verlage der unterzeichneten Buchhandlung wird erscheinen:

CARMINA HOMERICA.

VOLUMEN PRIUS: ILIAS.
VOLUMEN ALTERUM: ODYSSEA.

EMENDABAT ET ANNOTABAT

IMMANUEL BEKKER.

Die vorstehende Ausgabe des Homer wird sich wesentlich unterscheiden von den gewöhnlichen Ausgaben, wie sie alljährlich einander wiederholen.

Der Herr Herausgeber, in seiner bereits vor fünfzig Jahren aufgestellten Ansicht von Homerischer Kritik mehr und mehr bestärkt durch die Zustimmung von Kennern und durch eigenes tieferes Eindringen in Grammatik und Metrik des Dichters, hat einen Text angestrebt, der vor allen Dingen übereinstimmt mit sich selbst. Dazu hat er alle Hülfsmittel nach Möglichkeit gleichmässig benutzt, die aus dem Alterthum überlieferten wie die der neuern Zeit eigenen, die Handschriften wie die Ausgaben, die Conjectur wie das Digamma. Wo Zweifel blieben, hat er die Entscheidung im Sprachgebrauch gesucht, und dessen gründliche und unbefangene Erforschung für seine vornehmste Pflicht gehalten.

Auf den so gewonnenen Text folgen Anmerkungen, die, in kurzer und bündiger Fassung theils die Abweichungen der anderen Ausgaben angeben, theils die gesammte varietas lectionis, namentlich aus den Scholien und sonstigen Zeugnissen die Tradition der alten Grammatiker, zur Uebersicht bringen, und endlich die llelen und wiederholten Verse, Wendungen, Ausdrücke, so wie im Gegensatz kommenden Wörter vollständig aufzählen.

Stan kopalni wielickich r. 1775. I Stare góry 1) Bużenin głęb. 47 sążni wied. 2) Lois przy którym źródło wody słodkiej gdzie konie napawają; rozpoczął bić ten szyb Florian Morsztyn bachmistrz 1577 w Lipcu. 3) Boża wola za Władysł. IV r. 1643 pogłębiony (otwarty.) [illegible] (Szyb Boner. 1644 spłonął i zapadł się Szyb Lubomierz opuszczony zapadł się za Stanisł. Augusta II) Nowe góry 4) Królewski (regis) lub stara góra Królewska najdawniejszy 116 sążni głęb. 6) Wodny czyli wodna góra którym wodę słoną wyciągano i do Kabaryj aż do r. 1724 rynnami prowadzono. R. 1812 znowu stąd do warzelni wody prowadzono 7) Górsko 36 sążni wied. głęb. 8) Danielowiec służyło do zjazdu 33 sążni głęb. na siedzieniach z gurtów szyb ten ma 7 stóp średnicy. Obok tego szybu r. 1812 rozpoczęto schody 9) Janina 36 sążni głęb. do wydobywania soli i materyjałów spuszczania. Przy nim są schody częścią z soli kute częścią z drewa w chodniku 10 stóp wysokim a 7 stóp szerokim. 10) Leszno rozpoczęto go bić w końcu panowania Jana III August III kazał tu zrobić schody kamienne kosztem 40,000 złp. są one 9 stóp szerokie w liczbie [illegible] 470 do pierwszego piętra; 392 prowadzi do drugiego piętra a 562 do trzeciego — Szyb Kunegunda na zachód miasta wieliczki najprzód Lubomirskich a potem Sanguszków gdy sól w nim wybrano przed panowaniem Stanisł. Augusta zaniechany; dziś tam zapadnięcie. Z roku tego są tu zapadłości dwoch komór: Gawrony i Kręczyn. — Żupy wielickie zwiedzał r. 1744 August III r. 1773 cesar Józef II i Król Stanisł. August.; 1816 cesarz Franciszek; 1820 cesarz Alexander; 1824 rejent portugalski Don Miguel.

Szyby dochodzą do pierwszej ławicy soli za Stanisł. Augusta było 3 piętr dziś jest 5. pierwsze piętro głęb. 34 sążni drugie 72, piąte 170. Głębokość kopaln przechodzi dziś 1200 stóp i jest najgłębszym punktem dokąd się ludzie dokopali 200 stóp niżej od poziomu morza. Rozległość kopalni od północy ku południowi 600-800 sążni czyli 3-4000 stóp szerokości; a długości od wschodu na zachod 1200 do 1500 sążni czyli 9-10000 stóp. Kierunek upadu warstw wielickich jest ku zachodowi pod kątem 9° do 10°. Wewnątrz kopalni są liczne chodniki (ulice) niekiedy 1½ lub 2 sążnie wysokie a 1 i 2 sążnie szerokie przecinają kopalnie w różnych kierunkach; także komory mające oddzielnie równie jak ulice nazwiska. Dalej gdy robotę rabunkową prowadzono musiano dawać kaszty z kloców drewnianych gdy te zaś pożarowi podlegają zostawiają dziś słupy solne; komory wykopane zasypują błotnikiem solą nieczystą i kamieniami. Komory służą za magazyny; dziś jest ich dwie. Za Władysława IV była na 1 piętrze stajnia na 18 do 20 koni; dziś żyje w kopalniach 40 koni które tu do 40 lat żyją tylko że ślepną. Drzewo na kaszty zakupują w xięstwie Pszczyńskim (Anhalt-Pless) r. 1532 kupowano drzewo od Mikołaja Osięckiego właściciela dóbr Trąbki. W 3cim piętrze jest w obszernej komorze jezioro Przykos długie 30 sążni szerokie 12 głębokie 2-4 sążni już się na nim wożono za Wład: IV. Kopalnie wielickie są bardzo suche jest ~~tu~~ kilkanaście stawków prócz tego gdzie się woda zbiera. Są tu naturalne ciągi powietrza a czasem drzwiami opatrzone dla zbytnego przeciągu. Szczególniejsze zjawisko było r. 1828. Robotnik dłubiąc dziurę, zgasł mu ogień lampki raptownie płomieniem z otworu buchającym z którego też wody nieco wypływało. Po dwoich dniach płomień ten zgasł. Gdy urzędnik poznał że to był gaz wodorodny zapalny kazał rozszerzyć otwór i wychodzący gaz zapalił. Płomień natenczas o 30 kroków wyrzucać zaczął i palił się przez kilka tygodni nakoniec gdy się gaz wypalił rozszerzono otwór; w końcu płomień wychodzący miał średnicy blisko łokieć i ustał. Sól z miejsca tego po roztarciu miała zapach kamienia cuchnącego (Stinkstein) a wrzucona w wodę z łoskotem się rozpadała.

Plany Wieliczki robione przez Borlacha (r. 1718–1719) wraz z planami zdejmowanemi przez Saſów: Jana Fryd. Müllendorf od r. 1742 Jana Gotfr. Gebhard od r. 1744 Jana Gotfr. Schober od r. 1752 i Jana Stolatſkiego polaka od r. 1762 w jedno zebrane przez Antoniego Friedhuber Auſtryjaka który był tem od r. 1764 zajęty ſtaraniem jego ſztychowane w Augsburgu wyszły 1766 w 4 tablicach. — Zrobili dokładny plan miaſta Wieliczki r. 1784 i 1785 jeometrowie Kar. Fran. Nicolaschy i Józef Fleckhammer a plan kopalni w r. 1799 markſcheider pozniej naczelny inſpektor de Lebzeltern i markſcheider ~~de~~ Grubenthal. Dalszy plan tych kopaln ciągle utrzymują. — Z planów Germana i Frydhubera widać iż [illegible] r. 1645 było w kopalniach wielickich: ſzybów, ſzybików, komor, pieców (chodników) szczyn, działek, poledniów, kaſztów i. t. p. otwartych i zawalonych a imie mających na I piętrze 234; na IIgim 80; na III 61. Zaś r. 1766 było na I piętrze 305; na drugim 113, na 3cim 103; dziś jeſt nierównie więcej ile że czwarte i piąte piętro przybyło. — Główniejsze z komor obſzernych ſą na Iſzym i IIgim piętrze. W komorze Łętow przeſzło 50 ſążni wyſokiej jeſt ſala w której wiſi świecznik z ſoli kryſztałowej 20 ſtóp ſrednicy i 40 ſtóp długoſci mający; w innej komorze jeſt ſala tańcowa z 8 ſwiecznikami przyozdobiona orłem auſtryjackim i cyfrą Gubernatora Galicyi. Jeſt też kilka kaplic w ſoli jakoto P. Jezuſa koło ſzybu Seraf przyozdobiona kilku figurami Świętych a na ołtarzu wielki krucyfix; w niej raz do roku mſza bywa. Druga kaplica S. Antoniego niedaleko ſzybu Danielowca w ſtylu gotyckim 22 ſtóp wyſoka przy wejściu jeſt Jezus na krzyżu przed którym ſię ciągle lampa pali. Naprzeciw jeſt ołtarz P. Maryi z P. Jezuſem na ręku przed ołtarzem zaś 2 mnichów klęczy, to wſzyſtko ze ſoli. W niſzach ſtoją 2 apoſtołowie olbrzymiej wielkości z boku popierſie Auguſta III Czas i wilgoć ſtarły główne ryſy tych figur które pięknie były wyrobione. Dawniej codziennie była mſza w tej kaplicy teraz zaś od 1775 raz do roku.

Gdy w Wieliczce ſól znaczną ma rozciągłość zdaje ſię iż w Bochni ſól raptownie wynieſioną zoſtała z głębi ziemi ku powierzchni. Pokład ſolny w Bochni jeſt nader pochyły czyli upadem 68 do 70° dla tego też budowa trudniejsza i koſztowniejsza gdyż zamiaſt rozſzerzać ſię trzeba iść w głąb ziemi. Sól w tej kopalni rozciąga ſię od wſchodu ku zachodowi w długości 1000 ſążni w ſzerokości 75 ſążni w głębokoſci 120 ſążni przeplatana gliną i gipſem. Odbudowanie w trzech kondygnacyjach. Kopalnie w Bochni dziś mniej wydają jak dawniej a gdy w niej około 300 robotników pracuje, może wydać rocznie 250000 cetn. wied. ſoli

Joſtus Ludovicus Decius r. 1555 był zupparius ilcuſienſis et carbarius vieliciensis.

R. 1638 na ſejmie uwolniono Wieliczkę od ſtacyi wojſkowych (Vol leg III p. 876) R. 1656 na ſejmie warſzawſkim uwolniono Bochnię i Wieliczkę od ſtanowiſk wojſka (Vol. leg. IV ſtr. 576) r. 1659 toż ſamo (Vol. leg. IV ſtr. 595)

Szwoſzowice. W głębokoſci 15–18 ſążni leży ſiarka trojakiego gatunku: a) Kulaſta wydająca w deſtylacyi 6 funt. b) ziemiſta daje 10 funt. c) zbita daje 25 funt. z cetnara. Leży ona obłazgiem kierunek warſtw z wſchodu na zachód, pochylenie bardzo małe prawie poziome z bardzo małym ſpadkiem na południe. R. 1802 poſtawiono machinę parową do wyciągania wody a gdy ta kopalnia do xięſtwa warſzawſkiego należała prowadzono ſztolnią do ſpuſzczania wód. W nadkładowych warſtwach napotykają ſkamieniałości paprociów podobnych do kanadyjſkich. Wapień obfitujący w ſiarkę ciągnie ſię od Szwoſzowic do Krzeſzowic. Siarka topiona bywa w muflach

1. Przywilej fundacyj miasta Bochni (p. 81. k. 5) Bolesław xiążę Krakowskie i Sandomirskie za zezwoleniem matki Grzymisławy i Prandoty biskupa Krakowskiego na miejscu kopalni po polsku Bochnija a po niemiecku Satlzberk zwanej pozwala Mikołajowi synowi Volkmara mieszczanowi lignickiemu, Mikołajowi zwanemu de Kijow, Egidiussowi synowi Henryka de Słup ze Słupy i Mikołajowi de ~~Glup~~ Glupszijcz na ich prośby założyć miasto podług prawa niemieckiego jakiego Wrocław używa dodając 60 łanów frankońskich miastu z których każdy piąty łan ci mężowie wiecznie bez danin posiadać mają. Dodaje jeden łan wolny od opłaty dla kapelana kościoła S. Mikołaja. Od innych łanów uprawnych przez 6 a od nieuprawnych przez 12 lat wolni będą mieszczanie potem od łanu pół grzywny srebrnej i 2 miary pszenicy 2 miary żyta i 2 owsa mają płacić z której to opłaty dziesięcinę brać będzie Kapituła Krakowska. Gdyby ~~Król~~ książę miastu dodał pola wtedy lokatorowie pobierać będą piątą część opłaty od nich. — Lokatorowie posiadać będą co 5 dwór i co 5ty sklep sukien (których ma być 16) co 5 kram (institam) których ma być 12 opłacając po jednym fertonie; jedna jatka rzeźnicka i jeden stragan chlebowy będzie należał do Kościoła S. Mikołaja; do lokatorów zaś szlachtuz i 2 łaźnie. — Wolno imstawiać młyny na Rabie, ryby łowić, stawy zakładać oraz paść bydło w okolicy — Wolny wrąb dla miasta na milę do koła w lasach — Wolno im towary bez opłaty po ~~Królestwie~~ księstwie wozić — Zradaje im prawo teutońskie, zakazuje szlachcie ich dobra gabać per detentationes vulgo anevank — Mikołajowi synowi Volkmara daruje Król ziemię obersar vulgariter (Obersharn) na której stoi wieś Chodinyjcko — Sędzią i wójtem mianuje Mikołaja syna Volkmara który ma sądzić wszelkie sprawy świeckie mieszczan i wsi przyległych podług prawa niemieckiego i który tylko ~~Królowi~~ księciu ma podlegać — Żupnicy i ich pisarze będą tylko od Króla sądzeni i wójt nie ma sądzić tych spraw co się stały w żupie (infra et intra montes seu schachtas — szybów solnych) — Dan w Korczynie 1253 d. 3tio calend. Martii — Przywilej ten Król Zygmunt na prośbę Mikołaja Czikowskiego kasztel. połanieckiego i wójta dziedzicznego bocheńskiego potwierdził na sejmie Piotrkowskim 1528 feria 2a post festum Purificationis Sanctissimae Mariae

2 Leszek czarny w Krakowie 1288 potwierdza iż z Wieliczki (Magnum Sal) żupnicy opatowi tynieckiemu co rocznie pod karą grzywny złotej 40 grzywien srebrnych i co tydzień jedną miarę soli wypłacali (modius) (z Szczygielsk. Tinecia) p. 91 k. 3/4

Kazmierz funduje
urząd barkmiſtrzow:
ſtwa.

3. Kazmierz [illegible] Król w Żarnow:
cu 1355 die dominica in octava aſsumtionis S. Mariae Virg. zważając na wierne ſtrenui uſługi) Han:
Kona dziedzica z Zaklicyna i wojta Wielunickiego [illegible] i pieczołowitość około porząd:
nego utrzymywania ſzacht i zarządzania działow (operas alias działa) jemu i wſzyſt:
kim jego naſtępcom (magiſterii in zuppis) zupnictwa w Wieliczce i ſukceſorom jego ~~od~~ każe
wypłacać co tydzień w ſobotę pół grzywny ſamotrzeć (z dwoma pachołkami) 2 ſuknie letnią i
zimową, ordynaryję wſzyſtkowadzienną, oraz ze ſkładki wſpólnej (de jure bipennali ipſum
barkmagiſtrum concernente alias thoporowe) 3 grzywny, 2 Korce owſa, wagę ſiana tyle
ile dla 3 Koni codziennie wyſtarczyć może; ma za to dozierać aby ſię w górach ſzkoda nie
ſtała za którą odpowiadać będzie. Urząd ten może Hanko Komu chce ſprzedać lub ſpuścić.

Ludwik Król 1381
w Wieliczce pozwala
Hankowi z Zakliczy:
na poſiadać własnych
robotników w Bochni
narusz. VII x. II ſtr. 163.

— Król Jan Albert w Krakowie feria 2a proxima poſt feſtum S. Lucii 1498 na proſbę Pawła
Sworcz magiſtra montium w Wieliczce i żupnika Krakowſkiego erekcyję tę urzędu bark:
miſtrzowſkiego potwierdził — Oba te przywileja potwierdził Król Zygmunt w Krakowie
1510 feria 6a poſt feſt. S. Jacobi ap. proxime na proſbę Zayfreda Bethman conſula Krakowſ:
kiego i barkmiſtrza wielickiego z powodu niezgody rębaczów i ſtolników (robiących dziury
i chodniki - loże) potwierdził ten przywilej dodając aby według dawnego zwyczaju każden
Barkmiſtrz miał pod ſwą władzą 12 pieczowych pomagających ſtolnikom, tych może on za
pozwoleniem żupnika najmywać a każden obowiązany mu płacić po 4 groſze, może
ich barkmiſtrz karać i oddalać F Mſcr. p. 93. Kart 2½

F Przywilej ten
potwierdził Zyg:
munt Auguſt na
proſbę Floriani Mor:
ſztyn fodinarum
vielic. magiſtri
Vilnae ſabbat. ante
feſt. S. Staniſl. in
majo 1558 i Król
Stefan Batory na
proſbę nobilis Flo:
riani Morſztyn de
Raciborſko ma:
giſtri montium
vieliciens. 1583.

4 Król Kazmierz w (Lemburga) Lwowie in craſtino purificationis S. Mariae V. 1367 [illegible]:
Vachnoni Thepthuch de Thismienicza daruje źródła ſolne w górach Królewſkich
Nowicza i Wtropo (Utoropo) na Ruſi retro Coloniam ſituatas na wieczne czaſy — Król
Zygmunt Auguſt 1553 w Krakowie feria ſexta poſt dominicam jubilate proximam
potwierdza ten przywilej na proſbę Katarzyny wdowy po Janie Tworowſkim wojewo:
dzie podolſkim. (Mſcr. p. 100 K. 1)

5. Król Kazmierz 1368 w Sandczu feria 3a proximam poſt dominicam reminiſcere
Janowi Gładiſz procuratorowi ſandeckiemu w zamian za jego dobra Brzeszcze
w obwodzie bieckim leżące jemu i jego naſtępcy pozwala w żupach Bocheńſkich wyjmać
ſól z 4 ludzmi oraz daje jemu i jego naſtępcom w żupie Bocheńſkiej wiecznie urząd
barkmiſtrzowſtwa (t.j. mają mu co tydzień pół grzywny wſpólnej płacić, co roku ſuknię z
ſukna i poſtaw ſukna w cenie 5ciu grzywien, oraz wydatki dla niego i dla 2 ludzi oraz na 3
Konie, może on karać i oddalać robotników. Mſcr. p. 102 K. 1¼

6 Król Władyſław w Niepołomicach 1393 ipſo die S. Martini wydaje przywilej porządku w
żupach bocheńſkich: Kopacze i robotnicy mają oni i ich ſukceſſorowie pracować w tych miejſcach
(fornaces dictae piecze et parietes vulgariter ściany) gdzie pracują i nadal podług przepiſów
Króla Kazmierza byleby ſzkody nie robili, innych miejſc kopać bez pozwolenia żupnika im
niewolno — Bez pozwolenia Krolewſkiego niewolno robotnikom miejſca w kopalniach zmieniać —
Król może do roboty tyle pachołków (famulos dictos otroki) naſłać ile ſię mu podoba —

Robotnicy pracować mają w górach według dawnych rozporządzeń od S. Michała aż do zielonych świąt bez wymówki, a gdyby w innym czasie potrzeba było tedy ich Król listem swym wezwie do tego. Rębaczom i robotnikom wolno było wchodzić i wychodzić z Kopalni w kiedy chcieli, lecz nie wolno robotników słowami aus aus od roboty odganiać; a gdyby się to który odważył wołać aus aus tedy ma być oddalony — Król Kazimierz w Krakowie sabato ante dominicam reminiscere proximo 1450 na prośbę Jakuba Czudny, Mikołaja Łyowko, Jana Chobath, Bartłomieja i innych Kopaczy urządzenie to potwierdził   mscr. p. 127 K. 2½

67. Król Władysław Jagiełło w nowym mieście Korczynie 1399 ante festum nativitatis S. Joan. Bapt. pozwala w Kopalniach bocheńskich Mikołajowi Bochner na swą korzyść kopać w szybie (in novomonte) i jego sukcessorom prócz tego pobierać 60 groszy szerokich co sobotę pobierać z owej góry za to że tenże Bochner swoim kosztem otworzył nową górę (wyciąg tylko)

8 Król Kazimierz Jagiellończyk w Piotrkowie 1487 sabato post festum conversionis B. Pauli Walentemu Altaryście ołtarza S. Krzyża w Kościele parafialnym bocheńskim pozwala używać dwa opera montana alias [illegible] działa które kupił od stolników: Mazaneck et Franek w kopalniach bocheńskich   mscr. p. 166 K. 1.

9. Krolowa Elżbieta żona Kazimierza Jagiellończyka w Krakowie 1487 in crastino exaltationis S. Crucis ponieważ jej mąż ~~zast~~ wziął u Konsulów krakowskich w summie 2000 złotych węgierskich zastawił jej suknie z atłasu i perel i [illegible] po 500 grzywien płacił [illegible] z żup krakowskich przeznaczonych dla Królowej corocznie aż do spłacenia summy; Królowa nakazuje Gregorzowi de Ludbrancz praeposito Sandomiriensi et S. Floriani in Kleparz podkanclerzowi Królestwa et zupparum factori seu alteri zuppario, aby owe 500 grzywien aż do spłacenia całej summy winnej z żup regalnie wypłacał.   mscr. p. 168 K. ¾

10 Król Zygmunt w Krakowie feria 3a post festum S. Sophiae proxima 1507 Maciejowi Drewickiemu biskupowi przemyskiemu pozwala w dobrach biskupskich jemu i jego faktorowi Oktawianowi de Florentiis szukać soli i otwierać Kopalnie — [illegible] mscr. p. 209 K. ¾. Tenże Oktawian wraz z Janem Gladass dostał pozwolenie szukania minerałów w powiecie bieckim od Króla 1507.

11 Król Zygmunt we Lwowie feria 4a die Assumptionis V. Mariae 1537 pozwoliwszy na wstawienie się Jana Tarnowskiego Kaszt. Krak. Starosty sandomirskiego Janowi Bielawskiemu in zuppis nostris opodal Dolyny w powiecie Żydaczowskim do 2 wieży (duo caldaria alias czrany - czruny?) brać potrzebną do warzenia soli ilość surowicy, nakazuje żupnikowi ruskiemu aby mu nie wzbraniał tego   mscr. p. 243 K ½

12. Król Zygmunt w Krakowie feria 3a post dominicam Cantate proxima 1538 Stanisławowi Braniczkiemu i żonie jego Annie dziedzicom wsi Dolhae et Moszin w obwodzie Stryjskim pozwala 2 okna solne w ich dobrach ~~do~~ otworzyć i sól z nich warzyć   mscr. p. 244 K. ½

13. Król Zygmunt III w Warszawie 1598 sabato ante dominicam misericordiae proximo w sprawie o posiadanie Kopalni siarki we wsi Swoszowice między instygatorem Królewskim Gasparum Kinder a posiadaczem Mikołajem Perous (Pernus?) przysądza temuż Mikołajowi dziedzictwo Kopalni w Swoszowicach. (Mscr. p. 356. K. ¾)

13 Król Władyſław II w Warſzawie d. 8 Maja 1647 dowiedziawſzy ſię od Adama z Kazanowa na Czaſnikach Kazanowſkiego marſzałka nadwornego ſoleckiego boryſowſkiego bielſkiego Kozinieckiego Wareckiego, Nowotarſkiego Staroſty iż w Staroſtwie nowotarſkim i czorſztyńſkim ſą różne kruſzce:, pozwala tamże ſzukać kruſzców, przyczem miaſto Nowytarg i ſtaroſtwo Czorſztyńſkie mają ſię rządzić prawem gorniczym nadanym dla Kopalni Olkuſkich 1426, 1465, 1491 i 1505 uwalnia od olbory (dzieſięciny Królewſkiej) na lat 10, pozwala ſprzedawać złoto i ſrebro, uwalnia górników od zerów Królewſkich, pozwala brać drewno z laſów Królewſkich mſcr. p. 381 k. 3.

14 Król Jan Kazmierz w Grodnie 15 Lutego 1653 Tituſowi Liwiuſzowi Boratyniemu architektowi Królewſkiemu mineram ferrariam ſeu fundum minerae ferrariae in villa Zawadow capitaneatuſ Zavorovienſis wykupić z rąk zaſtawionych i w dożywociu trzymać mſcr. p 391. k. 1.

15 Kazmierz W. 1368 feria 6ª poſt conductum paſchae na zamku Krakowſkim przez ręce piſarza ſwego i podſkarbiego Demetriuſza ſpiſał ſtatuta dla żup bocheńſkich i wielickich które Kazmierz Jagiellończyk na ſejmie w Piotrkowie 1457 feria 5ª infra octavas feſti pentecoſtes potwierdził. F Statut ów naſtępujący: Ponieważ przy wydzierżawieniu żup Trukla, Henzel (Wenzelburg), Buta, Leſzko żyd (Judaeus) Bartko Monetarius, Arnoldus Welkier proceſowali ſię względem pozoſtałości ſoli (remanentias) przy oddawaniu żup więc Kazmierz ſpiſał zwyczaje żupnicze które zachowywali dawni żupnicy jako to: Lorinuſ Gallicuſ, Albertus (qui menſuram minuti ſalis minoraverunt), Petruſ Vinricuſ, Godfriduſ Gallicuſ, Adam xiądz, i Mikołaj żupnik — Król zwołał Komiſyę złożoną: a) z Duchownych: Floriana biſkupa Krak, Wilk Kanclerz Krak. Zawiſza archidyjakon Krak. Janko podkanclerz i t.p. Jana Jelitkowicza który na ten czas z Leſzkiem żydem trzymał monetę b) z świeckich: Jan Melſztyn kaſztel. Krak. Neorza wojew. Krak. Wafroſzki podſędek Krak. Mościwoj z Kwiliny podkomorzy, Otto z Pilcy, Świątoſław podſkarbi, Dymitr ſkarbnik, Małocha dworny wielkorządca, Szczepanko budowniczy (magiſter murorum) d) z żupników: Czyndel ſtygar z gor Kutnych, Tyſzkracz z Iczyna, Bernard ſtygar z Węgier, ſtygar Kazmierki oraz dawni żupnicy: Piotr Vinrici, Godfriduſ Gallicuſ, Adam xiądz, Adam żupnik który trzymali żupy za czaſów Kazmierza oraz nowi żupnicy: Frita, Leſzko żyd, Wenſelburg, Bartko Monetariuſ. Arnold Welkier oraz górnicy Arbertuſ barkmiſtrz, brat Hankona de Mellerſelmicz, Jan Paulini podżupek wielicki; Rorejek cieśla żupny, Giſzko ſtygar wielicki; Czandyſz z Opawy podżupek wielicki, Renatuſ barmiſtrz z Bochni, Jan pleban żupniczy bocheńſki; Czkufunſ cieśla żupy bocheńſkiej, Bulejn barkmiſtrz z Bochni, Jan Zrokendorſ ſtygar z Bochni Kuta barkmiſtrz z Bochni, Piotr Veruſch ſtygar bocheńſki. Komiſyja ta uchwaliła co naſtępuję: Żaden z panów nieśmi odwiedzać żup pod karą śmierci bez pozwolenia Królewſkiego dla tego że Neorza wojewoda zjechawſzy do żup kazał ſię częſtować za co ſię Król tak mocno rozgniewał, że go ledwie panowie przeproſili — Żupnik pod karą śmierci i utratą majątku nieśmi przyjmować i żywić koni ſzlacheckich wyjąwſzy Królewſkie — Żupnik rębaczom ſoli od bałwana (bancuſ) ma płacić po 3 groſze nie licząc w to tragarzy — Żupnik ſprzedawać będzie na rachunek Królewſki Sól przez Króla dla ſzlachty wyznaczona w Wieliczce po 5 gr. w Bochni po 6 gr. wrachowawſzy już w to robotę — Sól kruſzkowa (minutum ſal) ma ſprzedawać miarę po 4 groſze. — Sól dana od Króla ſzlachcie lub xiężom nie ma wchodzić w rachunek królewſki — Żupnik nie śmie ſoli ſprzedawać

F dlatego że żupy bocheńſkie i wielickie przez częſte zwiedzanie ſzlachty znacznie były nadwerężone.

ſoli komu innemu tylko mieſzkańcom Wieliczki, którzy ſól znowu innym na ſkładzie Krakowſkim
ſprzedawali – Kupcy bocheńſcy mają prawo ſól czystą prowadzić do Moſkwy, Ruſi, Szlązka, Litwy, Lub-
lina i do ſkładu Krakowſk. na ſprzedaż – Sól do Węgier ma być cetnar po 4 groſz. ſprzedawana (rachując
iści żapie
(7 ſkojców na złoty węg.) do Spiża także po 4 grosze (rachując po 8 ſkojców na złoty węg) Węgrzy zakupując
ſól w Wieliczce nieſmią jej ſprzedawać w Polſce pod utratą koni i wozu – Żupnik ma żywić konie Króla
i do 4 koni jednego parobka utrzymywać na koſzt Króla – 6 ubogich w Wieliczce i 6 ubogich w Bochni
mają codziennie doſtawać chleb a co roku ſuknię = Żupnik odbierając żupy ma ſobie rachować
bałwan ſoli w Wieliczce po 5 gr. w Bochni po 6 groſzy. kamień ſoli po 6 gr. kilofy żelazne po pół groſza, przy
zwrócie żup ma wſzystko nazad oddać Żupnik ma ſprzedawać bałwan ſoli ſześc cetnarowy po 1½ grzywny
osim cetnarowy po 2 grzywny Krajowcom a zagranicznym po 2 kopy; ſól Kruſzkowa ſześć miar po grzywnie.
– Jeśli zaś Król daruje komu ſól tedy ma być rachowany bałwan po ½ grzywny, miara ſoli Kruſzkowej
po 4 groſze [illegible] beczka po ſertonie, cetnar w Wieliczce po 6 groſzy, w Bochni po 8 groſzy; dla Króla ſamego
w Bochni w Wieliczce po 8 groſzy
bałwan ſoli po 6 groſzy przy oddawaniu żup – Żupnik przy zdawaniu żup może tylko 300 bałwanów
do ſkładów Krakowſkich wywieść – Żupnicy albo dzierżawią za pieniądze żupy, albo trzymają do
wiernych rąk (na rachunek) – Żupnik oprócz rachunku ma Królowi darować [illegible] 100 czerw. zł. a Królowej 50
nieliczac to w rachunek, ma żywić konie inwentarskie – Żupy mają być najmniej za 18000 grzywien wy-
dzierżawione = Płaca urzędników w żupie ma być następująca: podżupek (vice zupparius) ½ grzyw.
tygodniowo, ſztygar w Bochni 1 ferton, ſztygar w Wieliczce 7 groſzy, ważnik (penſator) w Wieliczce 7 groſzy i
trzecią część od wagi, ważnik w Bochni 6 groſzy i 4tą część z Karbaryj (warzelni) – Przełożony warzſtwa
czyli warlaby (carbarius) w Wieliczce 7 gr. Służebni zaś: szafarz w Wieliczce 7 gr. i małe ſkóry ſzafarz
(procurator) w Bochni 6 gr. piwnicy (pincerna) 2 gr. ſzafarczyk czyli podrzeczy (vice procurator) 2 gr.
ſtrzelec (ſagitarius) 4 gr. kuharz 4 gr, podkucharz 2 gr, myjący miſki 2 gr, odzwierny [illegible] czyli
wrotny 2 gr. Komorzy (camerarius) dozierający by ſól nie była kradziona 4 gr, palacz 2 gr, podſkarbi
2 gr, leśny 4 gr, procz tego co roku każden urzędnik i ſłużebny doſtaje dwoje ſukien zimowe i
letnie i co miesiąc boty. – Żupnik tylko kwity ſolne ma wypłacać oraz przez ręce podſkarbiego
Król. ma mu być za ſól płacono która Król aſsygnuje. – Zapiſy zaś na żupach które nie ſzły
na rachunek Królewſki były następujące: Kapituła Krak: Kapituła gniezn. po 100 grzywien –
prebendarz ś. Staniſława w Bochni co kwartał 2 grzywny i ma mieć jednego ſługę w żupie a
drugiego do ołtarza oraz prebendarzowi i jego ſłudze po ſukni – Pleban w Bochni co tydzień grzywnę
pleban w Wieliczce co tydzień ſoli Kruſzkowej korzec, plebanowi de Collo celarii 5 grzywien i 8
łokci ſukna krótkiego de Thuna, plebanowi w Niepołomicach co roku 4 kamienie łoju i tyle woſku
wikarym Krak. Kapituły co roku 66 miar ſoli Kruſzkowej – Hankoni de Steberim za urządzenie w Wieliczce
karbaryj jemu i jego potomſtwu co roku 30 grzyw. Zakonnicom w Wrocławiu i obozowi Król. ſól w
bałwanach – Jan [illegible] Kaſztelan Krak. i jego brat Rafał z Tarnowa pokazywali przywilej na barkmiſtrzow-
ſtwo w Bochni według którego miano im co tydzień kopę [illegible] groſzy płacić, jednak Król i komiſsyja
przywilej ten ſkaſowali – Żupnik odbierając żupy ma dać podkomorzemu poſtaw ſukna Machlic-
kiego w wartości 10 grzyw. podkomorzy inſtalując żupnika nie ma ſchodzić do żup na dół lecz na
wierzchu górnicy (ſectores) bankiet złożony z miary owſa 8 kurcząt, kopy chleba, pół ćwierci wołowiny,
i napój – Podkomorzy obierał konſulów w Wieliczce na ś. Jana Chrzciciela a w Bochni w nowy rok – Do
żup może tylko na dół podſkarbi Królewſki Dymitry ſchodzić gdy odbiera pieniądze – Żupnika może
tylko ſam Król ſądzić, Żupnik ſądzi ludzi należących do żupy – Aby [illegible] góry ſolne zbyt prędko nie
niszczały, mają w Bochni i Wieliczce robić w kopalni 60 rębaczy (ſectores) zwanych ſztolnikami wra-
chowawszy w to pomocników, mają oni ſłuchać żupnika i ſztygara, pracować mają ciągle od ś. Marcina

⌊ nie rachując to Królowi

do zielonych świąt a w razie potrzeby od S. Michała do zielonych świąt, pomocników (tragarios) nieposłusznych może ~~[illegible]~~ ze służby odprawić — Barkmistrz (magister montium) nie będzie pobierał żadnej płacy tylko ~~[illegible]~~ swoich kopaczy własnym kosztem trzymać będzie tyle ile mu dawniej dozwolono cieśla zaś pobiera co tydzień ferton z wiktem i ubiorem — W każdej górze dwóch piecowych (fornatores) wyszukiwało miejsca do kopania a żupnik wyznaczał rębaczy do roboty

Vol. leg. I f. 159–170. Joan Vinc Bandtke: Jus polonicum 1831 str. 174–183. Łabęck. p. 105 k. 9¼

Dzieje Wieliczki

Konrad Xiążę Łęczycki i Krakowski stryj i opiekun Bolesława wstydliwego r. 1242 Klasztorowi tynieckiemu zapisał na świecę do mszy żałobnej za zmarłych z rodu Piastów alveum salis (korzec) ad magnum sal, vulgariter Łodnia nuncupatum. — Władysław Jagiełło r. 1398 nadał Wieliczce prawo magdeburskie. Najważniejsze zapisy na żupach wielickich miały klasztory, kościoły i osoby duchowne. Bolesław wstydliwy r. 1249 nadał Klasztorowi wąchockiemu dziesięcinę z soli, Klasztor na Skałce w Tyńcu i inne — Zygmunt August nadał barkmistrzowstwo r. 1558 dla Morsztyna. — Na żupach miewały Królowe zapisaną swą oprawę. Za Kazimierza W. żupnicy i przełożeni gór (barkmistrze) trzymali sól do rąk wiernych z obowiązkiem płacenia rębagom podług taxy, płacili oni Królowi za to arendę — żupy trzymali przed r. 1434 Abraham Czarny za 1500 grzyw.; z Bożyc (Ziger) od roku 1434 dzierżawili Antoni de Florentiis i Serafin ~~z~~ mieszczanin Krakowski trzymali także i żupy ruskie trzymał. Żupy ruskie płacił 16,000 grzyw. rocznie — r. 1462 Jerzy Morsztyn za 18,000 grzyw. rocznie (Dziedziczne urzęda w żupach posiadali Morsztynowie, Betmanowie (1510) Sapiehowie 1515 Bonarowie. — r. 1578 trzymał do rąk wiernych żupy Prosper Prowanna starosta będziński — 1581 Sebast. Lubomirski — 1583 Florian Morsztyn barkmagister — 1590 Hiacynt Młodziejowski podskarbi nadworny — 1598 wziął je na lat 4 Stanisław Kryszkowski — Na żupach zapisywano też ~~[illegible]~~ Królewskie długi — r. 1489 Matiaszowi xięciu raciborskiemu za 2300 czerw. zł. dano w zastaw — 1509 Leonardowi Fogelwedder — 1583 Morsztynowi

Stan Kopaln r. 1569: Od pierwszego pokładu soli zaczynało się 1 piętro (kondygnacyja) skąd się 6–8 stóp wysokie i szerokie chodniki się rozchodziły. Miejsce duże próżno zwano komorą większa komóra wybrana zwała się szerzyzną mniejsza ~~[illegible]~~ działkiem, miejsca które woda zalewała ~~ba~~ klem, miejsce gdzie dla nieczystości góry nie można było iść dalej zwano polednią. Z góry prowadził na pierwsze piętro szyb a z pierwszego piętra na dół szybiki; w komorach dla mocy dawano kaszty drewniane które za Sasów zarzucono zostawiając filary solne. Żupy się dzieliły I) Stare góry 1) Szyb Królewski (mons regis) 32 łatrów głęboki wybrany i pusty robiono w 2 komorach gdzie robotnicy mieli 6 wydziałów czyli łożów 2) Szyb [illegible] Bonerowy od Jana czyli raczej od syna jego Seweryna Bonera 1537 rozpoczęty, dziś zasypany głęboki 44 łatrów miał 12 komor a łożów 7 gdzie robiono 3) Szyb Buzenin d. 12 czerwca 1564 rozpoczęty od Hieronima Buzeńskiego sekret. król. i żupnika głęboki 52 łatrów miał 7 łożów 4) Szyb wodny w XV wieku pogłębiony 5) Szyb którym drzewo hinguja spuszczają II) Nowe góry 1) Szyb Seraf. 1442 rozpoczęty Mikołaja Serafina żupnika miał komor 8 łożów 35 — Przez tego warzono na 8 panwiach wodę słoną w Kasbaryi która 1724 dla braku drewa czynna być przestała. R. 1745 zapadł się kawał z góry podobnie jak r. 1762 niedaleko warzelni w wschodniej części miasta kilka domów przyczem kilka ludzi życie postradało. Jest także w Wieliczce kilka szybów zapadniętych: Swadkowski, Gorzyszewski i Świętosławski

Petrus Licaraj mercator de Venetiis arendator zupp. krak. 1433.

Nicolaus de Tarnawa arendator zup. crac. 1444.

Nicolaus Seraphin gladifer crac. arendator zup. 1456.

Gregorius Lubrański archidiac. crac. zupparius 1470.

R. 1434 Król wypuścił Abrahamowi Czarnemu dzierżawę żup bocheńskich i wielickich oraz dochodów olkuskich i ceł krakowskich za 2000 grzyw. rocznie ~~[illegible]~~

Jan Boner Kaszt. sandecki starosta rabsztyński, oświęcimski żupnik olkuski i wielicki wykupił od Zawisza Czarnego (Schwortz de Wytkowice) mieszczanina krak. a potem żupnika krak. i starosty Korczyńskiego kilka starostw ziemię oświęcimską i żupy ruskie; od Seweryna Betmana F

F z którego siostrą a córką Zygfryda się ożenił wykupił za 14000 dukatów ziemię spiską i olborę olkuską.

R. 1655 Szwedzi w żupach ogień podniecili (Celarii Nova deſcript. p. 131) r. 1696 wſzczął ſię ogień przez nieoſtrożnoſć z ſwiatłem i trwał kilka mieſięcy; r. 1771 był pożar z podobnej przyczyny.

Za Zygmuntów byli naſtępujący I urzędnicy: żupnik (zuppariuſ) podżupek (vice-zuppariuſ) bachmiſtrz (magiſter montium) piſarz (notariuſ) ważnik penſator) ſtigarów 2 (ſtigarii) hutmani (dozorcy zechhauſów gdzie ſól ciągną)
warzabny (cantarius) kapelan
i ſzopni II) Służebni: Szafarz (procurator) podrzeńcy (vice-procurator) leśny (ſilvanuſ) podleśny, ſtrzelec (ſagittariuſ) wrotny (portulanuſ) woźnica (auriga) pieſzy (famuluſ) ſtróże (cuſtodeſ) palacze (calefactoreſ) kowal (faber) ſtelmach, powroźnik, łaziebnik, panewnik, cieśla, kuharz, piwniczy III Robotnicy (ſectoreſ) czyli ſztolniki pracowali w łojach prócz tego pracowali parobcy (czyli żabni) (raniſtae) kopiąc w opuſzczonych łojach, piecowi (fornatoreſ) wycinali chodniki rożni (tragarii) wyciągali wykopaną ſól kołowrotem, walacze odwalali bałwany wycięte, wozacy wozili okruchy które beczkowi ładowali w beczki. W Karbaryi pracowali: 2 warzyſzów (coctoreſ) 2 łopatników, rębacz, 3 zaſalaczy, bunowy (wyjmujący rum) 3 rozlewaczy. Z jednej panwi wywarzano soli 5½ ćwierci na godzinę warzono w lecie 5 w zimie 3 panwie. — R. 1569 pracowano w Wieliczce w 121 łojach między temi były łoje królewſkie, klaſztorne, prywatne (n.p. Piotr Sepi r. 1487 doſtał pozwolenie kopania w dziale) Sól była: 1) bałwan (sal bancatum) r. 1569 koſztował 4 duk. ważył 8 centn. po 160 funtów 2) ſól centnarowa (kruchy) (fortalia) koſztował cetnar 6 groſzy 3) ſól beczkowa (ſal vaſorum) na wagę ſzła 4) Sól warzona na miarę cetnar po 8 groſzy

R. 1569 wykopali kopacze i żabni 16243 bałwanów, piecowi 12686 cetnarów, warzonki zrobiono 42,493 miar za tę ſól wzięto 30,139 zł 28 gr 4½ den oraz 8086 dukatów i ſtawińſkich złotych 332. Wydatki były: 1) wydatki domowe 6667 zł 24 gr. 10 den. 2) penſyje duchownym 1909 zł 8 3) penſyje świeckim 2288 zł. 24 gr. 12 den. wydatki żupy 14952 zł. 3 gr. 13½ den. Wydatki dla Bochni 77 zł. W ogóle wynoſiły wydatki 25,895 zł. 5½ den. Czyſty dochód dla Króla wynoſił 7338 duk. 49 gr. 5 den i 332 złot. ſtawińſkich.

Bochnia R. 1564 był tu podżupkiem Jan Gutowſki ſztygarem Maciej Poſt. Kopalnie bocheńſkie r. 1569 dzieliły ſię na I) Stare góry 5 ſzybów: 1) Florentia 36 łatrów głęb. 2) Duſzlak 26 łatrów głęb. 3) Wieczny 33⅓ łatrów gł. 4) Szewczy 36⅓ łat. gł. 5) Szyb królewſki. II Nowe góry 2 ſzyby: 1) Bochner czyli Kierath wykopany 1399 przez Mikołaja Bochnera 38 łatr. głęb. 2) Sindar do wyciągania wód ſłonych. Łojów w których pracowano było 115 między temi Prywatnych 44 wójtowſkie 2, Szpitala bocheńſkiej S. Leonarda 5 Klaſztoru bocheńſkiego 2 Szpitala bocheńſkiego 12, Kościoła S. Mikołaja 6, bractwa Matki bożej 4, Kmitów 6, Klaſztoru Bożego ciała w Krakowie na Kazmierzu 4, Mniſzek na Zwierzyńcu 4, Króla 23 Kanclerza Ocieſkiego 3. — R. 1555 Jan Fajgiel ſtollae ilcuſienſiſ magiſter doſtał pozwolenie od Króla ſzukania ſoli bałwanowej w Bochni i w r. 1556 rozpoczął bicie ſzybu na Kaliſzynie za Bochnią który r. 1568 do głębokości 27 łatrów doprowadził. — R. 1569 wydobyto z Bochni 6264 bałwanów i 8205 cetnarów i 15,293 miar warzonki za co wzięto 13,744 zł 36 gr. Wydatki zaś wynoſiły 15,520 zł gr. 9. który brak ponoſiła żupa wielicka. Ciążyły żupy bocheńſkie liczne donacyje i penſyje n.p. uniwerſytet Krak. 65 zł. rocznie ołtarz w Olkuſzu 10 zł i t.p. Wſzelako inne lata były pomyślniejſze. Z żup Krakowſkich był dochód r. 1565 = 45676 zł. 2 gr. 7½ denar. r. 1566 = 46727 zł 04 gr. 8 den; r. 1567 = 40,694 zł 2 gr. ¼ den; r. 1568 = 35417 zł. 3¾ den; r. 1569 ~~I~~ 26,764 zł 11 gr. 5 den. R. 1631 z obu żup i Karbaryi 144828 zł. 24 gr. t.j. z Wieliczki 80828 zł 24 gr. z Bochni 40000 zł. z Karbaryi 24000 gr.

Za Kazmierza W. r. 1368 miały Królowe wiano 50 dukatów rocznie później od Bony r. 1519 pobierały każda Królowa donum nuptiale rocznie 2000 dukatów.

Cena ſoli była nieco wyżſza niż w Wieliczce.

R. 1661. donum nuptiale z Bochni brała Królowa 6000 zł

Sebaſtyjan Lubomirſki burgrab. Krak. i żupnik wielicki wybił we wsi swej Lednicy r. 1581 ſzyb zwany Lubomierz, lecz poźniej nabyty od Króla i przyłączony do żup Wielickich w końcu XVIII już w nim nierobiono znajdował się w polu wſchodnim, Lubomirscy doſtali za to Porębę. Drugi ſzyb Lubomirſkich był we wſi Swiercza graniczącej na wſchód z Wieliczką zwał ſię Kunegunda. R. 1635 na ſejmie wyznaczona komiſsyja do oſzacowania tego ſzybu i zapłacenia go Staniſław. Lubomirſkiemu wojew. ruſk. (Vol l. III p. 831) lecz gdy do ſkutku nie przyſzło Michał Korybut 1669 zapewnił Lubomirſkim poſiadanie tego ſzybu (Vol. leg V f. 27) i to Jan III r. 1674 (Vol l. V f. 275) August II r. 1699 (Vol l. VI f. 33) i August III r. 1736 (Vol leg VI f. 629) nieprzyszło do ſkutku pomimo że względem wynagrodzenia wyznaczono komiſsyje r. 1717 (Vol leg VI p. 292) r. 1726 dla kupienia lub zamiany od xiężny z Lubomirſkich Sanguſzkowej (Vol. leg. VI f. 447.) a oſtateczna Komiſsia za Stan. Aug. r. 1768 względem oſtatecznego tych ſzyb zajęcia (Vol leg VII fol 673)

Największe korzyści z żup i ſoli miała ſzlachta która miała prawo zakupywać ſól w Bochni i w Wieliczce i po ſkładach za bardzo niſkie ceny niż ſie a niżeli mieſzczanie i kupcy. Poniewaś z bliższych okolic dla ſzlachty co 4ty niedzieli a dla odleglejszych ſtron trzy razy rocznie termin do ſprzedaży tej ſoli był wyznaczony zwano ją przetoż ſuchedniową. Kazmierz Jagiellonczyk 1454 w Nieſzawie na ſejmie nakazał aby ſzlachcie 3 razy do roku ſoli cetnar w Wieliczce po gr. 6 a w Bochni po gr. 8 był ſprzedawany (J. V. Bandtkie Jus Polonicum ſtr 288) Za Jana Kazm. 1654 ſprzedawano ſzlachcie bałwany po 4 zł. 4 gr. a beczkę po 6 zł. Jeſzcze Stan. August zapewnił ſzlachcie r. 1764 ſprzedaż ſoli ſuchedniowej podług Wyrwicza (Geograf. powſz. 1773 ſtr 277) wydawano rocznie wtedy 214000 cetn. za 65752 zł. gr. 6. (!) dawniej zaś ſprzedawano z żup Krakowſkich 163500 cetn. dziſiejszych z żup ruſkich 342,000 cetr. ſoli ſuchedniowej za 140000 zł. cenę bardzo niſką; przeto Wieliczanie i Bochnianie mieli prawo trudnienia ſię handlem ſoli. Sól ſuchedniowa tak tanio dawano iż robota częſtokroć więcej wynoſiła od płacy za nią pobieranej. Za Staniſł. Auguſta r. 1773. Adminiſtrator ſalin brał rocznie 24000 złp. penſyi i 100 beczek ſoli; podżupek 12000 złp. budowniczy (Markſcheider) 8000 złp. rocznie.

Gatunki ſoli 1) Sól zielona dzieli ſię na zupełnie nieczyſta: błotnik, ſól lodowata ſzibſalz) Spiża czyli zbita (Metalſalz) i ziarniſta: jako to makowica Makówka (Mohnſalz) ſiemlarka (Semmelſalz) i jarka (Jarolſalz) 2) ſzybikowa 3) Oczkowata (Augenſalz) gdy jeſt ſmaku goſkiego zwią ją octową (Adler ſalz) dawniej prowadzono tą ſolą znaczny handel do Anglii i Hollandyi; dziś wyrabiają z niej różne ſztuczki na miejscu.

Górnictwo w Polsce opis Kopalnictwa i hutnictwa polſkiego pod względem, technicznym historyczno-ſtatyſtycznym i prawnym ſkreślił Hieronim Łabęcki. Warſzawa w druk. Juliana Kaczanowſkiego przy ulicy miodowej No 493.—1841. T I ſtr 538 i tablic 6. na tablicy 5tej: Przecięcie poziome i pionowe Kopalni ſoli w Wieliczce z najnowſz. lit ← Tom II ſtr 551. —

Żupy ruſkie. Hurmany są to bryły w oſtrokręgach ſciętych ſuſzone ważą około
1½ funta; warzonka ſuſzona w ſolówkach z czubem ważąca około 125 funtów zwie
ſię zapiekanką, warzelnie dawne ſoli zwały ſię Karbaryje (od carbo węgiel) Solankę
czyli ſurowicę tężą najprzód (Gradirung) za pomocą cierni, aby miała należytą procen=
towość potem warzy ſię w dużych panwiach. Solanka galicyjſka ma 15 – 25 % ſoli. Kró=
lewſkie żupy ruſkie były w ekonomii ſanockiej pod Staroſolą i w ſtaroſtwie Drohobyckim
w Modrzycy, Stebniku, Solcu i Truſkawcu także w Kałuszu i Sołotwinie reszta była prywatne; Do r. 1785
nabył rząd wſzelkie warzelnie w zamian za dobra ſzlacheckie czyniące ½ lub ⅓ ich dochodu
Obecnie doſtarczają warzelnie galicyjſkie przeſzło 900,000 cetn. wied. warzonki.
Zygmunt Auguſt r. 1557 pozwolił Janowi Orzechowſkiemu otworzyć ſzyb ſolny do
warzenia w dobrach Monaſterzany i Jabłonicy, a r. 1558 Adamowi Siemiſzowſkiemu
we wſi Siemiszowo; r. 1560 zaś Katarzynie z Komorowa żonie Staniſława Orlika
żupnika we wſi Dolinie pod Lwowem.
Król Zygmunt I w Krakowie 1533 feria 4a ante dominicam quinquageſimae na proſbę
Mikołaja Phurth i Phyedora de Stharunya potwierdza dekret Mikołaja
Thaſsiczkiego de Lucyanowicze ſędziego i Jana Szluboſch de Puthniowicze podſędka
krakowſkiego (wydany w Krakowie feria 3a proxima poſt feſtum S. Michaelis Archangelis
1532) mocą którego wieś Dzyurakowo i ſzyb ſolny we wſi Starunya które Otha
de Chodecz wojew. ſandomirſki i ſtaroſta lwowſki zagrabił przyſądzają pierwotnym
właſcicielom Mikołajowi Phurt i Phyedor Dziurakowſkim (Żurakowſkim) naka=
zując aby Otha oddał im dochody które w czaſie zagrabienia pobierał. Przywilej ten
Zygmunta I potwierdził 1539 na nowo Zygmunt w Krakowie feria 4a poſt domi=
nicam oculi proximam właſcicielom Staruni i ſzybu ſolnego tamże
którego właſcicielami byli: Piotr Kolińſki, Iwan, Ihneth, Fedur, Jozep, Stephan,
Paweł Łazarz i Kilia Żirakowſcy. Mſcr. II 838. K. 2.
Żupy królewſkie ruſkie były puſzczane wraz z ruſkiemi w dzierżawę r. 1462
Jerzy Morſztyn wziął na lat 4 żupy ruſkie: przemyſkie w Łonie, ſamborſkie
w Jaſienicy, i ſanockie w Tyrawie pod temi kondycyjami jak je dawniej trzymali Piotr
Likaraj kupiec wenecki, Abram Niger, Antoni de Florentiis, Mikołaj z Tarnawy i
Mikołaj Serafin; poźniej były zaſtawione Pawłowi Czarnemu (Niger) mieſzczanowi
krakowſkiemu wraz z ziemią Oświecimſką za 14,000 czerw. zł. i dopiero je Jan Boner
za Zygmunta I wykupił. R. 1581 arendował żupy ruſkie Staniſław Herbart Kaſztelan
lwowſki: Król Zygm. Aug. 1556 dozwolił Staniſławowi z Kurzelowa warzyć ſól
na 2 panwiach we wſi (Król.) Nahajowicach (ekonomii ſamborſk.)
Wymierzenie nowego Szybu Bużenin w żupach Wielickich a 1564 d. 12 Julii. Za
ſzybem Bonerem na zagrodzie Kyryſsowej za żupnictwa Hieronima Bużeńſkiego
ſekret. Król. burgrab. Krak. ſtaroſty brzeźnickiego, Krzeczowſkiego. z powodu że piec
(chodnik) w którym były komory: Lutomirſko, Piaſki, Bużenin, miał 80 łatrów długości i
drugi piec 80 łatrów długi od ſzybu w którym były komory: Baloń, Brackie, Dobczyce,
[illegible] powietrza mało zdrowego dopuſzczał zaczęto na ogrodzie Kyryſzowym 1564 budować

nowy ſzyb który r. 1565 dokończono i Bużenin nazwano (Ambr. Grabowſki: Starożytności hiſtoryczne Krak. 1840 T. I ſtr. 35.)

Szyb Lois poczęto robić na zagrodzie Szypniowſkiej 1577 d. 25 Julii pod kierunkiem Floriana Morſtina Bachmiſtrza dokonano go 22 januarii [illegible] 1579 (Ob. Rozpoczęcie pogłębienia ſzybu Lois w żupach wielickich r. 1577 przez Bachmiſtrza Floriana Morsztyna. Ob. A. Grabowſki: (Starożytności hiſtoryczne w Krak 1840. T. I ſtr. 43)

W Wieliczce podziemia rodzajna na ſtopę kilka jeſt ił i margiel na kilka łatrów dalej kurzawka zwana żydz (na 3 do 4 łatry dalej ił tłuſty marglowy z gipſem na 3-9 łatr. potym ił ſolny (hałda) w którym znajdują kryſztały ſolne (ſzpak) W hałdzie rozróżniają iły mające ſię (mydlarka) iły bitumiczny (żuber) który z ſolą zmieſzany ſtanowi błotnik jeſt on przejściem do pokładów ſolnych które mają z wierzchu ſól zieloną a głębiej ſzybikową przedzielone od ſiebie warſtwą margla wapiennego.

Podſtawą kopalni jeſt piaſkowiec łupkowy.

Cena ſoli w Wieliczce r. 1661 kiedy żupy Krak. odbierane były z dzierżawy od Jul. Ferd. Barona z Jaroſzyna Bałwan ſzybikowej fl. 60 cetnar tejże 2 f – 10 gr. – bałwan zielonej 50 f. cetnar 1 ff 24 gr. Beczka oczkowej 30 ff beczka ſzybikowej 8 ff które zaraz podnieſiono na 10 ff beczka zielonej 7 ff podnieſiona na 9 ff ćwiertnie warzonki 6 ff. Sól ſprzedawaną beczkami zwano: rumówka, cebrówka, ſtochmalka, jatka – ſól twardą: bałwany, złamki, paſtyki, ſztuki, bochenki.

Urzędnicy w żupach. 1486 Nicolet Johan Jordan de Zakliczyn magiſt. mont. vielic. od 1498 – 1498 Paulus Sforz vel Schworc de Wytkowicze capit coryczenſis et zup. crac. – 1509 Leonardus Vogelweder arendator zupp vielic – 1509 Joh. Chirchowſki magiſt. mont. bochn. – 1510 Zygfryd Betman bachmiſtrz wielicki – 1510 Andreas do Koſcielecz theſaur. curiae et zup. viel. – 1510 Mathias Alemanni coctor (warzyſz) ſalis vielic – 1510 Johan Sopiha ſupr. ſecret mag. duc. lith. magiſt. mont. bochn – 1510 Johan Czurilo carbarius bochn. – 1510 Severinus Betman magiſt. mont. vielic +1515 1522 Jan Boner z Balic podſkarbi nadwor. ſtaroſta rabſztyn. i oświecim. żupnik Krak. – 1524 Seweryn Boner z Balic kaſzt. bieck. wielkorządca Krak. zup. Krak. – Joſt Ludwik Dyc (Decius) carbarius wielic. a 1549 do 1567 żupnik kr. – 1552 Hieron. Bużeńſki podſkarb. kor. żupn. krak. do 1565. 1558 Stanisław Morſztyn bachm. wielick. – [illegible] 1564 Ludwik Decius de Wola chełmska wielkorządca Krak. żupnik wiel +1576 – 1564 Jan Piaſkowſki podżupek wiel. 1566. – 1564 Jan Gutowſki podżupek bochen. do 1567 – 1566 Rafał Wolkowſki carbarius vielic – 1567 Erazm Morſztyn bachmiſtrz wielic. – 1576 Andrzej Taranowſki carbarius vielic – 1577. Florian Morſztyn bachmiſtrz wielic. do 1583 – Proſper Provana cap. będzin zup. crac. – 1581 Sebaſt. Lubomirſki arend. zup. cracov. – 1590 Hiacyntus Młodziejowſki theſaur. curiae et Korycinſki ſecret. reg. adminiſtratores zup. crac. 1595 Staniſł. Kuczkowſki arend. zup. crac. – 1599 Johan. Morſztyn mag. mont. bochn. – 1600 Adam Sipowſki kanon. Krak. ſalin. crac. praefectus – 1600 Andrzej Oleśnicki ſalin. crac. praefectus – 1619 Staniſł. Jaworſki architect. fodinar. boch. – 1638 Marcin German geometra żup wiel do 1646 – 1642 Adam Kazanowſki adminiſt. ſalin. crac. do 1646 – 1718 Marcin Borlach geometra żup wiel. – 1742 Jan Fryderyk Müllendorf geometra żup. wiel. – 1744 Jan Gotfryd [illegible] Gebhard geometra żup wielic– 1752 Jan Gotfryd Schober geom. żup. wiel. a potem radca górn. ſki – 1762 Jan Stolarſki geom. gór wielick. =

~~Ma~~ Antoni z Słupowa Szembek podkomorzy Krak. wielicki bocheńſki ſtaroſta 1730.

Bar: Jezuici
Dominikanie (dziś parafialny)
Franciſzkanie
Karmelici bosi (magazyn wojskowy)

1809 d. 20 Liſtopada Xże Józef Poniatowſki zwiedzał Kopalnię w Wieliczce, bal do 2000 ludzi

Wieliczka d. 23 września cesarz ross. Alexander z palatynem arcyxięciem
austr. Jozefem zwiedzał Kopalnie Wieliczki:

124

Beschreibung des Steinsalzbergwerkes zu Wieliczka in Galizien nebst der Art und Weise wie daselbst das Salz gewonnen und zu Tage gefördert wird. Mit einem Anhange für die Besucher der von mir nach der Natur aufgenommenen und plastisch bearbeiteten Merkwürdigkeiten des genannten Werkes von F. J. Kopelent. Erfurt gedruckt bei C. Meyer und Söhne 1831. 8° str. 24 i litograf. Die H. Antonio Kapelle im Steinsalz Bergwerke zu Wieliczka in Galicien nach der Natur gezeichnet von F. Kopelent. H. v. Hesse. u. Bischoff Magdbrg.

wodę ciągną bulgami (Bulgen beczkami) z których każda ma 9 1/4 Wiener Eimer dziennie ciągną 60 (w r. 1818 wyciągnięto 28 280 Tonnen Wasser)

szyb Kaiser Franz 32 Lachter tief w r. 1812 otworzony

Bergbau: 1) Schachtbau a) Abteufung der Tag- b) der Grubenschächte.
2) Streckenbau (Stollen, Läufe, Sztolnie
a) Hoffnungsstrecken (horizontal) b) Salzgewinnungsstrecken (exploatuje się sol)
3) Kammerbau (Gewinnung des Salzes in Balwanen von 6 Fuß Länge (bałwany Formalsteinen 25 Zoll Länge 100 lb, Minutien oder Fässersalz.

Plastyczna Wieliczka obejmowała 1) model wielkiej machiny w Wodnej gorze kołowrot o 6 koniach i spuszczanie koni i ludzi 2) Komora Kaiser Franz jak dobywają bałwany górnicy z lampkami i jak wynoszą sól. 3) Komora Michałowice z wiszącym świecznikiem 4) Sztreka główna

Maxymilian z schodami prowadzącemi z drugiego
piętra na 3cie, dobywanie bałwanów prochem
transparent orła cesarskiego i obrazek L. Jezusa
5) Komora Klemens z pomnikiem dla cesarza i kasztanami
drewnianemi 6) Stajna pod
ziemna 7) Komora Seeling nabijanie soli w beczki i
windowanie na górę. 8) Kaplica S.
Antoniego z figurami 9) Sala Łętów z przyozdo-

Hier ist zu

Denkwür

des Marschall

HERZOGS VO

bieniami dla cesarza z transparentem i brama
tryumfalna. 10) Komora Drykos z
batem na jeziorze głębokim 6 klaftrów.

von 1792

Nach dessen hinterlassen

Aus dem Fra
von

Dr. **Eduard B**

Mit den Portraits des Herzogs von Ragusa und Napoleon I.
des Kriegsschauplatzes in Portu

Vollständige

In acht B

Jeder Band in vier Lieferungen

Sieben und einen halben Silbe

Halle, Ed. Heyn

Druck von Ferber & S

Kopalnie soli w Wieliczce 600 sążni długie 200 sążni
szerokie a 120 sążni głębokie. (r. 1827)

126

Powierzchnia: r.

Wadowicki cyrkut	66	austr.	mil □ i	9,872	morgów,	czyli	70.0348	mil □ jeograficznych
Sandecki	"	69	" "	4,261	"	"	72.5847	" " "
Jasielski	"	54	" "	2,000	"	"	56.6659	" "
Lwowski	"	33	" "	5,000	"	"	35.0241	" "
Krakowski	"	21	" "	~~6.000~~ 3322	"	"	~~24.0737~~ 22.3028	" "

Wieliczka r. 1847 dobyto soli centn. 1,002,309 koszta dobycia 288,329 fl Cm. zebrano za sól 309 600 fl czysty dochod 284857 fl
Bochnia " " " 308.754 " " 133,092 " " " " 124.400 " " " 123556

za sól ~~[illegible]~~ kamienną w Galicyi wzięto ~~277.000~~ 2943233 fl Cm. r. 1847

W Wieliczce 1 dyrektor 5 urzędów, 56 urzędników, 1166 górników
" Bochni — " 3 " 24 " 490 "

Ceny soli na cetnarze: Kryształowa 8 fl Szybikowa w okruchach 5 fl 38 kr., Zielona w bałwanach 5 fl 26 kr. Szybikowa drobna 5 fl 20 kr. Zielona drobna 5 fl 6 kr. Cetnar soli do Rossyi 53 kr. Cm. Cetnar soli do Prus 56 kr. Cm.

Ceny soli za dobycie (Koszta) Cetnar w bałwanach 14 kr. w beczkach 21 kr.: w Wieliczce
" " 20 " " 27 " w Bochni

Do Prus idzie rocznie soli po cenie traktatowej 104.809 centr. a do Rossyi 611.394 Centr. do Krakowa zaś szło 47373 Centr.

Od r. 1818 do r. 1847 sprzedano dobra kameralne: Makow za 260500 fl Cm. Gosztyn za 172.136 fl Nowytarg za 109.727 fl Nowy Sandecz za 84.729 fl Lipnik za 71000 fl Grybow za 61577 fl Tymbark za 30,860 fl

Swoszowice Kopalnia: Dochod 51851 fl rozchod 48132 fl czysty zysk 3719 fl wyrobiono siarki 11287 centr.

r. 1847.

Sucha wyrobiono żelaza surowego	5347	lanego	3410	Centr.
Zakopane " " "	6097	"	1811	"
Węgierska górka " "	19,183	"	9638	"
Makow (r. 1848) " "	11738	"	1644	

R. 1848 było

Wadowicki cyrkut	11 miast	2 miasteczek	340 wsi	(353 razem)	51049 domow	82497 famil.	~~[illegible]~~	322401 ludn.;	wypada	na milę kwadr. 4.812.
Sandecki	8 "	5 "	387 "	(400 ")	35723	59151	"	234648 "	,	3381
Jasielski	6 "	11 "	373 "	(390)	34904	62704	"	260185	"	4478
Lwowski										
Krakowski	1 "	3 "	211 "	(215)	16742 "	31026	"	140722	"	6607

męsk. 68598
żensk. 72124
140722

r. 1848.

Sandecki 3277 ślubów 4250 urodz 17285 zmarł
Wadowicki 4708 " 5277 " 31226 "
Jasielski 1713 " 9217 " 18472 "
Krakow

Obszerność płaszczyzn uprawnych r. 1847 (n. austr. korcy) niższo austr. cetn. ~~korcy~~ n. austr.
morgów, niższo austr.
Wadowicki 411208 pola 143672 lasów (razem 554880) Zebrano 1627000 żyta 1,062000, (181000 sągni (drzewa
Sandecki 417675 " 145200 " " 562875 " 1,170000 " 2234000 " 181000 " "
Jasielski 377413 " 93582 " " 470995 " 1777000 " 2019000 " 117000

Bydło w r. 1846.

Wadowicki 18913 koni 103726 rogatego 4529 owiec było zaś 19 fabryk 21 sklepów
Sandecki 17492 " 93758 " 55690 " " " 8 " 55 "
Jasielski 20564 " 79559 " 44567 " " " 1 " 69 "

Rzemiosła 1847.
Wadowicki . . . 2341 policyjn. 1266 komercyaln. 148 osobnych 3845 razem 93 far i kośc. luter.
Sandecki . . 2383 " 592 " 181 " 3219 " 95 " 2 " "
Jasielski . . 1335 " 1291 " 95 " 2791 " 117 " — " "

Drogi prywatne 1847
Wadowicki 3 mil szkół ludowych Volksschulen 95 szpitali 2 w nich chorych 751 Versorgungshäuser 21 w nich 242 ludz.
Sandecki . 34 " " " " 99 " 1 " " 288 " " 33 " 222
Jasielski 18 " " " " 79 " 1 " " 308 " " 33 " 189

Instytuta ubogich

~~Sandecki~~ Wadowicki 2 instyt. 120 ubogich
Sandecki — —
Jasielski 5 " 68 "

Ob.: Tafeln zur Statistik der österreich. Monarchie für die Jahre 1847 u. 1848
II Thle. Wien 1853. fol. (XX u. XXI Jahrg.)
Ausweise über den Handel von Oesterreich im Verkehr mit dem Auslande
im J. 1850. II Thl. Wien 1852. (XI Jahrg.) fol.

R. 18~~38~~49 Salz Erzeugungspreise

Wieliczka: a) Stücksalz à Ctr. 17 kr. 0.98 dr. b) Faßsalz 24 kr. 3.25 dr.
Bochnia a) " " " 26 " 0.73 " " " 34 " 0.58
Kaczyka Sudsalz à Ctr. 37 " 1.01.

Salz Verschleißpreise: Wieliczka und Bochnia
C Sudsalz krystallisirtes à Ctr 8 fl
Szybiker Stücksalz . . . " " 5 " 38 kr.
Stücksalz grünes . . . " " 5 " 26 "
Szybiker Minutiensalz . " " 5 " 20 "
Minutiensalz grünes " " 5 " 6 "
Kaczyka: Sudsalz . . . " " 4 " – "
Wieliczka und Bochnia: Contractsalz mit 12% Gratis-Aufgaben
nach Rußland . . . . . – " – 53 kr.
" Preußen . . . . . . " – 56 "

Wyrobiono soli w Galicyi kamiennej 2,639.127 Centn
~~[illegible]~~ Wieliczka lieferte 968.636 Ctr
Bochnia . . . 287.872 "

LEPSIUS

Von mir wird in wenigen Tagen d
geben werden, welches den Besuchern diese
gelegen hat:

KÖNI
DER ALT

C. RICHA

ERSTE ABTHEILUNG: 178 S. T

ZWEITE ABTHEILUNG: Die hieroglyph

Berlin 1858. 4. cart. La

Das Werk enthält in tabellarischer An
einzelnen Könige Aegyptens mit ihren Namen
dann von dem ersten historischen Könige Menes
den Griechischen Ptolemäern und den Römische
Daneben werden die wichtigsten gleichzeitigen Er
der Könige von Israel und Juda von David an
fortlaufenden Annalen begründet den allgemein

Galicyja. Produkcyja soli w r. 1851

Soli kamiennej w Wieliczce przeszło 1 milion centn. w Bochni do 300000 centn. (prócz tego dobywają sól w 4 kopalniach węgierskich w Marmaroszkiej stolicy do 800,000 centn i w 6 kopalniach Siedmiogrodu do 1 miliona centn.)

Soli warzonki wyrobiono w Galicyi w 12 warzelniach o 38 panwiach 552631 centn. (pomiędzy temi najwięcej w Bolechowie 78300 centn. w Dolinie 76723 centn. w Laszkach 78849 centn. i t. d.) warzonki.

Oprócz powyższej ilości wydobyto w Kaczyka na Bukowinie 14.926 centn. soli kamiennej a 9439 cent. warzonki.

Wogóle w 1851 wydobyto soli w Galicyi

a) kamiennej, pozostałe zapasy 698.168 cent, wydobyto 1317,408 cen. i 2,749,850 cen. przywiezionej
b) warzonki " " 29.167 " " 525,631 " " 640.058 "
c) soli na Bukowinie " " 1.182 " " 24,365 " " 24.666 "

Sprzedano: (zagranicą 849.962 cent.

a) Soli kamiennej w kraju 468,974 cent. do innych prowincyj 2.838647 cen.
b) " warzonki 523,199 " " " 557184 "
c) " na Bukowinie 24286 " " " 24497 "

Koszta produkcyi soli wynosiły:
w Galicyi 1,185794 ztr. na Bukowinie 17522 ztr.

Sprzedano soli
w Galicyi 29/6,061,077 ztr. czysty dochód . . 4,450,745 ztr.
na Bukowinie 104.860 " " " 87,007 "

Koszta produkcyi wynosiły na 1 centnarze

w Wieliczce: Stücksalz . . 17 kr. 0.85 dr.
Fassalz . . 24 " 2.74 "
Viehlecksalz 58 " 0.30 "
w Bochni Stücksalz . . . 25 " 3.06 "
Fassalz . . . 33 " 2.50
w Kaczyka . . . . 37 " 1.01
Warzonka w Galicyi . . . . 33 " 3.00

Produkcyja soli kamiennej na centnarze wynosiła w Węgrzech 18 kr. 3.12 gr. w Siedmiogrodzie 21 kr. 1.13 gr.

Ceny sprzedawanej soli (centnar po)

Sol Kamienna: Szybikowa nieopakowana	6 fl
" " " opakowana	6 " 6 kr
" " Zielona (Grünsalz) nieopakowana	5 " 18 "
" " " " opakowana.	5 " 24 "
" " Spiża nieopakowana	5 " – "
" " " opakowana	5 " 6 "
" " dla bydła (Viehsalz) - - - .	2 " – "
" " do roli (Dungsalz)	– " 40 "
" " Kontraktowa z 12% Gratis-Aufgabe	
" " " " " do Rossyi	– " 53 "
" " " " " do Prus	4 " – "
Sol warzonka: biała	5 " – "
" " dla bydła (Viehlecksalz) . .	2 " – "
" " do roli (Dungsalz) . .	– " 40 "
Sol na Bukowinie	
Sol Kamienna	4 " – "
Sol warzonka biała	5 " – "
" " dla bydła (Viehlecksalz).	2 " – "
" " do roli (Dungsalz) . .	– " 40 "

(W Siedmiogrodzie kosztuje sol kamienna 3 fl 15 kr.
w Węgrzech 5 fl 58 kr.

130

Wieliczka W roku 1855 kopalnie dostarczyły soli

W bałwanach (Steinſalz) 1.010.812 centn. w wartości 2.370.837 fl 17 kr.
beczkowej (Induſtrieſalz u. Fabrik, Sudſalz) .. 64.159 " " " 69.931 " 6 "

Razem 1.074971 " " " 2.440.768 " 23 "

Robotników pracowało 1272 (pomiędzy temi 127 chłopców (Salzblöſern) w wieku 15 do 20 lat.)

Bochnia w r. 1855 wydobyto 299.117 centn. soli w wartości ~~808.[illegible]~~ 808.869 flor. 50 kr. pracowało robotników 497 (pomiędzy temi 28 chłopców – Salzblöſern –)

Wyciąganie soli na wierzch czyli porrekta solna.

Dobywanie soli z kopalni na wierzch odbywa się w dwóch szybach opatrzonych machinami parowemi (Maschinen= und Salzförderungs schächte). a) Szybem: Cesarz Franciszek Józef I zwanym dawniej Regis, od r. 1861 opatrzonym machiną parową i b) Szybem [illegible] Cesarzowa Elżbieta również machiną parową opatrzonym. Każdy z tych szybów dochodzi głębokości 145°. – Szyb Cesarzowa Elżbieta do r. 1868 zwany był Kübeck wybity 1863 ponad szybikiem dolnym Kübeck dawniej istniejącym, tak iż dziś z nim jedną całość stanowi. Część tego szybu od powierzchni ziemi do I piętra głęboką 31½° podług poprzedniego wymiaru przez Franciszka Müller jeometrę górniczego, zaczęto kopać na powierzchni, d. 13 Kwietn. 1863 po uroczystem poświęceniu miejsca, i d. 3 Lutego 1864 przebito świdrem w głębokości 31½° punkt środkowy odpowiadający środkowemu punktowi podziemnego szybiku Kübeck.

Samo zaś dobywanie soli czyli tak zwana porrekta odbywała się dawniej w workach z lin konopnych, od d. 3 Lipca 1861 zaś odbywa się w szybie Cesarz Franciszek Józef I (Regis) za pomocą oddzielnego przyrządu żelaznego nakształt wagi, który Szalą (Salzförderungs-Schale) zowią i który do liny głównej szybowej jest przyczepiony. Opis takowego: „Szala (przyrząd do wyciągania soli w Kopalni Wieliczki" przez H. Schrott, znajduje się w Krak. Gazecie przemysłowej r. 1867 Nr 72. Wyciąga się zaś sól pod tym że szybem z 8 składów (Füllort) pod sobą coraz głębiej pionowo leżących. I skład (Füllort) zwany Arcyksiąże Karol Ludwik pod szybem leży głęboko 32,18 °. – II skład 55,13 °. III skład 62,13 °. IV skład 69,32 °. V skład 91,60 °. VI skład 106,70 °. VII skład 114,71 °. VIII skład 125,80 ° głęboko. Za każdą porrektę (Hub) czyli dobycie z I składu ładuje się 16 kruchów (Formalsteine) albo 4 bałwany, albo 2 sołowki (całe beczki napełnione solą drobną), albo 5 pół sołowek (Halbe-Minuzienfässer), albo też 16 worków soli przemysłowej (Industrien salz). Do miejsc składowych pod Szybem Franciszka Józefa zwożą sól wyrobioną w wschodnich stronach kopalnych osobnemi wagonami bieżącemi z pojedynczych Komor i dział po szynach żelaznych w chodnikach ułożonych. Ilość soli szybem na wierzch na jeden raz (porrektę) wyciągnąć się mającej zależy od głębokości miejsca składowego (Füllort) i przeto też ładunek nie jest jednostajny. Sól wyciągnięta na wierzch w wagonie solnym (Salzförderungswagon) wytacza się za pomocą szyb z szali na wagę stojącą w expedyturze, po zważeniu i zapisaniu, odważa się znowu próżny wagon dla odciągnięcia tary; poczem takowe wypróżnione wagony znowu nadół się spuszczają. Po odciągnięciu tary od wagi Sporco zapisuje się waga Netto w protokoł. – Zwykle każdy wagon podziemny (Salzförderungs wagon) waży 420 ℔, a sól na takowym naładowana około 15 Centn. (albowiem ładunek nie zawsze jest jednaki): a zatem waga każdej porrekty solnej (Hub) wynosi mniej więcej około 20 Centnarów.

Na gorze dopiero sól koleją do dalej przesłać się mająca, przeładowana bywa w wagony pociągowe ciężarowe kolei.

Zwiedzanie Kopalni wielickiej było dawniej bezpłatnie obcym codziennie dozwolone. Dopiero r. 1860 d. 18 Czerwca rozporządzeniem dyrekcyi górniczej wyłączono niedziele i święta od zwiedzania. W powszednie dni robocze wolno było zwiedzać osobom, które od naczelnika Kopalni Karty wstępu otrzymały, rano o godzinie 10tej i popołudniu o godzinie 3ciej. R. 1867 d. 23 Listopada wyszło rozporządzenie Dyrekcyi w skutek nakazu wyższego, ograniczające zwiedzanie tylko na pewne dni i godziny, t.j w miesiącach od 1go Listopada do ostatniego Kwietnia dwa razy w tygodniu, t.j. w poniedziałki i piątki, a od Maja do Końca Października, trzy razy w tygodniu t.j. w poniedziałki, środy i piątki, jeżeli w te dni święta nie przypadają, od godziny 2 do 5tej po południu, przyczem Każda osoba opłacała taksę wstępu 20 Kr. i za wypożyczenie Koszuli górniczej 10 Kr.; prócz tego osobno za oświecenie podług taxy, jeżeli liczba zwiedzających wynosi do 100 osób, powyżej 100 płaci Każda osoba 1 złr. taxy. Tylko 500 osób na jeden raz może zwiedzać Kopalnie. Taxa za oświecenie i inne przybory podług tego rozporządzenia była następująca:

Klassa	Taxa Złr.	bengalskie ognie białe	beng. ogn. Kolor.	Strzały armatnie	szmermele	zjazd gorników	Muzyka	przewozy na jeziorze	Transparent	Oświec. soli	Ośw. pagórka w Kom. Mikołowi.	Oświec. jeziora	Ośw. dworca Kolei.
I.	50	24.	2.	2.	2.	2.	1.	1.	1.	2.	1.	1.	1.
II.	40	20.	2.	2.	1.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	—
III.	23	15.	2.	2.	1.	2.	—	1.	1.	1.	1.	—	—
IV.	17	15.	2.	2.	1.	1.	—	1.	1.	1.	—	—	—
V.	13	12.	2.	2.	1.	—	—	1.	1.	1.	—	—	—
VI.	10	12.	2.	2.	—	—	—	1.	1.	—	—	—	—
VII.	8	9.	1.	2.	—	—	—	1.	1.	—	—	—	—
VIII.	5	7.	—	2.	—	—	—	—	1.	—	—	—	—

Towarzystwo złożone z 100 osób.

135

1. Zawalisko w dziedzińcu der Seilnerwerkstätte wpadło z domy i kawał warsztatu powroźniczego II
2. Karbarya (na rogu Krak. ulicy) I. II w tyle takowej i Wrzykowskiej Seilnerwerkstätte
3. Kościołek S. Ducha Domki szpitalne koło niego zrzucone I. II.

Łazienki nowy gmach

4. Wójtostwo Wielickie I. II
5. Danielowiec I. II
6. Szyb Franciszi nowy
7. Zawalisko II (i dom zapadł) (między Danielowcem a Gorskiem)
8. Droga do Kunegundy I. II
9. Kunegunda. Szyb I. Gora Kunegundy zniesiona II (w ścierzy)
10. Studnia Leszno i Gora Leszno gdzie stopnie na dół. II
11. Gora Gorsko I. II.
12. Żupa I. Żupa (z wirydarzem) II
13. Żupny dwor I (z stawem)
14. ~~Wodnagora~~ Gora wodna I. II
15. Gora Regis I. II
16. Dwor P. Bachmistrza I. II
17. Kościoł farny S. Klemensa budowa gotycka z szczytami 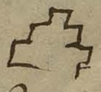 nad wejściem i nad presbiterium które nizko podparta budowa filarami okna gotyckie
18. Rzeka Serafy I (biorąca początek od szybu Lays – bez napisu) II napisem Rzeka Serafy.

19 Rynek wielizki (na nim obok ſiebie 3 rzędy Buddrewnianych i Żelat I. II ſtudni niema.

20 Brama wjezdna (w ulicy Kozi rożek) I. II
(bez napiſu)

21. Zawaliſko I. II

22 Gora Seraſ I. II

23 Zawalisko I. II

24 Szyb Wolà Bozà I Gora Boza Wole II

25 Gora Boner paląca ſię (1644) I. Gora Boner zgorzała II.

26 Gora Lajs (z niej idzie Seraſa) I. II

27 Gora Buzenin I. II

28. Gora Lubomierz I Gora Lubomierz Znieſiona II

29 Koſciol S. Sebaſtyana I. II

30 Droga do Myslenic I. II

31 Droga od Wiſnicza

32 Droga do Niepolomic

I = 1645
II = 1766

33. Klaſztor OO Reformatow II

34 Wielka Studnia I.

36 Szyb Swiętoſławſki zaſuty I

37 Szyb Goryszowſki zaſypany I

1645 Szyb
Szybik
Komora
Szerzyzna
Polednia
Działo
Działko
Scieszka
Piec
Kierat
Schodzenie

Mierzyli Marcin German 1638
Jan Gotfryd Borlach 1718 Sas
Jan Fryderyk Müllendorff 1742 Sas
Jan Gotfried Gebhard 1744 Sas
Jan Gotfried Schober 1752 Sas
Jan Stolarski Polak 1762
Antoni Fridhuber Austriak 1768

Plan le Rouge ma datę 1745 w której jest Tagesbruch

Sand, welcher hier ausserordentlich
Triebsand (schwimmendes Gebirge – Mo-
lassensand durchsichtige Quarzplatten
mit Conchylien (Schwimmsand)
Franz Josephs Schacht 109 Klafter tief
seiner Sohle nicht [illegible] dem Salzge-
birge von hier gegen Norden 125
lange Horizontalstrecke
Salzgebirge
25 – 30 Klafter starke Salz
feiner Thon mit Schwefelkies (dann schwimmende
Gebirge (kurzstückiger Mo-
lassensand)

Pelzeln, A. v., Zur Ornithologie Brasiliens. I. Abtheilung.

Name und Wohnort des Subscribenten:

Datum:

Druck von Pichler's Witwe & Sohn in Wien.

Jan Lubomirski Kawaler maltań.
starosta bolemowski + 1737 2
~~umarł 19 Lipca 1753~~

Jerzy Ignacy xże Lubomirski ~~sta.ost~~
chorąży w. Kor. + 19 Julii 1753

Jan Daniłowicz (syn J[illegible] wojew. ruski i Zofii
Żółkowskiej) + 22 sept. 1618 Podk.

Konstanty hr. Bobrowski + 8 Kwiet.
1828 i żona Barbara z Siemońskich
+ 9 lut. 1829

Tadeusz hr. Ankwicz dziedzic Andry-
chowa + 7 Lipc 1785

Teofil Wojciech hr. Załuski starosta
chęcinski i ojcowski kaszt. buski podskar-
bi nadw. Kor. + 9 Sierp. 1831

Wieliczka Kościół zwal. 1786 zostaw. Kapli-
cę Morsztynów

[illegible]nwałd: Franciscus comes Czerny castel. wojnic
dziedzic Andrychowa, Wieprza, Inwałdu
+ 21 Maj 1764

Jan ~~Fox~~ archidiakon krak. Kościół w Brzezano-
wie wystawił 1636.

KJ

Jerzy Ignacy Lubomirski
+ 1753 d. 19 Julii def
chorąży w. Kor kaw. orła biał
i S. Henryka jenerał gward
starosta bohusł. ryczywol. libusk.
syn Teodor Hieronim
generał lejtn kawal. ojcu
z porti

Józef Ziunski ~~skarb~~ de stolnik
zytomir 1726 zonom Barbarze
z Skarbków Borowskiej
i Zofii Kaczkowskiej

Andrzej Ernest Haudring podkomorzy
inflant + 1727

Constantia ab Alten Bokum Lubomirska + 22 Decembr. 1707

Alexander Myszkowski tribun Sandecen
+1710 majac przeszło 60 lat celebs

14 - 50
8 - 20
22/70

20 - 85
13
33/85

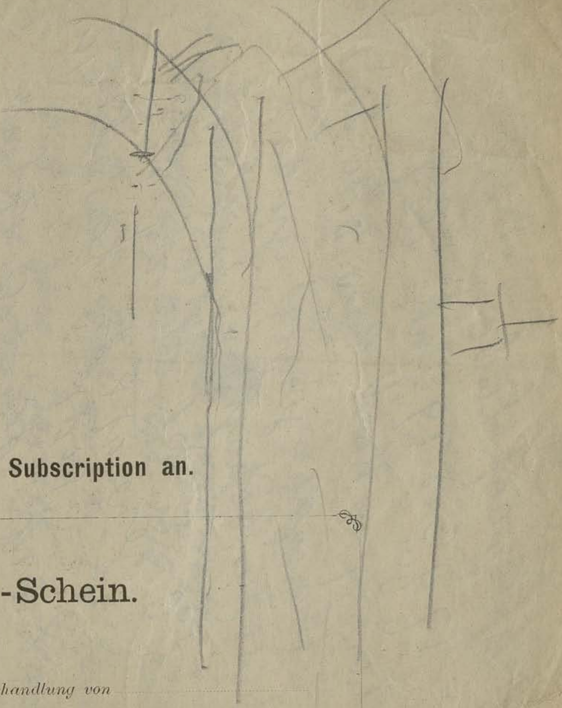

Jede Buchhandlung nimmt Subscription an.

Subscriptions-Schein.

Der Unterzeichnete subscribirt bei der Buchhandlung von ………………

……………… *in* ……………… *auf* ……………… *Expl.*

des Werkes:

20 Grudnia

	Franz Joseph	Elzbeta
pod poziomem Adryi	1° 5' 8"	2° 5' 3"
pod światłem	110° 5' 8"	111° 5' 3"

Przypływ wody w minucie
39,4 stóp □

4 machiny na ~~godz~~ minutę
1. Elisabeth ~~Franz~~ Joseph po 12 stóp
2 Kronprinz ” ” 18 ” – 50 Kor
3. Franz Joseph ” 10 ”
4 ” Elisabeth 40 ”
90 ” – 250 Kor

ustaw
Koszta 150000 fl
a Koszta ruchu dziennie 647 f
3 – 4 miesiące

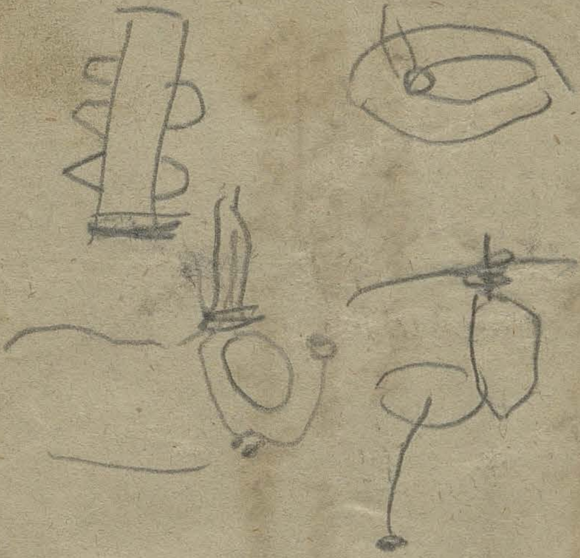

Korzec

Wirydarz
liliowy
1696
12°

Kauch

__Polaczek__ Paulus Joannes Josephus Dr. Fil. et Prof. Collega Minor, praeposit. S. Adalberti, ab a. 1745 Collega major.

1) Quaestio metaphysica de ente secundum se.... pro loco in Collegio majori.. ad disputandum exposita A. 1745 d. 6 Febr. Cracoviae typ. Univers. fol. K. 2

Żywot Chryst
Częstochow 1820. 4o
4. Mikulow 1856. 4o
5. Bochnia 1864. 8o

140

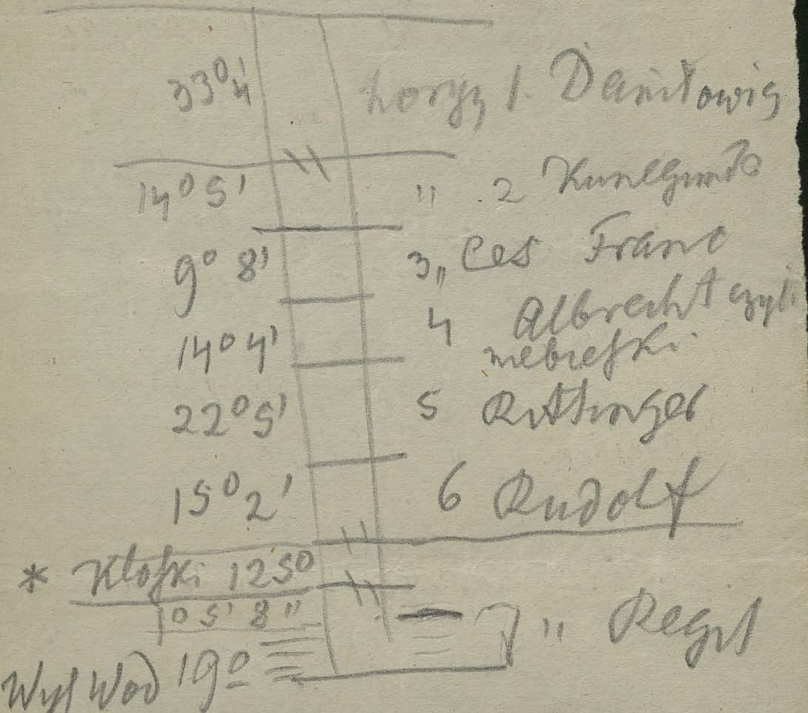

*) Źrodło w Kłoskach
125° od źrodla
do szybu Franciszka
Józefa
d. 20 Grudn.

19 nove
22 Novemb im Querschlage
Kłoski (110 Klaf tief u. 25 Klafter
von der Einmündung in Franz Jo-
sephs Schacht früher Regis)
Wasser mit Sand welche aus der
Sprünge der Thonforsaat herein
quoll. Woda spływa do szachty
Wodna Gora w budowy 19 sąż.
głębie leżące gdzie d. 30.
novembra dochodziła 11 sążni

Wieliczka kilka placów i dróg jeſt tu brukowanych jeſt tu nowy pięknie zbudowany odwach i teatr na głównym placu. Za pomocą towarzyſtwa Akcyonaryuszów zbudowano tu kąpiele w najpiękniejszym włoſkim ſtylu z ładnym frontem. i dogodnym wewnętrznym urządzeniem. Prawe ſkrzydło ma dużo [illegible] średnia część z [illegible] który ſię opiera na ładnej Kolumnadzie i pyſzną ſalę tworzy jeſt i lewe ſkrzydło jeſt [illegible] tu piękna duża altana [illegible] Berndówka po ſtaroſcie kk. Carl Bernd w [illegible] [illegible] miejſcu miaſta.

142

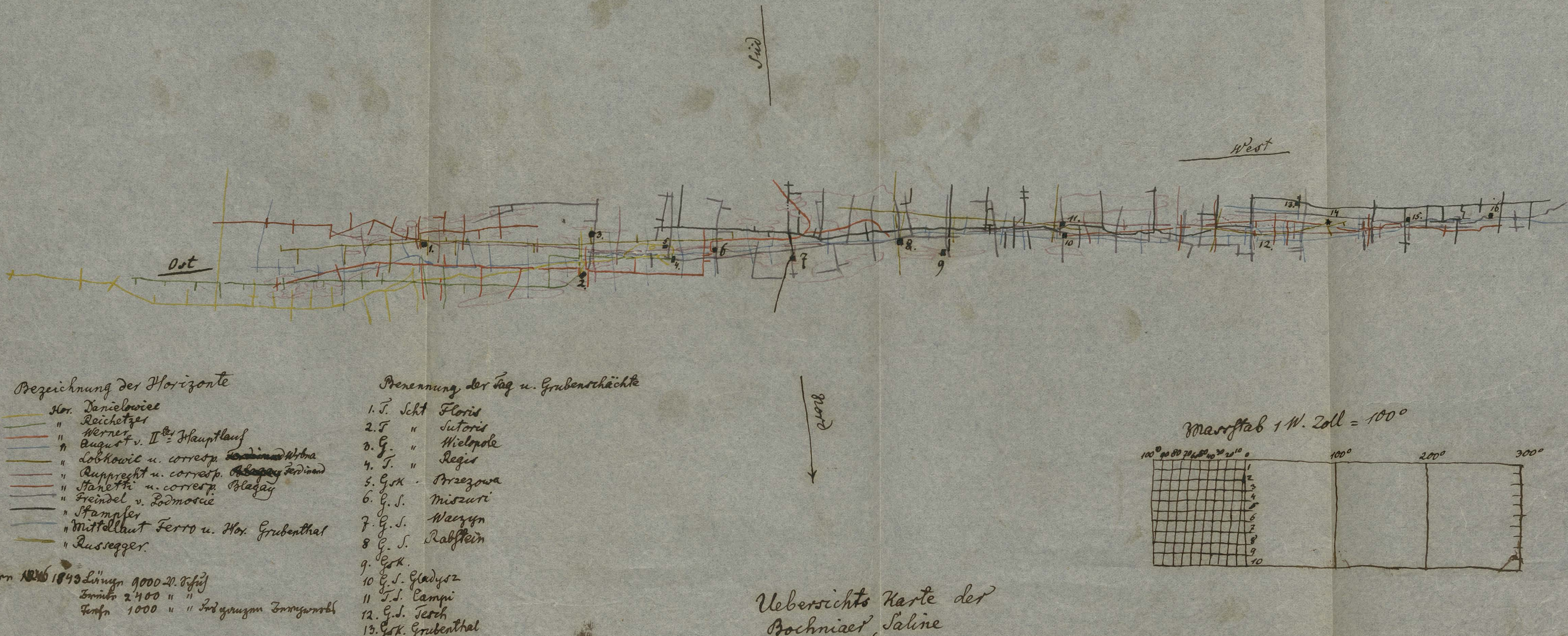

Bezeichnung der Horizonte

Hor. Danielowiec
" Reichetzer
" Werner
" August v. IIter Hauptlauf
" Lobkowic u. corresp. ~~Ferdinand~~ Wrbna
" Rupprecht u. corresp. ~~Blagay~~ Ferdinand
" Staneti u. corresp. Blagay
" Freindel v. Podmoscie
" Stampfer
" Mittellaut Ferro u. Hor. Grubenthal
" Russegger.

Im Jahren 1843 Länge 9000 W. Schuh
Breite 2400 " "
Tiefe 1000 " " des ganzen Grubenwerks

Benennung der Tag u. Grubenschächte

1. T. Scht Floris
2. T " Sutoris
3. G. " Wielopole
4. T. " Regis
5. Gsk . Brzezowa
6. G. S. Miszuri
7. G. S. Waczyn
8 G. S. Rabstein
9. Gsk.
10 G. S. Gladysz
11 T. S. Campi
12. G. S. Tesch
13. Gsk. Grubenthal
14. Gsk. Neuber.
15 G. S. Staneti
16 Gsk. Lobzeltern.

Uebersichts Karte der
Bochniaer Saline
1861.

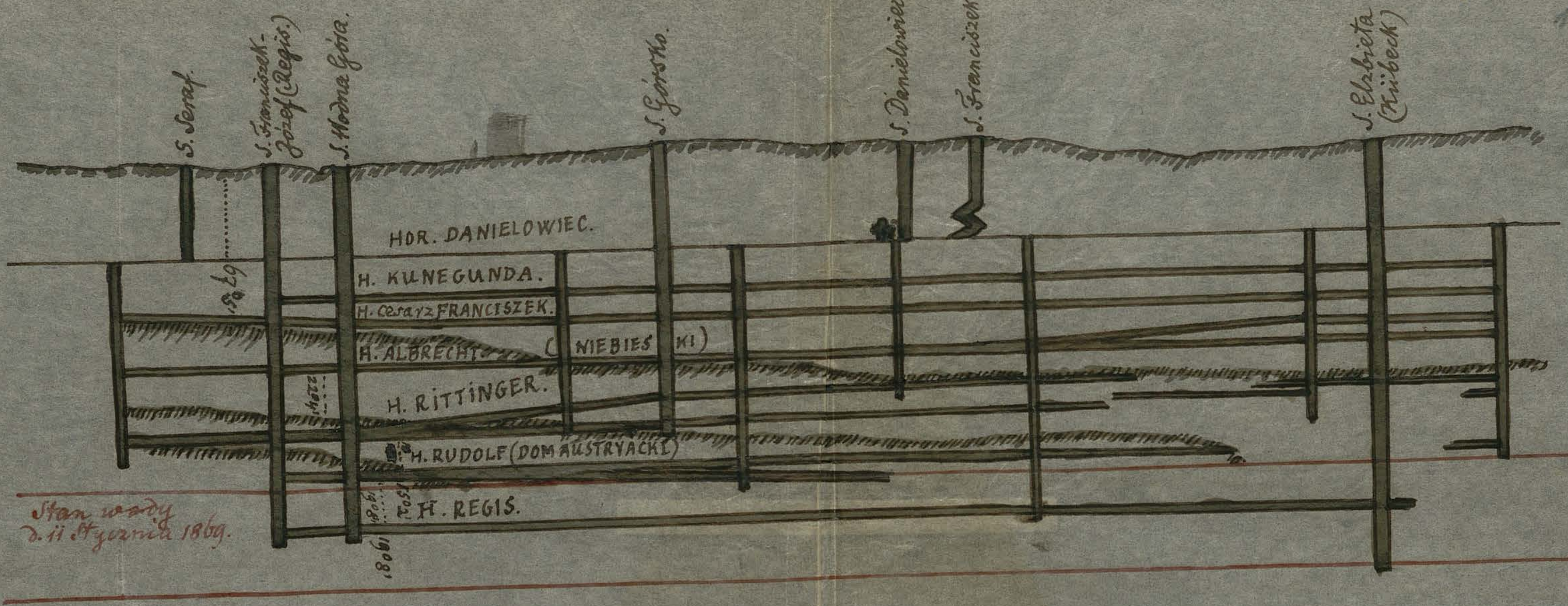

Zalew Wieliczki (Kłosy 1869 Nr. 186 Tom VIII p. 33.) p. Teofila Kowalskiego Komisarza do odbioru soli dla Krolestwa polsk

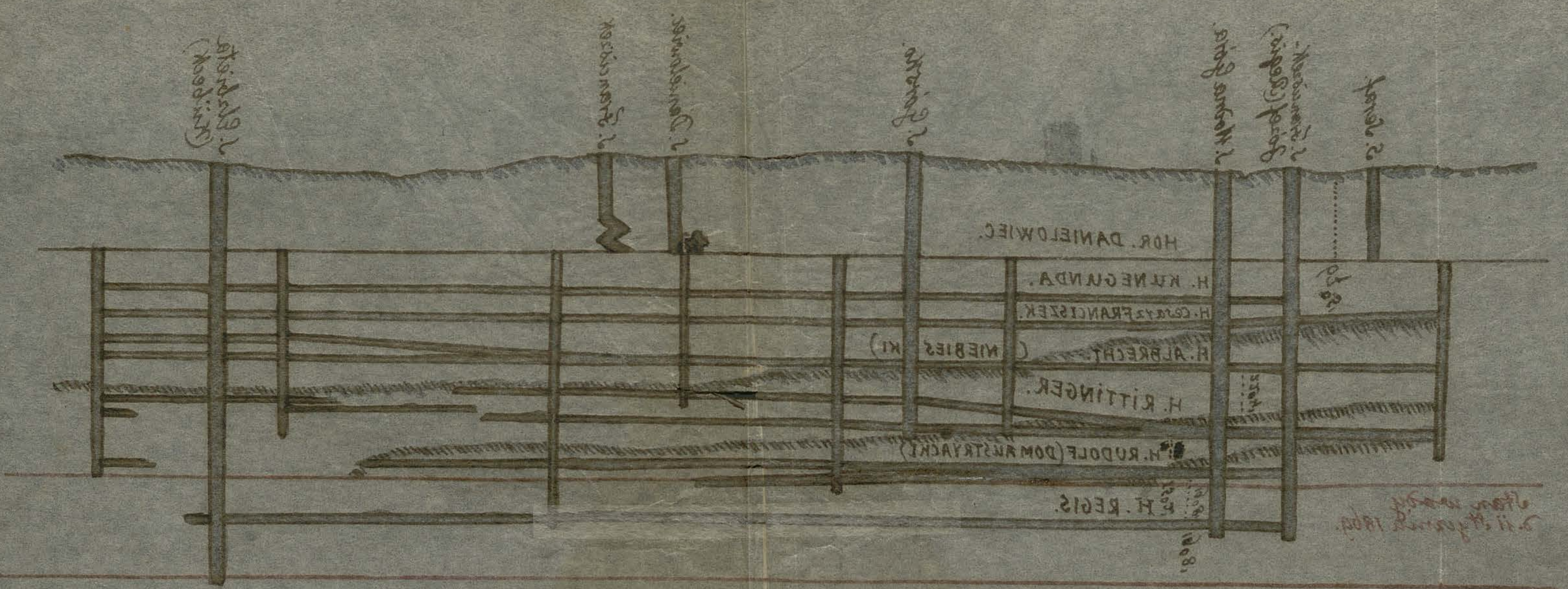

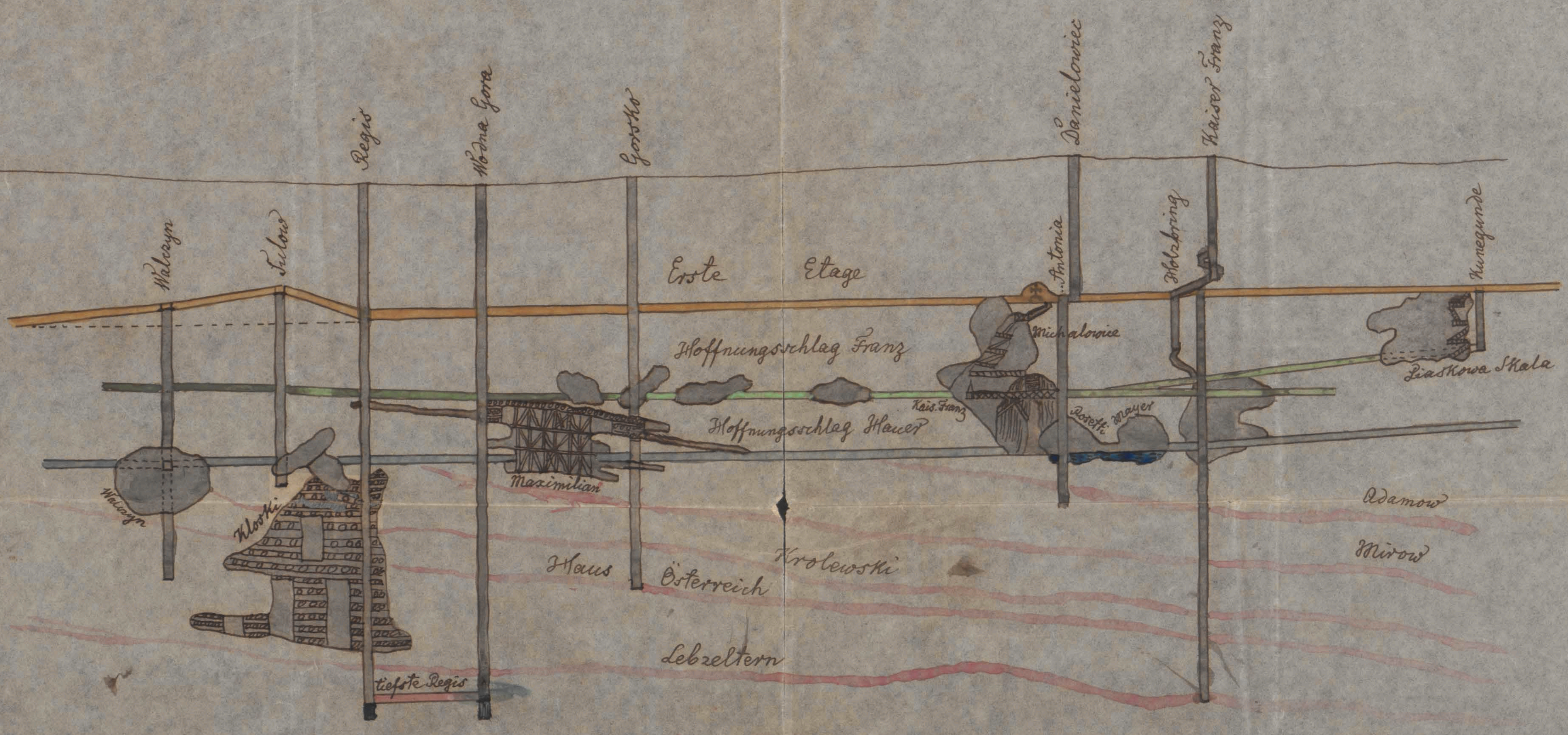
Walczyn
Sulow
Regis
Wodna Gora
Gorsko
Danielowiec
Kaiser Franz
Antonia
Holzbring
Kunegunde
Erste Etage
Hoffnungsschlag Franz
Michalowice
Piaskowa Skala
Hoffnungsschlag Hauer
Kais. Franz
Rosetti
Mayer
Maximilian
Walczyn
Kloski
Haus Österreich
Krolewski
Adamow
Mirow
Lebzeltern
tiefste Regis

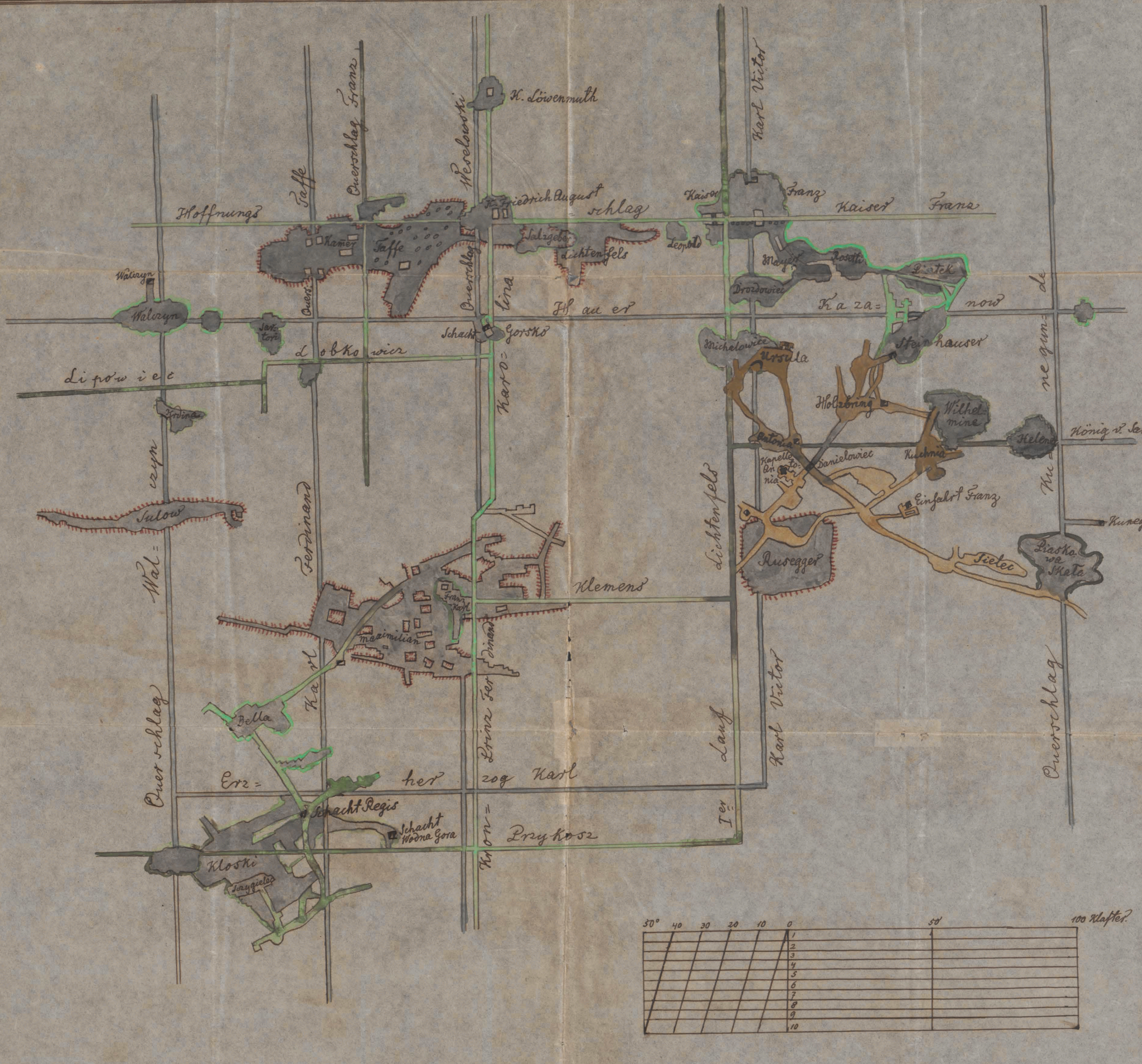
Querschlag Franz
Taffe
Weselowski
H. Löwenmuth
Karl Victor
Hoffnungs
Friedrich August
schlag
Kaiser
Franz
Kaiser Franz
Kamer
Taffe
Salzgeber
Lichtenfels
Leopold
Mayer
Rosetti
Piątek
Walczyn
Querschlag
Drozdowiec
Walczyn
Quer
Hauer
Kaza=
now
Sartori
Schacht Gorsko
Karo=
lina
Michelowice
Steinhauser
Lobkowicz
Ursula
Lipowiec
Holzbring
Wilhelmine
Hrdina
Antonia
Helene
König v. Sachsen
Kapelle Antonia
Danielowiec
Kuchnia
Ku=
ne gun=
de
Einfahrt Franz
Kunegunde
Wal=
czyn
Ferdinand
Sulow
Lichtenfels
Rusegger
Tietec
Piaskowa Skala
Klemens
Franz Karl
Maximilian
Karl
Prinz Ferdinand
Karl Victor
Querschlag
Bella
Querschlag
Lauf
Erz=
her
zog Karl
Schacht Regis
Schacht Wodna Gora
Kron=
Ter=
Przykosz
Kloski
Szczygielec
50°
40
30
20
10
0
50°
100 Klafter.
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

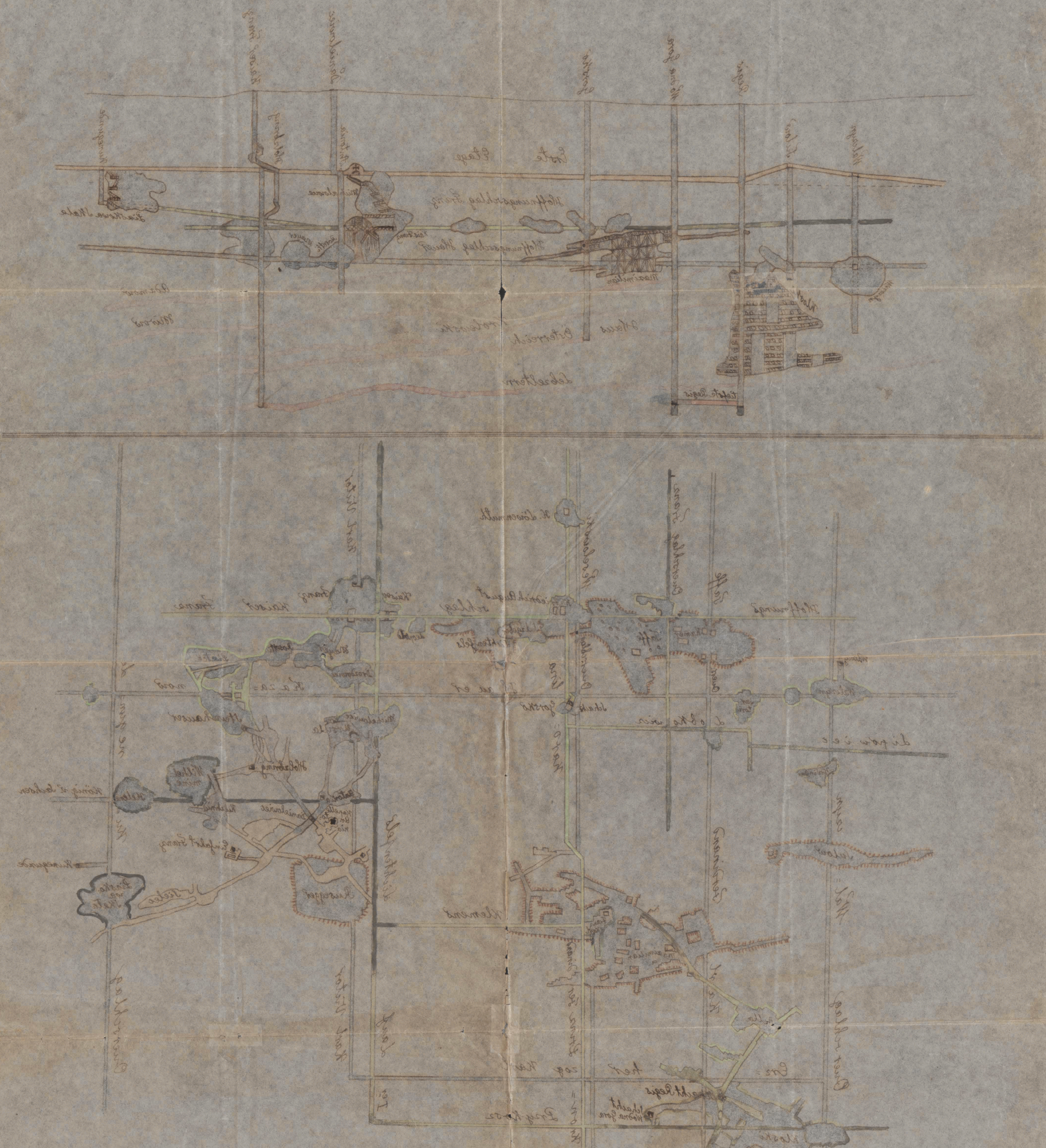

Hauptdurchschnitt der Wieliczkaer Salzlagerung

(: in der Ansicht nach Osten :)

Entworfen durch Ludwig Emanuel Hrdina K. K. Markscheider.

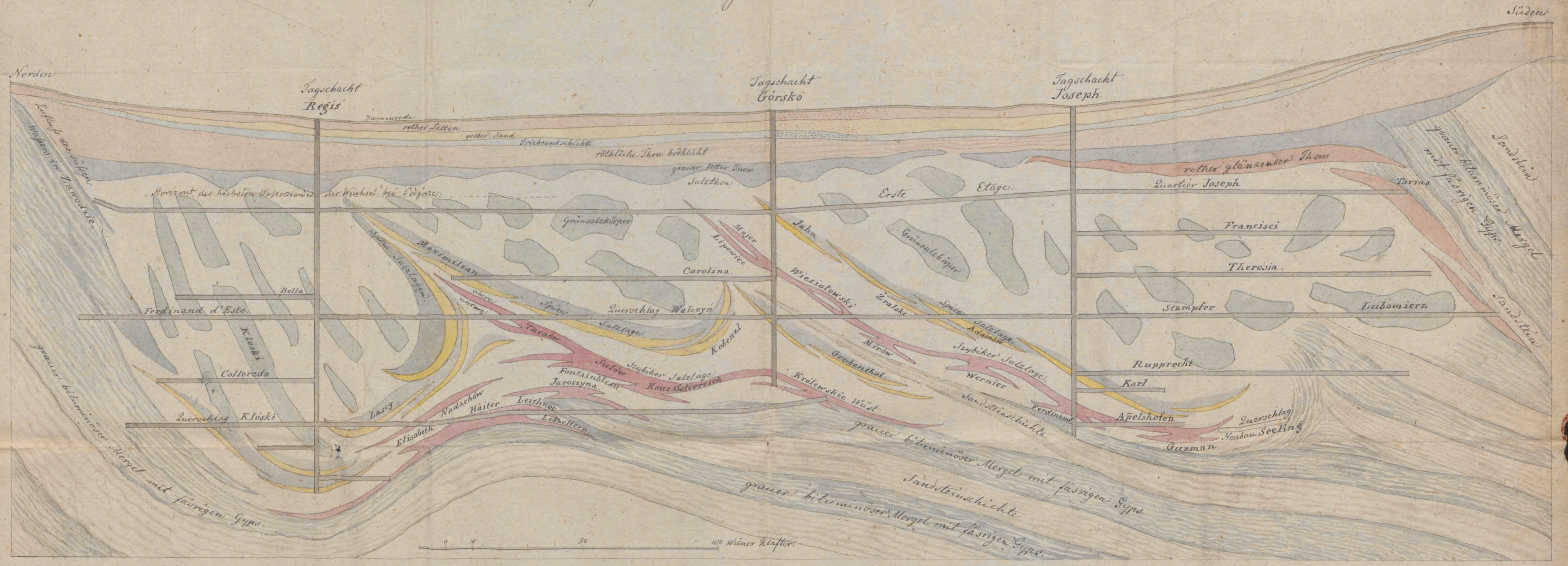

Anmerkung. Aus diesen, ursprünglich in der Reihenfolge gebildeten drey Salzniederschlägen, sind durch unterirdische Hube, dreyerlei Gruppen entstanden. Auf die, mit grauen bituminösen Mergel abwechselnden Sandsteinschichten wurden die (: mit rother Farbe bezeichneten ;) untersten Szybiker reine Salzlagen gebildet, welche von Anchydrit begleitet sind. Hierauf erfolgte die Bildung der (: mit gelber Farbe bezeichneten :) Spiza Salzlagen, welche auf gestörte Niederschläge hindeuten, und nebst vielen Sandigen Antheile auch Trümer von Steinkohlen und Muscheln enthalten, solche auch vorzüglich in denjenigen, diese Spizalagen umgebenden (: verhärteten graulichten :) Mergelschichten, als: Pectiniten, Telinen, Terebratuliten häufig vorkommen. Endlich bildete sich die dritte (: mit grüner Farbe bezeichnete :) Salzgattung, welche mit einem grauen Salzthone bedecket war, worin sich auch viele Geschiebe zerstörten älterer Gebirgsarten, als Granit in Trümmern, Kalk = und Sandsteine, verhärteter Mergel mit glänzenden Margariten wahrnehmen lassen. Nach diesen ruhig gebildeten dreyerlei Salzniederschlägen erfolgte mittelst Huben eine Zerstörung des ganzen Gebildes, wobei durch Zertrümmerung der Salzschichten drey Gruppen entstanden sind, und das Aufeinanderschieben der zerrissenen Schichten sich erklären läßt.

In der südlichen obersten Gruppe komen vor
In A die Grünsalzkorper (: in ihrem Zuge von Osten gegen Westen :) Krosnowice, Schiller, Międzykaszty, Ossolin, Lubomierz Gruszczyn.
In B. die Spizalagen; Jahn, Wiesiolowsker Spiza, Żralski, Adamów Odonell, Kolowrath, Rupprecht.
In C die Szybikerlagen: Majer, Lipowiec, Lill, Taaffe, Wiesiolowski Szybiker Verhau, Mirow und Wernier Verhaue, Ferdinand und Guzman.

In der darunter folgenden mittleren Grupe komen vor:
In D. die Grünsalzkörper: Poraj, Lipowiec, Herder, Poręcha, Wałczyn, Alexandrowice, Franz, Drozdowice, Urszula, Michałowice, Pisztek, Steinhauser, Freytag, Seeling.
In E die Spizalagen Władysław, Kaunitz, Tschudy, Smok, Maximilian, Kobenzl.
In F die Szybikerlagen: Tarnów obere und untere, Maria Anna Wüst, Albrecht, Królewskie, altfelder Lubomierzer Verhaue, Bukaria, Piaski, Sułów, Ziembek, Antonia, Fontainebleau, Haus Österreich, Zigler, Jaroszyna.

In der untersten nördlichen Gruppe erscheinen:
In G die Grünsalzkörper: Lebzeltern, Herod, Niedziatek, Przykos, Jadwiga, Theresia, Gregor, Kłóski.
In H die Spizalagen: Xaverer, August, Nadachów, Lasci, Lill, Hauer.
In I die Szybikerlagen: Ferro, Leopold, Magdalena, Margelik, Kieterew, Seeling, Jakubowice, Małachów, Elisabether Verhaue, Haiter, Leithner, Lebzeltern, tiefste Alexandrowice, und tiefste Nadachów.

Dieses ganze Salinenformationsgebilde, hat eine, durch 1500 Klafter von Osten gegen Westen anhaltende Neugung (: Einschieben :) unter einem Winkel von 7 bis 8 Graden, und Streichet nach Stund 20, $6\frac{2}{8}$ graden. Das Verflächen der Salzlagen ist südlich mit einem Winkel von 30 Graden. Die Salinenbreite beträgt gegen 500 Klafter.

Przepisałem z Pierwopisu, 1839 r.
Pż.

Rue du musée Nro 10. II. etage.
chez Mr Dèlcourt.

Uibersichts-Karte
der
Saline in Wieliczka

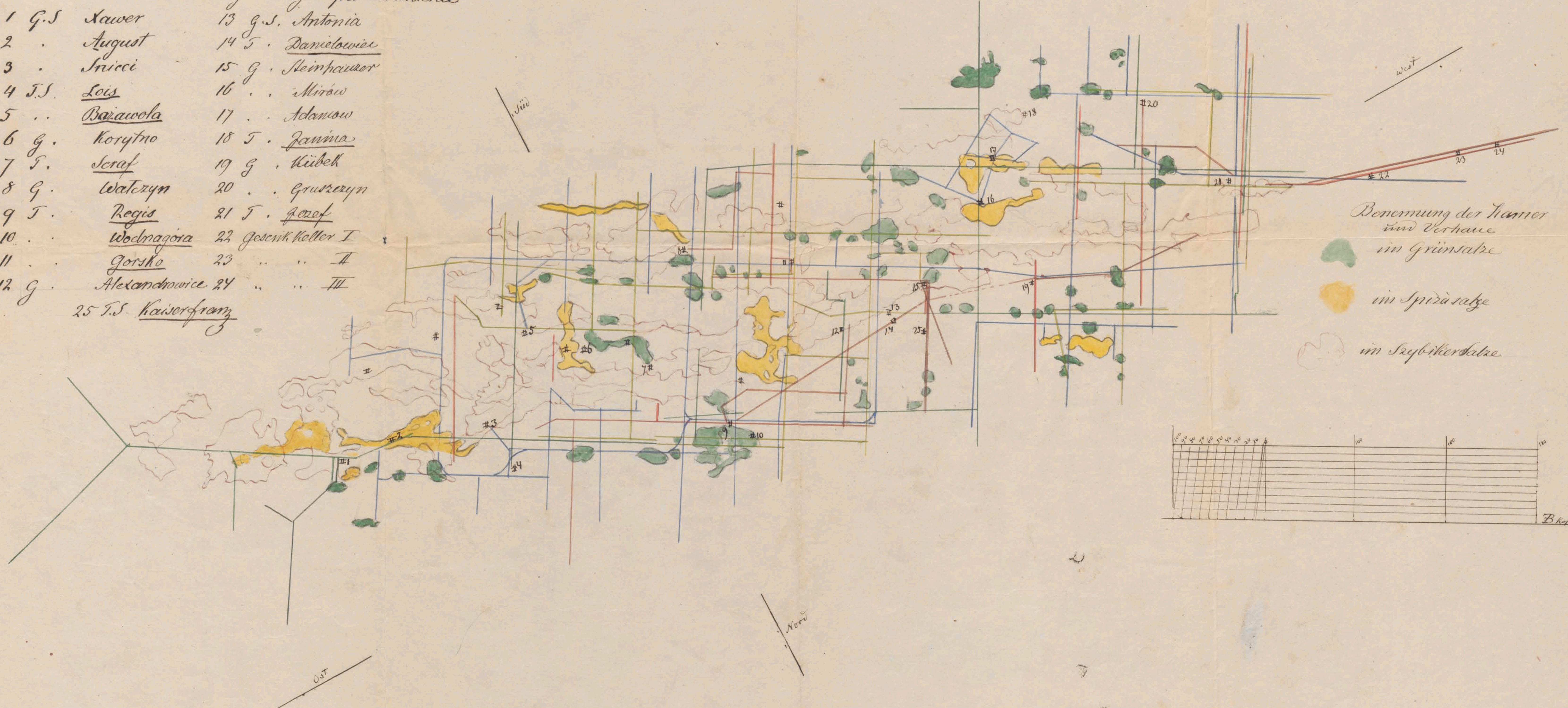

Benenung der Tag- u. Grubenschächte

1	G.S	Xawer	13	G.S.	Antonia
2	.	August	14	T.	Danielowice
3	.	Sricci	15	G.	Steinhauser
4	T.S.	Lois	16	. .	Mirów
5	. .	Bazawola	17	. .	Adamow
6	G.	Korytno	18	T.	Janina
7	T.	Seraf	19	G.	Kübek
8	G.	Watczyn	20	. .	Gruszczyn
9	T.	Regis	21	T.	Józef
10	. .	Wodnagóra	22		Gesenk Keller I
11	. .	Gorsko	23		 II
12	G.	Alexandrowice	24		 III
25	T.S.	Kaiserfranz			

Benennung der Kamer und Verhaue

🟩 im Grünsalze

🟨 im Spizasalze

○ im Szybikersalze

B. Kopijowa

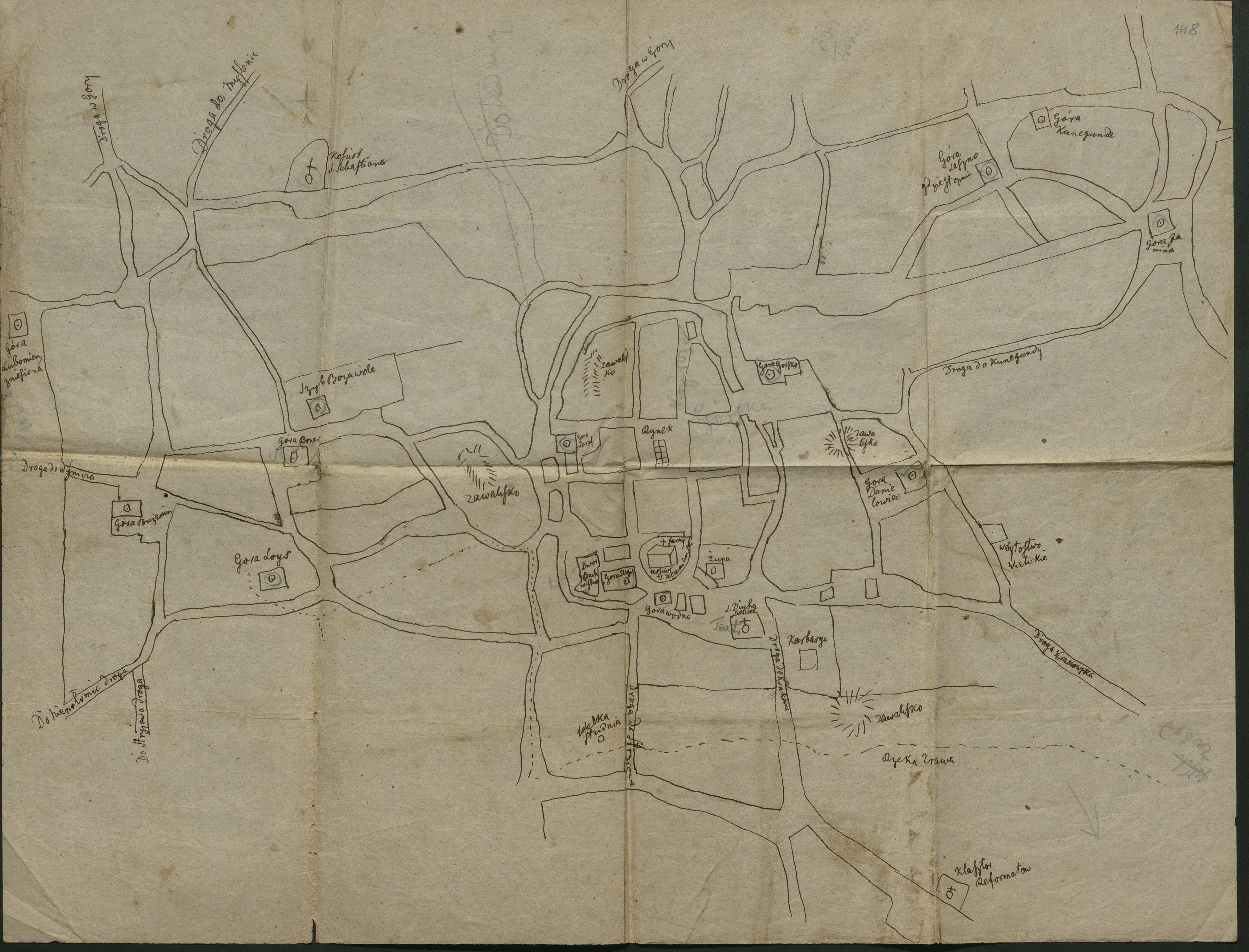
Droga w Góry
Droga do Myślenic
Kościół S. Sebastiana
Droga w Góry
Góra Kunegunda
Góra Leszno gdzie stopnie
Góra Janina
Góra Lubomierz zniesiona
Zawalisko
Szyb Bożawola
Góra Gorsko
Droga do Kunegundy
Góra Boner
Góra Seraf
Rynek
Zawalisko
Droga do Wsmora
Zawalisko
Góra Danielowice
Góra Bużenin
Wójtostwo Wielickie
Góra Loys
Farny
Kościół S. Klemensa
Żupa
Dwór Bachmistrza
Góra Regis
Góra wodna
S. Ducha Kościół
Karbary
Droga Krakowska
Droga do Krakowa
Zawalisko
Do Niepołomic droga
Do Stryjowa droga
Wielka Studnia
Droga do Stryjowa
Rzeka Zrawa
Klasztor Reformatów

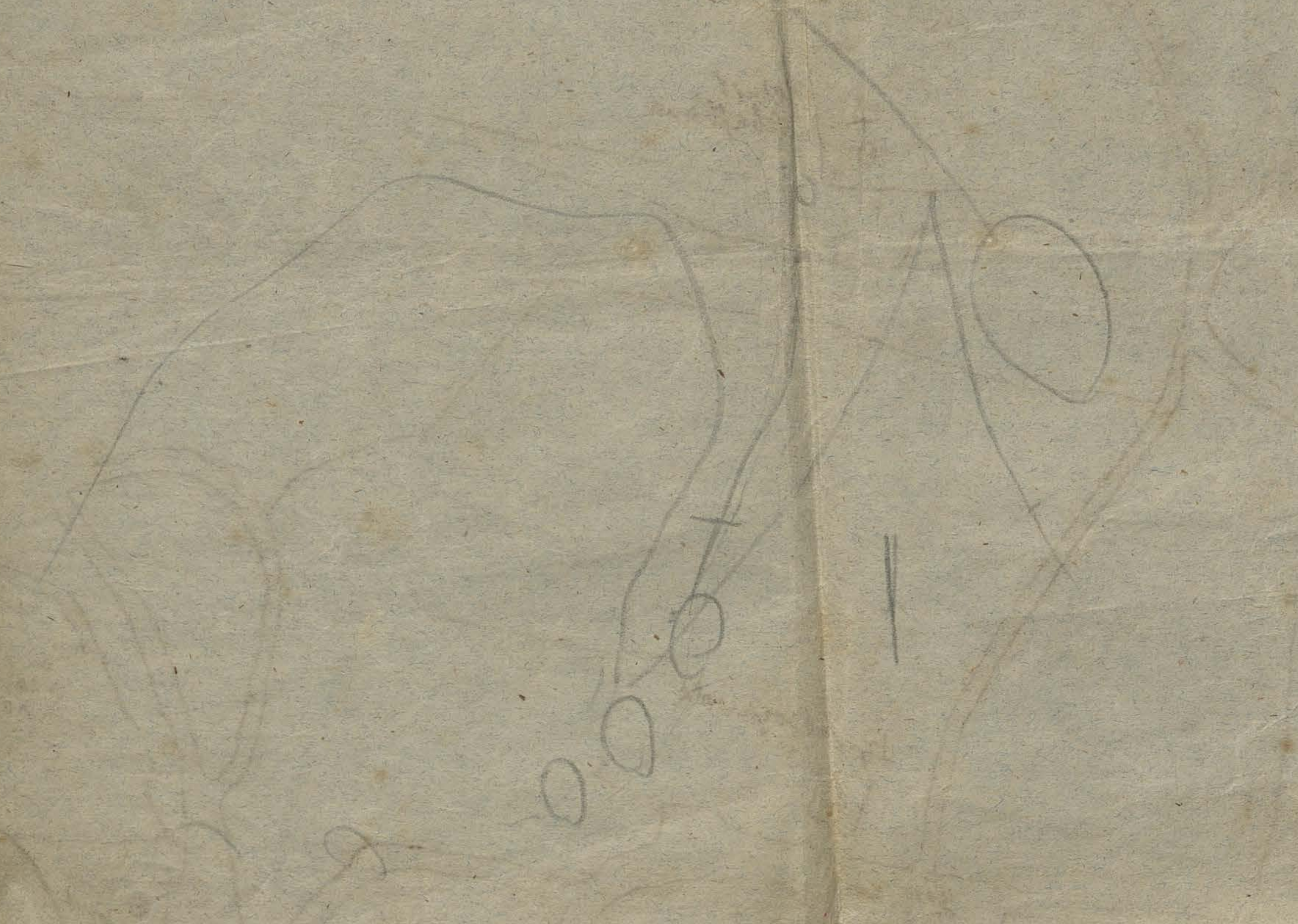

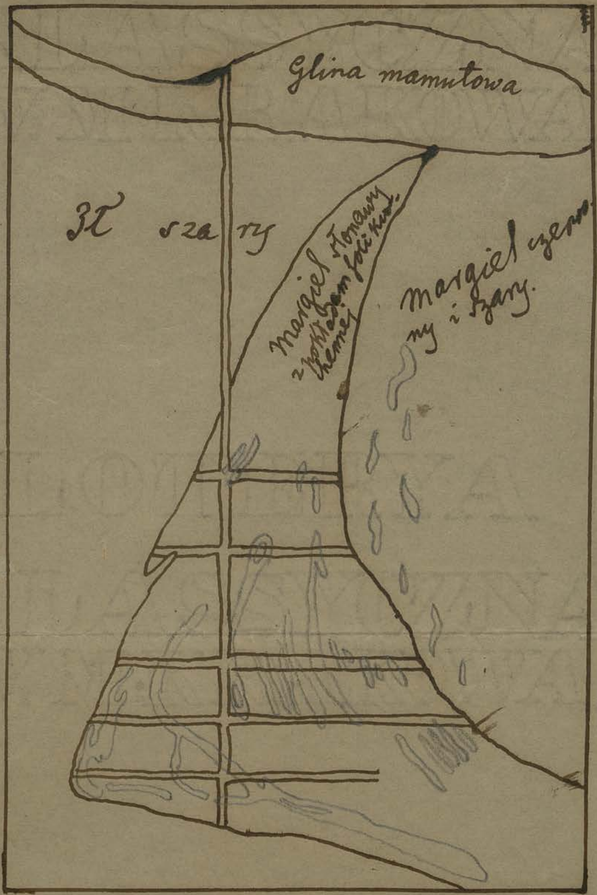

Przecięcie pokładu soli
w Bochni

w Wieliczce mówi Kromer Fulcra ex ſale excinduntur a 150
więc nie od auſtryi

151

Musa Gor Wielickich. W Krakowie 1608.
4to k. 6. wierszem
ded. Eustachemu Wołowiczowi referendarzowi W. X. L.
proboszczowi trockiemu ... J. N.
wiersz łac. Andreas Loeaechius Scotus

jest tu wiersz łaciński do Adama Szypowskiego
kan. krak... Joannes Pernus Art. Baccal.
" " " do Andrzeja Oleśnickiego
starosty .... Andr. Loeaechius
(opis kopalni wierszem polskim)

W dziele: Lyricorum libri IV auctore Andrea Kanon S. J. Cracoviae 1643
8°. jest pomiędzy innemi poemat: Salisfodinae Bochnenses lucubrationibus
poeticis illustratae.

152

Boué Ami ur. 1794 w Hamburgu mineralog.

Resultate meiner Beobachtungen über das relative Alter der Flötzgebilde der Alpen und Karpathen (I Bd p. 50 i 115. 38 ryc. . II Bd. p. 308) Das Kniestersalz Wieliczka (p. 98) Das tertiäre Gebilde Galiziens (p. 337. – Bd II p. 1 mit 7 Durchschnitten) w Journal de Géologie 1830–1831.

Das Zusammenvorkommen der Ammoniten, Belemniten u. Orthoceren im mittleren Flötz Kalksteine der österreichischen u. italiänischen Alpen so wie in den Karpathen (Bronn Jahrbuch für Mineralogie 1844 pag. 329)

Allgemeiner Überblick über die Karpathen die Marmarosch, Siebenbürgen u. gewisse Theile von Ungarn (w Mémoires de la Société géologique de France 1834 I Bd. II Th. p. 215 i 258)

Borykowski Felix Dr. med. fizyk w Wieliczce + 23 lipca 1854

1) Krótka wiadomość o kąpielach słonych w Wieliczce (w Gazec. lwow. 1835 Maj i Gazet Krak. 1836. przedruk: osobno: O kąpielach słonych w Wieliczce.

2) Ueber die Salzsoole u. die Soolenbäder in Wieliczka (Medic. Jahrbücher des k. k. österreich. Staates 1838. XV Bd. p. 360)

3) O Wieliczce (ob. Recenzyja w Roczniki Krytyki literack. 1852. No 63. 65. 71.)

Böhm Józef Daniel sławny medalier urodzony w Wallendorf na Spiżu 1794.

Bohusz (Szenitzky) Jerzy de ur. w Nowym Zwoleniu 1687 + 1722 jako rektor gimnaz. luter. w Kesmarku wydał: Descriptio incliti comitatus Scepusiensis geographico-historica (druk. w Bel Prodromus Hungariae antiquae et novae fol. pag. 69-124) z mappą Spiża przez Pawła Kray de Rokus

Biblioteka warſzawſka 1858. nowa ſerya Tom I
1858 nowa ſerya Zeſzyt XIII. Ogolnego Zbioru CCV.

Zaczątki piſmiennictwa polſkiego przez Dominika Szulca. ſt. 1–17 (o Akademii Krak. i naukach w niej wykładanych ſt. 11–16)

Słów kilka o ſtarożytnej odbudowie kopaln olkuſkich i machinach w tychże o płóczkach, prażeniu rudy ołowianej i hutach dawnych pod Olkuſzem przez Hieronima Łabęckiego p. 18 – 37

gierzyna = zuzel bogaty ołowiany
obstrych = szumowiny zbierane przy topieniu ſrebra w piecu probowym
dziwoczyna = glejta z częściami ſrebra zbierana jako szumowiny przy topieniu ſrebra
forsztusy = ~~o~~kruchy z płókanych ~~rud~~, ruda 2 razy płókana
Góra, herszyb = główny szyb do wyciągania rudy
Szybik, szlamisko, pobok = poboczny szyb dla przewietrzenia
dogzynek = szybik dociągnięty aż do chodnika podziemnego
przebitka, sztrossa = chodnik podziemny łączący her:szyb z szybikiem
ort, ~~[illegible]~~ przodek = chodnik w którém dalej ~~kopią~~ rudę
rząp = dół w chodniku w którém się woda zbiéra wyciągana na wierzch bulgami za pomocą Kieratu czyli Kołowrotu Konnego i Kolusa czyli Koła wodnego
Sztolnia, ~~[illegible]~~ ſtoła = główny podziemny kanał którym woda wychodzi, otwór jego powierzchny zwie się okno, łożysko dzienne tejże odpływającej wody: roz:nos; a ujście do rzeki: ſtok.

Herb Ludwika Decyuſza Sęp w ſrodkowej tarczy
rodzinnej po boku cztery tarcze lewa gorna i dolna prawa
Topor proſtopadły – dwie inne dwugłowy orzeł ceſarſki.

2

Wydzielano pole w ten ſpoſób iż w miejscu gdzie miał być
herszyb wbijano kół i od koła w każdą stronę mają=
cemu licencyją wydzielano pole na 24 łatrów.

Łatr 1 miał = 4 łokcie; 1 łokieć 24 członków czyli cali

Rudę mierzono na niecki. Jedna niecka miała 4 korce;
a 96 korcy tworzyły stos czyli ruszt

Górnicy podlegali gwarkom; hutmanowi czyli nadzorcy
i żupnikowi

Opole = wolne miejsce gdzie niebyło kopalni przytykające
do szybu

Operszat = Überſchar; pole niezajęte

Szyby znaczono 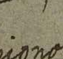 w rzucie poziomym; a chodnik łą:
czący 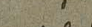 ; Sztolnie 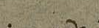

Szyby w rzucie pionowym 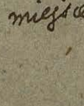

Poboki, policzki lub ſztos = miejsce gdzie kopią rudę w chodniku nie do druku

Po wyjściu w Berlinie książeczki[1] Pana Z. Opisu Wieliczki, podałem o jej treści wiadomość do poszytu grudniowego 1843 Biblioteki Warszawskiej, z niektóremi uwagami. Pan Z. któremu te uwagi zdawały się dziurami na całem wyszukanemi, mylnemi i bezzasadnemi, raczył umieścić w Bibliotece za Luty r.b. uprzejmą odpowiedź na tę jak sam mowi recenzyę.— Pomijając to iż zarzutów moich, które błahemi nazywa, Pan Z. w odpowiedzi swej nie odpiera, lecz tylko kilka wybrawszy, naciąganym sposobem zniweczyć je usiłuje, zamierzyłem punkta wszystkie tej odpowiedzi wyjaśnić, w porządku w jaki je taż odpowiedź przedstawia.

2) Że Ambroży Grabowski udzielił mi też same notatki co i Panu Z. o tem mam przekonanie z wyrazów listu, który do mnie napisał, gdy mi je przesyłał; zatém niesłusznie tłomaczy się Pan Z., iż Grabowski inne mnie inne jemu w tejże samej materyi dostarczyć miał wiadomości. Nawiasowo i to oświadczam iż w nich dla siebie nic już nowego nie znalazłem. [Pan Z. mowi iż dowód istnienia Kopalń Wielickich w wieku XII znajduje, za świadectwem Długosza, w nadaniu Kazimierza X. Sandomirskiego z r. 1176. Tu mógłbym zwrócić uwagę Pana Z, iż jeżeli uznaje dokument tyniecki Idziego Biskupa Tusculum z r. 1105 za podrobiony, z powodu niezgodności w dacie, to również i dokument z r. 1176 nie jest wolny od tego zarzutu, gdyż Kazimierz X: Sandom: wstąpił na Księstwo Krakowskie, do którego Wieliczka i rozrządzanie alveis salis należało, później bo w r: 1177, jak to obszerniej dowodzi Naruszewicz T.VI str: 67 (: wyd: Bobrowicza :). Jak zaś te dokumenta uważać, i jaką z nich korzyść historya wywieść może, w innem miejscu zdać sprawę nieomieszkam, jak to już w moich uwagach, w przypisku nadmieniono.— 3)

Odesłano

4 Odesłanie mnie do mojej własnej książki, iż Bochnia nazywała się *Parvum sal*, zdaje mi się naciągniętem. Nigdzie nie powiedziałem, żeby takie nazwisko mieć miała, to jest po łacinie *Parvum sal*, a po polsku *mniejsza sól*; mówię w przywiedzionem przez Pana Z. miejscu, iż Wieliczka nazwana była *Magnum sal*, że zaś w porównaniu z tą ostatnią Bochnia była lub jest mniejszą żupą; jest to twierdzenie ale nie nazwanie; nadto dokument u mnie w Tomie II przedrukowany, na str: 83 wyraźnie mówi, *in loco salis fodinarum qui polonice Bochnija theutonice Salczberk nuncupatur*.

5) Co do etymologii Bochni od bochna, zacytowałem słownik Lindego; gdy więc Pan Z. wywód taki godnym pióra nawet samego Dębołęckiego mieni, zaszczyt ten Lindemu odstąpić musiałbym; wszakże Linde znajdzie tu usprawiedliwienie w tyle szacowanem przez Pana Z. źródle, to jest nieocenionem rękopiśmie chronologii arendarzy soli wielickiej uczonego sztygara Dłutyńskiego, w którym zapewnie również Boczkowski czerpiąc wiadomości w opisie Wieliczki str: 56. przywodzi pod żupnictwem Mikołaja Serafina, iż w Wieliczce sól wielkiemi bałwanami, a w Bochni bochnami wyrębywano, z tąd i nazwiska obu miejsc wyprowadza. —

5 O szybie Świątkowskim wspomina akt z r. 1518, jako o już zasypanym wraz z Świętosławskim i Goryszowskim; a gdy go Pan Z. opuścił, wyliczając dawne szyby, według niego za Kazimierza W. istniejące, a nadto w r. 1608 otworzenie jego naznacza, — nie wiem dla czego mnie wyzywa, abym dowodził pomroką niepamięci pokrytej daty: czy był wybity za Kazimierza W. wcześniej, lub późniéj.

6 Co do Bochnarów, Bonerów i Bonarów, rzecz zupełnie pomieszał Pan Z. łącząc ich w jedną rodzinę. — Już nie z Paprockiego,

którému

któremu Pan Z wiary odmawia, lecz z Niesieckiego, którego w swój odpowiedzi właśnie cytuje, wyjaśnienie różnicy przytoczę.

Bochnarowie, do których Mikołaj Żupnik krakowski z r. 1405. należy, a który pisząc się z Wielopola za Kazimierza Jagiellończyka Wielopolskiemi zwać się poczęli, byli herbu Stary-koń. (Niesiecki Tom II str. 182 wyd: Bobrowicza oraz Tom VIII str 507. i Tom IX str: 298.) Bonerowie Krakowscy, do których należy błogosławiony Izajasz, urodzony z Lanckorońskiej, na sejmie w Horodle r 1413. otrzymali herb Nowina. (Niesiecki Tom II str: 236.) Jan Bonar /: niekiedy Bonerem zwany, lecz sam się Bonarem podpisywał: / i który był Żupnikiem krakowskim i olkuskim, przybył do Polski z Wissemburga za Kazimierza Jagiellończyka /: zatém po r. 1445: /, jako już szlachcic niemiecki, i miał herb Bonarowa (Niesiecki Tom II str: 227) – To co Pan Z o Bonerach z Niesieckiego przywodzi, jest to właśnie to, co tenże jako wątpliwe w Paprockim i Okólskim uważa, z powodu iż oni mówiąc o Bochnarach i Bonerach Krakowskich przed przybyciem Bonarów do Polski, rodziny te oddzielnych herbów zażywające w jedno łączą (Nies: Tom II str 224).

Na grobie błogosławionego Izajasza Bonera był napis: „obiit venerabilis pater Isajas, Sacrae Theol: Prof: aº 1471." – a pisarz jego żywota Dryacki, mówi iż z dawna widział przy nim, herb Bonerów /: lecz nie wymienia których: / i dodaje iż od któregoś kolligata na pamiątkę snać rodakowi swemu przydany. – Zwracam uwagę iż kolligaci /: powinowaci: / nie są to herbownicy, ani imiennicy, – w czem różnicę nie tu miejsce objaśniać, – lecz zapytuję się Pana Z. jak rozumieć to co mówi o szlachcie herbowéj, twierdząc iż może być że jeden z rodzeństwa później uszlachcony, odmienny herb przybrał. – Przyznam się iż takiego toku rzeczy podwójnego nobilitowania w historyi Krajowej nie znam,

i mieszać

i mieszać tego nie godzi się z zmianami herbów na pochodzące np: topór na stary-koń, 9 półkozic na jelitę, ostoja na przegonię i t.p. które są znane i przez heraldyków wykazane; a tu właśnie miejsca nie miały.

Chronologię Pan Z. uważa za rzecz zbyt podrzędną, a ułożenie spisu żupników za czczą pracę; dla czegóż sam mimo tej pogardy dla chronologii, następstwo żupników w ślady podań sztygara Dłużyńskiego przywodzi? czy tylko dla tego że to rzeczy nie zaszkodzi, jak się tamże wyraża? Co do mnie wolę wierzyć dokumentom monarchicznym i aktom urzędowym, jak notatkom najniższego w kopalni officjalisty jakim jest sztygar. 10

Odpierając szereg mylnych tłomaczeń wyrazów łacińskich, które wytknąłem, Pan Z. wybrał dwa wyrazy i nawzajem mnie zarzuca mylne ich tłomaczenie.

11) *Carpentarius* pochodzi od *carpentum*, wóz; 11 u Pliniusza znaczył stelmacha, lecz w Wieliczce w XVI a nawet w XIV wieku, *carpentarius* oprawiał szyby, cembrował chodniki, układał kaszty; pytam się czy to stelmach czy cieśla to robi? że zaś jak sam Pan Z trafnie znalazł *charpentier* po francuzku znaczy cieślę, to właśnie pochodzi z tąd, iż nietylko u nas w Wieliczce lub Olkuszu ale i wszędzie w wiekach średnich zepsutej łaciny, *carpentarius* cieślę znaczył, czego dowód znajdzie Pan Z nietylko w Glossarzu du Cange, ale i w tych wyrazach przywilejów Kazimierza W.go z r. 1355 dla Hankona z Zakluczyna (: Metr. Kor. Q. 24 str. 309 :): *si per improvidentiam carpentariorum et fornatorum damnum in salis fodinis seu in sachtis evenerit*; — to jest gdyby przez nieostrożność *cieśli górniczych*, albo rębaczy piecowych, w kopalni czyli szybach szkoda się stała etc. — lub w statucie z r. 1368, gdzie wymieniając robotników pracujących w kopalni

i wyliczając

i wyliczywszy famulos magistri, fornatores, sectores, to jest: parobków bachmistrza, piecowych i rębaczy mówi: carpentario montium qui propris manibus laborat in montibus, septimanatim unus ferto, to jest wyznacza cieśli górniczemu własnemi rękami w kopalni pracującemu tygodniowo wiardunek, i tu jest porządek naturalny rzeczy, że gdzie rębacze w kopalni pracują musi cieśla własnemi rękami cembrunkiem kopalnię zabezpieczyć. — W tych czasach (wieków średnich) mediae latinitatis) stelmach w Wieliczce zwany był Currifex. — 12. Podobnież lignifaber, serrifaber, aurifaber i t. d. znaczyło nawet w średnich wiekach: cieślę, ślusarza, złotnika i t. p.; lecz sam wyraz faber 13 nawet bez dodatku ferrarius, wyłącznie, jedynie i zawsze, i to bez żadnej wątpliwości kowala oznaczał, a nigdy sam przez się cieślę. (*) 12

Zarzut iż niepojmuję historyi, ginę w odmęcie szczegółów w pismach moich, i nie mam punktu oparcia w pojmowaniu intellektualnego stanu narodu, zostawiam rozwiązaniu każdemu według jego widzenia. — Cieszę się tylko z głębokości pojęć historycznych Pana L.; i że bez dat dziejowych umie znaleść punkt oparcia, i w jaśni prawdę rozwinąć; — jak to zapewnie wyraźnie dowodzi jego treściwa historya Wieliczki. —

Powtarzam iż dokument fundacyi Kościoła S. Piotra w Krakowie, 14 nadający dochody w soli Jezuitom jest z d. 13 Marca 1623 r. /: metr. kor. T. B. 169 str. 183 :/ a nie z 1614, jak twierdził w opisie Wieliczki Pan L. Nie moja w tém wina, że uważa za jedno założenie czyli raczej fundację nadającą dochody, z położeniem kamienia węgielnego, — i dla tego też sam z sobą jest w sprzeczności, utrzymując w opisie, że założenie kościoła było r. 1614, a dowodząc w odpowiedzi że kamień węgielny

---

(*) To tłomaczenie odpowiada nazwaniom rzemieślników po łacinie, we wszystkich rachunkach żupniczych Wielickich, Olkuskich; a nawet w książce rachunków prywatnych królewskich przez Josta Lud: Decyusza od r. 1563, w témże znaczeniu użyte są te nazwania. —

założono

założono r. 1597. a pierwszą mszę odprawiono r. 1608. Tę samą wiadomość, z temiż samemi co Pan Z podaje cytacjami, znałem już dawniej w opisie Krakowa Grabowskiego, i dla tego nie odwołuję prawdy w zgodzie z nią będącej a na dokumencie opartej, to jest że chociaż Kościół r. 1597 murować zaczęto, Król wydał fundacyą r. 1623. Data zaś 1614 r. zawsze pomyłką zostanie.—

Co do spisu Żupników pod panowaniem austryackiem, takowy znany mi był przed wydaniem opisu Wieliczki Boczkowskiego w r. 1843. z akt poaustryackich z czasu wspólnego zarządu z Kstwem Warszawskiém i dawniejszych, w Archiwum Wydziału Górnictwa znajdujących się, i mógłbym Panu Z. który się trudnym przystępem do Archiwum w Wieliczce wymawia, dostarczyć nawet dat installacyi tych urzędników aż do Lilla który od r. 1812 do r 1832 ciągle urzędował.— Co do dwóch ostatnich Ferro od r 1832 i Ursini de Blagaj od 1836, rzecz tak współczesna, że tajemnicą być nie może; a ja myślę że ich nawet osobiście znał Pan Z., przeto niepotrzebowałby o nich aż w nieprzystępném Archiwum wielickiém dowiadywać się.—

W części geologicznej zarzuca mi Pan Z. iż niewłaściwie mu nie przyznałem, iż on pierwszy odkrył prawdę co do formacyi 3ciej rzędowej tej kopalni. Zwracam uwagę na własne jego wyrazy: iż Boué i Kefferstein już pokład ten za 3o rzędowy uznawali; oznaczenie bliższe skamieniałości przez Pana Z. wykrytych, za stwierdzenie tej prawdy posłużyć może, lecz widok sam rzeczy, już nie jest jego pierwotworém.— Z resztą mimo wyraźnego zakazu Pana Z który zabrania wdawać się w rozbiór jego wynalazków, dopóki zdolności do ich oceniania w kim sam nie uzna, a nawet inaczej każde zdanie mieni być sądem ślepego o kolorach, sumiennie mu pier-

wszeństwa

wszeństwa o które się dobija przyznać bym niemógł; bo jeszcze przed wyjściem książeczki Pana Z., słyszałem od powszechnie znanego naszego pierwszego rzędu geologa Pusza, jak dowodził że Rost jest w błędzie, gdyż własnemi przez siebie wykonanemi otworami swidrowemi w brew swemu zdaniu wykazuje jawnie 3^{cio} rzędową formacyą pokładów solnych polskich odpowiadającą takiejże w Wieliczce. Rzecz ta z resztą nie jest moją specyalnością, Pusz w dziele w krótce wyjść mającem: „Neue Beyträge zur Geognostischen Beschreibung von Polen" kwestją tę rozstrzygnie. 15.

Wzruszenie ramionami Pana Z., za ruch jakiś z przyzwyczajenia uważać mi wypada, gdyż powodu do wyrażenia tym sposobem uczuć w następującym tu razie nie upatruję: Pan Z. albowiem chciał, iżbym w uwagach nad jego opisem Wieliczki wymienił zasługi jego w dokonaniu doświadczeń najwyborniejszemi instrumentami w Wieliczce co do temperatury tej kopalni, a przecież o tych doświadczeniach najwyborniejszemi instrumentami, książeczka Pana Z. nie wspomina, przytacza tylko na str. 92 parę przykładów temperatury w chodnikach. Odkrycia i wynalazki tego rodzaju Panu Z. należne, opisze jego biograf, i temu tę zajmującą pracę zostawiam.–

Co do spisu dzieł o Wieliczce przez Pana Z, tenże w swej odpowiedzi z taką dobitnością utrzymuje, iż on jest dokładny, iż nie śmiem już nawet tu wspomnieć dla czego takim nie jest.–

Na tém kończę moją odpowiedź na odpowiedź Pana Z. z tém uczuciem, iż bez szukania dziur na całém, i bez wzruszania ramionami, byłbym prawdziwą miał przyjemność czytać odpowiedź na recenzyę, przez Pana Z ułożoną, lecz smutno mi było dostrzedz

w Człowieku

Przyznanie ślepoty

w Człowieku, tyle zasług naukowych mającym jak Pan Ł. taką drażliwość. Jeżelim w uwagach wytknął mu pomyłki, uczyniłem to dla tego że dostrzegłem zbyt wielką pewność w twierdzeniach, które mi się wątłemi zdawały. Radziłbym zawsze więcej pobłażania drugim, i nieco mniej stanowczego sądu za nim rzecz z całą gruntownością przetrawioną nie zostanie.

Pisałem d. 3 Lutego 1844. Hieronim Łabęcki

Wieliczka

Tu szukała Walerya (w Łaganie) podbić serce Juliana Tymińskiego z T. I. str. 207.

Walerya Julianowi przewodniczy, tu stoi posąg ostatniego z królów naszych z soli wykuty. 215.

Wieliczka

Rozemknięte wnętrze ziemi
Bogactwami nęci swemi:
Kryształowym idąc śladem
Przy kagańca świetle bladem
Górnik z rydlem, młotem, dłutem,
Uroczyskiem w soli kutem
Coraz ~~głębiej~~ dalej, głębiej wkracza,
Gdzie go wieczna noc otacza.
Zaklętego nakształt grodu,
Wśród tajemnic mroku, chłodu,
Szyb po szybie w głąb się wdraża,
W tysiąc ulic się rozkrąża:
Ciosanemi z brył filary
Wspina gorny strop pieczary,
Albo dębów, sosen trupy
Ściele w mosty, węgły, słupy.
Ośmiu wieków wysilenia
Wykowały te sklepienia,
Wypiętrzyły te pieczary,
Gdzie błogiemi Stwórcy dary
Ośmiu wieków ciągła praca
Żywi naród, skarb wzbogaca,
Zachowując dla przyszłości
Równy udział w obfitości!

—

Pod ſtropami tej pieczary,
Nieraz w ſmolnym słupów lesie
Padnie iſkra, dym się wzniesie
Tli się, zajmie kłoda sucha,
I płomieniem otchłań bucha;
Podziemnemi jak wąż nory
Żar się wije, mkną podpory,
Trzeszczą sklepy, dym się kłębi
I kopalni otworami
Bucha grozy obłokami!
Przerażona rzesza srodze
W oniemiałej czeka trwodze,
Rychło ziemia się usunie
I w płonącą przepaść runie!
Wtém myſl zbawcza natchnie męża:
Cnota [illegible] śmierci wstręt zwycięża,
W kłęby dymu ognia śladem
Tłum porywa swym przykładem:
Nie zwątpienia, nie szafunku
Czczych obietnic – lecz ratunku!
I pracuje z ludem społem,
Aż wziął górę nad żywiołem!

J. Zakrzewſki
(Gazeta narod. lwow. 1868
Nr. 292)

Nr. 73 1867

Gazeta Przemysłowa.

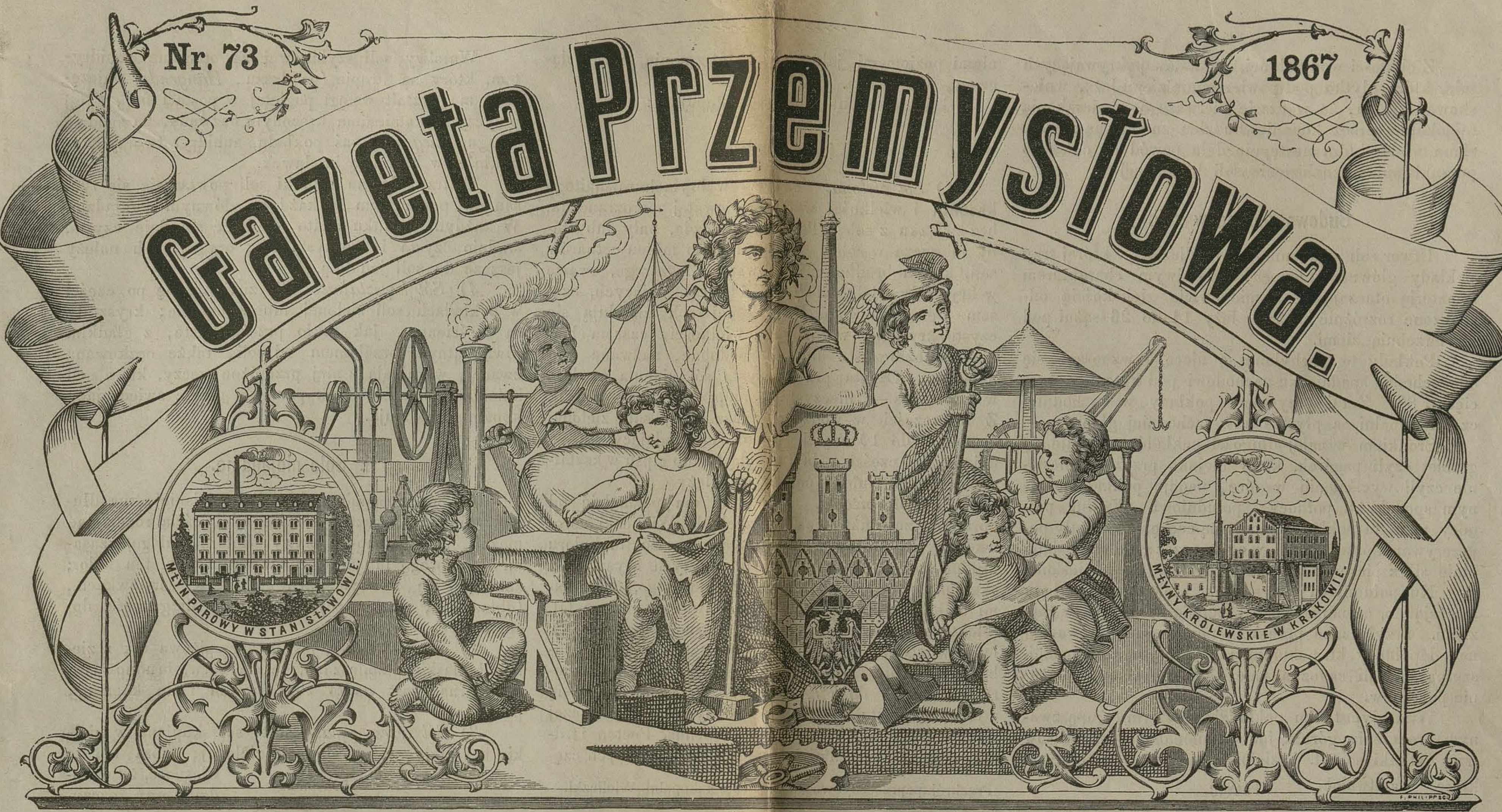
MŁYN PAROWY W STANISŁAWOWIE.
MŁYNY KRÓLEWSKIE W KRAKOWIE.

Kraków Illustrowany organ przemysłu, rękodzielnictwa, gospodarstwa i handlu krajowego. Rok II.
Wydawany przez Walerego Kołodziejskiego inżyniera cywilnego w Krakowie.

Przedpłata z przesyłką na rok wynosi w Państwie austr. 6 Zł. na pół roku 3 w. a.
„ w Królestwie pruskiém 5 Tal. „ „ 2½ Tal.
Prenumerata w Królestwie Polskiem wynosi półrocznie 2 Rsr. 90½ kop. którą przyjmują wszystkie urzęda pocztowe Królestwa Polskiego.

Wychodzi w Sobotę.

Przedpłatę przyjmuje Biuro Redakcyi, Ulica Szewska Ner 230.
Ogłoszenia (inseraty) techniczno-przemysłowe przyjmuje za opłatą od wiersza drobnego (Petit) za każdorazowe umieszczenie po 15 kr. w. a. z doliczeniem opłaty stęplowéj 30 kr. w. a. Redakcja i zarządca drukarni c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego.

☛ ***Od Redakcji.*** Z początkiem Lipca rozpoczyna się II. półrocze II. roku Gazety Przemysłowej. Prenumeratę nadesłać można całoroczną od 1 Stycznia w ilości 6 złr. w. a. lub półroczną od 1 Lipca w ilości 3 złr. w. a. Roczniki z roku 1866 są jeszcze do nabycia za nadesłaniem do Redakcji 5 złr. w. a., jako téż 1sze lub 2gie półrocze za 2 złr. 50 kr. w. a.

Aby Szan. Czytelników zapoznać z najnowszemi wynalazkami i ulepszeniami na polu przemysłowém poczynionemi, Gazeta Przemysłowa podawać będzie **sprawozdania z wystawy Paryskiej**. W tym celu umyślnie udaje się kosztem Redakcji Gazety Przem. zdolny inżynier do Paryża, zkąd oryginalne sprawozdania z oddziału przemysłowego do Gazety Przem. nadsyłać będzie.

Broszura L. Lindesa o **Zużytkowaniu rzék, stawów, bagien, jezior i dołów torfowych na chów ryb, raków i pijawek** jest do nabycia za cenę 50 kr. w. a. w biórze Redakcji, jako téż w księgarniach J. Milikowskiego we Lwowie, Tarnowie i Stanisławowie, K. Wilda we Lwowie i Samborze, Jana Rosenheima w Brodach, Fr. Csillika w Tarnopolu i Karola Pollaka w Sanoku.

OPIS

Salin Wieliczki.

Wolne miasto górnicze Wieliczka z swą w całym świecie słynną kopalnią soli, leży wzniesione 122 sążni nad poziomem morza, w zachodniej części Galicji, w Bocheńskim obwodzie, na wschodnio-południowej stronie Krakowa; z tém miastem w oddali półtoramilowej koleją jest połączone. Wieliczka leżąc na podgórzu karpackiém, jest otoczona od północy i wschodu małemi pagórkami, przechodzącemi w równinę Wisły; od południa zaś pasmem gór wyższych; tylko w zachodnio-północnej stronie, wązka nizina dozwala widoku na Kraków, w której rzeczka Zrawa z wód pagórkowych koło Wieliczki spływających powstająca, ku Wiśle płynie. Samo miasto rozłożone w dolinie, ma wiele domów odosobnionych i ogrodami otoczonych na wzgórkach, tak że sprawia widok prawdziwego rozrzuconego miasta górniczego. Domy są po największej części drewniane, mała tylko liczba i to najwięcej rządowe, są murowane.

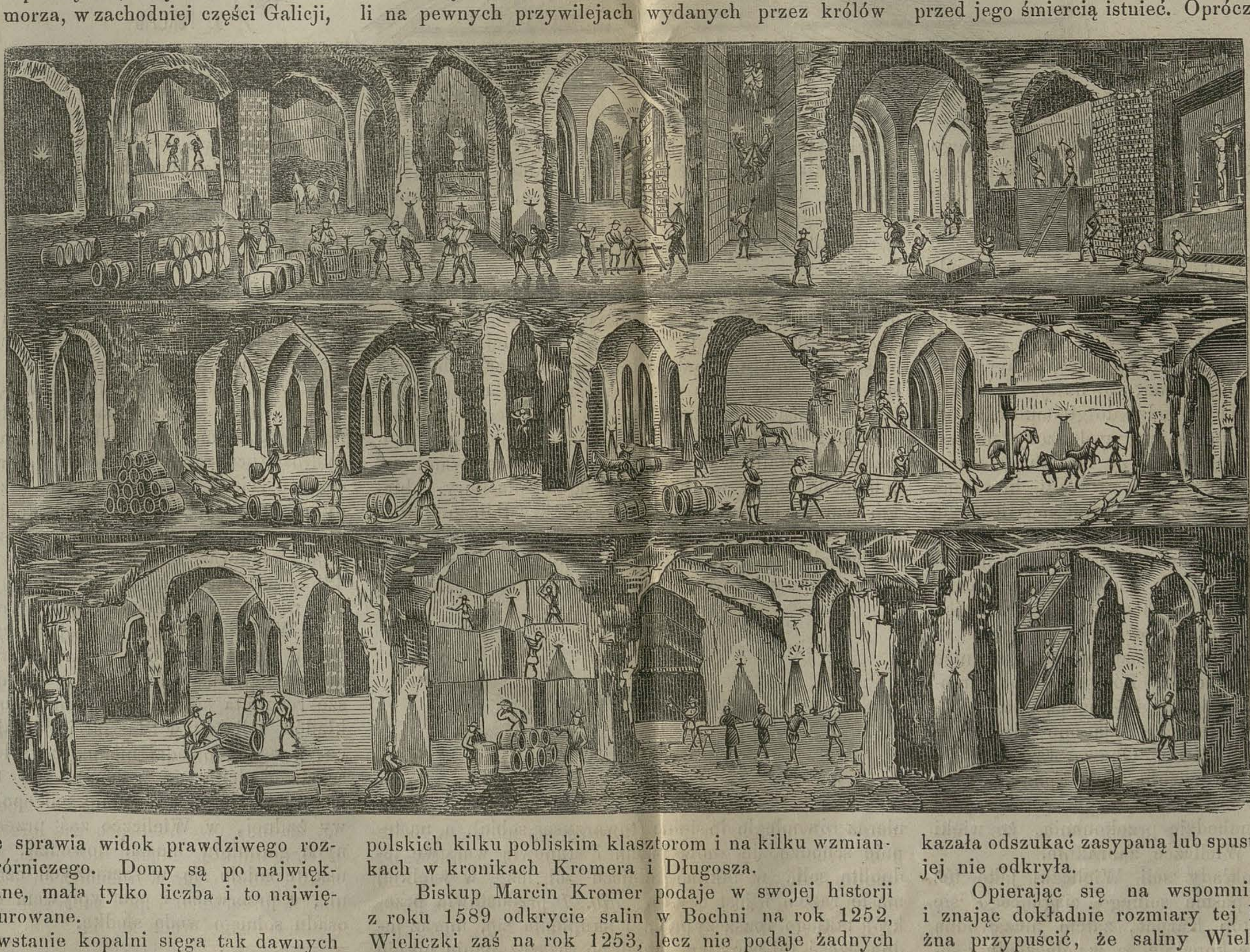

Odkrycie i powstanie kopalni sięga tak dawnych czasów, że nie ma żadnych dat, na mocy których możnaby coś stanowczego o tychże powiedzieć. Niezawodnie niegdyś musiały jakieś opisy istnieć, ponieważ jednak w owych czasach mała tylko była liczba piszących, zatém więc i te nieliczne opisy łatwo przy napadach nieprzyjacielskich i powstałych przy tém spustoszeniach musiały zaginąć.

Wszystko co o tej salinie wiadome, zasadza się li na pewnych przywilejach wydanych przez królów polskich kilku pobliskim klasztorom i na kilku wzmiankach w kronikach Kromera i Długosza.

Biskup Marcin Kromer podaje w swojej historji z roku 1589 odkrycie salin w Bochni na rok 1252, Wieliczki zaś na rok 1253, lecz nie podaje żadnych bliższych wiadomości o sposobie odkrycia; wspomina tylko, że odkrycie tychże salin zawdzięcza się pobożności św. Kunegundy, żony Bolesława Wstydliwego. Jest to pierwsza wzmianka o tej kopalni w historji.

Gdy jednakowoż Jan Długosz podaje w swej kronice o śmierci dzierżawcy salin Wieliczki, która przypadła w roku 1238, zatém kopalnia musiała już przed jego śmiercią istnieć. Oprócz tego klasztor w Staniątkach zachowuje po dziś dzień przywileje wydane już w roku 1232 i 1248, na mocy których ów klasztor pobierał deputat soli z salin Wieliczki. Podobnież Kazimierz I. przy założeniu klasztoru w Tyńcu 1044 obdarzył takowy deputatem soli, a który żona Władysława I. potwierdziła i powiększyła.

Te dokumenta, które jeszcze po dziś dzień istnieją, dowodzą, że kopalnia Wieliczki daleko pierwej istniała aniżeli św. Kunegunda, a zatém mylne jest zupełnie zdanie wszystkich, którzy odkrycie i założenie kopalni w Wieliczce jej przypisują; być może, że święta Kunegunda napowrót kazała odszukać zasypaną lub spustoszałą kopalnię, lecz jej nie odkryła.

Opierając się na wspomnionych dokumentach i znając dokładnie rozmiary tej kopalni, śmiało można przypuścić, że saliny Wieliczki 900 do 1000 lat istnieją.

Z obfitości wody słonej, pokładów pokrywających sole, które płytko pod powierzchnią ziemi leżą, wnioskować można, że w czasie pierwszego zamieszkania tej okolicy przez kopanie studzien znalezioną została słona woda, która następnie dała powód do dalszego poszukiwania i znalezienia soli kamiennej.

Budowa pokładów soli.

Utwor soli kamiennej w Wieliczce, w której trzy pokłady główne *(Grupen)* właściwym charakterem i materją otaczającą, a mianowicie głębokością odznaczone rozróżnić można, leży 14 do 26 sążni pod powierzchnią ziemi.

Pokłady te pochylone są nieco i wznosząc się od wschodu, spadają ku zachodowi pod kątem w przecięciu 8°. Z tej przyczyny pokłady w wschodniej części kopalni są płytsze a w zachodniej głębsze.

Środkiem w całej długości pokładów okazuje się grzbiet czyli pagórek, który niejako przez podniesienie czyli wyciśnienie w górę, nadaje pokładom solnym spadek ku północy i południowi. Wzdłuż północy mają te pokłady nieomylną cechę, że zostały poprzerywane, przerzucone, w ogóle przez gwałtowne działanie sił z pierwotnego swego położenia przeniesione.

Ku południowi jest spadek większy, a pokłady zwężają się, aż nareszcie w kształcie klina lecą w głąb ziemi. Przyłączone przekroje poprzeczne, prowadzone od północy ku południowi, w którym najgłówniejsze pasma soli są oznaczone, tłomaczą jaśniej położenie pokładów.

W każdym takim pokładzie głównym (grupą zwanym) rozróżnia górnik już od niepamiętnych czasów trzy gatunki soli, t. j. zieloną, spiżową i szybikową, które warstwami zawsze w tym samym porządku jedne nad drugiemi leżą. Pokłady solne są pokryte na wszystkie strony skorupą iłu solnego i marglu, hałdą nazwaną, która zdaje się być stwardniałym mułem morskim, i zawiera w sobie kawałki soli krystalicznej szpakowatej, gipsu, anhidrytu (gipsu bezwodnego), łupku ilastego, siarki, węgla i poniekąd muszli rozmaitego rodzaju, oraz stanowi ten pokład niejako tamę przeciwko przypływowi wody światowej. Ponad tym leży ił marglowy, a nad tym pokład kurzawki lub żydzy (*Triebsand*), jest to piasek z drobną gliną przemięszany w ziarnkach brunatno-szarych, czerwonawych, białych i żółtawych, po odkopaniu wzdyma się, nabiera kształtu wolnego ciasta, przez co tylko z wielkiemi trudnościami pokonać go można ocembrowaniem. Ponad tym leży warstwa gliny, nareszcie warstwa czarnej ziemi tłustej i urodzajnej.

Przekrój poprzeczny wschodniej części kopalni Wieliczki.

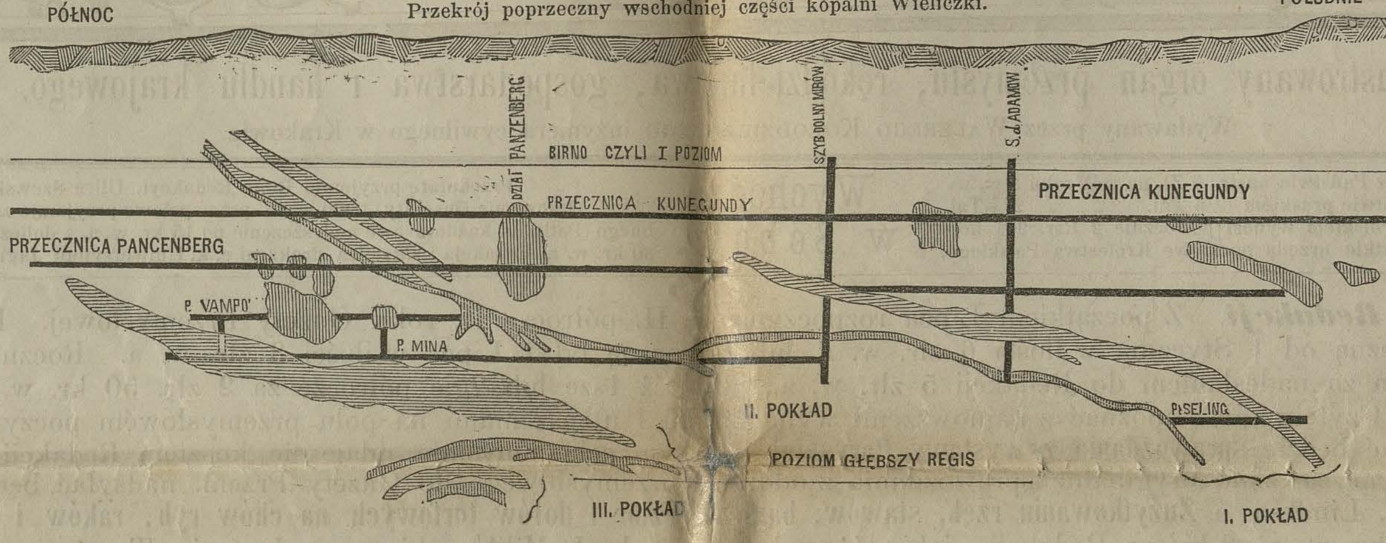

Przekrój poprzeczny wschodniej części kopalni Wieliczki.

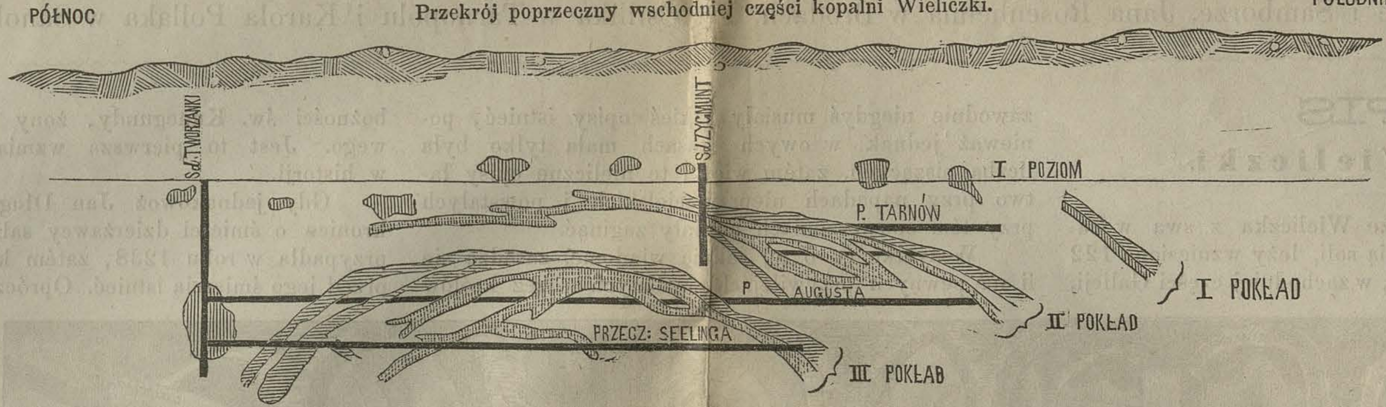

Chodnikami czyli tu tak zwanemi piecami odkryte i przystępne pokłady soli mają długość od wschodu ku zachodowi 1900 sążni, a szérokość 300 do 500 sążni wiedeńskich.

Głębokość jako też spód pokładów solnych dotychczas jest nieznany, pomimo, że nowy szyb Kübeka i inne szyby dolne dochodzą do głębokości 145°.

Że jeszcze spód salin nie jest wyśledzony, nie jest bynajmniej przyczyną, jak niektórzy mylnie twierdzą, obawa odkrycia dla salin szkodliwej wody, która ma tam podług twierdzeń tychże w niezmiernej ilości się znajdować, lecz tylko ten powód, że mając soli pod dostatkiem, szkodaby było pieniędzy wydawać na poszukiwania, z którychby i tak korzystać nie można, bo któż będzie wydobywał z 300sążniowej głębokości, kiedy toż samo już z 150sążniowej otrzymuje?

Z tej samej przyczyny nieznane są i granice pokładów na wschód i zachód. Północne i południowe granice pokładów górnich są znane, lecz głębsze nie; zdaje się jednak, że będą one miały rozciągłość większą aniżeli górne. Obawa wszelka, aby skarb tej soli nie został rychło wyczerpanym, jest płonną, bo kto tylko cośkolwiek rozpatrzy się w tej olbrzymiej kopalni, nabędzie przekonania, że wieki upłyną zanim soli w Wieliczce zabraknie.

Ponieważ tak pokłady soli Wieliczki jako też i Bochni należą do pasma solnego ciągnącego się wzdłuż północnych stóp Karpat, zatém niezawodną jest rzeczą, że te dwie kopalnie są w połączeniu z sobą solą, ale żeby chodnikami podziemnemi wydrążeniami poziomemi, jak to wielu utrzymuje, były połączone, jest baśnią.

Główne gatunki soli są następujące:

I. Sole jadalne.

1) Sól zielona. Ta leży w bryłach rozmaitego kształtu i wielkości w glinie iłowatej porozrzucana, bez związku z sobą. Te bryły, gniazda, buły lub kłęby mieszczą w sobie czasem przeszło milion cetnarów soli, koloru brudno-zielonkowatego i szarego, zwarte w kryształy wielkości $^1/_4$ do $1\,^1/_2$ cali mających, czasem iłem przeciągnięte. W tej soli znajdują się czyste kryształy w rozmaitej wielkości, czasem białawo przeźroczyste do lodu podobne, nazwane solą lodowatą. Czysta przeźroczysta sól zielona zawiera w sobie gips — nieczysta i nieprzeźroczysta zaś ił. Z 100 części w wodzie rozpuszczonej soli zielonej zostaje 2 do 10 części jako osad składający się po największej części z iłu i anhidrytu lub gipsu w kształcie drobnych kulek; pod tą solą leży

2) Sól spiżowa. Nazwa ta ma pochodzić od górników ze Spiżu we Węgrzech do Wieliczki sprowadzonych, którzy w niej pracowali. Sól ta koloru brudno-szarego w małych podługowatych kryształach skupiona, przełamu łupkowatego płaskiego, odłamkami małemi rzucana na ziemię, dźwięczy jak metal, (niektórzy powyższą nazwę tej własności przypisują); leży warstwami 1 do 5 sągów miąższości czyli grubości i ciągnie się wzdłuż i w szerz kopalni. Zawiera w sobie 1 do 7% nieczystości składających się z iłu, anhidrytu w kulkach drobnych i nadzwyczaj wiele muszli morskich, jakoto: Trochus, Pecten i t. d. tak w szczątkach jako i w całości. W niektórych częściach takiej warstwy jest sól spiżowa zupełnie czysta i biała, czasem jednak tak brudna, że nie jest jadalną. Sól ta jest ograniczona iłem, który pomięszany z gipsem niekiedy i anhidrytem, jest pokręcony w rozmaite wzory, podobnie jak wstęgi morowe. Pod tą leży:

3) Sól szybikowa. Jest najczystszą i dla tego najbardziej poszukiwaną; nazwę swą ma od szybów, któremi dla znacznej głębokości do niej dochodzić musiano; koloru zupełnie białego lub szaro-białego, skupiona w kryształy wielkości średniej, między zieloną a spiżą, przełamu gładko łupkowego; zawiera 0,2 do 2% nieczystości składającej się z iłu i w igiełki skrystalizowanego gipsu. Leży warstwami podobnie do spiżu, w niej znajdują się płaskury, obłazgi, warstewki soli białej, okrągło krystalicznej, która się w drobne perły rozsypuje, dla tego też nazwano ją solą jarką lub perłową. Pojedyncze warstwy soli szybikowej rozdzielają się na kilka gałęzi i lecą nieraz równolegle do siebie (towarzyszą sobie), a następnie schodzą się znów razem i stanowią warstwę jednolitą soli, w takiem miejscu sól leży w wielkiej masie razem i jest czystą. *Fig. 1* przedstawia przekrój takiego rozszczypania i skupienia się, nieraz jedna część tej warstwy solnej po rozszczypaniu niknie w kształcie klina (wyklina się).

Fig. 1.

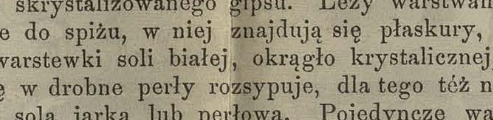

Warstwy soli szybikowej są otoczone anhidrytem, który na stropie (poddaszu, *Hängende*) najczęściej ma kształt wstęgi pogiętej w postaci fali, z tej przyczyny kamieniem kręconym nazwany, na spodzie (spągu, *Liegende*) zaś pokładu, anhidryt tworzy wypukłości w kształcie brodawek.

Te trzy główne gatunki soli powtarzają się tym samym porządkiem w każdym głównym pokładzie. W każdym gatunku nadto rozróżnić się daje czysta, średnio czysta i nieczysta sól; oprócz tych należy jeszcze do soli jadalnej,

4) Sól kryształowa. Ta znajduje się po części w pokładach soli zielonej lub w hałdzie; kryształy są sześcienne, jak szkło przeźroczyste, z gładkim równokątnym przełamem tej soli, także oczkowaną zwanej; wyrabiają z niej przeróżne rzeczy, które pod imieniem „figurek“ jako pamiątki goście zwiedzający kopalnie zakupują.

II. Sole niejadalne.

1) Szpak podobny do soli angielskiej, ma długie włókniste kryształy, które z łatwością rozdzielać można, smak słono-gorzkawy, koloru białego, czasami fjoletowego lub żółtego, w ogniu traci ten kolor; znajduje się w szczelinach hałdy w warstewkach, (obłazgach, płaskurach), aż do 10 cali grubości dochodzących.

2) Smulec, żuber, jest to sól spiżowa tak z ziemią i piaskiem zmięszana, że ma barwę brudno-szarą aż czarną, jest nadto zbyt twarda i do kamienia podobna.

3) Sól trzeszcząca, jest to sól skupiona w wielkie kryształy na sposób soli zielonej, która ma tę własność, że w wodzie przy rozczynianiu się, wydaje szelest trzaskania, przyczém kawałeczki soli odlatują i bańki gazu na powierzchnię wody wypływają.

Podług Dumasa i Prof. Rosego pęcherzyki uchodzące zawierają gaz, który w soli tej do połowy jej objętości jest zawarty, a składa się:

z gazu węglowodorodowego	84,60%
z gazu kwasuwęglowego	2,58
z gazu kwasorodu	2,00
i azotu	10,00
	99,53.

Professor Reuss tłomaczy własność tej soli następująco: ponieważ połowę objętości tej soli stanowi gaz, to woda morska ówczesna, z której ta sól powstała (w przypuszczeniu, że tę samą ilość gazu węglowodorowego pochłania, jak woda słona w Reklinghausen), pod ciśnieniem 12 atmosfer tym gazem nasyconą być musiała, by tworząca się sól trzaskająca tą ilością gazu nasycić się mogła. Takie zaś ciśnienie panuje w morzu 340 stóp głębokiém.

Jeżeli woda morska przy takiém ciśnieniu hydrostatycznym jest nasyconą gazem węglowodorowym, to przy tworzeniu się soli ten gaz z powodu ciśnienia znacznego ujść nie mógł i albo w wodzie morskiej albo w soli zostać musiał; ponieważ więc ostatnie nastąpiło, gaz zawarty zatém między ściankami soli trzaskającej, musi być odpowiednio do tego ciśnienia hydrostatycznego zgęszczony; naturalną więc jest rzeczą, że ściany zawierające ten gaz, przez wpływ wody rozczyniając się, cieńczeją stopniowo, aż nareszcie nie mogąc wytrzymać ciśnienia gazu, z szelestem pękają; ponieważ zaś powstający rozczyn wodny tylko 4% swej objętości gazu pochłonąć jest w stanie, zatém reszta w kształcie baniek z wody uchodzi.

Wypada mi w tém miejscu wspomnieć, że Professor Reuss dnia 6 Listopada 1866 na sesji zakładu geologicznego w Wiedniu przedłożył najgłówniejsze rezultata swoich wieloletnich badań budowy pokładów soli tak w Stassfurcie *) jako też w Wieliczce, i jasno dowodzi niemi, że sól w obu tych miejscach osadziła się z morza. W Stassfurcie jednak uskuteczniało się osadzanie soli spokojnie i bez przerwy żadnej, w Wieliczce zaś przeszło 250 znalezionych gatunków muszli dowodzą, że osadzanie soli uskuteczniało się w rozmaitych czasach nie regularnie, w przerwach i pod wpływem częstym zalewania osadu solnego wodą słodką.

---

*) Opisaliśmy tę niedawno w Prusiech odkrytą kopalnię w 38 numerze naszej gazety.

Łatwe więc do wytłumaczenia, że w Wieliczce nie ma żadnych soli potasowych, gdyż te jako łatwiej rozczynialne, przy każdorazowym zalewie wody słodkiej zostawały rozpuszczone i uniesione. Przy końcu tworzenia się soli, zdaje się, że ostatni zalew wody słodkiej tak dalece sól potasową rozpuścił, że z tego nadzwyczaj słabego rozczynu sól potasowa już osadzić się nie mogła.

Wielokrotne studja Prof. Reussa w tym względzie mają wkrótce wyjść z druku, i wyjaśnić dotychczasową tajemnicę tworzenia się soli w Wieliczce.

Do nowych utworów solnych należą:

Sople solne, powstające na powale pieców, jeżeli przez szczeliny słona woda kroplami przecieka, są one zupełnie białe podobne do soli warzonki, niekiedy rozgałęzione.

Kryształy wodne, są to skupienia rozmaitej wielkości sześcianów kryształowych, osadzających się na dnie naczyń lub kawałkach drzewa, z wody słonej, w skutek naturalnego wyparowania wody.

Kwiat solny, są to krzaczki niby włosów solnych $^1/_4$ do 4'' długości, powstające na wilgotnej powierzchni hałdy, w spokojnych i od przeciągu wolnych miejscach.

Porost solny. Sól, która wilgotne ściany solne i cembrzynę miejsc wilgotnych obrasta, jest biała jak sól warzonka, powstaje z słonej wody, pod przewiewem powietrza wysycha on prędko.

Grzyby solne powstają z kropel słonej wody spadających na podłogę, są one zupełnie białe.

Woda słona czyli surowica należy podobnie do nowych utworów solnych, ponieważ największa część wód znajdujących się w kopalni, spływa z warstwy żydzy tak szybami jako też szczelinami warstw, to te tak nazwane „słodkie wody“ sącząc się przez pokłady, nasycają się solą i tworzą surowicę; podobnie wilgoć powietrza wstępująca szybami do kopalni, rozpuszcza ściany solne i wytwarza słoną wodę, która rynnami sprowadzoną bywa do najgłębszego punktu kopalni, to jest pod szyb machinowy do tak zwanego rząpiu, czerpaku *(Sumpf)*, zkąd się ją wyczerpuje.

Przekrój poprzeczny w środku długości (od północy ku południowi) salin Wieliczki.

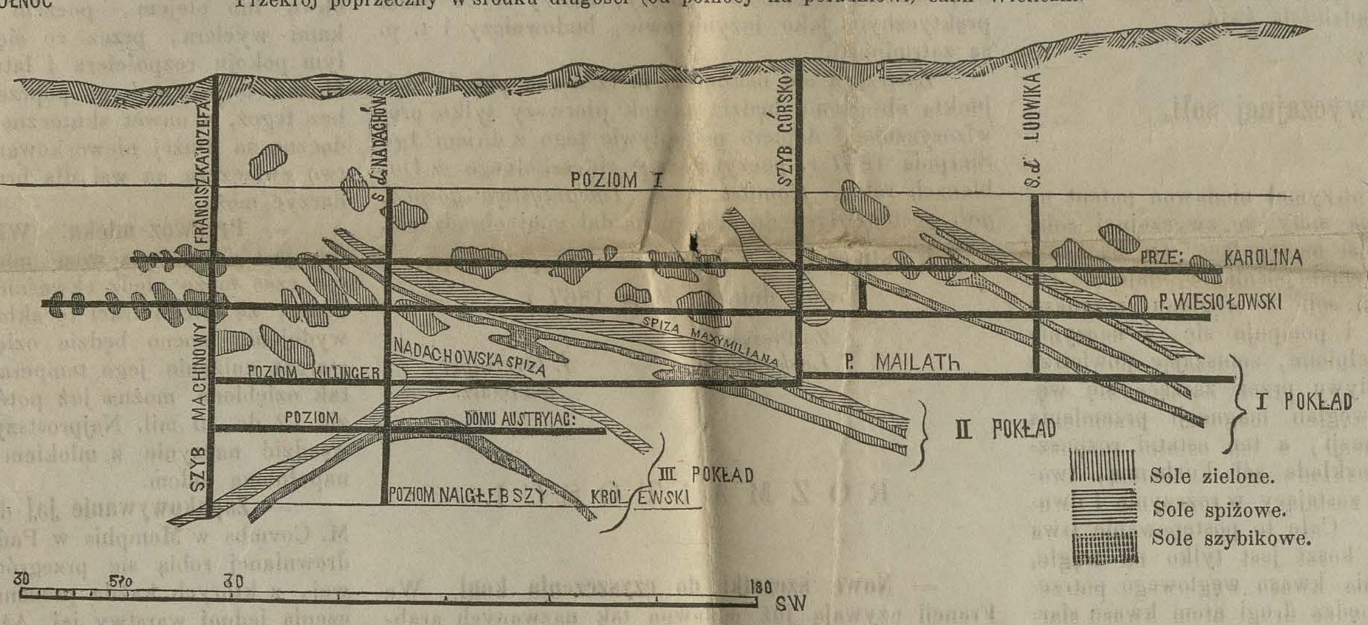

Słodkie wody dochodzące szybami do kopalni, prowadzone bywają przez skrzynie solą nałożone, gdzie się solą nasycają i jako słona woda do głównego spływu przychodzą; dzieje się to dla tego, by ochronić ściany ze zbiornika soli od szkodliwego wpływu słodkiej wody. Woda słona jest zupełnie czysta, przeźroczysta, mocno słona, zapachu solnego, jest gęsta i nie łatwo marznie. Według rozbioru chemicznego Professora Uniw. Jagiell. Dra Floriana Sawiczewskiego zawiera w jednej kwarcie = 3900 granom wagi lekarskiej Norymbergskiej, następujące solne części:

Chlorku sodu (soli kuchennej) . . .	3820	granów.
„ magnezynu	21	„
„ żelaza	3	„
Siarkanu niedokw. magnezynu (soli gorzk.)	24	„
„ ndsu wapninu	8	„
„ ndsu sodu (soli Glaubera) .	24	„
Pierwiastku wyciągowego żywicznego	ślad	
Razem . .	3900	granów.

Mała część słonej wody sprzedawaną bywa, na kąpiele lub inne użytki, reszta odpływa Zdrawą do Wisły.

Najgłówniejszém zadaniem górnika, jest wynalezienie czyli odkrycie soli, zdatnej do odkopywania, przez bicie szybów, szybików lub pieców. Szyby i szybiki są to obszerne czworokątne otwory, pionowo w ziemię bite czyli pogłębione studnie, które jeżeli nie idą w caliźnie, to jest w litej soli, są ocembrowane drzewem zupełnie jak studnia.

Piece, także sztolniami zwane, są to drogi *) poziomo idące czyli chodniki podziemne, są czworokątne i według potrzeby ocembrowane, lub solą kamienną obmurowane.

Służą one nietylko do poszukiwania soli, ale nadto dla komunikacji różnych części kopalni, jako gościńce, i do przeprowadzenia powietrza. Najgłówniejsze komunikacyjne piece, są od 6ciu lat, koleją żelazną opatrzone, na których za pomocą wózków i koni, sól bywa według potrzeby rozwożona. Piece te mają 7' wysokości, a 6 do 9' szerokości.

Szyby i szybiki służą do odkrycia soli w kierunku pionowym, zatém w głębokości; piece zaś w kierunku poziomym. Szukanie soli uskutecznia się w ten sposób, iż z jakiegoś poziomu bije się szyb na dół, trafi się podczas tego na jakiś pokład soli lub też dojdzie się do jakiejś danej głębokości, to bije się piece poziome na wschód lub zachód, te piece zwią się zdłużniami lub bieżniami, idą bowiem w kierunku długości kopalni.

W odległościach zaś tychże 40 do 100 sążni biją się przecznice, są to piece idące ku południowi lub północy, a zatém wszerz kopalni. Jeżeli temi piecami odkryje się jakąś sól, natenczas bije się znów w tej soli piece już to poziomo, już luzunkiem, (to znaczy unosząc się w górę lub spuszczając w dół) trzymając się ciągle stropu (poddasza) lub spągu (podnóża) warstwy soli w celu poznania jej rozmiarów i pokładu. Po obznajmieniu się z pokładem robi się plan najdokładniejszy, i dla wywożenia najkorzystniejszy z miejsca, gdzie sól się robotą rąbaną lub strzelaną wydobywa, w którém odznaczają się filary mające zostać dla podparcia stropu i t. d. i według potrzeby z mniejszą lub większą ilością górników się tę sól wydobywa.

Fig. A widok z frontu

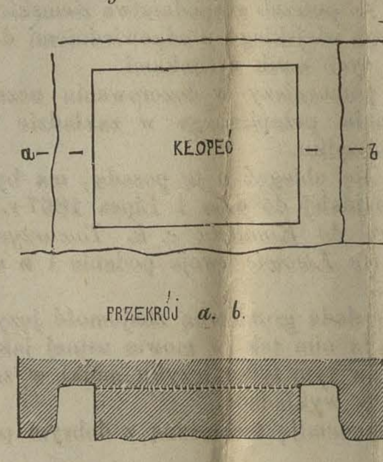

Dzieje się to w ten sposób, że ścianę do wyrębu przeznaczoną dzielą na równoległoboki, 2 do 3 aż do 7 siągów kwadratowych powierzchni, zajmujących biorąc grubość lub część grubości pokładu samego za podstawę wysokości.

We wszystkich bokach tego równoległoboku, wyrębują szrom na 24'' głębokości. Jak to *Fig. A* pokazuje, przez to powstaje pryzma soli wiszące tylko jeszcze jedną swą ścianą na ścianie solnej, tę odwalają klinami żelaznemi wbijanemi z dwóch przeciwnych boków. Takie pryzma zowią się kłopeć iważy 70 do 140 cetnarów. Po oderwaniu takiego kłopcia robotnicy bainkują czyli przedzielają go na części mniejsze, tak zwane kruchy ważące 90 do 100 funtów, lub na większe 330 do 350 funtów kawałki i te ostatnie obrabiają w kształcie beczki, tak zwane bałwany; drobną zaś sól odpadającą przy wyrębywaniu szromu pakują do beczek lub mielą na sól fabryczną.

Nietylko na ścianie, ale też jak tego potrzeba wymaga wyrębują i pod nogami w spągu podobne równoległoboczne wielkie masy soli, zwane wtedy ławami.

Przez wyrębywanie powstają puste przestrzenie, które szerzyznami, działami lub komorami nazywają i rozróżniają między niemi nadsięwłamy, podsięwłamy, jamy, schody i t. d.

Piece wybijają zupełnie w ten sposób, tylko z tą różnicą, że kłopeć tu zbojem zwany, nie klinami ale prochem (czyli robotą strzelaną) odrywają, w tym celu w środku zboju wiercą dziurę $1^1/_2$'' średnicy mającą i nabijają prochem, po odstrzeleniu cały zbój w kawałkach odlatuje.

Robotnicy *), którzy wyrębują sól, zwią się żeleźnikami, ci zaś co biją piece piecowemi, ci zaś którzy są użyci do odwożenia, nakładania, nabijania soli do beczek i innych robót, zwią się całkowi lub wozaki, im do pomocy służą chłopcy zwani półlennikowemi.

Rozległa ta kopalnia dla dozoru lepszego jest podzieloną na dwa oddziały pod dozorem osobnych urzędników to jest na góry wschodnie obejmujące część wschodnią kopalni, dawniej tak zwane: nowe i stare góry, i góry zachodnie obejmujące część zachodnią kopalni. Te znów podzielone są na dzielnice czyli rewiry, pod dozorem rewirowego czyli sztejgra.

Powietrze na dole jednostajnej + 10 do + 13° R. wynoszącej ciepłoty jest czyste, trochę gęstsze jak na powierzchni ziemi, zdrowiu nieszkodliwe owszem dla płuc słabych zdrowe. Gazów szkodliwych i palnych niema w tej kopalni, dlatego górnicy robią przy otwartém świetle łojowém, które utrzymują w żelaznych małych lampkach tu zwanych kagankami.

Z powierzchni ziemi prowadzą 11 szybów do kopalni, z nich dwa mają machinę parową do wyciągania soli i wody, dwa opatrzone schodami są przeznaczone do schodzenia *) robotników, przez użycie machin reszta szybów, rzadko bywa używaną do wyciągania soli, służą one więcej dla krążenia powietrza, i z tej przyczyny muszą być utrzymywane.

W roku 1865 sprzedano w Wieliczce soli:

Zielonej	168.514	Ctn.	12	fnt.
Spiżowej	193.820	„	68	„
Szybikowej	609.579	„	30	„
Soli fabrycznej	103.383	„	47	„
„ bydlęcej	74.700	„	89	„
„ nawozowej	1.942	„	49	„
Razem .	1,151.940	Ctn.	95	funtów.

Ceny soli są następujące:

Cetnar soli zielonej w kawałkach .	złr. 7	kr. 20
„ „ „ w beczkach . .	„ 7	„ 32
„ „ spiżowej w kawałkach .	„ 6	„ 62
„ „ „ w beczkach .	„ 6	„ 74
„ „ szybikowej w kawałkach .	„ 7	„ 78
„ „ „ w beczkach .	„ 7	„ 88
„ „ kryształowej	„ 9	„ 66
„ „ fabrycznej	„ —	„ 32
„ „ bydlęcej	„ 1	„ 12
„ „ nawozowej	„ —	„ 75

Sól fabryczna jest to sól czysta mielona miałko, bywa tylko do fabryk potrzebujących jej do swych wyrobów, n. p. do fabrykacji sody po tak umiarkowanej cenie sprzedawaną.

Sól bydlęca jest mięszanina, z 97 funtów soli mełtej, 2 funtów niedokwasu żelaza, 1 funta węgla drzewnego.

Sol nawozowa składa się z nieczystej, iłem solnym pomięszanej soli, uryny końskiej, nawozu zwierzęcego i ludzkiego.

Wieliczka d. 13 Kwietnia 1867.

H. Schrott

c. k. ekspektant górniczy.

Alkohol i papier z drzewa.

Jeszcze w r. 1854 próbował Arnould za pomocą kwasu siarkowego drzewo w cukier zamieniać, a następnie z tego płynu zawierającego cukier wyrabiać spirytus. Trociny drzewne jako odpadki nie mające dotąd żadnego prawie użytku, są wprawdzie tanie, ale próby przerabiania na spirytus wykonane na większy rozmiar okazały, że ta operacja wiele kwasu spotrzebowuje, i tym sposobem fabrykacja cała za drogo wypada. Teraz w Genewie zawiązało się towarzystwo, które chce przerabiać drzewo na papier, rozdrabniając takowe w małe kawałeczki i nalewając je kwasem siarkowym, przyczém zyskuje się wielka ilość alkoholu i materjału, który od papieru drzewnego mechaniczną drogą przez ciągnienie *(Schleifen)* otrzymywanego, o wiele jest lepszy i doskonale daje się blichować. Myśl ta ze wszech względów zasługuje na uwagę, ponieważ przez takie rozbicie włókna drzewnego, papier otrzymany jest podobniejszym do papieru ze szmat, aniżeli z wiór. W ten sposób możnaby i z wiór papier wyrabiać, a przez to materjał bez użytku będący, dałby się bardzo korzystnie zużytkować. Papier tym sposobem otrzymany jest dostatecznie mocny, brunatny do pakowania, lub biały drukowy, wytrzymały na wilgoć jakby już w czwartej części był klejony, co zdaje się być własnością materjału użytego. Właściciele patentu starają się pozawierać umowy z fabrykami papieru. Czy wynalazek ten ma przed sobą przyszłość, nie można dotąd przewidzieć z powodu niedokładnych jeszcze wiadomości, zasługuje jednak zawsze na uwagę i dalsze ściślejsze próby. Przy tej fabrykacji otrzymywanoby spirytus, któryby wynagradzał w czę-

---

*) Droga podziemna w kopalni, która nie zaczyna się od zewnątrz czyli nie wychodzi na świt jak sztolnia i tylko wewnątrz kopalni istnieje, zowie się chodnikiem, ulicą a po staroświecku czachą (*Strecke*).

*) W średnich wiekach rozróżniano pracujących w sztolniach i szybach a zwano pierwszych terlarzami drugich zaś lenszownikami.

*) Wszelkie wychodzenie spuszczanie się lub schodzenie do kopalni, bądź do roboty bądź tylko dla jej zwiedzania, zowią górnicy nasi wjeżdżaniem.

ści lub wszystkie koszta wyrobu drzewa i wartość jego, a prócz tego surogat bliższy zapewne papieru ze szmat niż wszystkie inne dotychczasowe surogaty papieru.

Oszczędzenie siana.

Na folwarku należącym do szkoły gospodarczej w *Bois-Bougy* w *Nyon* zaprowadzono następujący porządek w paszy, który bardzo dobre wydał rezultata.

Siano mięsza się z trzecią częścią słomy porzniętej na sieczkę jeden cal długą, zwilżoną dostatecznie soloną wodą, poczém mięszanina ta ugniata się mocno w naczyniach 60 stóp sześciennych obejmujących. W przeciągu 48 godzin stosownie do stanu temperatury i stopnia wilgoci paszy, powstaje silne drożdżenie, które twardsze łodygi rozmiękcza i nadaje całej paszy tak przyjemną woń, że bydło, mianowicie krowy, z wielką chciwością ją pożywają.

Do gorszej paszy można dodać przy mięszaniu makuchów, pokrajanych buraków, młóta i t. p. Tak przyrządzona pasza jest bardzo dobra do tuczenia bydła, gdyż rozmiękczone siano łatwiejsze jest do trawienia i prędzej przechodzi w krew i mięso.

Paszę taką można daleko łatwiej jak każdą inną na równe części rozdzielać i rozdawać bydłu, ponieważ bardzo mało miejsca zabiera, a każdy gospodarz wie, co znaczy jednakie i regularne karmienie bydła.

W stosownie do tego urządzonych stajniach donosi się tak przygotowana pasza do przyległej izby w cebrach około dwie stopy sześć. obejmujących, a otworem w ścianie środkowej zrobionym, do żłobu wyrzuca i w nim rozpościera.

Na dobrej sieczkarni jednym koniem poruszanej można w jednej godzinie narżnąć siana i słomy ilość wystarczającą dla 10 krów dziennie.

Paszę tę bardzo dobrze zadawać także można koniom, owcom i nierogaciznie. W pomienionej szkole prawie wyłącznie taką tylko paszą żywiono przez kilka tygodni około dwadzieścia świń.

Soda ze zwyczajnej soli.

Weldon w Anglii otrzymał niedawno patent na nowy sposób wyrabiania sody ze zwyczajnej soli; postępowanie przytém jest następujące: Do naczynia dość silnego, aby wytrzymało ciśnienie, daje się równe części zwyczajnej soli i węglanu magnezji z małą ilością wody, i pompuje się w naczynie kwasem węglowym napełnione, zmuszając powietrze atmosferyczne do przepływu przez zarzące się węgle. Tym sposobem węglan magnezji przemienia się w dwuwęglan magnezji, a ten ostatni rozpuszcza się w wodzie i rozkłada sól kuchenną, tworząc chlorek magnezji, zostający w roztworze i dwuwęglan sody jako osad. Całe to postępowanie trwa najdłużej kwandrans, a koszt jest tylko na węgle, których się do utworzenia kwasu węglowego potrzebuje. Mierne gorąco wypędza drugi atom kwasu siarkowego z dwuwęglanu sody; podobnie można także otrzymać magnezją, parując roztwór aż do suchości i wystawiając pozostałości na temperaturę cokolwiek niższą od żaru.

Komitet Towarzystwa Rolniczego Galicyjskiego nadesłał nam następujące zawiadomienie do zamieszczenia:

Celem obsadzenia opróżnionej posady Adjunkta do nauk matematycznych i innych tu poniżej wyszczególnionych przy szkole naukowo-rolniczej w Dublanach rozpisuje się niniejszém konkurs. Do posady tej są przywiązane następujące korzyści:

a) roczna płaca w kwocie 600 złr. w. a. w bankn. austr., która może być z czasem podwyższoną;
b) wolne mieszkanie kawalerskie w Dublanach, składające się z jednego lub dwóch pokojów;
c) na opalenie tego pomieszkania drzewa 2 sągi niższo-austr. rocznie z dostawieniem go na miejsce.

Obowiązki Adjunkta są następujące:

a) Wykładanie w wyznaczonych na to godzinach nauk matematycznych planem naukowym dla zakładu Dublańskiego przepisanych, mianowicie: Arytmetyki i Algebry do zrównań 3go stopnia włącznie, Planimetrji, Solidometrji i niektórych części Trygonometrji, tudzież Geometrji praktycznej (Miernictwa i Niwelacji). Prócz tego: Fizyki eksperymentalnej i mechaniki w zastosowaniu ich do potrzeb gospodarstwa ziemskiego i budownictwa wiejskiego z odpowiedniemi do wykładanych tych nauk rysunkami.
b) Udział pomocniczy w dozorowaniu uczniów dla utrzymania przepisanego w zakładzie Dublańskim porządku.

Chcący się ubiegać o tę posadę, ma być stanu wolnego, i najdalej do dnia 1 Lipca 1867 r. ma nadesłać *franco* do *Komitetu c. k. Towarzystwa gospod. galic. we Lwowie* swoje podanie i w niém się wykazać:

1. Że posiada gruntowną znajomość języka polskiego i włada nim tak w mowie ustnej jak i pisemnej, gdyż w tym tylko języku nauki w zakładzie Dublańskim są wykładane.

2. Że akademiją techniczną z dobrym postępem ukończył.

3. Ma wykazać wiek swój i cały przebieg życia, oraz dotychczasowego swego zatrudnienia.

4. Nareszcie udowodnić ma kandydat wykładem w obec Komisji na ten cel przez *Komitet c. k. gospod. galic.* wyznaczonej, iż do wykładów wyż poszczególnionych nauk jest uzdatniony; od którego to warunku ci tylko kandydaci są uwolnieni, którzy posiadają świadectwa urzędowe, iż examen na profesora do szkół wyższych realnych złożyli.

Pierwszeństwo przed innymi mieć będą ci ostatni, tudzież ukończeni technicy, którzy w zawodzie praktycznym jako inżynierowie, budowniczy i t. p. są zatrudnieni.

Zastrzega się nakoniec, iż rzeczona posada Adjunkta obsadzoną będzie na rok pierwszy tylko prowizorycznie, i dopiero po upływie tego z dniem 1go Sierpnia 1867 r. poczynającego się szkolnego w Dublanach roku, *Komitet c. k. Towarzystwa gospod. gal.* postanowi co do stałego na dal onej obsadzenia.

Z Komitetu c. k. Towarzystwa gospod. galic.

Lwów dnia 15 Maja 1867 r.

Za Prezesa
Laskowski.

J. Grelinger
Sekretarz.

ROZMAITOSCI.

— **Nowe szczotki do czyszczenia koni.** We Francji używają już oddawna tak nazwanych arabskich szczotek z końskiego włosa do czyszczenia koni, zastępujące bardzo dobrze dotąd używane zgrzebło i szczotkę, a nadto nadające włosowi pewny połysk, którego zwykłą szczotką i zgrzebłem wydobyć nie można. Słusznie téż nazwano je szczotkami „hygienicznemi,“ ponieważ tarcie przez nie wywierane przyczynia się wiele do zdrowia koni. Posiadają one jeszcze tę własność, iż ochraniają konie spocone od zaziębienia tak dla nich szkodliwego; pocierając bowiem konia taką szczotką, zachowuje mu się całe ciepło a jednocześnie suszy włos.

Przy tej okoliczności wspominamy tu o zwyczaju przez stajennych w Anglii zachowywanym. Przez cały czas czyszczenia mają oni zwyczaj świstania, oddychając ściśniętemi ustami. Dzieje się to głównie dla tego, aby przeszkodzić wdychaniu kurzu końskiego, szkodliwego dla zdrowia, który wtenczas na brzegu ust się osadza. Druga jeszcze korzyść jest ta, że jak tylko stajenny zbierając narzędzia do czyszczenia, zaczyna sobie świstać, koń przygotowuje się do tej czynności i spokojnie stoi, co daleko lepszy skutek wywiera jak zwykłe napadanie nieprzygotowanego konia, wołanie, niecierpliwienie się i potém ciągła jego niespokojność.

— **Bardzo prosty sposób odjęcia nieprzyjemnej woni tłuszczom** mianowicie zwiérzęcym i nadania im trwałości takiej, iż lata bez zagorzknienia zachowane być mogą, zalecany przez Prof. Hircla jest następujący: Ogrzawszy w czystym kociołku pewną ilość (n. p. 14 funtów) topionego ile możności świéżego tłuszczu z dwoma łutami soli kuchennej i jednym łutem sproszkowanego ałunu, utrzymuje się go nad ogniem tak długo, dopóki na powierzchni nie uformuje się piana, utworzona ze skrzepłego białka, resztek skóry i t. p. Zbiéra się potém ta piana, sama zaś tłustość czysta i przeźroczysta ostudza, a po wystudzeniu wypłukuje zimną wodą, zmieniając ją tak długo, dopóki jeszcze cokolwiek ma słonego smaku. Tak oczyszczony tłuszcz roztapia się poraz drugi przy wysokiej temperaturze dotąd, dopóki znajdująca się w niej woda zupełnie się nie ulotni lub nie oddzieli — poczém w przygotowane do tego naczynie dla zachowania się układa. Tłuszcz taki bardzo dobry jest na najprzedniejsze pomady i ma tę własność, iż w zimie nigdy nie jest za twardy a w lecie za wolny; rozciera się bardzo miałko w palcach i jest bardzo wydatny. Najlepsza mieszanina jest, biorąc dwie części tłuszczu wieprzowego na jednę część tłuszczu wołowego.

— **Sposób nadania podłodze lub posadzce woskowanej połysku niezwykłego.** Chcąc nadać posadzce lub podłodze woskowanej połysk ładniejszy, od tego, jaki zwykłym lub skalnym woskiem osiągnąć można, pociąga się w kilku miejscach w pokoju po poprzedniém oczyszczeniu podłogę za pomocą niewielkiego pędzla lub nawet piórka lekko oliwą lub olejem, poczém się powtórnie szczotkami wyciera, przez co się tłuszcz użyty po całym pokoju rozpościera i łatwiej w drzewo wsiąka. Można to używać po poprzedniém woskowaniu lub bez tegoż, a nawet skuteczność tego środka jest widoczną na dłużej niewoskowanej posadzce, co się łatwo zwłaszcza na wsi dla braku wosku w domu wydarzyć może.

— **Przewóz mleka.** Wiadomo, że w lecie trudno jest daleko przewozić mleko, z powodu, że przez ten czas może uledz skwaśnieniu. Doświadczono jednak, że mleko traci tę skłonność, jeżeli zaraz po wydojeniu mocno będzie oziębioném; do tego wystarcza zniżenie jego temperatury do 6^0 R. Mleko tak oziębione można już potém bezpiecznie przewozić 12 do 15 mil. Najprostszy sposób oziębiania jest wsadzić naczynie z mlekiem w skrzynkę blaszaną napełnioną lodem.

— **Zapakowywanie jaj** do przesyłek przez Eden M. Covmbs w Memphis w Państwie Indja. W skrzyni drewnianej robią się przegródki z tektury papierowej, z których każda przeznaczoną jest do umieszczenia jednej warstwy jaj. Ażeby zaś te warstwy tak jedna na drugiej leżały, żeby koniec jaja w górnej warstwie przychodził pomiędzy cztery jaja dolnej warstwy, są zrobione w tekturze odpowiednie zagłębienia. W ten sposób można wiele jaj do skrzyni wpakować a każda warstwa jest odosobnioną od drugiej, przyczém jaja silnie i bezpiecznie leżą.

— **Koszta przędzalni bawełny** nowego systemu, budowle, motor i t. d. wynoszą w Anglii w przecięciu 18 sz. = 6 tal.; podczas wojny amerykańskiej rachowano 15 sz. = 5 tal. na wrzeciono. W Niemczech koszta założenia przędzalni na średnie numera w średniej wielkości fabrykach rachują na 12 do 15 tal., na przedniejsze numera i przy wielkich zakładach na 10 do 12 tal. na wrzeciono.

INSERATY.

BIURO TECHNICZNE

WALEREGO KOŁODZIEJSKIEGO

Inżyniera cywilnego w Krakowie

poleca się do wypracowania wszelkich projektów i kosztorysów, wystawiania i urządzania wszelkiego rodzaju zakładów przemysłowych, jakoto: młynów amerykańskich, tartaków, fabryk cukrowych, gorzeln, browarów i t. p. według najnowszej i najlepszej konstrukcyi; również podejmuje się sprowadzać machiny i przyrządy techniczne z najznakomitszych fabryk.

Redaktor odpowiedzialny Władysław Rozwadowski Prof. Inst. Techn. — W Drukarni c. k. Uniw. Jag. pod zarządem Konst. Mańkowskiego.

Obwód Bocheński.

R. 1819 zebrano zboża Korcy Wied. 1317819.

Miast 3 ~~[illegible]~~. miasteczek 9 wsi 349 dom. 24219 fa:
mil 37219 Ludności 160870 t. j. 77172 męż. i 83698
Kob. = Obcych zaś 426 ~~[illegible]~~ cała ludność 161~~[illegible]~~296
między wszystkiemi 110 Xięż. 548 Szlach. 136 Urzęd. i hon.
516 Mieszcz. &c.. 12344 Włośc 261 Chałup. i innych 4154
Żydów (2047 mężcz. i 2107 Kob) — Koni 11792 mul 1.
6683 wol. 36139 Krow 5028 owiec.

R. 1810.

San 2 Kamer. chir. w Radłowie i Niepołomicach.
w Bochni przy Kopalniach 1 Chirurg. Wiśnicz 1 Chir miejs.
i 1 akusz. miejs. jest tam i szpital dla kryminalistów
Apteka 1 w Bochni

Kraj równy i górny od południa zbliżają się ostatnie gałęzie Karpat i z niemi w związku są żyły solne, grunta pomierne, sól główne bogactwo, tracze, furmani, kramarze

Wieliczka góry tutejsze ciągną się do Bochni składają się z mieszaniny piasku marglu, i kawałków piaskowca, wapna i Breccyi. Jezli się podróżnicy spuszczeją to na dany znak ~~od~~ dzwonkiem odsuwają drzwi od dziury i konie zaczynają obracać. W szybie Janina spuszczają się urzędnicy na linie w Serafie robotnicy a in der Wunderkirche sa: kaszek gości. Aufsichtspersonale beymehr 50 Arbeiter über 100. Największa głębokość salin do 1000 sążni. Aż do r. 1724 robiono warzonkę r. 1805 znowu rozpoczęto lecz dla braku opału wodę do wisły puszczają. W środku chłodno i przyjemno. W wieliczce piękny ~~pałac~~ zamek barona Brzychockiego służy na pomieszkanie k.k. Amtsobereinnehmern i niektórym kancellaryjom, jest tu k.k. Salinenoberbergamt, Zeugmeist, Magazin deutsche Mädchen u. Knabenschule Mauthamt, Apotheke Domów 500 ludności przeszło 6000 urzędnicy mieszczanie, gornicy, kowale, powroźnicy, bednarze i t. d.

Kaplicę przy kościele parafialnym zbudował Stanisław Gawroński Vice Zupparius Vielicensis w XVII wieku.

Za polskich czasów przy żupach Wielickich były Urzędy 1) Zupparius (Praefectus Salinarum) 2) Regni Camerarius 3) Montium magister 4) Notarius 5) Stigarii z rozrządzali robotą 6) Ponderator 6) Dispensator w XVI wieku 3 były wchody do Kopalni: Mons regius, mons Seraph, mons Bonericus, dobywano wodę słoną z dołu i warzono ją.

Wieliczkę opisał Vadianus w Notach do Pomponiusza Meli.

Adam. Schroeter Silesius: Regni poloniae salinarum Vielicensium descriptio carmine elegiaco. Cracoviae 1565—

De salinis Cracovianis observatio auctore Jodoco Willichio Besselliano Cracoviae 1543.

Wieliczka leży w urodzajnej bardzo ogrodami i drzewami hojnie zdobnej kotlinie. Wjeżdżając jest kościół staremi lipami otoczony, miasto nieregularnie budowane domów więcej z drewna. Kilkaset kroków za Wieliczką po prawej ręce gościńca cesarskiego leży Kolonia niemiecka Letnice założona przez Józefa drugiego. Wieś ta dzieli się na Wyższą letnicę w której Polacy mieszkają tu jest browar ztąd wodę do picia rurami do Wieliczki prowadzą jest tu kamieniołom, w niższej Letnicy Nieder-Letnitza mieszkają niemieccy osadnicy.

W Bocheńskim obwodzie nad Rabą tyle było r. 1800 osadników niemieckich: Neu-Gawolow 36 dusz Neu-Maykowice 54 d. Bogudczice 78. d. Bartuczice 6 d. - Wojlosowstwo 69 d. Trinitatis 28 d. Książnice 12 d. Krzczow 28 d.

Rodzaje soli: Siemlarka Kammsalz z ziemią zmieszana 2) Makowica Mohnsalz 3) Spiża Metallsalz 4) Zielona Grünsalz 5) Szybikowa Schibiksalz 6) Orłowa Adlersalz miejscowo w nieforemnych Kryształach crysta 7) Lodowata Eissalz 8) Jarka Frühsalz 9) Bezkowata [illegible]

Na żupach Wielickich i Bocheńskich miała każda Królowa 2000 czerw. złt. podarunku wyznaczonego

Około r. 1615 do 1619 zatrudniał się Jan Brzeziński rozmiarem Kopaln Wielickich i Bocheńskich do których się więcej niż 400 razy na dół spuszczał.

Król Jan III kazał w Kopalniach schody porobić

Żupy paliły się w nich drzewa podłożone przez rok cały bo świeca upadła w siano które tam dla koni było przygotowane

W żupach Wielickich znajduje się także siarka.

Według Długosza kopano sól w Polsce już za Bolesława Chrobrego R. 1198 wspomniana jest sal de Bochegna. aliud sal in Prewechna. Serbina Sal Sidignum. kopalnie w wieliczce zwano magnum Sal r. 1229 wspomniane jest reditus salis in villis de Sidrina Wieś soli kopalnie już przed r. 1239 w którym odkrycie pobożnej Kunegundzie przypisują istniało

Ok

Dom Konopków kościół farny, Saska karbarye klasztor Reformatów.

albo Czechow m. pto i sądowe skład ksiąg
szlacheckich Starostwo [illegible] kr. pt. kw. 1372 fp.
było murem otoczone skład aktów ziemskich

[nad Rabą blisko puszczy Niepołomi.

było Starostwo

Czchów Lanckorońskich ma farny Kościół najwięcej
drewnianych domów znaczne [illegible] jarmarki
przy mieście na ostrokręgowym wzgórzu wieża grodzka
Baczkow czyli Barczkow mil Liskini
Riski w. Król. do dominium Niepołomic. [
Banowice przysiółek należy do Drogini
przy rzece Raba niegdyś dz. Jordanów.
Barczkow dzd. Grzywinski przy Wisle
i ujściu Raby.
Bartelka przyległość do Dobczyc (czyli Burtelka)
Biskupice w. koło Wieliczki z Darcice i Trąb.
Ki. db. były B. krak. Tu r. 1242. Prandota bisk
Krak. Kościół wystawił — dawna osada.
Boczow z Radziejowem w. przy rz. Stradomce
W. 15 dzd. Wieliczkow. W. 16. Strusiów
Bodzanow w. dobr. były Opat. Tynieck. wyrażo:
na w przyw. Kazim. III r. 1456 m. 1. od Wieliczki
Borek w. Krol. Tu wojt. pt. kw. 155 fp. bl.
Raby o m. 1. od Bochni. Myto drog. ces.
Dobczyce m. z Kość. i nowo na miejscu starego mur. Zamku tylko są
ruiny, w którym się królewicz Kazimierz podgorono edukował Dlu:
gosza. s zkoły Tryw. par. d. 2805. nad rz Rabą.
Duchacka wola w. przy gość. publ. z kopalnią
kamienia bl. Wisły i Krakowa do Zakonu Duha:
Ków.
Jadowniki w. przy drodze cesar. z kopaln. kamienia
Stwo. plac. kw. 3025 Kollacya Prob. Wojnic. pas
dusz. 2500
Jagodniki w. od Radłowa w cyrk. Bocheń.
gruntu pod 28 Korcy d. c. 780. d. gr. 1610. (do
Tarnowsk. cyrk ?)
Kempiany w. nad Wisłą naprzeciw z drugiej
strony Wawrzeńczyc włość znaczna nad rz. Łąką
zowie się Kempie

Podgorze pół mili od Podgórza przy ujściu potoku drzkiego do Wisły jeſt hamernia i kilka kamieni do ſzlifowania. Tu robią i ſzlifują klingi do ſzabel, pochwy, oſtrogi, uzdy, sprzączki dla wojſka r. 1809 w całej fabryce przy której jeſt Schleifmühlen und Waffenschmieden 38 czeladzi, cała zas ludnoſć fabryki 107 duſz. Sam młyn koſztował przedſiębiercę Eiſenbacha nieliczac w to materiał ~~Ø~~ żelazny i ſprzęty żelazne przeſzło 27000 fr. Tu wiele bardzo kamieni łomią kopią wapno (lapis calcareus densus) w tych wapieniach znajdują ſię krzemienie [illegible] unförmig in horizontalen Lagen) do palenia założył Sperling wielki piec jeſt także fabryka krzemieni przez Kriegsrath Wampe i Kommissar Kraußendorfern in Wieliczka koło Podgórza mogiła Krakuſa o niej podanie że żołnierze uſypali to nad ciałem Krakuſa który w bitwie poległ każdy przyniósł jeden hełm ziemi, z tej mogiły przecudny widok na Krakow i zamek na Wiſle i.t.d.

Lucławice tu od r. 1598 u Abrahama Błońskie-go mieſzkał Fauſtus Socinus tu umarł on 1604 d. 3 Marca część tej wſi należała do Błońſkiego część druga do Taszyckich także Aryanów czaſem się zwie Lictawice Do r. 1560 przeniesiono tu drukarnię Aryjańską z Pinczowa w której Alexy Rodecki pod przybraną nazwą Alexandra Turobin-czyka drukował aryańſkie teologiczne dzieła Grzegorzego Paulego i inne (do r. 1581?)

Staroſtwo Niepołomskie odpadło do ſtołu Królewſkiego zamiaſt Ekonomij Nowodworſkiej w zaſtaw puſzczone i przyłączone (Conſtit 1717 fol. 63)

Zakliczyn Tu według Lelewela w XVI wieku była drukarnia r. 1570. socyniańſka (Lelewel bibl księg I p. 194)

Wieliczka ſzyb Boner był r. 1537 otwarty na cześć Seweryna Bonera żupnika tak nazwany, teraz zaſypany. Szyb Bużenin odkryty 1564 na cześć Hieronima Bużenſkiego ſekret. K. JMci. żupnika i burgrabiego Krakowſkiego. Urzędnicy przy żupach byli Żupnik, podżupek, ſztygar, piſarz żup. ważnik, ſzafarz, warcabni cieśle, gorniki. Podlegali zaś ſądom Podkomorzego Krak. podſędka i ſtarejszych kopackich

założone miaſto od Ceſarza Józefa II po r. 1780 tu Filip Neryuſz Staniſław Stokłoſiński r. 1785 miał księgarnią w różnych językach ſkładającą ſię z 560 dzieł której Katalog 2 arkuſzowy r. 1785 wydał.

Krzemionki ſławne wejściem do zamku Krakowſkiego wyjezdzkami i potyczkami Konfederatów z wojſkiem Roſsyjſkiem osobny urzędnik był Bachmiſtrz, Wielkorządca, Karbarz wielicki. Język górnicki ma wyrazy pięce, Komory, ſzyb prawy albo gweſzny = równy do pionu bity; ſzyb ſtracony = który nie jeſt w używaniu, lub tylko dla cyrkulacyi powietrza tym czaſowo wybity; żydz = namuł piaſku miałkiego z wodą; żydz przypiąć = dobrze zaklinować cembrowanie by woda z piaſkiem nie przeciekała; Kopany bić = kliny obijać; wywarcłować = ~~podeprzeć~~ rozeprzeć cembrowanie aby się nie pſuło; abtulc = cembrowanie; zelbony wkładać w ſciany ſzybu ſztuki drzewa dla ocebrowania; rząp ſkrzynia do zbierania wody, ſtudnia; bono = ruſztowanie podczaſ roboty cieſielſkiej w ſzybie; zabonować = ruſztowanie poſtawić — Szyb Lois otwarty 1578 przez Floriana Morſztina Bachmiſtrza: Opiſanie otwarcia Szybu Bużenin i Lois w Wieliczce wſpółczeſne znajduje (p. 35 – 45) w I tomie Ambr: Grabowſkiego Starożytności historyczne polſkie w Krakowie 1840.

Trzciana piękny kościół parafialny tu był konwent Kanoników regularnych de poenitentia Sque martyrum na początku tego wieku zniesiony.

Murowana Lipnica miaſteczko miejsce urodzenia Błog. Szymona z Lipnice który w Konwencie Franciszkanów w Krakowie na Stradomiu umarł. Gdzie ſię urodził tam kościół ſtoi

Droginia w. Jordanów po których z końcem XVIII Kluszewſcy oddziedziczyli Kościół murowany farny wyſtawiony przez Jordana Kawalera orderu Orła białego oſtatniego Kasztelana wojnickiego, nad rzeką Raba przez którą dawnej murowany dziś drewniany moſt wadzie

Jawornik w. Kluszewſkich, ſą tu laſy, ſery góralſkie

Górka w. Kluszewſkich nad Wiſłą z Komorą cełną i przewozem na Wiſle naprzeciw Małkowicom w Zołtwie.

Gdów w. na kształt miaſteczka z kościołem murow w pięknym położeniu & ~~Kościołem murowanym~~ dawniej Xż. Lubomirſkich teraz Fichauzerów. Tu ſię na poprzek gościńce ſchodzą do Wiednia Krakowa i Lwowa.

Chełm na górze z pięknym Kościołem Miechowitów

Szwoszowice małą milę od Krakowa woda mineralna tutejsza wytryska z góry trzeciej formacyj ſkładającej ſię z Marglu, piaſku, gipsu i siarki Otwór przez który woda wychodzi ma 3 cale ſrednicy napełnia ſtudnię obejmującą 600 ſtóp w 18 godzinach Woda nieprzejrzoczyſta, koloru prawie mlecznego odor ma jaja zepſutego, ſmak nieprzyjemny siarki Temperatura w ſtudni w głębi dn. 1 Kwietnia 1821 była +11° Cels a na atmoſferze wolnej +19° Cels Ciężkość gatunkowa 1,0199 Podług rozbioru Józ. Markowſkiego w Uniwerſyt Jagiell. Chemii i Mineralogii profeſſora r. 1826 Jedna kwarta paryska czyli 1 litre zawiera w ſobie:

Siarki w zawieszeniu	odrobinę
Węglanu wapna w zawieſzeniu	5,½ gran
Siarkanu wapna czyli gipſu w rozpuſzczeniu	14,¾ "
D° magnezyi w rozpuſzczeniu	- - 4,7/8 "
Krzemionki w rozpuſzczeniu	¼ "

Gazu kwaſorodo ſiarkowego który ſtanowi iſtotę tej wody siarczyſtej cali 20. Woda ta jeſt jedna z znakomitych wód siarczyſtych Europejſkich mocniejsza od Teplickiej i Badeńſkiej, Używa ſię ſkutecznie w świerzbie w chorobie ſyfilitycznej w Reumatyzmach ſchronionych goi wrzody zadawnione Używa ſię wewnętrznie i zewnętrznie kąpieli ciepłej

Bochnia (Bochna) z Krakowa aż do Bochni szła Wiſła kanałem zbudowanym przez Kazimierza wożono nim drzewa, sol, był jeszcze jak widać z piſm za czasów Długosza (p. 1132-1133) Miaſto to leży przy paśmie wzgórzów które się aż do Wiſły ciągną dość dobrze budowane Sól dobywają ze ſtolni ciągnącej ſię ze wſchodu na zachód na 1000 sążni długości 75 szerokości 120 głębiny Żyła ſolna przeplatana gliną i gipſem tak jeſt obfita że 300 robotników zajmuje i corocznie 250,000 cetn ſoli doſtarcza ſól czyściejsza przedaje ſię tylko w beczkach, leży głębiej jak w Wieliczce ſól. z tąd rodem Andrzej Lubelczyk w XVI wieku piſarz wielu dzieł aſcetycznych łacińſkich. Tu był klaſztor franciſzkanów i Dominikanów

z tąd piękny widok na Wieliczkę Tu robią ſiarkę znajdują tu czyſtą ſiarkę w niebieſkim marglu glinkowym, kilka ſążni pod ziemią ją kopią [illegible], wyciągają ją do góry kołowrotem i czyszczą ją w żelaznych retortach. Robią jej koło 3000 cetn rocznie lecz możnaby nawet 10000 cetn rocznie wydobywać prócz tego wartało by założyć fabrykę kwaſu ſiarczyſtego jeſt tu mocna woda ſiarczyſta

Warſtwy ziemi w **Bochni** naſtępujące: Najprzód płonkowa ziemia z gliną zmieszana potem wapieniomargiel z rozmaitem rumowiszczem kamieni i konch morskich do 3 sążni potem iłomargiel do 4 sążni potem żółtawy ił gęsto przecielający ſię gipsem ma 7 sążni - dalej piaſek żwirowaty gruby na ½ sążnia potem piaſek iłem zlepły, [illegible]czaſty, wodą pęcniejący od górników [illegible] zwany 5 sążni potem iłomargiel z gipſem - dalej ił ſiarcz[illegible] tłuſty z ſolą hałda zwany od 8-12 sążni dalej ſól zielona z ziemią zmieſzana od 20-30 sążni potem ił czarny mydlarka zwany potem ſól biała szybikowa ſól nie jeſt tak czysta jak w Wieliczce Kopalnia zaś daleko trudna i kosztowniejsza bo pokłady nie ~~równe~~ galerye wszyſtkie ſtęplowane - wody ſłone obfite jak w Wieliczce lecz nieużywane - często górnicy trafiają na gaz wodorodny siarkowy

(Szer. 59° 57' 15" Dł. 38° 5') pokład ſoli idący z wſchodu na zachód długi 1000 Lachter szeroki od południa ku ~~zachodowi~~ na północ 73 Lachter głębię dotąd znaleziono 120 Lachter idzie do Wieliczki zatrudnia 300 robotników wydaje rocznie 250,000 cetn. najwięcej szybikowej ſoli

R. 1252 było jeszcze wsią R. 1447 miaſto ſię ſpal[illegible] była jedna na 26 miaſt które tworzyły najwyższy ſąd królewſki w Krakowie od którego już niemożna było appelować. Koło Bochni pełno drzew miaſto leży jak w pośród ogrodu ma obok kamienice i drewniane domki Ku wſchodowi od Bochni wznoszą ſię pagórki gipſowe Tamiąż [illegible] palą go i przedają. - Koło Bochni Alabaster

Dolina w której Wieliczka leży wyższa jest o 150 do
200 stóp nad Wisłę. Największa rozległość Kopalni
z północy na południe koło 1,100 Sążni a szerokość
z wschodu na zachód koło 400 Sążni. Szyby jak daleko
przez pokład ziemi idą są drewnem ocembrowane w soli zaś
wykute. Danielowiec Leszno Seraf szyby służą do spuszczania ludzi. Kaplica S. Antoniego ma słupy okrągłe z soli
wysokość sklepienia 30 stóp w ołtarzu obraz Chrystusa i
Maryi, Kazalnica biust Augusta III Krola w niży na
pięknym postumencie kilka posągów świętych. Sól kują w
Komorach to jest wydrążeniach dawne podparte kasztami
7 do 8 łokci długiemi z drzewa w środku sól i ziemia

R. 1745 zapadł się duży kawał Kopalnia z nim Kilka
domów w mieście zdało się to czuć jakby trzęsienie ziemi
a powietrze w kopalni tak było ściśnione ze wylatując szyba
dach z nadniej zerwało. Pod szybą Janina są bardzo porządne
schody do 5 łokci szerokie i wysokie. Gatunki soli: Lodowata
z żyłach przychodzi ma cięższ kryszty, żarka kawały soli z
piaskiem używana do zapełnienia Kaszt. Ziemia Mydlarka
[illegible] z muszlami. W ziemi
Zuber znajduje się sól ociekowata (Krystalsalz) z niej
robia Krucyfiksy, Książeczki różańce i.t.p. W soli pokłady
jest to glina ciemnoszara razem z piaskiem. Niektórych Komor ściany
przez wilgoć są skrystalizowane. Kaplica Corporis Christi przed
okrągła nisza 24 łokci w przecięciu ma ołtarz, Krucy:
fiks, posągi świętych i t.p. ze soli. Wiele Komor służy za magazyny
leżą w nich beczki tysiącami z soli. Konie podziemią robią przy Kiera:
tach do windowania soli nie wychodzą na wierzch jedzą z żłobów
solnych. Kując sól kolejno z 4 stron wydrążenia do 28 cali głębokie
w środku dziurę szeroką w niej proch zapalają. Woda tylko na wyż:
szych kondygnacyjach zbiera się w osobne studnie do r. 1724
warzono ją teraz co roku więcej jak 100,000 wiader wylewają
Niedaleko szyby Lois sprowadzono z góry rurami słodką wodę
koni i ludzi do picia. W Kopalni znaleziono dąb skamie-
ły solą przesiąkły. Na pierwszej kondygnacyi jest Komora
zona Krata w niej 3 sążnie wysoki obelisk z jednego
kawałka soli na pamiątkę bytności cesarza w r. 1817. Jest
tu także wielka sala do tańców ławki i Galeryja dla orkies:
try z soli, świeczniki również z soli. Cała Kopalnia długa
do 1450 sążni, szeroka 800 sążni głęboka 120 sążni (r. 1822)
Na dole jest także kabinet mineralny solny. Szyby w sta-
rym polu Bezenin 47 sążni Boża wola 38 sążni Lois 38
sążni głęboka w Nowym polu Danielowiec 34 s. Górsko
36 sążni Regis 120 s. W nowym polu Janina 36 sążni
ksph 110 sążni głębokie. Bałwany (formalstücken)
szki ([illegible] oder Minutirsalz) Za Xięstwa War:
awskiego robiono z wody słonej tutaj warzone.
Przy jeziorze jest wodospad. Jak się Wieliczka do Austryi
dostała wydzierzawiono Kopalnie pod dozorem c. radzcy
Heider mieszczanom tamtejszym: Przychocki i Konopko
potem rząd sam objął.

(Velisca Velicia)

Wieliczka ma ratusz starożytnej budowy, kilka
Kościołów; robotnicy są pod dozorem Sztygarów. Sól odrywa
sztukami ławy albo klapcie zwanemi za pomocą żelaznych narzędzi kilofów drągów, klinów i.t.p.
R. 1655 Szwedzi umyślnie ogień w Kopalni podłożyli; ostatni pożar r. 1696. — Kazm. Wielk. murem opasał.

Podgórze miasto wolnego handlu ma przywilej w przyjemnej dolinie nad Wisłą zwane dawniej Josephsstadt

Szwanknik z wielu Kowalami tu robiono pancerze Karaceny, okowy na szable i wszelkie zbroje. teraz łóżka kanapy i przewadniki
II gdzie Króle polowali droga z tąd do Bochni idzie przez las przez 3 godzin

Niepołomice 2 mil od Wieliczki sławne składem soli
i Niepołomickiemi lasami II (puszcza) było Starostwo
nagrobki: Jan Czuryło de Wygnanowice + 1560 — Georgius
a Russia Branicki Capit. Niepolom + 1595. — Katarzyne
Kotfieg + 1588. — Jan Branicki a Russia Kasztel. Biec-
ki + 1612. (u Starowolsk.) — Kaplicę S. Karola
Boromeusza (przy Kościele?) zbudował 1640 Stanisław hrabia na Wiśniczu Lubomirski Wojewoda Krakowski Starosta Spiski, Białocerkiewski, Zatorski Niepołomicki. w drugiej Kaplicy nagrobek syna Zygmunta: Bony

Staniątki klasztor 1200 założony było tu Starostwo.

Wiśnicz tu był klasztor Karmelitów bosych i
wspaniały pałac Sanguszków w XVIII wieku.

Lasocin czyli Rękawka jest to mogiła Krakusa
na niej Kościół Św. Benedykta.

Czchów Kazm. Wielki murem opasał Kromer l. XII p. 318

Wiśnicz (Visnicia Wiesnietz Cellar.) R. 1643 siedzibę
Stanisł. Lubomirskiego Wojew. Krakow. R. 1655
dn. 21. Zajął ją Król Szwedzki w zamku były sławne obrazy, rzeźby marmurowe sztuczne w ogrodzie wodotryski. Klasztor Karmelitów bosych
wspaniały fundował Stanisław hrabia na Wiśniczu
Lubomirski podczaszy koronny w skutek ślubu w wyprawie chocimskiej uczynionego tam pochowana żona jego
Zofia z domu Ostrogska + 1622 W mieście tym na górze
wysokiej ku wschodowi Kościół w pięknym stylu zbudowany
i Klasztor Karmelitów bosych na kształt fortecy z fosami
murami i kanałami zarybionemi. Kościół wierzchni w
marmury i przedziwnie drogie obrazy które stąd do Wiedeńskiej galeryj uwieziono miasto piękne handlowne rozległe
ratusz zamek

Klaſno albo Podklaſno, Zabawa, Prokocim, Koſociec,
Jebienowice, Stojowka, Pryrſk, Raciborſk, Chorąg:
wice, Wieſiczany, Skotniki, Hołkowice, Zagorze,
Grobla Wilmow z Koſciołami jarmarkami i targami
żydami oſiadłe

Dembno na gorze ſtary zamek i Koſcioł było kra:
bow Lanckorońſkich

Sufczyn w. Bzowſkich w bardzo pięknym położeniu
z ſlicznym widokiem na dal bardzo ogrodem i domem porząd:
nym

Leśniowa w. Bartoſzewſkich w całej wſi ſą piękne ſzpa:
lery z gęſtej i rowno oſtrzeganej grabiny. Dom i ogrod
piękny porządny.

Gnojnik w. Petryczych ma dom i Koſcioł porządny.

Więckowice w. Mieroſzewſkich w pięknym położeniu
i z dalekim na różne ſtrony widokiem.

Janowice nad Dunajcem w. Kotkowſkich.

Wielka Wieś z pięknym Pałacem hrab. Stadnickiego
Kawalera orderu S. Staniſława.

Borzęcin wieś długa bardzo i oſadna z murowa:
nym Koſciołem.

Błonie Wieś nad Dunajcem ſławna przewozem na pro:
mach przez Dunajec na drodze Wiedenſkiej wł. Łodzinſkich.

Zbylitowſka gora w. Moreczyńſkich z pięknym proſpek:
tem preciſtym w ogrodzie na różne ſtrony z domem i Koſciołem.

Koſzyczki za granicą cyrkułu nad rzeką Białą na kto:
rej moſt murowany wſpaniały na arkadach z przykryciem
z pięknym ogrodem. wł. Łplowſkich

Świrków wł. Ujejſkich między Białą i Dunajcem
ma piękny ogród.

Dąbrówka infułatów Tarnowſkich mały ma domek
i ogródek ale wcale piękny.

⌐ r. 1198

Bochnia przez półtrzecia ſta lat piſali ſię Jaxowie comites et haeredes in Bochnia. R. 1006 był Wincenty Jaxa comes et haeres in Bochnia, z Michora herbu Gryf hrabie z Bochnie ⌐ Miechowſkiemu (custodes S. Sepulchri) konwentowi pewne dochody z żup bocheńſkich naznaczył i wſie nad rzeką Rabą: Targowiſko, Nieſkowice, Zmoſcienice, Wſzezenin, Chełm oraz częſci ſwe na wſi Kłaj darował, ~~r. 1198.~~ kościół w Chełmie do Klaſztoru w Miechowie przyłączył. Długoſz mylnie twierdzi pod r. 1251 że wtedy we wſi Bochni za przyczyną S. Kunegundy ſól znaleziono. Wſzelako zdaje ſię że najazdy Tatarſkie za czaſów Bolesława młodego były powodem zaniedbania dobywania ſoli; dopiero Bolesław ſprowadził z Niemiec górników. — Kopalnie tutejsze zwano mniejſzą żupą. Zróż ſtatutu Kazimierza W. 1368 dla żup wielickich ſą inne

5380 II

Cyrkuł bocheński 41.6 □ mil 211.306 mieszk (201.100 Katol. 387 Luter. wyzn. 9819 Żydów = 967 Niemców 200530 Sławian) Gmin katastr. 412 (5 miast 9 miasteczek 378 wsi) 9 okręgów

Bezirksamt: 1 Bochnia 2. Brzesko. 3 Dobczyce. 4. Niepołomice 5. Podgórze 6. Radłów 7 Wieliczka (Bezirksgericht und Untersuchungsgericht 2.9 mil □ mieszkańców 23043 (Katol 22900 Lutr. 40 Żyd. 1003 = Niemców 540 Sławian 21500) Katastralnych gmin 76 (1 miasto 1 miasteczko 74 wsi)

1 Bezirksvorsteher 2 adjunktów 3 aktuar. 4 kancelist.

1 Steueramt in Wieliczka 1 Einnehmer 1 Controler

1. K. K. Berghauptmannschaft in Wieliczka od 1855 (na miejsce zniesionego Districtual Berggerichtes) 1. Berghauptmann 1. Bergkomissär

1. K. K. Berg = u Salinen = Direction in Wieliczka od r. 1850 (zamiast zniesionej Salinen und Salzverschleissadministration.

1 Berg = u Salinendirector: Johann Freiherr von Geramb – 4 assesorów dyrekcyjnych 1 Registrator 1 Expedytor 4 kancelistów 4 urzędników kasrowych.

podtem α) K. K. Berginspection in Wieliczka 1 inspektor górniczy, 1 adjunkt inspektoratu górniczego 1 markscheider, 3 Schichtenmeister 1 markscheidersadjunkt 1 Grubenrechnungsführer, 1 Bergprotokollist, 3 Schichtenmeistersadjunkte, 4 Wagmeister, 2 Visitationsbeamte, 1 Schichtenschreiber, 1 Bergschreiber, 1 Grubenrechnungsführergehülfe, 3 Grubenmitgehülfen, 1 Amtsbote 1. Schachtmeister, 7 Schachtaufseher, 3 Obersteiger, 8 Steiger, 3 Material= und Zeugaufseher 1 Hutmann.

β) K. K. Materialamt in Wieliczka 1 Materialverwalter 1 Controllor, 1. Stallmeister 1 Amtsdiener 1 Amtsbote 1 Materialaufseher

γ) K. K. Bau = Amt in Wieliczka: 1 Baumeister, 1 Baurechnungsführer 1. Baugehülfe, 1 Material= und Zeugaufseher

δ) K. K. Salz-Speditions-Verwaltung in Wieliczka 3 Verwalter, 4 Amts=schreiber 3 Provisorische Amtsschreiber

K. K. Salz Verschleiss u Transportsinspection in Wieliczka 1 Inspector.

K. K. Salz-Verschleiss- und Transports-Amt in Turówka bei Wieliczka 1 Einnehmer 1 Kontrolor

K. K. Strom-Niederlags-Aemter 1

α) Podgórze

β) Niepołomice

γ) Sierosławice

1. Salinen Physikus 1. Salinen Wundarzt. 2 Hebammen
Spital.

K. K. Salinen Berg Verwaltung in Bochnia 1 Bergverwalter 2 Schichtenmeister 1. Protokollist. 1 Gruben= und Baurechnungsführer 1. Wagmeister 1 Visitationsbeamter 2 Grubenmitgehülfen 2 Kanzellisten 1 Cassier, 1 Controllor 1 Zeugschafer 1 Amtschreiber 1 Material und Holzhofaufseher 1 Amtsdiener 2 Amtsboten 1 Schacht=meister 2 Schachtaufseher, 2 Obersteiger 4 Steiger, 2 Material und Zeug=aufseher

α) K. K. Salz Verschleissamt in Bochnia 1 Einnehmer 1 Controllor.

Bahnhof in Biezanow

Gymnaſium in Bochnia geſtift 1817 od 1851 na 4 Klaſ
Knabenhauptſchule in Wieliczka
Dekanat w Wieliczce
Klaſztor Reformatow w Wieliczce na 8 Oſob
Caſino Verein in Wieliczka ſeit 1850 członkow 40

Włościanie z cyrkułów Bocheńskiego Tarnowskiego, Rzeszowskiego, Wadowickiego, Przemyskiego, Zołkiewskiego najmują się za flisów i rotmanów Sanem lub Wisłą do Gdańska.

Filipony trudnią się znacznym handlem lnu i miodu

#

Bochnia, miasto niegdyś w ziemi krakowskiej o 5 mil od
Krak. ma bardzo ważne kopalnie soli zatrudniające
1000 ludzi, i wydające rocznie do 900000 centn. soli;
ob. Enc. pow. T.III. zesz. VIII str. 458.

Johanes de Ugyeod Ujejski herbu Sreniawa ojciec i syn w XV wieku w aktach Czchowskich.

ülo ungl. Luft

Kälte verhindert

ben nicht vereinen.

nn Winter

ścy aż do Św. Marcina

B. ~~nt~~ mehr Arbeit

eben in Grenzprotokollen

nd Solid

ich
iner das Frühjahr

Iwkowa Kaplica
Urbanka przy niej
zdrój uzdrawiający
Jest ksiad Urban
2 kościoły (filialny
modrzewiowy) (para-
fialny nowy

ol.

prod 700.

Nakielski p. 347 mowi że na gruncie wsi Sadowniki
r. 1631 znalazł chłop skarb orząc w garnku pieniądze srebrne
variis idolorum figuris signata między innemi były Andreas
Rex Bela Rex stopiono te pieniądze i ulano kielich z patyną

Szczurow.
Tremb brak.
1873 1877
Krynica Zieler
1872 – 1878 brak
Iwonicz brak.
1863. 1865. 1868
1874. 1875 1876
regestow
1865 1873. 1876

Kresławice szyb
Solny Karosego dla
napływu wody opuszczony
był 66 łatrów głęboki!

Liczba

z roku

Nr. Fasc.

~~5 Rubl 6~~
~~3 3 f 60~~
~~1 1 f 20~~

5 - 90 350
60

1,5 0 1 - 20
1 - 20
6 - 50. 1 - 20

3,60

~~6 -~~
~~2 - 160~~
~~8 f 160 et~~
~~6 - 50~~
~~2 f 110~~

3f. 10.

~~6 - 50~~
~~3 - 10~~
~~9 . 60~~

Lednica wieſ przy Wieliczce jakoby przedmieſcie w niey
~~[illegible]~~ Sebaſt. Lubomirſki Kaſzt. woyn. adminiſtrator
żup. wielick. dobył okno ſoli Kopalney i nazwał go Lubomierz
a że prawo r. 1607 broniło kopać ſól w dobrach prywat-
nych: że wolno było Krolowi na ſkarb przez zamianę dobra
wziąść w których by ſól odkryta była. Lubomirſki wziąw-
szy Porembę dobra koronne w Krakowſkim w zamianę
za Lednicę uſtąpił jey. Syn jego Stanisław wojewoda Ruſki
we wſi ſwey dziedziczney Siercza bliſko Wieliczki otworzył
Kopalnię ſolną i okno S. Kunegundy nazwał. Pobierał
ſam z tey Kopalni dochody i mimo ſkarg zanoſzonych o to
na ſeymach utrzymać ſię przy niey ſtarał. Komiſsyja Rze-
czypoſpolitey nieuznała ſtąd uſzczerbków ~~[illegible]~~ dochodów
Korony. Po zejściu Stanisława ſynowie jego Alexan-
der Koniuszy Kor. Jerzy marſzałek W. Kor. Krzyſztof Sta-
roſta Sandecki wſpólnie dzierżyli podług oſtatniey woli
ojca. Nieprzeſtano ſkarg; Komiſsyja r. 1651 niemogła
nic oſądzić iż ſkarb Rzeczypoſpolitey z okna Siercy
krzywdę żadną ponoſi r. 1651. Poſiadali Kopalnię
Lubomirſcy; dopiero r. 1726 dopełniono zamiany.

Tarnopol, Tarnow, Przeworſk były Tarnowſkich
po Zofii Tarnowſkiey córce Jana Kaſztel. Krak. doſtał te
dobra Konſtantyn Oſtrogſki.

Lipnica tu ſię urodził Błog: Symon z Lipnicy Bernadyn podróżował do ziemi Św. + 1482 dn. 18 Lipca w Krakowie leży na Stradomiu w Kościele Bernardynów a obok niego brat Bernardyn Kantor rodem z Tarnowca który Gradały i Chorały pięknie notował i piſał i wiele klaſztorow Bernardyńskich nimi napełnił

zwał ſię Szymon także Lipnicki:

Bernardynów
w Samborze r. 1498 Turcy Wyrznęli

Żywot błogosławionego oyca Symona z Lipnice zakonu Bernardyńskiego, który w Krakowie, w tychże zakonników leży świątobliwością y cudami sławny. Przydane są do niego na końcu dwie Modlitwie y Koronka cierniowa z Pozdrowieniem Pięciu Ran Pana Jezuſa Miłościwego. Wydany przez iednego Kapłana tegoż zakonu Permiſſu Superiorum. W Krakowie, w Drukarni Woyciecha Kobylińskiego 1611

dedykowane Janowi Niemście z Krzczęcic dworzaninowi i trukczaſzowi Zygm III kart 3 i str. 43. (druk Szarfenbergera) na końcu 1 kartka ubytek

Boleslai pudici pro Bochn̄ (pieczęc na
~~szn~~ taśmię pergaminowej

~~Prandote decima in Szczachowice et ~~Gow~~ Gluchowice 1264 Monast. Szczyrzyc Edit na pergam pieczęc na sznurku zielonym przedstawia Kościół P. di grã Cracovien. Universis presentem paginam~~

1362 Episcopus Cracov. cum Capitulo 1362
Johani de Melsztyn Castelano Sandomir.
pro Altari ad honorem in Capela Castri
in Melsztyn privilegium dat na pergam z
pieczęcia bisk. Krak. przedstawiającą ~~popier~~
Kościół i pieczęcia kapituły przedstawiającą
popiers biskupa: In nomine domini Nos
Budzatha ....

Rewers

W niepołomicach djabła ożenili
djabła bo im ſzkodę robił 180

Rozmajtości z 1832 roku.

W Paryżu Mick: zamyśla wydać „Żywka" i „Legijonistę" którę ukończył. W poemacie Łyska opisuje przygody jego w Litwie piórem Grażyny. — W Lesznie: Głogowe wyszło dzieło Rev: Wünster: [illegible] [illegible] begrüss: Wiener biograffisch Verzeichniss. W Medyolanie przełożono po włosku niektóre poezyje Mick: W Szadłowie (w Bocheńsk:) jeden z najstarożytniejszych kościołów na kolumnie z ciosowego kamienia ma napis gotycki „Anno Domini MCCCXXXVII Dominus Johannes Grothonius Episcopus Cracoviensis fecit hanc Ecclesiam in honorem St. Johannis Baptistae.

Jabłonów w Czortkowskim ogród bardzo piękny zbiór roślin i ptaków

R 35

~~119~~, 403, 333, 83. ~~171~~, ~~1[illegible]~~, ~~157~~, ~~146~~, ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~, ~~245~~, ~~[illegible]~~, 285.

Do zamków ſtarych w Galicyi należy Kraſiczyn zbudowany w 16 wieku – w Laſkach murowanych (w Samborſk.) który bywszy ſiedziba Tarłow a potem Mniſzchow miał 45 ſtarych pokoi i 2 sale rycerſkie z marmurową podłogą zburzony przez Zerboniego – W Jarłowem (Złotkowſk:) jeſt także zamek — Tu

Turynka w Tosz. w Żółkiewſk: tu ſię 1547 urodził Staniſław Żółkiewſki padły pod Cecorą. W Żółkiewſk: jeſt diſko miaſteczko tu przemieſzkiwał dziedzic onego: Sarnicki w 16 wieku autor: „Deſcriptio veteris et nova Poloniae.

Recenzyja chlubna zamku Kaniowſk. p. Goſzczyńſk.: w Foreign Quaterly Review No 16-1832. Piotr Maleſzewſki wydał w Paryżu „Eſsai hiſtorique et politique ſur la Pologne depuis ſon

1780 — Przypadek na Odſieczie poema

40 — W Warſzawie wyſz:

Żabin

Siercza dawniej Siersza wieś koło Bochni. Właściciel tej wsi Stanisław Lubomirski, wojew. ruski za Jana Kazimierza otworzył tu szyb solny Kunegundę. Toczyły o to żupy spór ~~lecz~~ uchwała Komisya przysądziła ten szyb Lubomirskim, r. 1651 lecz podczas Komisyi Jerzy Lubomirski marszałek W. K. uderzył ze laską Daniela Żydkiewicza instygatora Król. o co się Król na Lubomirskiego mocno pogniewał

182

Wincentego Jaxyca wſpomina liſt klaſztorny w r.
1006 był Comes et haeres in Bochnia. Że potem Boch:
nią połowę jego dał Klaſztorowi Staniąteckiemu
Cyrzyc. Sti Joannis mon. fundował najprzód Klaſ
tor Cyſterſow w Ludmirzu wſi ſwej ~~klaſztorny~~
Teodor Jaxa herbu Gryf wojewoda r. 1240 wſzelako
przeniosł dla rozbojnikow do Cyrzyca (Cromer
Kromer lib 8) Wieś Cyrzycz kupił Jaxa dopiero
1237 za 100 Grzywien srebra *

---

* Andrzej ~~Wojewoda krakowski~~ biſkup płocki
+1249 Bochnię miaſteczko i wieś Wiśnicze
tez za Bolesława wſtydliwego odjęta Klaſztorowi
za co poſtąpił na każdy tydzień ćwiertnię Soli do
Klaſztoru na wychowanie warzonej i należała kro
lom polſkim potem (Bhe-gavad Gita)

---

* Zdzisław i Ratuld Synowie Jana Jaxyca
prawowali się z Konwentem o jus patronatus we wſi
Goszcze S^to Jana. 1296 czego ich odſądzono a wieś
do Klaſztoru oddano

Dom Rożnow ~~Starożawny~~ herbu Swoboda Twierd
na Lodgoszu

Przodek ich był Rożyniec potem corrupto sermone od pospólstwa zwany Rożen. Szulisław Rożen zabił Wojewodę Krakowskiego chciał się z przodku na zameczku swem Grodku zawarszy bronić ale podań ludzie wielkie obrócono z rozkazu Króla, niemogąc się obronić wjechał do Węgier był Hetmanem nadwornem Króla Węgierskiego po którego śmierci gdy żona Koronę do Niemiec uwieść chciała porwawszy Jo Gazza Batorego odebrał jej i zawiózł sceptro i Koronę Królowi Polskiemu za co mu Król wrócił majętność i wsi Iwkowa, Brzozowa, Zalesnice, Jastrzębia, Czerna. Ziołek syn jego zbudował zamek Rożnów pół mili od Grodka. Córkę swą wydał za Zawiszę Czarnego, któremu dał dzierżeć Rożnów i na nim 3 tysiące grzywien posagu zapisał. Zawisza[illegible]y mając jedne córę dał ją Amorowi Tarnow[illegible]emu i zapisał mu w tej samej summie Rożnów. Zygmunt syn Ziołka upomniał się u swagra o Rożnów a potem go był i mocą wziął pod Tarnowskim ale iż summy z niego oddać nie ~~mógł~~ miał przez pewną ugodę zostawił sumę sobie na nim i potomkom wieczność a summę

Mariath. gegründet 1250 184

Äbtissin mit 23 Klosterfrauen
welche Schulunterricht besorgen
[illegible] 78
Volksschul[illegible] Hauptschule

Bach

1780. Helena Scholastica
Ogrodzka priorissa

1766 Josepha Jordanowna
i 1767 abbatissa

1776 – Agnes Scholastica Łojowska
1785 abbatissa – et Helena
Ogrodzka priorissa

1795 Helena Scholastyka
Ogrodzka ksieni Staniątek
(1780 była jeszcze preorysza)

~~1785~~
1788 Helena Ogrodzka
administratorka i preo
rysza

podług konwencji 1786 ziemia na Zarzyczu
odpadła

1786

W krypcie tablica cynowa

Helena Ogrodzka

---

nagrobek po lewej stronie

Joannes B.

[illegible] +1628

d. 21 Martii

---

remont na Kościele:

w 1697

Melchior de Ko

wraty Kopanczi

i Anna Orłowska

Sebast. Kan. Krak. Jan

Kanon płock +1692

Zeramb 1814

W Kaplicy Matki Bosk. Bolesnej gdzie obraz stary przemalowany- okno malowane

obraz na murze

Clemens comes in Klimunt
frater Gedeonis episc crac
ingratum Visennae 1216
erexit dota — Wislaus ep crac
dotavit 1228 consecravit
Clemens ad Chmielnik cum
Wlodimiro pat. crac obiit
1241 in sepult.
Visenna 1286 cum et filiolo suis

dici in senectute vel
voluit Spiritu prophetico
Visenna D opul rex
regnosit

nagrobek w podłodze po lewej ręce W. ołtarza

Zofia Sreniawianka
Kpen 12 + 1607
d 22 Nov.

w wielkim ołtarzu P. obraz P. Maryi wśród Aniołów
Staroniem. szkoły

*) Bogumiła Duwal z wielkich przymiotów i zasług znakomita ksieni klasztoru WW. PP. Benedyktynek w Staniątkach r. 1842 umarła; dla swojéj dobroci i przykładnéj świętobliwości będąc równie matką jak i wzorową przełożoną swojego zgromadzenia, przejęta najgorliwszą troskliwością w dozorowaniu licznéj szkoły panienek pod jéj zarządem zostającéj, wylana dla wsparcia sierot i ubogich, nareszcie ujmującą gościnnością dla wszystkich, zostawiła wdzięczną pamięć w sercach wszystkich, ktorzy ją znali.

Pro I U

ł m
ś
ó rl
d ot
c
j

10 mądrych Panien czuwając na przyjście oblubienca

LN niebieskiego, były godne wejść z nim razem na gody niebieskie. — W modłach waszych niezapominajcie i o mnie

1!

W dolinie Wisły pod Bobrkiem, Oświęcimem i Grojcem pokazują się mioceniczne (trzeciorzędowe) gipſy ſpoczywające na gębkowym wapieniu Jura; również w Krakowſkiem w Rybny gips grubowłókniſty na wapieniu Jura pod gliną mamutową, toż ſamo w Toniach gips białawo-ſzary ziarniſty w dość grubych warſtwach; w Podgórzu gips kuliſty w ciemno szarym ile z śladami ſiarki; przy wioſce Rajsko (koło Swoſzowic) na Złotej górze zwanej też Złotucha; w Swoſzowicach: szaro-iłowe margle z ſpokładami rodzimej ſiarki około ½ kwadratowej zajmującym te margle mają pokład około 400 ſtóp wiedeń. grubą, który jak się zdaje ſpoczywa na ſoli, i przykryty jeſt gliną mamutową; od południa przypiera do piaſkowca, od północy do wapienia juraſowego. Wierzchni pokład ſiarki 1 do 5 ſtóp gruby ma gęſte mocno żółte (ziarka ſkryſtalizowanej ſiarki w ſzarym marglu których wielkość dochodzi ziarka konopnego czaſem; ſpodni pokład ſiarki (przegrodzony iłowatemi marglami 12–30 ſtóp grubemi, w których znajdują ſię żyłki gipſu włókniſtego) 1 do 9 ſtóp gruby ſkłada ſię z gałek 1–4 cali w średnicy mających, ſiarki ſłomianego koloru. W pokładach ſiarki ſą ſzczątki drzew liściaſtych mianowicie kołkowatych ~~[illegible]~~ mogących roſnąć w łagodnie gorącym klimacie; pomiędzy któremi rozróżnił Unger: Taxites Langsdorfii, Myrica deperdita, Alnus Keferſteinii, Quercus (3 gatunki między temi: grandidentata), Carpinus macroptera, Ulmus parvifolia, Acerites integerrima, Caenothus polymorphus, Juglans (2 gatunki), Rhus Herthae, Laurus Swoſzowiciana, Prunus Zeiszneri, Prunus paradisiaca, Elaiodes Fontanasia, Dyospyros brachysepala, Neritinum dubium, Apocynophyllum lanceolatum – prócz tego leżą z rzadka ślimaki morſkie z rodzaju Natica i Pecten.

Drzewa te rosły na pobrzeżach jeziora Swoszowickiego. Jest tu źródło powstające z rozkładu siarki – drugie źródło siarczane jest w Wrzosowicach w pobliżu dawnej kopalni siarki którą Austriacy otworzyli gdy Swoszowice należały do xięstwa Warszewskiego, potém zaś zarzucili. Siarka Swoszowicka jest osadem wodnym który się tworzył z obfitych źródeł przesyconych wodorodem siarkowym, które źródła na spodzie jeziora tryskały. – W Skotnikach jest pokład gipsu okryty warstwą szaro-iławych margli (który gips właściciel pali i sprzedaje) równie jak i w Sydzynie gdzie z iłów szarych dobywa się źródło surowicze. Za Księstwa Warszawskiego właściciel wyrabiał tu warzonkę – W Babicach w Bobrku dobywa się na wierzch pokład gipsu – pod Oświęcimem Francuskie towarzystwo kredytu ruchomego wykonywało poszukiwania świdrowe w celu znalezienia węgla kamiennego r. 1856, dowiercono głębokości 441 stóp wied. z wierzchu była glina, dalej białe piaski ruchome dalej oraz warstwy piaskowca na przemian z iłami szaremi. – We wsi Grojcu pod Oświęcimem towarzystwo Kolei żelaznej północnej podobnież r. 1856 szukało daremnie węgla, dowiercono się 560 stóp wied.

woszowice Pokład siarki jest osadem morskim osadzonym w zatoce płytkiej posiada obfite odciski liści drzew przedpotopowych jakoto: Taxites Landsdorfii, Myrica deperdita, Alnus Kefersteinii, Quercus lignitum, furcinervis grandidentata, Carpinus macroptera, Ulmus parvifolia, Laurus Swoszowitiana, Elajoides Fontanesia, Neritinum dubium, Apocinophillum lanceolatum, Diospiros brachisepala, Acerites integerrima, Ceanothus polymorphus, Juglans deformis, bilinica, Rhus Herthae, Prunus paradisiaca et Zeuschneri – Pokład należy do trzeciego rzędu czyli do formacyi myocenicznej. Rośliny te przedpotopowe pokazują iż klimat był cieplejszy od podczas osadzania się soli kuchennej a nad nią siarki był cieplejszy od dzisiejszego: rosły dziko laury, apocynacee ebenacee i t. p. rośliny właściwie ziemi włoskiej (Może nasza ziemia powiedzieć: Auch ich war in Arkadien) Siarka osadziła się tu na pokładzie soli w mieliźnie co świadczą iły, tym sposobem iż się potężne źródło wydobywające się tu z głębi (nasycone gazem wodorodno siarkowem dało początek siarce, albowiem ten gaz po rozdzieleniu połączył siarkę z kwasorodem utworzył kwas siarkowy a następnie połączył się z wapnem i utworzył gips. Znajduje się tu też siarkan baryty który nie topnieje w ogniu) Źródła owe przedpotopowe długo płynęły, osadził się ił w potężnej warstwie wowym mule a burza nawaliła wreszcie 400 stóp gruby pokład piasku w niego. W przyległej górze Złotucha czyli Złota góra niedaleko jest nowy szyb siarki. W Swoszowicach potężne źródło siarczane powstające dziś przez rozkład siarki, kąpiele zaniedbane, nieczyste. Produkcyja siarki wynosi dziś 15000 centnarów wartających przeszło 400,000 złp. rachując cetnar po 27 do 30 złp.

190

Swoszowice (w wadow.) (Cracoviae) In domo ecclesiae S. Jacobi in Casimiria d. 2 Februar. 1416 Petrus haeres de Kijany prope Przemankow collator mediae partis ecclesiae ad S. Jacobum in Casimiria prope Cracoviam sub monte Lasotino ad altare B. Mariae, S. Christophori et OO. Sanctorum per se in eadem ecclesia S. Jacobi intrando versus meridiem extructum donat tabernam in Wroblowice et piscinam alias in Koprzywnica prope fluvium Vilgam in valore 70 marcarum item allodium seu praedium in Szwoszowice et hortum in Kazmierz ex opposito ecclesiae S. Jacobi in angulo inter muros Kazimirienses valoris 20 marcarum itemque unam marcam annuatim post unum emethonem in villa nostra Szoszisztawice (Sierostawice ?) quae omnia simul censum annuum 7 marcarum grossorum 8 efficiunt pro fundatione altaristae ut 3 missas legat pro animabus fundatorum, collatoremque suos successores nominatim Stanislaum de Kijany constituit. (Inter testes: Jacobus custos ecclesiae S. Michaelis in Castro Cracov. medicus regis Poloniae) – Lecz tego folwarku w Swoszowicach już r. 1627 nie posiadał prebendariusz

Piotr i Andrzej bracia częſci ſwe ojczyſte we wsi Swoſzowicach sprzedają Annie wdowie Hannulona z Wilna obywatelce Kazmierza. (Cracoviae fer. 2a in craſtino OO SSanct. 1422) Ob. Codex.

Contractus ratione montium seu fodinarum sulphurearum inter Conventum Corporis Christi et Paulum Czarny perpetuus in Swoszowice. 1517.

Venientes personaliter ad acta praesentia terrestria Venerabilis Benedictus praepositus Conventus Corporis Christi Casimirie(ae) cum fratribus suis Ordinis Sancti Augustini scilicet Religiosis Jacobo Priore, Joanne Kryzak Vestiario et Joanne Vitreatore facultatem totius Conventus praedicti repraesentantibus ab uno et nobilis Stanislaus Czarni de Withowice suo et omnium suorum fratrum germanorum nominibus haeres et possessor montis et minere(ae) sulphureae in Szwoszowicze villa haereditaria praefati Conventus Corporis Christi ab altera partibus publice et per expressum recognoscunt. Quia inter se mutuo volentes ortas differentias, lites et controversias quomodolibet inter eos subortas et suscitatas extinguere et odia quibus se hincinde persequebantur hincinde tollere praetextu et occasione tam census

duarum

Marcarum pecuniae communis polonicalis
quam etiam quatuor lapidum sulfuris in
Privilegiis autenticis et validis Conventus prae
fati lucidissime descriptis contentis et ex-
pressis a tredecim annis ~~praefato~~ praefa
to Conventui per Generosum olim
Paulum Czarny praedicti montis sulphu
rei haeredem patris memorati Stanislai
non solutis ymo retentis necnon etiam
pro complanationibus fodinarum in eorum
haereditati et agris, (h)ortis ac pratis
in praefata villa eorum Szwoszowicze
existentium propter quarum fodinarum
indebitam et malam contemplanationem
ab octuaginta annis ipse Conventus
in ~~utilitatibus~~ utilitatibus praedii sui ma
gnum detrimentum pati se allegat. Talem
ut sequitur inter se fecerunt amicabi
lem concordiam et compositionem

ac stabilimentum per medium Generosorum Stanislai Gorski, Andreae Pylawa Vincentii Mielstynski et Ade(ae) Notarii Castrensis Cracoviensis tanquam arbitrorum et amicabilium compositorum per eos ex utraque partium unanimiter assumptorum, electorum et deputatorum. Qui quidem arbitri superius nominati recepto ab eisdem partibus compromisso et poena infra scripta inter eos vigore compromissi ejusmodi vallata ita eos ab utraque parte concordaverunt. Inprimis ipse Stanislaus Czarny praedicto praeposito et conventui tenebitur et se inscribit censum duarum Marcarum pecuniae communis et quatuor lapides sulphuris praeteriti Anni scilicet Millesimi quingentesimi decimi sexti solvere et realiter ac in effectu reponere ad primam avisationem dicti conventus et Praepositi et tandem praefatum censum cum quatuor lapidibus sulphuris quolibet anno perpetuis temporibus juxta tenorem Continentiam regalis Privilegii Conventus prefati desuper confecti et quod jam idem Stanislaus per se approbavit et approbasse se recognovit praefato Praeposito et Conventui scilicet pro Festo Nativitatis Domini proxime venturo et generaliter quolibet anno festi praedicti solvere realiter in effectu debet, debebit et se praesentibus inseribit et ac ad solvendum subicit. Verumtamen quod si praefatus Stanislaus aliquo anno in praefatis Montibus Sulphureis non laboraverit, extunc eodem anno praedictum censum et eosdem quatuor lapides sulphuris solvere non tenebitur neque debebit. Item pro censu praedicto duarum Marcarum et quatuor lapidibus sulphuris a tredecim annis per patrem eiusdem Stanislai sicut praemissum est et superius expressum cum Conventui praefato retentis et non solutis nec non pro damnis et non complanatione fodinarum ab octuaginta annis ut ex parte Praepositi et Conventus allegatum est eidem Conventui subsequentis et illatis praefati arbitri et arbitratores ex consensu praedictarum partium hunc articulum ut in se continetur in toto resonaverunt et detulerunt per solam Majestatem Regiam inter easdem partes decidendum et deffiniendum et sua Majestas Regia id inter eos dijudicare dignabitur, si ipse Stanislaus cum fratribus suis germanis retentum censum duarum

Marcarum

et quatuor lapidum sulphuris per patrem eorum praefatum paulum Conventui a tredecim annis memoratum non solutum solvere tenebitur aut debebunt aut si ab octuaginta annis fodinas sulphuris in agris praedictae villae et circumquaque bene non complanatas complanare aut ad damna inde sequuta solvenda ipse Stanislaus cum fratribus suis obligati esse debebunt. Et quidquid Sua Majestas Regia inter eos diffiniverit et pronunciaverit id totum tam ipse Stanislaus, quam fratres sui in ~~tot~~ solidum et unanimiter praedicto Praeposito et Conventui effectu solvere debebunt et praedictae partes ambae libere et sponte praefigunt et praesentibus ~~faciunt~~ faciunt eis ac habere debebunt pro diffiniendo per Suam Majestatem ~~Regiam~~ praedicto articulo terminum coram sua Majestate tredecima die post foelicem Suae Majestatis Regiae Cracoviam primum et proximum ingressum diem ingressus Suae Majestatis excludendo Juribus et allegationibus in hoc casu pro utraque parte salvis manentibus. Si vero dictis partibus videretur longum et prolixum tempus esse expectare adventum regium. Ex tunc ipsae partes ex arbitramento praedictorum arbitrorum debebunt quando eis placebit accedere ad Magnificos Dominos Nicolaum de Schidlowiecz Castellanum Sandomiriensem et Regni Poloniae Thesaurarium ac Nicolaum Jordan de Zakliczyn Woynicensem Capitaneumque Skepusiensem Oszwieczimensem Capitaneum et quidquid praedicti domini occassione contentorum in superiori Articulo inter eos pronunciaverint et diffiniverint ipse, (ae) partes eorum pronunciationi et decreto in toto stare et in effectu complere debebunt et se inscribunt. Item novas fodinas a tempore possessionis ipsius Stanislai factas ipse Stanislaus bene implere et complanare debebit et se inscribit. Item Praepositus ipse cum suo Conventu laborem montium et minere sulphurum deinceps Praefato Stanislao interrumpere et impedire non debebit. Item Praepositus et Conventus suus praedicto Stanislao cum fratribus suis in ~~praedictae retentionis census et sulphuris~~ jure spirituali litem occasione praedictae retentionis census et sulphuris a Tredecimo annis deinceps intentare non debebit. Quamquidem concordiam et amicabilem Compositionem praefatae partes inter se ita factam et stabilitam ut superius expressum est recognoverunt et eandem in omnibus punctis, articulis, clausulis condicionibusque superius expressis libere susceperunt et eandem firmiter observare debebunt sub vadio ducentarum Marcarum pecuniae communis numeri Polonicalis consueti et praedictus Stanislaus inscribit se pro fratribus suis germanis sub alio vadio simili speciali ducentarum Marcarum quod ejus fratres praemissa omnia et singula in toto firmiter et illaesae tenebunt pro rato et grato habebunt. Pro quibus vadiis vel vadio praefatis si se aliqua praemissa non tenens et non exequens per partem tenentem et exequentem citare permiserit et tunc recedendo a suis juribus spiritualibus hic in judicio terrestri parere debet et respondere ac praefatis vadiis satisfacere tenebitur non evadendo se invicem pro praemissis omnibus superius expressis literis Regalibus districta praescriptione colloquio aut conventionibus generalibus (5) juribus spiritualibus statutis, laudis consuetudinibusque Regni laudatis et laudandis neutri partium in contrarium non obstantibus et nihil praejudicantibus, nec aliis quibusvis modis exquisitis sub amissione ipsorum causae. Et stans personaliter Nobilis Georgius frater praefati Stanislai germanus recognovit quia huic Inscriptioni in toto consensit et admisit.

Acta Cracoviae Feria secunda post Festum Sancti Francisci, Anno Domini Millesimo quingentesimo decimo septimo

Petrus Cracowski

N.(otarius) T.(errae) Crac.
(oviensis spt.(subscripsit)

(LS)

Wolfrychowicz

Cor.(correxit)

Zrodła ſiärczyſte w Swoſzowicach chwali już 196
Warſzawianin Wojciech Oczko medyk Krol:
Cieplice Krak 1575.

Szwajcaria

Widok pierwotny: puste skały, atmosfera gorąca duszna, morze ciemne przesycone mocno mineralicznemi solami przytem dymiące, które mgły pokrywają, ciemności do koła, życie infuzoryczne – Wystają tylko skały pierwotne potężnej skrzepłej skorupy ~~[illegible]~~ powierzchni naszej ziemi, utworzone z krystalicznych łupków (Urgneis)

Swoſzowice kąpiele mocne lecz źle urządzone. Ruda siarczana uboga, po podwójnej dyſtylacyi 2 procentu wydaje czyſtej ſiarki. Wody siarczyste leżą na południe od Kopalń wſród bujnych drzew i łąk, źródło obfite bardzo leży w końcu południowym wioski, zdala wydaje wyziewy wodo-rodno ſiarkowe które czuć w odległoſci 30 kroków. Wody te siarczane są bardzo mocne i wielce pomocne jednak dla niewygodnego urządzenia łazienek mało uczęszczane. Odległe od Krakowa o 3/4 mili. Do Kopalni ſtarożytnych ſiarki wſtępuje się szybami 10 do 20 sążni głębokiemi. Siarka jeſt w ſtanie rodzimym kolor ma żółty a jeżeli się mieſza z iłem szary; tworzy pokłady wśród iłów gruby od ćwierci cala do 2 stóp niekiedy rozrzócony w kſztałcie małych ziarnek lub kul spłaſzczonych. Miejscami znachodzi się biały siarkan baryty lub gips. Siarka ta jeſt oſadem morſkim; w iłach tutejszych znajdują się odciski liści drzew przedpotopowych: Ulmuſ, Caprinuſ, Acer, Quercus illyrica, Laurus, Taxodites pinnatus, Caenotheuthis polymorphus oraz ślimaki rzadkie i muſzle: Pecten Lillii. Wyrabianie siarki odbywa się w hucie przy Kopalni. Tłuczoną drobno rudę wkładają w cylindry żelazne na ogniu w piecu, z których cylindrów ſiarka kapie paląc się. Przeta:

piają ją potem w alembiku i wylewają w formy, Rocznie wyrabiają 6000 do 10,000 cetn. wiedenskich. Nad Szwoszowicami jest grzbiet zwany Złota Góra; w lasku na szczycie tej góry są ślady kilku obszernych szybów widać że tu szukano złota dawniej. — Z tąd najpięknieyszy widok na Kraków. — R. 1595 otworzono tu kopalnie siarki; instygator z possessorami wytoczył o to proces, jednak ją przysądzono dominio fundi

R. 1840 było tu 7 szybów i piec do topienia rudy (dziś 2) dystylatornia ruda siarki wydawała 22 procent

Siarka znachodzi się w 3 pokładach nierównych na których leży ił szary. Pokłady grubości od 1 stopy do 3 łatrów składają się z szarego marglu w którym siarka w kształcie kulanerek i kropel zawarta; krystaliczna siarka bardzo rzadka. pokłady spoczywają na szarym ile od gipsu przerżniętym; pod tym iłem może bardzo głęboko sól spoczywa. W pobliskiej wsi [illegible] Zielona, także siarkę dobywano. R. 1799 wynosiła produkcya siarki 5629 centn. teraz daleko mniejsza. 1811 Główne źródło wodo-rodno siarczyste używane do kąpieli znikło d. 12 Sierpnia przez branie podkopu głównego dla osuszenia cesarskiej kopalni siarki; wszelakoż r. 1812 Felix Radwański właściciel odkrył nowe źródło mocniejsze i na kąpiele urządził.

Kąpiele ſiarczane w Swoſzowicach wſpomina już Syxt lekarz lwowſki w XVII wieku, Gabriel Rzączyńſki w Hiſtoria naturalis curioſa Regni Poloniae. Sandomiriae 1721. (I) pag. 120.; Dunczewſki w Kalendarzu na r. 1752 oraz Mizler Collectio magna T. I p. 800.

Swoszowice. ~~Pokłady~~ tutejsze trzeciorzędowe (tertiären) ku zachodniopółnocnej stronie biegnące i 3 do 15° ku południowi pochylające się ~~pokłady~~ osady marglowe, mają miąższość (Gesammtmächtigkeit) 243 stóp. W tych to pokładach jest 5 równoległych (parallelen) pokładów siarki i gipsu znajome: tylko w 2 górnych pokładach odległych od siebie o 12 stóp kopią. Wierzchni pokład składa się z ziarek siarkowych w biegnących żyłach na 3 cale grubych. Drugi pokład składa ſię z małych buł (Nieren) surowej (derben) siarki 1 do 4 cali grubości, których to buł miąższ (Drusenräume) obsadzony jest kryształami siarki. Resztę 3 pokładów znanych przez świdrowanie mają grubość 2 stóp każdy. — Roku 1855 wydobyto w Swoſzowicach:

5547 Centn. ſiarki ſurowej po 4 fl 52 kr w wartości 26.995 fl 24 kr.
(Rohschwefel)
7094 " ſiarki oczyszczonej " 6 " 35¾ " " " 46.743 " 36 kr. Razem
12.641 Cent . . . . 73.739 " — "

Swoſzowice kąpiele ſiarczyſte dla publicznoſci były już otwarte 1809 własnoſci wtedy Felixa Radwańſkiego. Pierwotne zródło znikło zupełnie d. 12 ſierp. 1811 przez branie podkopu górnego dla oſuſzenia kopalni siarki; d. 12 maja 1812 odkryte zoſtało nowe zródło mocniejsze, lecz i to opadło przed 1854 – Obacz też: Toroſiewicz Teodor: O zdroju siarkowym w Swoſzowicach. Warſzawa 1859. 8vo k. i ſt. 9 (Odbicie z Pamiętnika towarz. lek. warſz. 1859 Serya II Tom XVII Zeſzyt II Ogólnego Zbioru Tom XLI ſt. 169–178) gdzie odpowiada na zarzuty Dietla który powątpiewa w dokładnoſci rozbioru Toroſzewicza i chce utrzymywać jakoby w wodzie ſzwoſzowickiej znajdować ſię chlorek ſodu, siarczyk wapna, azot, baragin. Części tych nie ma, a baragin znajdujący się w cieplicach ſiarczanych w Barèges jeſt tylko galaretą z roſliny Tremella noſtoc. – W ogóle o zródłach mineralnych można powiedzieć z Szyllerem: Und noch niemand hat's erkundet – Wie die große Mutter schafft; – Unergründlich ist das Wirken – Unerforschlich ist die Kraft. –

[redacted]

§. R. 1809 w pokoju Wiedeńſkim uſtąpiono Xięſtwu Warſzawſkiemu od Auſtryi Podgórze, Wieliczkę, Mogielany Skawinę, Swoſzowice R. 1813 obozowało tu wojſko polſkie pod dowództwem Xcia Poniatowſkiego.

Podgórze po zajęciu przez Auſtryję r. 1775 od ceſarza Józefa II wielkie uzyſkało przywileje miało handel kwitnący w okolicy ſą fabryki ałunu ſukna i papiernie.

Skawina miaſto drewniane z obſzernym koſciołem ma kilka murowanych domów za miaſtem na małym wzgórku rozwaliny niegdyś możnego zamku. Mogielany z pałacykiem i laſkiem w gruntach żyznych tu r. 1813 obozowali Polacy. Mieſzkańcy ſkawiny kupczą końmi kopskiem dla garbarzy chodzą w błękitnych żupanach z wypuſtkami czerwonymi, czapkę barankiem lamowaną. Kijaki mieſzkają na podgórzu od noſzenia ſiekierki na kiju tak zwani bo ſą rzeźnikami chodzą w granatowej ſukmanie i przepaſują ſię zielonym paſem.

202

Zaklucyn Koſciół Reformatom założony od przodkow wymurował z klaſztorem Zygmunt Alexander Tarło kaſztelan przemyſki +1654.